

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ВІСНИК

**НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ХПІ»**

Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва

№ 25 (1134) 2015

Збірник наукових праць

Видання засноване у 1961 р.

Харків
НТУ «ХПІ», 2015

Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут”.
Збірник наукових праць. Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків: НТУ „ХПІ”. - 2015. - № 25 (1134) – 207 с.

Державне видання

Свідцтво Держкомітету з інформаційної політики України
КВ №5256 від 2 липня 2001 року

Мова статей - українська, російська, англійська.

Вісник Національного технічного університету «ХПІ» внесено до «Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» затвердженого постановою Президії ВАК України від 26 травня 2010 р., № 1-05/4 (Бюлетень ВАК України, № 6, 2010 р., с. 3, №20).

Координаційна рада:

Л.Л.Товажнянський, д-р техн. наук, проф. (**голова**);

К.О.Горбунов, канд. техн. Наук (**секретар**);

А.П. Марченко, д-р техн. наук, проф.; Є.І Сокол, д-р техн. наук, чл.-кор НАН України;

С.Є. Александров, д-р техн. наук, проф.; А.В. Бойко, д-р техн. наук, проф.;

Ф.Ф. Гладкий, д-р техн. наук, проф.; М.Д. Годлевський, д-р техн. наук, проф.;

А.І. Грабчснко, д-р техн. наук, проф.; В.Г. Данько, д-р техн. наук, проф.;

В.Д. Дмитрієнко, д-р техн. наук, проф.; І.Ф. Домнін, д-р техн. наук, проф.;

В.В. Спіфанов, канд. техн. наук проф.; Ю.І. Зайцев, канд. техн. наук, проф.;

П.О. Качанов, д-р техн. наук, проф.; В.Б. Клепиков, д-р техн. наук, проф.;

С.І. Кондрашев, д-р техн. наук, проф.; В.М. Кошельник, д-р техн. наук, проф.;

В.І. Кравченко, д-р техн. наук, проф.; Г.В. Лісачук, д-р техн. наук, проф.;

В.І. Ніколаєнко, канд. іст. наук, проф.; П.Г. Перерва, д-р екон. наук, проф.;

В.А. Пуляев, д-р техн. наук, проф.; М.І. Рищенко, д-р техн. наук, проф.;

В.Б. Самородов, д-р техн. наук, проф.; Г.М. Сучков, д-р техн. наук, проф.;

Ю.В. Тимофієв, д-р техн. наук, проф. ; М.А. Ткачук, д-р техн. наук, проф.

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор: П.Г. Перерва, д-р екон. наук, проф.;

Заступник відповідального редактора: М.І. Погорелов, к-д. екон. наук, проф.

Відповідальний секретар: О.А. Круглов

Члени редколегії: А.І. Яковлев, д-р екон. наук, проф.; В.Я. Заруба, д-р екон. наук, проф.;

А.І. Архирєєв, д-р екон. наук, проф.; В.Я. Міщенко, д-р екон. наук, проф.; О.В. Манойленко, д-р

екон. наук, проф.; П.А. Орлов, д-р екон. наук, проф.; В.Г. Герасимчук, д-р екон. наук, проф.;

О.Є. Кузьмин, д-р екон. наук, проф.; Шімф Карін, д-р екон. наук, проф.; Верес Шамоші Маріан

д-р екон. наук, проф.; Ю.О. Дорошенко д-р екон. наук, проф.

*Вісник Національного технічного університету «ХПІ», серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва», індексується в наукометричних базах **WorldCat i Google Sholar** і включений у довідник періодичних видань бази даних **Ulrich's Periodicals Directory (New Jersey, USA)**.*

Рекомендовано до друку Вченою радою НТУ «ХПІ»
протокол № 3 від 26 березня 2015 р.

ЗМІСТ

<i>Назаренко О.В., Решетняк Н.Б., Єгорова О.Ю.</i> Про реальність структурних змін в національній економіці України	3
<i>Сикетина Н.Г., Клочко, Ю.А. Камчатная-Степанова Е.В.</i> Падение объемов промышленного производства в Украине и пути выхода из кризиса	9
<i>Леонова О.О.</i> Неофіційна економіка України: аналіз стану та напрями детінізації	17
<i>Рета М.В., Пляка Г.О.</i> Сучасні проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств	25
<i>Ларка Л.С., Жабська О.В.</i> Особливості проведення маркетингових досліджень конкурентного середовища підприємства	34
<i>Блага В.В., Благой В.В., Марченко І.Ю., Романченко К.Г.</i> Синергетичний підхід до дослідження фази кризи фінансової системи підприємства	39
<i>Погорелова Т.А., Пузач Е.К., Кутик Ю.С.</i> Система мотивації і стимулювання труда персоналу на підприємстві	43
<i>Кузьменко Л.В.</i> Відтворення основних форм власності – необхідна умова створення сучасної держави Україна	47
<i>Рябова Т.В., Шаша Л.І.</i> Соціальна відповідальність бізнесу як фактор збалансування ринку праці	51
<i>Попадинець О.В.</i> Соціалізація економіки як мета та напрямок трансформації економічної системи сучасного капіталізму	55
<i>Степанова О.В.</i> Визначення показників для оптимального розміщення продуктивних сил	59
<i>Гапоненко О.Є.</i> Практичний аспект взаємозв'язку управлінського та податкового обліку	65
<i>Фальченко, О.О. Назарчук Є.В.</i> Удосконалення організації обліку основних засобів підприємства	75
<i>Кобелева Т.О., Марчук Л.С.</i> Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів	79
<i>Тимофєєва К.О., Погорелов С. М.</i> Методичні засади вивчення організаційного підходу до процесу формування структури інноваційного кластеру регіону	85
<i>Артеменко Н.В., Ширяєва Н.В.</i> Нематеріальні активи: основи бухгалтерського обліку та оцінки	94

Крамської Д.Ю., Сидоренко Ю.В., Мороз Ю.І. Застосування оптимізаційних методів оцінки та розрахунку чисельності персоналу в організаціях	100
Побережна Н.М., Пантелєєв М.С., Чижик А.Г. Напрямки удосконалення систем оплати праці персоналу підприємства	104
Максименко Я.А. Деякі аспекти інтеграції України до світової економічної системи	111
Казарян А.А. Дослідження існуючих методів розподілення непрямих витрат та їх вплив на встановлення собівартості продукції на підприємстві	116
Мелень О.В., Холондач Ю.Ю. Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення	123
Гололобова О.М., Ларка М.І. Аналіз рівня використання потенціалу енергозбереження в промисловості України	127
Сусліков С.В., Сусліков А.В., Колчіна В.О. Сутність і структура інноваційного потенціалу організації	134
Гриньова В.М., Ілляшенко С.М. Визначення комерційного потенціалу та розміру збитків від порушення прав об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах	140
Куделя В.І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності залізниці	148
Перерва П.Г., Товажнянский В.Л. Экономическая сущность санации и реструктуризации промышленных предприятий	153
Яковлєв А.І., Косенко О.П., Ткачов М.М. Аналіз сучасного стану інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні	162
Погорєлов І.М. Методичні основи факторного аналізу виробництва в умовах ринкових відносин	174
Реферати	181
Рефераты	188
Abstracts	196

О. В. НАЗАРЕНКО, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
Н.Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
О.Ю. ЄГОРОВА, канд. екон. наук, доц., Харківський національний
академія міського господарства, Харків

ПРО РЕАЛЬНІСТЬ СТРУКТУРНИХ ЗМІН В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті наголошується на гострій необхідності для сьогодишньої України реальних, а не половинчастих ринкових реформ. В суспільстві сформовано розуміння нагальності системних реформ у сферах оподаткування, адміністрування бізнесу, судочинства, інвестування пріоритетних галузей економіки задля зростання її ефективності. Значне зниження податкового навантаження дозволить модернізувати виробництво, поліпшити якість продукції вітчизняного бізнесу.

Ключові слова: структурні зміни галузей, системне реформування економіки, визначення пріоритетів розвитку

Вступ. За даними експертів ООН доходи на душу населення в Україні у 2013 році дорівнювали 8,2 тис. дол., що дозволило зайняти лише 109 місце серед країн світу [1]. Бюджетний дефіцит при цьому становив 289 млрд. грн. [2]. До того ж, глибока рецесія економіки у 2014 році значно погіршила ці показники. За різними прогнозами падіння ВВП досягло 6 – 20 % [3].

Україна знаходиться зараз у фокусі уваги всього світу. Якщо вдасться перемогти власну бюрократію, надати економічну свободу головному ресурсу – працюючим людям та залучити іноземні інвестиції, країна зможе швидко розвиватися як незалежна держава. Галузева структура економіки України є дуже неефективною і потребує глибокого реформування. В суспільстві створено умови для нагальних системних ринкових реформ.

Постановка завдання. Ринкові реформи передбачають систему взаємопов'язаних заходів, кожен з яких має бути вбудованим в систему інших. Зміни в оподаткуванні неможливі без ухвалення рішень про спрощення адміністрування бізнесу, а останнє є неможливим без реформування судово-правової системи та люстрації влади. Поки що в Україні деякі спрощення щодо ведення бізнесу були результатом тиску міжнародних інститутів. У центрі економічних реформ лежить спрощення державного регулювання бізнесу та значне зниження податкового навантаження. Українське підприємництво вже не може утримувати зайвих

чиновників. Для модернізації виробництва та поліпшення якості роботи вітчизняному бізнесу держава повинна залишати більше коштів, ніж тепер.

У серпні 2014 року Уряд запропонував з 2015 року скоротити кількість податків з 22 до 9. Але зменшення кількості податків є скоріш номінальним, ніж реальним: скорочення податків відбудеться за рахунок їх укрупнення та зміни назв [3]. Нова Верховна Рада, приймаючи не радикальну податкову реформу, продовжує політику вигнання середнього класу з країни. А саме середній клас є соціальною групою, що підтримує позитивні зміни бізнес-клімату. Для того, щоб податкова реформа привела до зростання надходжень від бізнесу до бюджету, вона має бути дійсно радикальною та послідовною і охоплювати пенсійну, судову, антимонопольну та інвестиційну сфери.

Основна частина. Неefективність галузевої структури економіки України вимагає виявлення пріоритетних галузей і стимулювання державою їх розвитку задля оснащення їх новими технологіями. Структурна перебудова передбачає зміну пропорцій при розміщенні трудових, природних та капітальних ресурсів з метою отримання структури національного продукту, що відповідає внутрішнім потребам країни і сприяє посиленню її позицій у світовій господарській системі. Особливості структурних перетворень в Україні обумовлені такими причинами:

– у розвинених країнах структурні трансформації відбувалися еволюційним шляхом, починалися з галузей, що задовольняють потреби споживачів, а в Україні структурні перетворення відбуваються в умовах скорочення обсягів виробництва, нерозвиненості більшості галузей;

– звичайно дія ринкових законів призводить до переходу від вільної конкуренції до монополій, від індивідуальної до колективної (акціонерної) власності, підвищення державного втручання в економіку і соціального захисту населення. У постсоціалістичних країнах структурна перебудова мала зворотний характер: відбувався відхід від конкурентних засад приватної власності, зростала соціальна нерівність, знижувався ступінь державного втручання в соціальні проблеми;

– в Україні структурна перебудова повинна мати «наздоганяючий» характер, що потребує поступового впровадження технологій, які вже використовуються в розвинених країнах. Для прискорення процесу розвитку важливо створювати «інноваційні полоси» економіки – кластери, орієнтовані на створення інноваційних продуктів, що не мають аналогів у світі;

– структурні трансформації залежать від впровадження досягнень науки і технології, впливу глобалізації та соціалізації економічних процесів;

– структурні перетворення відбуваються в умовах нестачі коштів у національних економічних суб'єктів та постійної потреби в іноземних запозиченнях.

Негативним явищем для України є те, що вона відома в світі як постачальник сировини, що складає більшу частину експорту. Головними складовими української галузевої структури є металургія, видобування мінеральної сировини та сільське господарство. За 2011 – 2013 роки обсяги експорту України зменшувались, наприклад, металургійної продукції – на 11757,6 млн. дол., мінералів – на 3689,1 млн. дол., а продуктів рослинного походження – на 422,5 млн. дол. [4]. Це свідчить, що відносно низькоякісні українські товари перестають конкурувати з високотехнологічними продуктами інших держав.

Досвід показує, що країни, які експортують тільки сировину, займають незначну частку в структурі світового ВВП і мають низькі доходи на душу населення. Щоб змінити статус України на зовнішніх ринках, потрібно диверсифікувати експорт, розвиваючи високотехнологічне виробництво товарів з високою часткою доданої вартості. Зокрема, у металургійній промисловості України необхідно впроваджувати повний цикл виробництва готової металургійної продукції, залучаючи суміжні галузі машино-, судно- та літакобудування, використовуючи наукоємні та перспективні технології. Агрокомплекс у світі на сьогоднішній день також займає не другорядне місце, тому реформи в цій галузі є в Україні вкрай необхідними. Потрібно більш широке впровадження товарних бірж, за допомогою яких виробники могли б орієнтуватися в ринковому середовищі і планувати свою довгострокову діяльність, уникаючи збитків. Треба розширювати агропромисловий профіль країни, стимулюючи переробку м'ясо-молочної та рослинницької продукції, що має більш високу ціну і створює більшу кількість робочих місць.

Експорт українських товарів до Європи у 2014 році зріс на 14 % – повідомляє Міністерство економічного розвитку та торгівлі. Найбільш значними були поставки до ЄС металургійної, хімічної та сільськогосподарської продукції [5]. Зокрема, протягом останніх чотирьох років виробники курятини змогли досягти якості та безпечності продукції, що відповідає європейським вимогам.

Найбільш перспективним напрямом розвитку галузевої структури держави є розробка інноваційних технологій. Україна є одним з лідерів у сфері космічних технологій – це одна з небагатьох країн, які мають повний аерокосмічний цикл, використовуючи власне обладнання і технології. Наші вчені демонструють успішні інноваційні проекти світового рівня, які несуть

великі перспективи для майбутнього країни, тому необхідно стимулювати інвестування саме в ці галузі, що повинні стати рушійною силою економічного росту та підвищення рівня життя населення.

Також в Україні великий потенціал має атомна енергетика, проте їй досі не приділялась належна увага. Атомні електростанції (АЕС) України можуть виробляти більше електроенергії при менших витратах палива (паливна складова становить 25%), а на теплових електростанціях (ТЕС), паливна складова – до 80-85%. [6]. Проте державна влада обмежувала виробництво електроенергії АЕС на користь електроенергії від ТЕС. Постійно зменшувалась її частка у структурі виробництва електроенергії, і якщо в 2012 році вона становила 47%, то у 2013 році понизилася до 43,2%. [7]. Уряд пояснював це благими цілями: необхідністю оплати видобутого вугілля та праці шахтарів. Вирішуючи таким чином соціальні питання у вугільній галузі без проведення назрілих реформ, влада знищувала високотехнологічну інноваційну галузь, якою є ядерна енергетика. З метою утримування середньооптової ціни електроенергії уряд не підвищував тариф для АЕС, що призвело до збитковості державного підприємства «Енергоатом». За умови стимулювання атомної енергетики отримані прибутки можуть бути реінвестовані в будівництво нових реакторів, реконструювання і модернізацію вже існуючих, що дозволило б збільшити обсяги виробництва електроенергії, підвищуючи також їх безпеку. А це дозволить збільшити частку експорту України і забезпечуватиме підвищення платоспроможності держави.

Є великі можливості в розвитку альтернативних видів енергії: видобування сланцевого газу, будівництво сонячних та вітрових електростанцій тощо. Якщо українська економіка буде орієнтуватись на європейські стандарти, її чекає дуже суттєва перебудова. Наприклад, хімічна промисловість базувалась на досить дешевому російському газі і теперішнє незворотне зростання цін на нього призводить до неконкурентних цін на мінеральні добрива з цієї сировини, тому галузь потребує модернізації за найсучаснішими технологіями і створення конкурентного середовища замість існуючого монополізму.

Складні завдання постають перед машинобудуванням. Український військово-промисловий комплекс (ВПК), на який припадає велика частка галузі, є інтегрований у ВПК Росії, що в теперішніх умовах негайно вимагає відмови від постачання компонентів зброї до Росії і освоєння виробництва повного циклу озброєнь. Такий перехід може відбутися тільки за рахунок значних обсягів державного фінансування галузі. Наступним кроком може

стати перенесення високих технологій з військового до цивільного виробництва.

Для розвитку металургійної галузі в Україні наявні всі умови: руда, вугілля, виробнича культура, робітничі й інженерні кадри, морські порти тощо. В цій галузі вже проведено часткову модернізацію. Подальшому підвищенню якості продукції може посприяти налагодження чесної конкуренції між немонополізованими підприємствами всередині країни.

На сьогодні сільське господарство є найперспективнішою галуззю в економіці України. Воно потребує в першу чергу впровадження стандартизації та сертифікації продукції відповідно до європейських і світових зразків.

Перспективною індустрією № 2 може вважатися ІТ-сектор [8], який потенційно має можливість стати джерелом прибутку для економіки. Для того, щоб стати новою «Кремнієвою долиною», в Україні є всі передумови: багато університетів, що постачають талановиті кадри, «креативний клас» і толерантне середовище, яке підтримує сучасну субкультуру авангардних театрів, картинних галерей, музичних груп [9].

Висновки. Для того, щоб ринкові реформи привели до зростання економіки, вони мають бути дійсно радикальними і комплексними. Значне зниження податкового навантаження дозволить модернізувати виробництво, поліпшити якість продукції вітчизняного бізнесу. Необхідно комплексно впроваджувати реформи в податковій, правоохоронній, соціальній (пенсійна, освітня, медична, житлово-комунальна), антимонопольній та інвестиційній сферах.

Доцільні наступні напрямки структурної перебудови України: виділення та стимулювання з боку держави пріоритетних видів виробництв, де Україна має певні досягнення. Це сільське господарство, інформаційні технології, машинобудування, у тому числі виробництво військової техніки. Великі можливості також має розширення сфери туризму, для якого існують сприятливі умови. Слід активніше працювати щодо зниження енергозалежності від Росії шляхом власних розробок внутрішніх родовищ газу і нафти, розвитку альтернативних видів енергії. Необхідним є впровадження енергоощадних технологій в усі види діяльності.

Стан національної економіки та соціальна активність громадянського суспільства вимагають результативності реальних, а не половинчастих ринкових реформ. Але все зазначене вище є можливим лише за умови політичної волі до здійснення реформ і скасування корупційно-олігархічної моделі економіки.

Список литературы: 1. *Блинов А.* Страна второго мира: как попасть в первый эшелон? [Электронный ресурс]// URL: <http://gazeta.zn.ua/finances/strana-vtorogo-mira-kak-popast-v-pervyy-eshelon-.html>. 2. *Лаврысюк Ю.* Міністр економіки Павло Шеремета: Загроза дефолту вже знята [Электронный ресурс]// URL: <http://obozrevatel.com/interview/12578-ministr-ekonomiki-pavlo-sheremeta-zagroza-defoltu-vzhe-znyata.htm>. 3. *Шевченко К.* "Яценюкономика" не "Рейганомика" [Электронный ресурс]// URL: <http://finance.obozrevatel.com/analytics-and-forecasts/81704-yatsenyukonomika-ne-rejganomika.htm>. 4. *Внешняя торговля Украины-2013.* [Электронный ресурс]// URL: <http://forbes.ua/business/1366841-vneshnyaya-torgovlya-ukrainy-2013-infografika>. 5. *Кущініренко Л.* Україна на 14% наростила експорт товарів до ЄС [Электронный ресурс]// URL: <http://agravery.com/ua/ekonomika/show/ukraina-na-14-narostila-eksport-tovariv-do-es>. 6. *Энергоатом за 11 мес. 2013 г. сократил производство электроэнергии на 7.8% — до 75.3 млрд кВтч* [Электронный ресурс]// URL:<http://www.uaenergy.com.ua/post/17289/energoatom-za-11-mes-2013-g-sokratil-proizvodstvo/>. 7. *Дергачева О.* «Ядерная энергетика: донор скорее мертв, чем жив...» [Электронный ресурс]// Зеркало недели. Украина – 2013 – № 37. URL: http://gazeta.zn.ua/energy_market/yadernaya-energetika-donor-skoree-mertv-chem-zhiv-.html. 8. *Аслунд А.* «Какие отрасли убьет "перестройка" украинской промышленности» [Электронный ресурс]// URL: <http://nvua.net/publications/kakie-otrasli-ubet-perestroyka-ukrainskoj-promyshlennosti-anders-aslund-28201.html>. 9. *Сателл Г.* «Сможет ли Украина стать новой Кремниевой долиной» [Электронный ресурс]// URL: <http://nvua.net/opinion/satell/smozhet-li-ukraina-stat-novoy-kremnievoy-dolinoy-23810.html>.

Bibliography (transliterated): 1. *Blynov A.* *Strana vtoroho myra: kak popast' v perviy eshelon?* [Web]// URL: <http://gazeta.zn.ua/finances/strana-vtorogo-mira-kak-popast-v-pervyy-eshelon-.html>. 2. *Lavrysyuk Y.* *Ministr ekonomiky Pavlo Sheremeta: Zahroza defoltu vzhe znyata* [Web]// URL: <http://obozrevatel.com/interview/12578-ministr-ekonomiki-pavlo-sheremeta-zagroza-defoltu-vzhe-znyata.htm>. 3. *Shevchenko K.* *"Yatsenyukomyka" ne "Reyhanyomyka"* [Web]// URL: <http://finance.obozrevatel.com/analytics-and-forecasts/81704-yatsenyukonomika-ne-rejganomika.htm>. 4. *Vneshnyaya torhovlya Ukrayny-2013.* [Web]// URL: <http://forbes.ua/business/1366841-vneshnyaya-torgovlya-ukrainy-2013-infografika>. 5. *Kushnirenko L.* *Ukrayina na 14% narostyla eksport tovariv do YeS* [Web]// URL: <http://agravery.com/ua/ekonomika/show/ukraina-na-14-narostila-eksport-tovariv-do-es>. 6. *Enerhoatom za 11 mes. 2013 h. sokratyl proizvodstvo elektroenerhyu na 7.8% — do 75.3 mlrd kVich* [Web]// URL: <http://www.uaenergy.com.ua/post/17289/energoatom-za-11-mes-2013-g-sokratil-proizvodstvo/>. 7. *Derhacheva O.* *«Yadernaya enerhetyka: donor skoree mertv, chem zhiv...»* [Web]// Zerkalo nedely. Ukrayna – 2013 – No 37. URL: http://gazeta.zn.ua/energy_market/yadernaya-energetika-donor-skoree-mertv-chem-zhiv-.html. 8. *Aslund A.* *«Kakye otrasly ub'et "perestroyka" ukraynskoj promyshlennosti»* [Web]// URL: <http://nvua.net/publications/kakie-otrasli-ubet-perestroyka-ukrainskoj-promyshlennosti-anders-aslund-28201.html>. 9. *Satell H.* *«Smozhet ly Ukrayna stat' novoy Kremnievoy dolynoy»* [Web]// URL: <http://nvua.net/opinion/satell/smozhet-li-ukraina-stat-novoy-kremnievoy-dolinoy-23810.html>.

Надійшла (received) 03.02.2015

Н.Г. СИКЕТИНА, ассистент, НТУ «ХПИ»;

Ю.А. КЛОЧКО, канд. экон. наук, заведующий кафедрой менеджмента Донбасского института техники и менеджмента Международного научно-технического университета имени академика Юрия Бугая (ДИТМ МНТУ), Краматорск;

Е.В. КАМЧАТНАЯ-СТЕПАНОВА, аспирантка, «НТУ «ХПИ»

ПАДЕНИЕ ОБЪЕМОВ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ И ПУТИ ВЫХОДА ИЗ КРИЗИСА

В статье рассматривается снижение темпов промышленного производства в Украине. Проведен анализ данных о состоянии промышленности на сегодняшний день в сравнении с 2013 годом. Последствия войны на Юго-Востоке Украины и конфликта двух крупных компаний российского «Газпромом» и украинского «Нафтогаз». Сделаны выводы о необходимости привлечения иностранных инвесторов для увеличения доходов от загрузки промышленного производства.

Ключевые слова: промышленное производство, кризисная среда, сбыт продукции, система, загрузка производства.

Постановка проблемы. В каждой стране любое производство зависит от власти, так как только она может создавать благоприятные или неблагоприятные условия для развития этой промышленности. В ее силах помочь частным или государственным предприятиям привлечь новых иностранных инвесторов, установить оптимальную цену на экономическом рынке, благодаря уменьшению затрат на изготовления той или иной продукции, для повышения продажи на внутреннем и внешнем рынке.

С каждым годом в Украине понижается объем промышленного производства, тем самым повышая цены на готовую продукцию и увеличивая безработность в стране. Только за август 2014 года промышленность Украины упала на 21.4%, что на 9.4% превышает показатель за июль 2014 года, который составил 12%. За период май-июнь 2014 года промышленность находилась в относительной стабильности. Падение произошло всего лишь на 1% (рис.1). Резкий спад производственной промышленности наблюдается с июня 2014 года, когда с 95% она опустилась до 94,2%. Это напрямую связано с войной на востоке Украины и с газовым конфликтом между Украиной и Россией.

Анализ последних исследований и публикаций. Основные принципы актуализации темпов промышленного производства рассматриваются в ряде работ как зарубежных, так и отечественных ученых: А. Градова, Д. Ендовицкого и других [1-2].

Индексы промышленной продукции

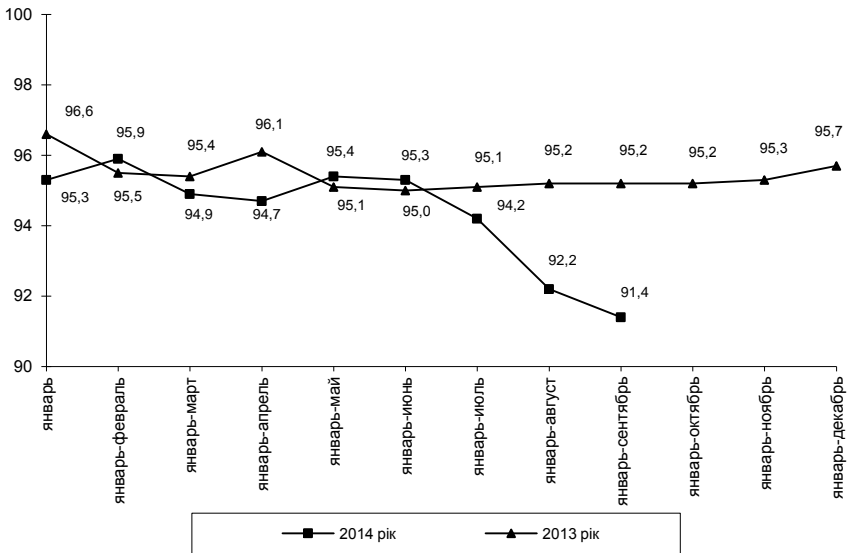

Рис. 1 – Динамика индексов промышленной продукции Украины за 2013-2014 гг.

Однако, следует отметить, что вопросы, посвященные анализу и разработке механизмов регуляции темпов промышленного производства деятельности отечественных промышленных предприятий, рассмотрены не в том объеме, в каком требуют реалии сегодняшнего состояния экономики.

В связи с этим целью данной статьи является, используя индексы промышленного производства, выработка теоретических и методологических основ анализа механизмов контроля за изменением объемов промышленного производства деятельности отечественных промышленных предприятий. А также установление, что же способствует снижению промышленного производства в стране и предоставить свой путь выхода из кризисной в отечественной экономике ситуации.

Материалы исследования. Результаты трансформационных процессов в машиностроении следует рассматривать на фоне макроэкономических и макросоциальных показателей развития территорий и государства в целом. Государственная политика реформирования промышленной отрасли в последнее десятилетие в своей попытке была направлена на стабилизацию рынка сырья.

Конфликт зародился еще в 2005 году, между российской компанией

«Газпромом» и украинской компанией «Нафтогаз», по поводу условий поставок природного газа в Украину, а также транзита его европейским потребителям. За период с 2005 по 2014 год включительно нам прекращали поставку газа три раза. Последнее такое прекращение произошло 16 июня с 10.00 мск. Тогда Россия перевела Украину, из-за роста задолженности (по оценкам «Газпрома», она превышает \$5 млрд) и невозможности договориться с украинскими властями о цене, на предоплату газовых поставок. Теперь поставки российского газа в Украину предназначались лишь для транзита в Европу. Объем таких поставок составил 185 млн кубометров в сутки. Стали осуществляться реверсные поставки газа из Европы. Позднее часть долга, в размере 2 млрд долл., была выплачена.

Только в конце сентября 2014г. власти Украины в первые заговорили о готовности покупать газ у РФ по рыночной цене, а 30 октября в Брюсселе были достигнуты соглашения и подписан соответствующий договор. Теперь цена 385 долларов за тыс. кубометров будет применяться в период с 1 ноября 2014 по 31 марта 2015 года. Киев, в свою очередь, обязался до конца года погасить часть долга в размере 3,1 миллиарда долларов и уже 4 ноября 2014г. «Нафтогаз» перечислил «Газпрому» 1,45 млрд долл. в качестве первого транша в счет оплаты поставленных и неоплаченных ранее объемов газа.

Конфликт на юго-востоке страны повлек за собой закрытие большей части шахт в Донецкой и Луганской области. Из 93 шахт рабочих осталось только 24. Это привело к значительному падению объема промышленного производства в Луганской и Донецкой области. Все это в процентах составило: Луганск минус 56%; Донецкой - минус 28,5%. Дальнейшее увеличение таких процентов может привести к краху производства в целом для всей страны. Уже на данном этапе спад в металлургии и производстве готовых металлических изделий за 8 месяцев текущего года, по сравнению с аналогичным периодом 2013-го, составил 11,9%, а объемы производства в машиностроении за отчетный период упали на 20,3%. Примером такого падения стало 18 августа 2014 года, когда ЗАЗ приостанавливает производство автомобилей и увольняет 21 тысячу сотрудников. Согласно приказу, в октябре предприятие покинул последний работник. До этого момента предприятие работало на «трехдневной» рабочей неделе, а многие сотрудники уходили в отпуск за свой счет. Некоторые цеха предприятия уже выставлены на продажу. Объемы выпуска легковых автомобилей на заводе упали на 98,9%. В июле завод выпустил только 8 машин, а за последних два месяца не произвел ни одного автобуса.

Не избежали потерь другие области страны. В Днепропетровской области, с января по август 2014 года индекс промышленного производства снизился на 6,5% (6,3% за последний месяц), а в Запорожской - 4,1% (-8,6%) и в Харьковской (4,1% и -3,1%) области. На этом фоне небольшой, но все же прирост промышленного производства, был

зафиксирован лишь в двух южных регионах Украины. Так, в Одесской области прирост индекса промышленного производства за восемь месяцев составил 4,8% (+11,1 в августе), а в Николаевской - плюс 0,7% (+2,9%). В Киеве промышленность с начала года понесла потери - минус 14%, а уже в августе индекс промышленного производства упал до 2,1%.

Абсолютным лидером по росту промышленного производства в январе-августе 2014 года стала Тернопольская область (+12,3%). Ей же принадлежит и рекорд увеличения индекса промышленного производства по сравнению с августом 2013-го - сразу на 49,4%, хотя в минувшем месяце наблюдался некоторый спад темпов его прироста (-5,7% по сравнению с июлем 2014г.). Менее явное оживление промышленности продемонстрировали Житомирская область (+6,3%), а также Волинь (+2,6%) и Закарпатье (+1,9%), хотя во всех этих трех регионах в августе наблюдались темпы замедления роста индекса промышленного производства (от -0,3% до -4,4%).

Ниже, Госслужбой статистики Украины, предоставлены таблицы индексов промышленной продукции по областям и по основным видам деятельности (табл.1).

Таблица 1 - Индексы промышленной продукции по регионам
(проценты)

Территориальная единица	Сентябрь 2014г. к августу 2014г.	Сентябрь 2014г. к сентябрю 2013г.	Январь–сентябрь 2014г. к январь–сентябрь 2013г	<u>Справочно:</u> январь–сентябрь 2013г. к январь–сентябрь 2012г.
1	2	3	4	5
Украина	104,9	83,4	91,4	95,2
Винницкая	130,0	122,1	100,9	113,1
Волинская	104,3	102,3	102,7	103,5
Днепропетровская	99,0	89,9	93,0	97,7
Донецк	90,4 ¹	40,5 ¹	75,7 ¹	92,0
Житомирская	105,5	115,6	107,4	115,9
Закарпатская	99,9	113,3	103,1	98,4
Запорожская	108,7	94,3	95,7	96,5
Ивано-Франковск	113,9	104,7	97,0	92,6
Киевская	96,7	105,6	96,8	100,3
Кировоградская	134,7	103,1	104,1	109,0
Луганская	97,0 ¹	15,0 ¹	70,0 ¹	91,7
Львовская	120,8	92,1	95,7	98,2
Николаевская	104,3	108,8	101,6	100,6
Одесская	95,6	98,3	103,9	98,6
Полтавская	102,7	97,6	92,2	97,0
Ровенская	106,7	121,6	98,9	96,1
Сумская	93,2	83,8	87,8	108,6
Тернопольская	115,5	152,5	115,4	98,4

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5
Харьковская	104,2	95,8	96,8	94,7
Херсонская	107,9	99,3	96,5	92,8
Хмельницкая	135,5	120,4	95,5	96,2
Черкасская	112,8	107,7	93,3	96,8
Черновицкая	104,3	73,1	91,5	102,8
Черниговская	91,4	96,6	98,2	88,2
Г. Киев	102,3	84,1	85,8	90,1

Таблица 2 - Индексы промышленной продукции по основным видам деятельности (проценты)

Отрасли промышленности	Сентябрь 2014г. к августу 2014г.	Сентябрь 2014г. к сентябрю 2013г.	Январь–сентябрь 2014 г. к январь–сентябрь 2013г.	Справочно: январь–сентябрь 2013г. к январь–сентябрь 2012г.
Промышленность	104,9	83,4	91,4	95,2
Добывающая и перерабатывающая промышленность	106,6	83,7	90,8	94,8
Добывающая промышленность и разработка карьеров	98,3	72,9	91,0	99,6
В т.ч.:				
добыча каменного и бурого угля	102,7	42,6	80,2	96,0
добыча сырой нефти и природного газа	95,6	97,3	97,9	96,3
добыча металлических руд	98,0	82,7	95,3	103,6
Перерабатывающая промышленность	110,3	89,0	90,6	92,6
Производство пищевых продуктов, напитков и табачных изделий	120,9	113,0	102,0	96,0
Текстильное производство, производство одежды, кожи, изделий из кожи и других материалов	121,2	98,6	94,5	94,6
Изготовление изделий из древесины, производство бумаги и полиграфическая деятельность	100,2	95,3	94,9	102,5
Производство кокса и продуктов нефтепереработки	91,2	48,0	85,1	86,2

Окончание табл.2

1	2	3	4	5
Производство химических веществ и химической продукции	103,7	93,8	85,3	78,2
Производство основных фармацевтических продуктов и фармацевтических препаратов	115,1	108,4	106,4	115,2
Металлургическое производство, производство готовых металлических изделий, кроме машин и оборудования	99,6	71,7	86,3	95,1
Машиностроение, кроме ремонта и монтажа машин и оборудования	112,5	77,2	79,7	86,4
производство компьютеров, электронной и оптической продукции	130,0	80,5	78,0	89,1
производство электрического оборудования	124,4	93,6	101,9	85,7
производство машин и оборудования, не отнесенных к другим группировкам	109,3	89,3	88,6	94,2
производство автотранспортных средств, прицепов и полуприцепов и других транспортных средств	106,7	59,4	65,2	80,6
Производство мебели, другой продукции, ремонт и монтаж машин и оборудования	110,5	79,2	92,4	88,2
Поставки электроэнергии, газа, пара и кондиционированного воздуха	93,8	81,2	95,4	97,7

Рассматривая такие показатели можно предложить такой путь выхода из кризиса в Украине. Первое, что нужно для выхода из кризиса, это признать те ошибки, допущенные предыдущей властью. Посмотреть на реальные факты о жизни людей в стране. То есть пересчитать прожиточный минимум на одного человека в месяц при новом курсе гривны по отношению к доллару или евро; сделать пересчет о безработицы, так как многие люди из-за войны или сокращения остались без работы; обеспечить поступление денег в бюджет. Второе - это начать поднимать с/х. Нужно всячески привлекать людей, иностранных инвесторов для увеличения доходов от этого производства. Это поможет, на некоторое время, заменить потерю

промышленного производства и уменьшить показатели безработицы. Параллельно нужно запустить предприятия по переработке отходов и выделения из них энергии или газа. Это поможет сократить потребление природного газа. Третье. Новая власть, прежде всего, должна думать о народе, когда стоит перед выбором подписания соглашений, договоров мирового уровня. Четвертое – нужно поднимать тяжелую промышленность за счет крупных предприятий, таких как: ОАО «Металлургический комбинат «Азовсталь» - один из крупнейших металлургических комбинатов Украины с полным циклом производства, является монополистом на Украине по выпуску некоторых видов металлопроката. Находится в г. Мариуполь; ОАО Запорожский металлургический комбинат «Запорожсталь» - является одним из крупнейших предприятий Украины; ОАО «Мариупольский металлургический комбинат им. Ильича» - крупнейшее промышленное предприятие по производству чугуна, стали, проката и пр. Расположен в г. Мариуполь; ОАО «Авдеевский коксохимический завод» - крупнейшее предприятие отрасли в Европе по обеспечению металлургических заводов коксом высокого качества. Расположен в г. Авдеевка; ОАО «АрселорМиттал Кривой Рог» - крупнейший металлургический комбинат Украины по производству стали. Расположен в г. Кривой Рог; Никопольский завод ферросплавов – крупнейший ферросплавный завод в Европе, занимает второе место в мире по объему производства марганцевых сплавов. Расположен в г. Никополь; ОАО «Запорожский коксохимический завод» - одно из крупнейших коксохимических предприятий, крупнейший экспортер кокса на Украине. Расположен в г. Запорожье; ОАО «Южный ГОК» - предприятие по производству железорудного концентрата, расположенное в г. Кривой Рог; ОАО «Северный ГОК» - крупнейшее в Европе горнодобывающее предприятие с законченным циклом подготовки железорудного концентрата и окатышей, расположенный в г. Кривой Рог; ОАО «Ингулецкий ГОК» - крупнейший производитель железорудного концентрата Украины, расположенный в г. Ингульца; Запорожская АЭС – крупнейшая атомная электростанция на Украине в г. Энергодар Запорожской обл., генерирующая мощность шести энергоблоков составляет 5700 МВт; Южно-Украинская АЭС – атомная электростанция в г. Южноукраинск Николаевской обл., с тремя энергоблоками общей генерирующей мощностью 3000 МВт. Является обособленным подразделением НАЭК «Энергоатом»; Ровенская (Ривненская) АЭС – первая на Украине атомная станция с водо-водяными ядерными реакторами, расположена в г. Кузнецовск Ровенской обл. Генерирующая мощность 4-х энергоблоков – 2835 МВт. Является обособленным подразделением НАЭК «Энергоатом»; Хмельницкая АЭС – атомная электростанция с двумя энергоблоками, общей генерирующей мощности 2000 МВт. Является обособленным подразделением НАЭК «Энергоатом». Расположена в г. Нетешин Хмельницкой обл.; ООО «Химэкселен» - торгово-производственная фирма химических и

О.О. ЛЕОНОВА, здобувач кафедри економіки та фінансів факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків

НЕОФІЦІЙНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СТАНУ ТА НАПРЯМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як неофіційна економіка, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду виходу країни на траєкторію вступу до Європейського союзу. Значною проблемою є те, що явище, яке потрібно долати, за своїм визначенням, є не явним, а заходи протидії потребують постійного вдосконалення і адаптації до мінливих економічних умов.

Ключові слова: неофіційна економіка, тіньова економіка, детінізація, легалізація, корупція.

Вступ. Існуючий стан тінізації національної економіки сягнув критичної межі і є загрозливим для економіки. За даними Державного комітету статистики України він дорівнює 20%, а за звітами Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – 50% у ВВП у [5]. Внаслідок цього руйнується держава як інституція, відбувається відчуження влади від суспільства, знижується імідж країни, ефективність політичних і судових інститутів, неефективно розподіляються та використовуються державні кошти і ресурси.

Загрозливий характер проблеми неофіційної економіки визнано на загальнодержавному рівні, зокрема в Національній антикорупційній стратегії на 2011-2015 роки зазначається: «Корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України. Це потребує негайного вжиття системних та послідовних заходів, які мають комплексний характер». В умовах соціально-економічних реформ, які наразі здійснюються в державі, пріоритетними напрямками антикорупційної політики мають стати виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню корупції, а також запобігання спробам їх створити.

Тому однією з передумов розвитку економічного діалогу між бізнесом і владою та реалізації бізнесом його соціальної відповідальності є детінізація економіки.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Дослідження теоретичних та практичних аспектів існування неофіційної економіки в світі займає значне

місце в роботах Блейдса, Бородюка В., Вейсрода, Воробйова Є., Глінкіної С., Гутмана, Лойзе Н., Кіма М., Корягіної Т.І., Мандибури В.О., Миколаєвої М., Приходько Т., Раскова М., Тимченко Б., Турчинова О.В., Фейга, Фрейя, Шевякова А. та ін.

Між тим, форми прояву неофіційної економіки, наслідки дії та схеми реалізації постійно змінюються, пристосовуючись до нових умов діючого законодавства, а тому актуальним залишається питання виявлення, оцінки стану та визначення заходів подолання даного явища. Адже тільки на цій основі можна створити комплексний організаційно-економічний механізм зниження рівня неофіційної економіки.

Метою дослідження є аналіз та визначення основних напрямів послаблення неофіційної економіки України з залученням міжнародного досвіду.

Постановка проблеми. В науковій літературі неофіційна економіка представлена досить широко. Досліджуються історичне походження, умови та закономірності формування, місце тіньової діяльності підприємств в структурі економіки. Разом з тим, причини, які визначають рівень та динаміку неофіційної економіки не розглядаються в контексті чинників, що можуть вплинути на легалізацію тіньової економіки. До цих чинників належать з одного боку, традиції українського пострадянського чиновництва, з іншого – традиції українських бізнес-структур, які мають коротку історію, вимірювану 20-ма роками періоду формування ринкових відносин.

Вирішення проблеми подолання негативних явищ тіньової економіки потребує нової якості економічних відносин, нових інститутів в суспільстві для пошуку механізмів зменшення її обсягу.

Матеріали досліджень. В зарубіжній і вітчизняній економічній літературі не має не тільки єдиного терміну, який визначає сутність «неофіційної економіки», але й однозначного розуміння даного явища. Відсутність комплексного універсального визначення даного явища призвело до виникнення безлічі термінів, які визначають даний предмет дослідження і відповідно їм безліч різних концепцій, що аналізують його: правових, економічних, соціологічних, статистичних та інше. Термінів, використовуваних при позначенні частини економіки, яка не обліковується в офіційній статистиці, безліч: «неофіційна», «тіньова», «незаконна», «нелегальна», «прихована», «паралельна», «підземна», «фіктивна», «вторинна», «криміногенна» тощо. Існує така класифікація даних термінів:

- англомовні економісти зазвичай використовують – «неофіційна», «підпільна», «прихована» економіка;
- французькі економісти – «підземна», «неформальна» економіка;
- німецькі, російськомовні економісти – «тіньова» економіка у [13].

Наша точка зору знаходиться ближче до дослідження Е. Фейга. Останній у поняття неофіційної економіки включає всю економічну діяльність, яка з будь-яких причин не враховується офіційною статистикою і не потрапляє до валового національного продукту.

Також даному підходу відповідає визначення В. Танзі, згідно з яким до неофіційної економіки відносять виробництво (або дохід), не враховане в офіційній статистиці. Це відноситься до «...доходів не повідомлених, і не виявлених, податковими органами». Таким чином, ухилення від податків вказує на те, що податкові органи виявляють менше доходів, ніж є насправді. Отже «...мається на увазі, що країна багатша, ніж офіційно показує статистика» [11, с. 344].

Неофіційна економіка має різні прояви. Умовно їх можна розділити на три групи.

До першої групи відноситься кримінальна економіка - такі види господарської діяльності, які безпосередньо пов'язані з діяннями, що кваліфікуються як злочини згідно з чинним законодавством України: діяльність, що завдає шкоди державі, родині, особистості (виробництво та продаж зброї, наркотиків, торгівля людьми, грабежі, рекет, корупція та ін). Правоохоронні органи повинні здійснювати кримінальне переслідування суб'єктів господарської діяльності, що працюють у цьому секторі, намагаючись поступово звузити чи повністю ліквідувати його.

До другої групи відноситься тіньова економіка - це види діяльності, які можна назвати умовно законними. Такі види діяльності не завдають шкоди державі, родині, особистості, але здійснюється в «тіні», поза правовим регулюванням. Ця діяльність здійснюється «тіньовими підприємцями».

До третьої групи відносяться власні економічні інтереси - це трудова діяльність виробництва продуктів, товарів чи послуг, що замінюють ті, які купуються за гроші в сфері офіційної економіки. Ознаками даної групи неофіційної економіки є продуктивний характер, відсутність обліку, офіційної регламентації, не протиправний характер, відсутність обміну в ринковій і неринковій формах.

Неофіційна економіка виникає унаслідок ряду причин, однією з яких є ведення бізнесу. В табл. 1 представлені дані за 2014 рік щодо можливостей ведення власної справи в Україні по відношенню до її передового рубежу – 189 країн світу. Дані таблиці сформовані на основі джерела «Рейтинг економік – Doing business» у [16].

Таблиця 1 - Простота ведення бізнесу у 2014 році. Результати України по відношенню до 189 країн світу [16]

Тема рейтингу	2014 рік, позиція	2013 рік, позиція	Зміни позиції
Реєстрація підприємств	47	50	↑3
Отримання дозволів на будівництво	41	186	↑145
Підключення до системи електропостачання	172	170	↓2
Реєстрація власності	97	158	↑61
Кредитування	13	24	↑11
Міжнародна торгівля	148	148	Без змін
Захист інвесторів	128	127	↓1

Але порівняно з європейськими країнами, в Україні найгірші умови реалізації підприємницького потенціалу. Однією з головних причин, через яку підприємці змушені ховатися в «тіні», є нестерпність податкового тягаря і намагання подолати різноманітні адміністративні бар'єри, що виникають при здійсненні підприємницької діяльності. Відповідно до даних щорічного звіту Світового банку "Paying Taxes", Україна посідає 174 сходинку зі 175 за простотою сплати податків, їх загальна кількість – 98 платежів різного рівня (наприклад, в Іспанії, Португалії, Великій Британії їх лише 7, у Латвії – 8, в Естонії – 11) у [22]. Слід зазначити, що система оподаткування в Україні не тільки має обтяжливий характер для підприємців, а й суттєво заважає природному переростанню малого бізнесу в середній. Досить часто середні підприємства у своєму прагненні мінімізації податків активно використовують дрібнення як засіб "розвитку" і, відповідно, преференції спрощеної системи оподаткування. Такі адміністративні бар'єри вимагають оптимізації умов ведення бізнесу. Відповідно, замість детінізації економіки, отримуємо зростання рівня неофіційної економіки, який знаходиться поза податковим полем.

Наведені групи учасників неофіційної економіки певною мірою пов'язані між собою щодо об'єктів здійснення економічної діяльності, оскільки вони мають однакові цілі і засоби реалізації такої діяльності. Проте, на думку дослідників Савченко І.Г. та Йорданова А.Є. у [19], ці групи мають істотні відмінності:

- кримінальні структури діють переважно у сфері розподілу і перерозподілу прибутку незаконно привласнюючи частину прибутку шляхом насильства, шантажу і т.п. На відміну від цього, неофіційні підприємці другої групи зазвичай є безпосередніми власниками прибутку, але вони змушені приховувати повний обсяг своїх прибутків поза межами існуючого правового регулювання;

- суб'єкти першої групи зацікавлені в існуванні умов, сприятливих для збільшення неофіційної економіки, таких як заворушення в країні, недієздатна або корумпована влада. І навпаки, суб'єкти другої групи вкрай зацікавлені в покращенні несприятливого соціального середовища, що сприяло б підвищенню якості життя в країні.

Вагоме дослідження було проведене фундаціями Фрідріха Шнайдера (Австрія) і Андреаса Буена (Німеччина). У ньому представлені результати досліджень функціонування неофіційної економіки за період 1999 – 2006 роки у 120 країнах світу, включаючи країни, що розвиваються, країни Східної Європи, Центральної Азії та країни із сталим економічним розвитком – членів ОЕСР (див. рис.1).

%

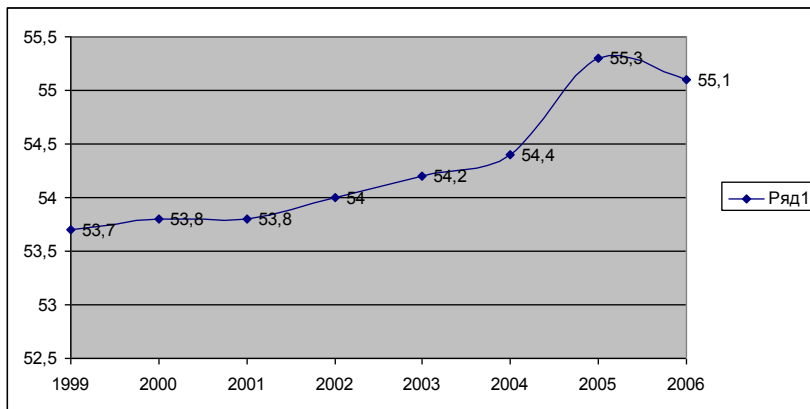

Рис. 1 - Питома вага неофіційної економіки в Україні, % від ВВП (за дослідженнями Ф. Шнайдера) [19]

У період з 1999 по 2006 роки Україна поступалася Грузії щодо масштабів поширеності неофіційної економіки (у табл. 2).

Таблиця 2 - Масштаби неофіційної економіки країн Східної Європи та Центральної Азії за 1999 – 2006 роки, [19]

Країна	Середній відсоток від ВВП, %
1	2
Словацька Республіка	17,2
Чеська Республіка	18
Угорщина	23,4
Польща	26,3
Словенія	26,7
Литва	29,1
Хорватія	33,4
Туреччина	33,9
Албанія	34,1
Болгарія	35,4
Румунія	36,2
Естонія	37,5
Латвія	38,2
Казахстан	43,6
Таджикистан	45,2
Російська Федерація	46,6
Молдавія	48,2
Україна	54,3
Грузія	67,8

Але після Трояндової революції в Грузії відбулися значні економічні та політичні реформи. Враховуючи проміжок часу, багато з досягнень цієї революції вражають. Серед цих досягнень потрібно зазначити і значні обсяги подолання корупції. У Грузії боротьба з корупцією відбувалася в рамках реформи системи освіти, реформи системи правосуддя, економічних реформ, налагодження прозорого та ефективного управління, модернізації системи державної служби. Вважаємо, такі заходи можна запровадити і ввести в дію економічної політики нашої державі.

Результати досліджень. Оцінка розміру неофіційної економіки в Україні, виконана Світовим банком та фондами Фрідріха Шнайдера і Андреаса Буена свідчить про те, що Державний комітет статистики України занижує статистичні показники. Фактично, показники обсягу неофіційної економіки в два рази більше, ніж ті, що офіційно оприлюднені у [2;3]. Цей факт обумовлює необхідність розробки якісних методів виявлення тіньових економічних процесів.

Подолання тіньової економіки та корупції є необхідною умовою входження України до Європейського Союзу. Вирішення проблем корупції, нелегальної міграції та розширення кримінального сектору визначаються Європейською комісією як одні з пріоритетних напрямів співробітництва між ЄС та кандидатами на членство в цій організації.

Останніми досягненнями української влади в цій сфері є прийняття Податкового кодексу, Закону України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації», Закону України від 07.04.2011 № 3206-17 «Про засади запобігання і протидії корупції».

Але програма заходів щодо легалізації тіньової економіки країни потребує вдосконалення.

З метою сприяння легалізації тіньової економіки України пропонуємо:

- створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу;
- моніторинг офшорних зон;
- вдосконалення податкової системи;
- створення і впровадження прозорої системи податкових пільг;
- оптимізація адміністрування податків;
- розробка механізмів притягнення до юридичної відповідальності недобросовісних платників;
- подолання нелегального ринку праці;
- вдосконалення соціального страхування і зниження фіскального навантаження на фонд оплати праці (в тому числі проведення пенсійної реформи);
- адекватна оплата праці;
- легалізації оплати праці;
- підвищення обізнаності громадскості, забезпечення її впливу на рішення влади;

- державна підтримка інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки;
- зміцнення системи органів державної влади;
- застосування суворих мір покарання за корупцію і рейдерство;
- мінімізація державного регулювання різних сфер життя;
- забезпечення прозорості реального сектора економіки.

Поряд з загальним поліпшенням підприємницького середовища внаслідок дерегулювання та зниження фіскального навантаження має бути вжито комплекс спеціальних заходів, які стимулюватимуть детінізаційні процеси. Необхідно запровадити на певний перехідний період політику амністії по відношенню до тіншового капіталу некримінального походження через відкриття йому шляхів для легального інвестування.

Висновки. Неофіційна економіка існує у всіх країнах. За даними багатьох дослідників обсяги тіншової економіки України досягають половини ВВП. Величина тіншової економіки є традиційним показником ефективності державної економічної політики. Якщо податкова політика не є ефективною та прозорою, бізнес змушений «ховатися в тінь». Така ситуація спостерігається в Україні в даний час. Таким чином, необхідно уважно досліджувати неофіційну економіку і шукати механізми для зменшення його розміру. Заходи, запропоновані в цій статті, допоможуть послабити явище тіншової економіки ті підвищити ефективність функціонування офіційної економіки.

Реалізація зазначених та інших механізмів щодо подолання детінізації економіки не лише сприятиме формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки та суспільства в цілому, а й забезпеченню ефективного розвитку вітчизняного підприємництва.

Список літератури: 1. Бурбело О.А. Детінізація економіки [організаційно-правові проблеми] монографія // О.А. Бурбело, М.М. Калашников. Луганськ РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – 191 с. 2. Варналій З.С. Тіншова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації. // Варналій З.С. – К. – НІСД. – 2006. – 576с. 3. Вінничук І.С. Модель взаємодії легальної та тіншової економік з розширеною економічною структурою суспільства // І.С. Вінничук // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2012. - №12 (38). – С.54-59. 4. Вишинська Т.Л. Методичні підходи до ідентифікації тіншової економічної діяльності // Т.Л. Вишинська // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2012. - №6 (16). – С.264-269. 5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 6. Довгаль Е.А. Причини виникнення теневий економіки и напрямления детенизации / Е.А. Довгаль // «Управління розвитком». – 2013. № 7 (147). – С. 37-39. 7. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. 8. Каднічанська В.М. Оцінка ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму / В.М. Каднічанська, Т.О. Ромась // «Вісник університету банківської справи Національного банку України». – 2013. - №1 (16). – С. 251-254. 9. Кіржецький Ю.І. Проблема тінізації економіки та її вплив на розвиток регіону // Ю.І. Кіржецький // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. - №1. – С. 243-250. 10. Мандибура В.О. Тіншова економіка як об'єкт системного наукового дослідження \ В.О. Мандибура. – К. – 1998. – 256с. 11. Мельник Т.М. Протидія тінізації у

зовнішньоекономічному секторі України // Т.М. Мельник, Т.Л. Вишинська // Економіка та управління національним господарством. – 2013. - №5 (143). – С. 95-107. **12.** Півікова О.С. Концептуальні підходи та шляхи детенізації економіки України // О.С. Півікова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. - № 12 (139). – С. 41-46. **13.** Подмазко О.М. Тіньова економіка: сутність та структура / О.М. Подмазко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. - №1. – С. 148-155. **14.** «Проблеми реформування податкової системи України в трансформаційний період» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vkjournal.ru/doc/386173>. **15.** Расков Н.В. Ненаблюдаемая экономика как потенциальный ресурс развития рыночного хозяйства / Н.В. Расков // Проблемы современной экономики. – 2009. - №2. – С. 99-104. **16.** «Рейтинг економік – Doing business» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://doingbusiness.org/rankings>. **17.** Різник Н.С. Методичні підходи до оцінки тіньової економіки регіону // Н.С. Різник // Економічний форум. – 2012. - №3. – С. 219-231. **18.** Савич І.В. Детенізація економіки: теоретичні надбання та перспективи дослідження // І.В. Савич // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2013. - №2. – С. 72-76. **19.** Савченко І.Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детенізації // І.Г. Савченко, А.Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. - №3. – С. 107-115. **20.** Цимбалюк І.О., Вишневецька Н.В. «Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики» [Електронний ресурс] – Режим доступу: esnuir.eeun.edu.ua/bitstream/123456789/832/_/лах.pdf. **21.** Чернявський С.С., Довбаши Р.С. Протидія злочинам, пов'язаним з незаконним відшкодуванням податку на додану вартість. – К. – 2009. – 216с. **22.** Чумакова І.Ю. Ризикоорієнтований підхід у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом // І.Ю. Чумакова, Ю.П. Кравченко // Наукові праці НДФІ. – 2013. - №1 (62). – С. 78-92. **23.** Шарікова О.В. Економічні наслідки тінізації економічної системи // О.В. Шарікова // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. - № 1. – С. 3-6.

Bibliography (transliterated): 1. Burbelo O.A. *Detinizatsiya ekonomiky* [orhanizatsiyno-pravovi problemy] monografiya // O.A. Burbelo, M.M. Kalashnykov. Luhans'k RVV LDUVS im. E.O. Didorenka, 2008. – 191 p. **2.** Vamaliy Z.S. *Tin'ova ekonomika: sunist', osoblyvosti ta shlyakhy lehalizatsiyi*. // Vamaliy Z.S. – K. – NISD. – 2006. – 576 p. **3.** Vinnychuk I.S. *Model' vzyemomodiyalehal'noyi ta tin'ovoyi ekonomik z rozshyrenoyu ekonomichnoyu strukturoyu suspil'stva* // I.S. Vinnychuk // Vseukrayins'kyy naukovo-vyrobnychyy zhurnal «Innovatsiyna ekonomika». – 2012. - No 12 (38). – P.54-59. **4.** Vyshynska T.L. *Metodychni pidkhody do identyfikatsiyi tin'ovoyi ekonomichnoyi diyal'nosti* // T.L. Vyshynska // Vseukrayins'kyy naukovo-vyrobnychyy zhurnal «Stalyi rozvytok ekonomiky». – 2012. - No 6 (16). – P.264-269. **5.** *Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy* [Web] – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> **6.** Dohval' E.A. *Prychyny voznyknoveniya tenevoy ekonomiky u napravleniya detenyzatsyy* / E.A. Dohval' // «Upravlinnya rozvytkom». – 2013. No 7 (147). – P. 37-39. **7.** *Yedyny veb-portal orhaniv vykonavchoyi vlady Ukrainy* [Web] – Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua>. **8.** Kadnichanska V.M. *Otsinka ryzyku lehalizatsiyi dokhodiv, oderzhanykh zlochnymy shlyakhom, i finansuvannya teroryzmu* / V.M. Kadnichanska, T.O. Romas' // «Visnyk universytetu bankiv'skoyi spravy Natsional'noho banku Ukrainy». – 2013. - No 1 (16). – P. 251-254. **9.** Kirzhets'kyy Yu.I. *Problema tinizatsiyi ekonomiky ta yiyi vplyv na rozvytok rehionu* // Yu.I. Kirzhets'kyy // Naukovyy visnyk L'viv's'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. – 2013. - No 1. – P. 243-250. **10.** Mandybura V.O. *Tin'ova ekonomika yak ob'yeht systemnoho naukovoho doslidzhennya* \ V.O. Mandybura. – Kiev – 1998. – 256p. **11.** Mel'nyk T.M. *Protyahny tinizatsiyi u zovnishn'oeconomonomu sektori Ukrainy* // T.M. Mel'nyk, T.L. Vyshynska // Ekonomika ta upravlinnya natsional'nyh gospodarstvom. – 2013. - No 5 (143). – P. 95-107. **12.** Pivikova O.S. *Kontseptual'ni pidkhody ta shlyakhy detenyzatsiyi ekonomiky Ukrainy* // O.S. Pivikova // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2012. - No 12 (139). – P. 41-46. **13.** Podmazko O.M. *Tin'ova ekonomika: sunist' ta struktura* / O.M. Podmazko // Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. – 2013. - No 1. – P. 148-155. **14.** «*Problemy reformuvannya podatkovoyi systemy Ukrainy v transformatsiynyy period*» [Web] – Rezhym dostupu: <http://vkjournal.ru/doc/386173>. **15.** Raskov N.V. *Nenablyudaemaya ekonomyka kak potentsyal'nyy resurs razvytuya rynochnoho khozyaystva* / N.V. Raskov // Problemy sovremennoy ekonomiky. – 2009. - No 2. – P. 99-104. **16.** «*Reytnh ekonomik – Doing business*» [Web] – Rezhym dostupu: <http://doingbusiness.org/rankings>. **17.** Riznyk N.S. *Metodychni pidkhody do otsinky tin'ovoyi ekonomiky rehionu* // N.S. Riznyk // Ekonomichnyy forum. – 2012. - No 3. – P. 219-231. **18.** Savych I.V. *Detenyzatsiya ekonomiky: teoretychni nadbannya ta perspektivy doslidzhennya* // I.V. Savych // Ekonomika. Problemy ekonomichnoho stanovlennya. – 2013. - No 2. – P. 72-76. **19.** Savchenko I.H. *Tin'ovyy sektor ekonomiky Ukrainy: analiz stanu ta napryamy detinizatsiyi* // I.H. Savchenko, A.Ye.

Jordanov \ Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. – 2012. - No 3. – P. 107-115. **20.** Tsybalyuk I.O., Vyshnevska N.V. «Podatkove navantazhennya, yak kryteriy efektyvnosti vedennya podatkovoyi polityky» [Web] – Rezhym dostupu: esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/832/.../tax.pdf. **21.** Chernyavskyy S.S., Dovbash R.S. *Protydiya zlochynam, pov'yazanym z nezakonnym vidshkoduvannym podatku na dodanu vartist'.* – Kyiv – 2009. – 216 p. **22.** Chumakova I.Yu. *Ryzykoooriyentovanyu pidkhid u sferi protydyi lehalizatsiyi dokhodiv, otrymannykh zlochynnym shlyakhom* // I.Yu.Chumakova, Yu.P. Kravchenko // Naukovi pratsi NDFI. – 2013. - No 1 (62). – P. 78-92. **23.** Sharikova O.V. *Ekonomichni naslidky tinizatsiyi ekonomichnoyi systemy* // O.V. Sharikova // Ekonomika. Finansy. Pravo. – 2009. - No 1. – P. 3-6.

Надійшла (received) 03.02.2015

УДК657:658.1

М.В. РЕТА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХП»,
Г.О. ПЛЯКА, магістр НТУ «ХП»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто актуальні проблеми формування фінансових результатів в сучасних умовах господарювання. Проведено аналіз різних підходів щодо визначення поняття «фінансові результати», а також проаналізовано методики визначення фінансових результатів, які застосовуються в світовій практиці. Досліджено існуючі теоретичні та практичні підходи до класифікації фінансових результатів у зв'язку зведенням нової форми звіту в Україні. Охарактеризовано порядок та метод визначення фінансового результату та надано пропозиції щодо покращення та підвищення ефективності обліку фінансових результатів.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, доходи, витрати, бухгалтерський облік, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Вступ. В сучасних умовах господарювання одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність фінансової діяльності підприємства є фінансовий результат: прибуток чи збиток. Основною метою діяльності підприємства в умовах глобальних економічних перетворень є одержання максимального прибутку при мінімальних витратах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання формування та бухгалтерського обліку фінансових результатів розглядали у своїх працях таких вітчизняних та зарубіжних науковці, зокрема, Ф.Ф. Бутинець, С. О. Левицька, Н. Т. Білуха, С.В. Івахненко, Л.І. Лавріненко, Ю. А. Верига, Н. В. Пошерстник, Г.Г. Кірейцев, С. Ф. Голов, В. В. Сопко, М. Т. Білуха, Є. В. Мних, О. П. Рудановський та ін. Провідні учені внесли вагомий внесок в розвиток обліку фінансових результатів, проте залишається чимало

Jordanov // Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. – 2012. - No 3. – P. 107-115. **20.** Tsybalyuk I.O., Vyshnevska N.V. «Podatkove navantazhennya, yak kryteriy efektyvnosti vedennya podatkovoyi polityky» [Web] – Rezhym dostupu: esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/832/.../tax.pdf. **21.** Chernyavskyy S.S., Dovbash R.S. *Protydiya zlochynam, pov'yazanym z nezakonnym vidshkoduvannym podatku na dodanu vartist'.* – Kyiv – 2009. – 216 p. **22.** Chumakova I.Yu. *Ryzykoooriyentovanyu pidkhid u sferi protydyi lehalizatsiyi dokhodiv, otrymannykh zlochynnym shlyakhom* // I.Yu.Chumakova, Yu.P. Kravchenko // Naukovi pratsi NDFI. – 2013. - No 1 (62). – P. 78-92. **23.** Sharikova O.V. *Ekonomichni naslidky tinizatsiyi ekonomichnoyi systemy* // O.V. Sharikova // Ekonomika. Finansy. Pravo. – 2009. - No 1. – P. 3-6.

Надійшла (received) 03.02.2015

УДК657:658.1

М.В. РЕТА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХП»,
Г.О. ПЛЯКА, магістр НТУ «ХП»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто актуальні проблеми формування фінансових результатів в сучасних умовах господарювання. Проведено аналіз різних підходів щодо визначення поняття «фінансові результати», а також проаналізовано методики визначення фінансових результатів, які застосовуються в світовій практиці. Досліджено існуючі теоретичні та практичні підходи до класифікації фінансових результатів у зв'язку зведенням нової форми звіту в Україні. Охарактеризовано порядок та метод визначення фінансового результату та надано пропозиції щодо покращення та підвищення ефективності обліку фінансових результатів.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, доходи, витрати, бухгалтерський облік, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Вступ. В сучасних умовах господарювання одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність фінансової діяльності підприємства є фінансовий результат: прибуток чи збиток. Основною метою діяльності підприємства в умовах глобальних економічних перетворень є одержання максимального прибутку при мінімальних витратах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання формування та бухгалтерського обліку фінансових результатів розглядали у своїх працях таких вітчизняних та зарубіжних науковці, зокрема, Ф.Ф. Бутинець, С. О. Левицька, Н. Т. Білуха, С.В. Івахненко, Л.І. Лавріненко, Ю. А. Верига, Н. В. Пошерстник, Г.Г. Кірейцев, С. Ф. Голов, В. В. Сопко, М. Т. Білуха, Є. В. Мних, О. П. Рудановський та ін. Провідні учені внесли вагомий внесок в розвиток обліку фінансових результатів, проте залишається чимало

невирішених питань, котрі потребують детального дослідження та надання пропозицій для практичної діяльності, у зв'язку з постійною зміною нормативної бази.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження сучасних проблем формування та обліку фінансових результатів діяльності підприємств.

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з обліком фінансових результатів є предметом постійного обговорення серед науковці та практиків у сфері економіки та управління підприємством. Сутність та поняття фінансового результату для підприємств і бухгалтерів наочнівдіображається під час формування і відображення його в бухгалтерському обліку. Проте слід зауважити, що ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів яких є облік фінансових результатів. Головна мета статті може бути сформульована, як складова двох актуальних питань: 1) зробити зрозумілими та доступними для іноземних партнерів та інвесторів вітчизняні підходи та методи формування фінансових результатів; 2) розробити підхід до формування фінансових результатів в обліку підприємства, що дозволить ефективно управляти процедурою формуванням фінансового результату підприємства.

Матеріали та результати досліджень. Достовірність формування фінансового результату є основою принципів і правил бухгалтерського обліку, обов'язкового дотримання яких вимагає законодавча база, зокрема концептуальні основи складання та подання фінансових звітів, міжнародні стандарти фінансової звітності, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Протерозуміння сутності поняття «фінансовий результат» – одна з головних передумов формування відповідних напрямків його обліку, аналізу та можливості здійснення своєчасного управлінського впливу на окремі його складові заради підвищення ефективності діяльності підприємств. Проведемо порівняльний аналіз визначення сутності поняття «фінансові результати» різними науковцями в таблиці 1.

З проведеного аналізу, можна зробити висновок про те, що стосовно поняття «фінансовий результат» на сьогоднішній день сформовано декілька точок зору:

- 1) зміна величини (приросту чи зменшення) власного капіталу,
- 2) результат зіставлення доходів і витрат,
- 3) прибуток або збиток, тобто форма вираження фінансового результату)
- 4) результат статутної діяльності підприємства (виручка мінус витрати на виробництво і реалізацію продукції);
- 5) зміна величини чистих активів підприємства.
- 6) додаткова вартість, створена у процесі виробництва та здійснення операцій фінансово – кредитного характеру.
- 7) ціна капіталу та інших виробничих факторів[16].

Таблиця 1 - Визначення терміна «фінансові результати» різними науковцями (узагальнено на основі [1,2,5,11-16])

Автор	Сутність поняття «фінансові результати»
Бутинець Ф. Ф.	Прибуток або збиток організації. Співставлення доходів та витрат підприємства відображених у звіті
Мочерний А. Д.	Грошова форма підсумків господарської діяльності організації або її підрозділів, виражена в прибутках або збитках
Лондар С. Л., Тимошенко О. В.	Приріст (чи зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період
Скасюк Р. В.	Якісний та кількісний показник результативності господарської діяльності підприємства
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л.	Різниця між доходами та витратами підприємства чи його окремого підрозділу за певний час. Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді
Опарін В. М.	Перевищення доходів над витратами становить прибуток, зворотнє явище характеризує збиток. Зіставлення регламентованих податковим законодавством доходів і витрат
Пушкар М. С.	Прибуток або збиток, отриманий в результаті господарської діяльності
Борисов А. Б.	Підсумки господарської діяльності підприємства або його підрозділів, приріст (зменшення) вартості власного капіталу. Визначаються шляхом співставлення витрат з отриманими доходами
Кондраков Н. П.	Відображає зміну власного капіталу за визначений період в результаті виробничо-фінансової діяльності підприємства
Ткаченко Н. М.	Доходи діяльності підприємства за вирахуванням витрат діяльності
Худолій Л. М.	Зіставлення доходів і витрат, регламентованих податковим законодавством
Чебанова М. С., Василенко С. С.	Прибуток або збиток, одержаний від діяльності підприємства

Огляд нормативно-правової бази також показав, що в законодавстві України термін «фінансові результати» детально не розглядається, в окремих нормативно-правових актах з бухгалтерського обліку наведено сутність понять «прибуток» та «збиток».

Узагальнюючи надбання вчених-економістів з питань визначення даного поняття, пропонуємо використовувати наступне визначення: фінансові результати – це виражений в грошовій формі якісний та кількісний показник результативності господарської діяльності організації шляхом зіставлення доходів та витрат, що виступає у формі прибутку чи збитку.

Одним з досить важливих аспектів організації аналітичного обліку фінансових результатів на підприємстві є їх обґрунтована класифікація. Підходи до класифікації фінансових результатів за різними

ознаками містять суперечливі моменти, навіть на законодавчому рівні, так, наприклад, у 2013 році втратив чинність П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» [3], в якому визначались основні види фінансових результатів, а у новому стандарті запропоновано інший перелік показників, який досить сильно відрізняється від того, який застосовувався (табл.2).

Таблиця 2 - Порівняння переліку показників фінансового результату, які використовуються у нормативних документів

П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» (втратив чинність)[3]	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4]
Валовий прибуток	Валовий прибуток;
Прибуток від операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності;
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	Фінансовий результат до оподаткування;
Прибуток від звичайної діяльності	Прибуток від припинення діяльності після оподаткування;
Чистий прибуток	Чистий фінансовий результат;
	Інший сукупний дохід до оподаткування;
	Інший сукупний дохід після оподаткування;
	Сукупний дохід

При цьому жодним нормативним документом не визначена сутність поняття «сукупний дохід», а тільки наведений алгоритм його розрахунку.

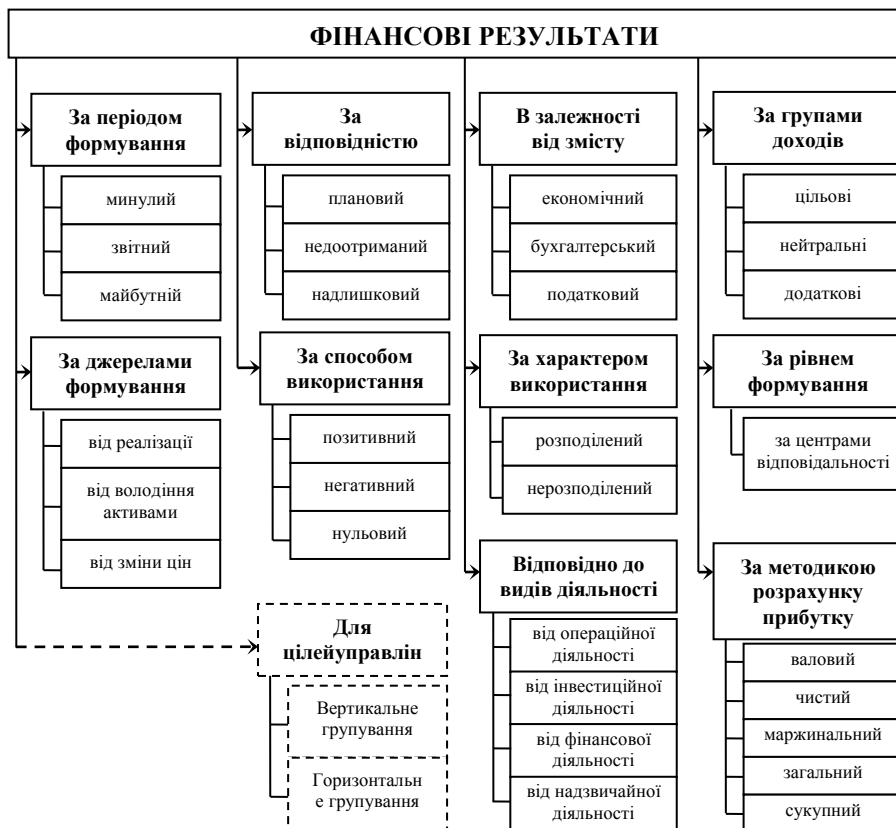
Крім того, відповідно до НП(С)БО 1, який не передбачає відображення надзвичайних фінансових результатів з Плану рахунків виключено відповідні рахунки, але не запропоновано відповідних прийомів для відображення таких витрат і доходів у разі їх виникнення.

На сьогоднішній день, нормативно-правові акти, що регламентують порядок визначення результатів діяльності підприємства, взагалі не містять класифікації фінансових результатів, що могла б бути використана для створення ефективних інформаційних облікових моделей. На думку авторів, класифікація фінансових результатів, у першу чергу, необхідна для прийняття відповідних рішень користувачами, а тому повинна мати групування за певними ознаками, які підвищать аналітичність отриманої інформації [5].

Деякі види фінансових результатів також наведені у Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, що включають прибуток нерозподілений, непокриті збитки, прибуток, що використаний у звітному періоді, результат операційної діяльності, результат фінансових операцій, результат іншої звичайної діяльності та результат надзвичайних подій [6].

Узагальнюючи існуючі підходи, наведемо класифікацію фінансових результатів, які на сьогоднішній день використовуються на підприємствах (рис.1). Сучасний перелік включає десять класифікаційних ознак, проте з точки зору управління процесом формування фінансових результатів, існуючі класифікаційні ознаки повністю не можуть задовольнити інформаційні потреби менеджерів при формуванні стратегії розвитку підприємства.

У зв'язку з цим, для розширення застосування аналітичних можливостей управлінського обліку та розширення можливостей моніторингу фінансових результатів, пропонуємо застосування, ще однієї додаткової класифікаційної ознаки за горизонтальний та вертикальний.

Рис/ 1 – Класифікація фінансових результатів підприємства [1,2,5,11-16](*авторська пропозиція)

Горизонтальне групування фінансових результатів передбачає дослідження витрат, доходів і фінансових результатів у розрізі їх видів на рівні підприємства в цілому на основі розроблених планів (бюджетів) на рік з щомісячною деталізацією даних. Вертикальне групування фінансових результатів забезпечить аналіз, перевірку та регулювання витрат і доходів у розрізі їх видів на рівні центрів відповідальності.

Отже, запропонована класифікація фінансових результатів містить важливі ознаки для забезпечення та підвищення аналітичності інформації про фінансові результати підприємства.

Питання, щодо проблем розробки методики розрахунку фінансових результатів висвітлювалися у роботах Н.А. Бреславцева, В.П. Кодацького, В. Леонтієва, Я.В. Соколов, Л.В. Ловінської та інших. В роботах вітчизняних економістів досліджено питання облікової політики та організації облікового процесу на підприємстві, проте питання пов'язані з порядком розрахунку фінансових результатів залишилися не достатньо висвітленими.

На сьогоднішній день існує два принципові підходи до розрахунку фінансових результатів підприємства, які мають деякі модифікації у різних країнах світу:

1) метод порівняння доходів і витрат (метод «витрати-випуск») – передбачає визначення прибутку (збитку) згідно принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, тобто як різниця між доходами і витратами звітного періоду. Отже порівнюються доходи з витратами, які були понесені для отримання цих доходів. Визначення фінансового результату за методом «витрати – випуск» передбачає існування двох способів:

- перший спосіб називають «лінійним», тобто він передбачає порівняння випуску з минулими витратами з відображенням знову створеної вартості загальною сумою з наступною деталізацією.

- другий спосіб використовується у бухгалтерському обліку з відображенням по дебету споживання підприємством минулої праці і сторонніх витрат та знову створеної вартості за її елементами.

2) метод порівняння капіталу (або метод зміни чистих активів) – передбачає визначення приросту власного капіталу у звітному періоді як різниці між сумою власного капіталу на кінець і на початок звітного періоду, тобто розраховується різниця, тобто якщо власний капітал на кінець звітного періоду збільшується, то підприємство отримує прибуток, а якщо навпаки – збиток.

В рамках світових досліджень запропоновано та досліджено три концепції розрахунку чистого прибутку, який у більшості країн є ключовим показником фінансових результатів підприємства (табл. 3).

Суб'єкти господарювання в Україні розраховують фінансовий результат саме за методом «витрати-випуск» в рамках синтаксичної парадигми.

Таблиця 3 – Основні світові концепції розрахунку чистого прибутку

Назва концепції	Основні характеристики та особливості концепції
синтаксичний	Суть його полягає в тому, що доходи і витрати визнаються в міру здійснення господарських операцій з дотриманням класифікації за видами діяльності для їх постійного порівняння. Впровадження національних П(С)БО враховує цей підхід і трансформує систему визначення й відображення прибутку у звітності.
семантичний	Зміст семантичного підходу полягає в дослідженні можливостей використання показника прибутку для аналізу ефективності діяльності підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів і максимізації його в певних умовах ринку.
прагматичний	пов'язана з процесами прийняття рішень та прогнозуванням майбутньої діяльності підприємства. З огляду на це, показник прибутку – необхідний елемент процесу прогнозування грошових потоків, окупності капіталу і оцінки ризику інвестицій. При цьому постає проблема його оцінки, вибір якої залежить від мети прогнозу і його користувачів. Для прогнозування структури прибутку у багатьох випадках найчастіше використовується теперішня вартість як найбільш прийнята

Саме ці підходи закріплені у основних вітчизняних нормативних документах НП(С)БО 1, П(С)БО 15 «Дохід»[8], П(С)БО 16 «Витрати»[9], П(С)БО 17 «Податок на прибуток» [10], а також у Плані рахунків та Інструкції по його застосуванню, яким передбачено порядок визначення і обліку фінансового результату аналогічний зарубіжній практиці. Головними відмінностями розрахунку фінансового результату методом «витрати — випуск» є:

- достовірне визначення за даними фінансової звітності новоствореної вартості;
- розрахунок фінансового результату роботи підприємства без визначення фактичної собівартості виготовленої, відвантаженої та реалізованої продукції, що істотно зменшує трудомісткість облікового процесу.

Для визначення фінансового результату діяльності підприємства за звітний період необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів. При цьому доходи та витрати відображають у бухгалтерському обліку, а на підставі цього обліку – у Звіті про фінансові результати у момент їх виникнення, а не у момент надходження або сплати грошей (спосіб нарахування).

Проблема повноти та своєчасності відображення в бухгалтерському обліку витрат і доходів є однією з основних проблем обліку фінансових результатів.

Підбухгалтерським прибутком розуміють фактичний приріст власного капіталу протягом звітного періоду, який визначається за даними бухгалтерського обліку. Методика його розрахунку відпрацьована десятиліттями і спрямована на те,

щоб власники, які відлучені від управління підприємством, могли отримати правдиву інформацію про прибуток, на частку якого вони мають право, а достовірність цієї інформації могли б підтвердити зовнішні аудиторії. Наслідком цього є те, що в бухгалтерському обліку відображаються лише ті доходи і витрати, які можуть бути точно визначені й обчислені [11].

Проте необхідно відзначити, що визначення доходу у кожній з країн відбувається відповідно до власних нормативних документів, але обов'язково є присутніми два спільні критерії: сума доходу може бути достовірно визначений, очікується надходження майбутніх економічних вигід. Питання пов'язані з обліком та відображенням витрат зумовлюються тим, яка облікова система прийнята на підприємстві: директ-костинг або стандарт-кост, які витрати включають до собівартості, а деякі ні. Саме тому, для обліку фінансових результатів досить важливим є раціональний вибір облікової політики: вибір методу амортизації, методу оцінки вибуття запасів, нарахування резерву сумнівних боргів істотно впливають на фінансовий стан, підприємства та у подальшому відображаються у звітності підприємства.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що фінансовий результат є досить складною та багатовимірною категорією. Фінансовий результат у формі прибутку виступає головною метою діяльності підприємства на ринку та одним з ключових показників, який визначає ефективність його діяльності. Інформація про фінансовий результат відображається у фінансових звітах підприємства та є загальнодоступною інформацією для визначення рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства та є головним джерелом інформації для потенційних партнерів.

З метою покращення та підвищення ефективності обліку фінансових результатів доцільним вважаємо:

По-перше, закріпити на законодавчому рівні сутність такого поняття, як «фінансові результати», уточнити перелік показників, які характеризують фінансові результати підприємства.

По-друге, розширити перелік класифікаційних ознак, які дозволять в майбутньому розробити систему та механізми управління окремими складовими фінансових результатів з метою управління рівнем фінансових результатів у довгостроковій та короткостроковій перспективі.

По-третє, розробити спеціальні реєстри – аналітичні відомості про фінансові результати для узагальнення облікової інформації з метою задоволення інформаційних потреб різних користувачів.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що проблеми обліку фінансових результатів на сьогоднішній день є недостатньо вирішеними та актуальними і потребують удосконалення.

Список літератури: 1 Соколов Я.В. Основытеориибухгалтерскогоучета / Я.В. Соколов. – М: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.2Бурлака С.М. Особливості визначення фінансових результатів діяльності підприємств / Бурлака С.М., Шушлякова О.В., 2013 3Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>4Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>5Сарапіна О. Вдосконалення обліку фінансових результатів / Сарапіна О., Кутищенко Я., 20146Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-997>Висока О.С. Проблеми класифікації фінансових результатів / Висока О.С. // Економічні науки інтернет-конференції, 2010 8Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 «Доходи», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-999>Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-0010>Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 № 353 [Електронний ресурс]. Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01> 11 Овсійчук О.В. Проблеми організації обліку фінансових результатів діяльності підприємства / Овсійчук О.В., Червоноіванова Г.С., 2013 12 Жабровець Н.Ю. Основні аспекти організації обліку фінансових результатів / Жабровець Н.Ю., Осадча О.О. // Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування, 2014 13 Дрофа А. А. Проблемные аспекты управления прибылью предприятия / А. Дрофа, О. Лютая // Бизнесинформ. — 2010. — №12. — С. 140. 14 Кочетова О.І. Управління фінансовими результатами підприємств України / Кочетова О.І., Крамаренко І.С. // Тези доповідей учасників I Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції студентів і аспірантів, 2013 15. Арич М. I Концептуальні підходи до визначення фінансово-економічних результатів підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8848/1/11.pdf> 16. Прохар Н.В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблемитеорії та практики: [монографія] / Н.В. Прохар, Ю.О. Ночовна. – Полтава:РВВ ПИУЕТ, 2011. – 257 с.

Bibliography (transliterated): 1.Sokolov Ya.V. Osnovy teoryi buxgalterskogo ucheta / Ya.V. Sokolov. – Moscow: Fy'nansy i staty'sty'ka, 2000. – 496 p. 2Burlaka S.M. Osobly' vostivy' znachennya finansovy' xrezul'tativ diyal' nostipidpry'yemstv / Burlaka S.M., Shushlyakova O.V., 2013 3Polozhennya (standart) buxgalters' kogoobliku 3 «Zvit profinansovirezul'taty'», zatv. nakazom MinisterstvafinansivUkrayiny' vid 31.03.1999 No 87 [Elektronny' jresurs]. - Rezh'y' mdostupu: <http://www.zakon.rada.gov.ua> 4Nacional' nepolozhennya (standart) buxgalters' kogoobliku No 1 «Zagal' niv'y' mogy' dofinsanovoyizvitnosti»: zatv. Nakazom MinisterstvafinansivUkrayiny' vid 07.02.2013 o 73 [Elektronny' jresurs]. – Rezh'y' mdostupu: <http://www.rada.gov.ua> 5Sarapina O. Vdoskonalennya oblikufinansovy' xrezul'tativ / Sarapina O., Kut'y'shenko Ya., 2014 6InstrukciyaprozastosuvannyaPlanuraxunkivbuxgalters' kogoobliukuakty' viv, kapitalu, zobov'yazan' i gospodars'ky' xoperacijpidpry'yemstv i organizacij, zatv. nakazom MinisterstvafinansivUkrayiny' vid 30.11.1999 No 291 [Elektronny' jresurs]. Rezh'y' mdostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> 7Vy'soka O.Ye. Problemy klasyfikaciy finansovy' x rezul'tativ / Vy'soka O.Ye. // Ekonomichninaukovi internet-konferenciyi, 2010 8Polozhennya (standart) buxgalters' kogoobliku No 15 «Doxody'», zatv. Nakazom MinisterstvafinansivUkrayiny' vid 29.11.1999 No 290 [Elektronny' jresurs]. Rezh'y' mdostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> 9Polozhennya (standart) buxgalters' kogoobliku No 16 «Vy'traty'», zatv. Nakazom MinisterstvafinansivUkrayiny' vid 31.12.1999 No 318 [Elektronny' jresurs]. Rezh'y' mdostupu:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> **10**Polozhennya (standart) buxgalters`kogoobliku 17 «Podatoknapry`butok», zatv. NakazomMinisterstvafinansivUkrayiny`vid 28.12.2000 No 353 [Elektronny`jresurs]. Rezhy`mdostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01> **11***Ovsijchuk O.V.*Problemy`organizaciyioblikufinansovy`xrezul`tativdiyal`nostipidpry`yemstva / OvsijchukO.V., Chervonoivanova G.S., 2013 **12***Zhabrovecz`N.Yu.* Osnovnia spekty organizaciyi i obliku finansovy`x rezul`tativ / Zhabrovecz`N.Yu., Osadcha O.O. // Students`kyj visny Nacionalnogouniversy tetuvodnogogospodarstvapy`rodokory`stuvannya, 2014 **13***Drofa A. A.* Problemnye aspekty upravleny upry`byl`yupredpry`yaty`ya / A. Drofa, O. Lyutaya // By`znesy`nform. — 2010. — No 12. — S. 140. **14***Kochetova O.I.*Upravlinnyafinansovy`my`rezul`tatamy`pidpry`yemstvUkrayiny` / Kochetova O.I., Kramarenko I.S. // Tezy`dopovidejuchasny`kiv I Vseukrayins`koyinaukovo-teorety`chnoyi internet-konferenciyi studentiv i aspirantiv, 2013 **15.** *Ary`ch M.* /Konceptual`nipidxody`dovy`znachennyafinansovo-ekonomichny`xrezul`tativpidpry`yemstva [Elektronny`jresurs]. Rezhy`mdostupu: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8848/1/11.pdf> **16.***Proxar N.V.*Oblikdoxodiv, vy`trat i finansovy`xrezul`tativ: problemy`teoriyitapraty`ky`: [monografiya] / N.V. Proxar, Yu.O. Nochovna. – Poltava: RVV PUET, 2011. – 257 p.

Надійшла (received) 05.02.2015

УДК 339.137

Л. С. ЛАРКА, канд.екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
О. В. ЖАБСЬКА, магістрант, НТУ «ХП»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

В статті пропонується систематизація вхідної інформації в залежності від мети дослідження конкурентного середовища. Обґрунтована доцільність складання карти стратегічних груп конкурентів для аналізу їх конкурентних стратегій. Розглянуті можливі стратегічні групи конкурентів та очікувані від них конкурентні стратегії. Сформульовані основні складові конкурентоспроможності підприємства з позиції раціонального управління його потенціалом.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, кон'юнктура, карта стратегічних груп, диференціація, стратегічне управління, потенціал, інформаційні потоки.

Вступ. Аналіз рівня конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах – основа для розробки його стратегічного набору. Саме тому на перший план виходять питання раціонального управління його маркетинговим, інноваційним, виробничим, кадровим та фінансовим потенціалами. Результати дослідження конкурентного середовища для підприємства – це інформаційна база для розрахунків конкурентоспроможності продукції, конкурентоспроможності підприємства, обґрунтування конкурентної стратегії та стратегічного набору в цілому.

© Л. С. Ларка, О. В. Жабська, 2015

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> **10**Polozhennya (standart) buxgalters`kogoobliku 17 «Podatoknapry`butok», zatv. NakazomMinisterstvafinansivUkrayiny`vid 28.12.2000 No 353 [Elektronny`jresurs]. Rezhy`mdostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01> **11***Ovsijchuk O.V.*Problemy`organizaciyioblikufinansovy`xrezul`tativdiyal`nostipidpry`yemstva / OvsijchukO.V., Chervonoivanova G.S., 2013 **12***Zhabrovecz`N.Yu.*Osnovnia spekty organizaciyi i obliku finansovy`x rezul`tativ / Zhabrovecz`N.Yu., Osadcha O.O. // Students`kyj visny Nacionalnogouniversy tetuvodnogogospodarstvapy`rodokory`stuvannya, 2014 **13***Drofa A. A.* Problemnye aspekty upravleny upry`byl`yupredpry`yaty`ya / A. Drofa, O. Lyutaya // By`znesy`nform. — 2010. — No 12. — S. 140. **14***Kochetova O.I.*Upravlinnyafinansovy`my`rezul`tatamy`pidpry`yemstvUkrayiny` / Kochetova O.I., Kramarenko I.S. // Tezy`dopovidejuchasny`kiv I Vseukrayins`koyinaukovo-teorety`chnoyi internet-konferenciyi studentiv i aspirantiv, 2013 **15.** *Ary`ch M.* /Konceptual`nipidxody`dovy`znachennyafinansovo-ekonomichny`xrezul`tativpidpry`yemstva [Elektronny`jresurs]. Rezhy`mdostupu: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8848/1/11.pdf> **16.***Proxar N.V.*Oblikdoxodiv, vy`trat i finansovy`xrezul`tativ: problemy`teoriyitapraty`ky`: [monografiya] / N.V. Proxar, Yu.O. Nochovna. – Poltava: RVV PUET, 2011. – 257 p.

Надійшла (received) 05.02.2015

УДК 339.137

Л. С. ЛАРКА, канд.екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
О. В. ЖАБСЬКА, магістрант, НТУ «ХП»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

В статті пропонується систематизація вхідної інформації в залежності від мети дослідження конкурентного середовища. Обґрунтована доцільність складання карти стратегічних груп конкурентів для аналізу їх конкурентних стратегій. Розглянуті можливі стратегічні групи конкурентів та очікувані від них конкурентні стратегії. Сформульовані основні складові конкурентоспроможності підприємства з позиції раціонального управління його потенціалом.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, кон'юнктура, карта стратегічних груп, диференціація, стратегічне управління, потенціал, інформаційні потоки.

Вступ. Аналіз рівня конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах – основа для розробки його стратегічного набору. Саме тому на перший план виходять питання раціонального управління його маркетинговим, інноваційним, виробничим, кадровим та фінансовим потенціалами. Результати дослідження конкурентного середовища для підприємства – це інформаційна база для розрахунків конкурентоспроможності продукції, конкурентоспроможності підприємства, обґрунтування конкурентної стратегії та стратегічного набору в цілому.

© Л. С. Ларка, О. В. Жабська, 2015

Актуальність дослідження конкурентного середовища обумовлюється необхідністю систематизації потоку вхідної інформації для аналізу конкурентних сил, визначення стратегічних груп конкурентів.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Проблематика організації маркетингових досліджень на підприємствах досить ретельно досліджена авторами Воронковою А. Е. [1], Окландер М.А. [2] та Фатхудиновим Р.А. [3] Авторами проаналізовані основні маркетингові технології, які дозволяють підприємству підтримувати свою конкурентоспроможність. В цих роботах не досить повно розкрита інформаційна складова маркетингової системи підприємства, тому в цій статті пропонується групування вхідної інформації в залежності від мети дослідження конкурентного середовища. Оскільки результати дослідження конкурентного середовища безпосередньо впливають на організацію стратегічного маркетингу на підприємстві, нашу увагу привернули роботи науковців і з цієї тематики. Н.В. Куденко в [4] досить вдало систематизував основні маркетингові стратегії підприємства. Ми пропонуємо подальший розвиток його дослідження в напрямі аналізу карти стратегічних груп конкурентів.

Мета статті – запропонувати методичний інструментарій для підвищення якості організації досліджень конкурентного середовища підприємства.

Постановка проблеми. В роботах науковців досить глибоко досліджені питання визначення конкурентоспроможності підприємства та його продукції, питання організації маркетингових досліджень з різної тематики, але особливості проведення окремих видів досліджень та процедура узгодження їх результатів з маркетинговою стратегією підприємства ще потребують теоретичного обґрунтування.

Матеріали досліджень. При проведенні маркетингових досліджень конкурентного середовища підприємство може обрати такі їх види: дослідження стратегій підприємств у конкурентній боротьбі, дослідження сил конкурентного середовища, дослідження конкурентної ситуації на ринку, дослідження конкурентоспроможності підприємства та дослідження конкурентоспроможності продукції підприємства. Відповідно до мети дослідження необхідно організувати збирання вхідної інформації. Ми пропонуємо підходити до цього процесу системно, застосовуючи загальноприйняті положення класиків маркетингу М. Портера (класифікація сил конкурентного середовища) та Ф. Котлера (класифікація стратегій конкурентної боротьби). У табл. 1

Таблиця 1 – Необхідні дані для дослідження конкурентного середовища

Ціль маркетингового дослідження	Необхідна інформація	Джерела отримання інформації
Дослідження стратегій підприємств у конкурентній боротьбі	<ul style="list-style-type: none"> – частки ринку, які утримують підприємства; – засоби захисту своїх інтересів на ринку; – реакція на дії конкурентів; – рівень диверсифікації продукції; – інтенсивність оновлення асортименту продукції. 	спеціалісти відділу маркетингу та збуту, торгіві та споживацькі панелі, рекламна продукція з виставок, публікації в періодичних виданнях
Дослідження сил конкурентного середовища	<ul style="list-style-type: none"> – потенційні конкуренти; – товари-субститути; – покупці; – постачальники; – конкуренція в галузі 	Державний комітет статистики, періодичні видання, торгіві та споживацькі панелі
Дослідження конкурентної ситуації на ринку	<ul style="list-style-type: none"> – кількість продавців на ринку; – кількість споживачів на ринку; – обсяги виробництва конкурентів; – реакція на дії конкурентів 	Державний комітет статистики, спеціалізовані дослідницькі компанії, наукові установи, торгіві та споживацькі панелі, спеціалісти відділів маркетингу та збуту
Дослідження конкурентоспроможності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – темпи зростання частки ринку підприємства; – привабливість галузі, в якій працює підприємство; – рівень диверсифікації та диференціації продукції; – рівень використання потенціалу підприємства 	спеціалісти відділів маркетингу, збуту, планово-економічного, Державний комітет статистики, конкуренти підприємства, аудиторські фірми, торгіві та споживацькі панелі
Дослідження конкурентоспроможності продукції підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – технічні параметри продукції; – ціна продукції; – рівень експлуатаційних витрат 	рекламна продукція, статті в періодичних виданнях, споживацькі та торгіві панелі, конструкторські відділи підприємства

наведені необхідні дані при проведенні зазначених вище досліджень та запропоновані відповідні джерела інформації.

Дослідження стратегій підприємств у конкурентній боротьбі повинно базуватися на даних карти стратегічних груп конкурентів. Так, наприклад, від стратегічної групи конкурентів з параметрами «високі темпи оновлення асортименту – високий рівень частки ринку» можна очікувати застосування циклу стратегій лідера (фронтальна оборона – створення захисних бар'єрів (цінових, ліцензійних тощо); попереджувальна оборона – дії, які попереджують активність конкурентів; контрнаступ – відповідь на дії конкурента; мобільна оборона – розширення зони дії за рахунок диверсифікації, задоволення більш суттєвих потреб споживачів; стискаюча оборона – відступ у другорядних напрямках з одночасним посиленням дії в головних). Від стратегічної групи конкурентів з параметрами «високі темпи оновлення асортименту – середній рівень частки ринку» доцільно очікувати використання групи стратегій претендентів на лідерство (флангова атака – наступ на сегмент ринку, який займає лідер; оточення – наступ на територіальну частину ринку з надією на швидку перемогу; обхід – випуск новинок, освоєння нових ринків). Від стратегічної групи конкурентів з параметрами «середні темпи оновлення асортименту – високий рівень частки ринку» слід очікувати при сприятливій кон'юктурі ринку використання циклу стратегій претендентів на лідерство, а при несприятливій – використання стратегії відомих (слідування за лідером, мирне співробітництво з ним).

Дослідження сил конкурентного середовища доцільно здійснювати за напрямками, сформульованими М. Портером: потенційні конкуренти, наявність товарів-субститутів, покупці, постачальники та конкуренція в галузі.

Для адекватного оцінювання конкурентної ситуації на ринку необхідно не тільки з'ясувати кількісне співвідношення покупців та продавців, а і ступінь диференціації продукції останніх. Саме від ступеня диференціації продукції залежатиме тип конкуренції на ринку – олігополія (продукція більш диференційована) чи монополістична конкуренція (продукція менш диференційована). Стан чистої конкуренції на ринку зустрічається доволі рідко, а ситуація монополії регулюється Державним антимонопольним комітетом.

Дослідження конкурентоспроможності підприємства повинно ґрунтуватися на всебічному аналізі його наявного маркетингового, інноваційного, виробничого, кадрового та фінансового потенціалів. Для порівняння досягнутих результатів необхідно обирати базове підприємство з тієї ж самої стратегічної групи, яку займає об'єкт оцінювання.

Результати досліджень. Аналіз стратегічних груп виконується за допомогою так званих «карт стратегічних груп конкурентів». Для побудови карти стратегічних груп конкурентів пропонується обирати такі характеристики: частка ринку та темпи оновлення асортименту продукції. Ці показники відображають ефективність маркетингових стратегій підприємств та їх інноваційну активність. Дослідження конкурентного середовища на базі карти дозволяє підвищити якість управління потоками інформації в маркетинговій інформаційній системі підприємства.

Висновки. Перспективи подальших досліджень конкурентного середовища підприємства полягають у розширенні можливих цілей досліджень та удосконаленні переліку інформації для кожного дослідження.

Список літератури: 1. *Воронкова А. Е.* Управлінські рішення в забезпечення конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект : моногр. / *А. Е. Воронкова, Н. Г. Калюжна, В. І. Отенко.* – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 512 с. 2. *Окландер М. А.* Маркетингові технології економічного зростання : монографія / *М. А. Окландер.* – Одеса : Астропринт, 2012. – 376 с. 3. *Фатхудинов Р. А.* Управління конкурентоспроможністю організації / *Р. А. Фатхудинов, Г. А. Осовська.* – К. : Кондор, 2009. – 470 с. 4. *Куденко Н. В.* Маркетингові стратегії фірми : монографія / *Н. В. Куденко.* – К. : КНЕУ, 2002. – 246 с. 5. *Іванов Ю. Б.* Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія / *Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов, О. Ю. Іванова.* – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352.

Bibliography (transliterated): 1. *Voronkova, A.E.* *Upravlinski rishennja v zabezpechennja konkurentospromognosti pidpriemstva : organizatsijnij aspekt.* Kharkiv : INGEK, 2008. Print. 2. *Oklander, M.A.* *Marketingovi tehnologii ekonomichnogo zrostantja.* Odesa : Astroprint, 2012. Print. 3. *Fathudinov, R.A.* *Upravlinnja konkurentospromognistu organizatcii.* Kiev : Kondor, 2009. Print. 4. *Kudenko, N.V.* *Marketingovi strategii firmi.* Kiev : KNEU, 2002. Print. 5. *Ivanov, U.B.* *Konkurentni perevagi pidpriemstva: otcinka, formuvannja ta rozvitok.* Kharkiv : VD "INGEK", 2008. Print.

Надійшла (received) 10.02.2015

В.В. БЛАГА, канд. екон. наук, доц., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харків;

В.В. БЛАГОЙ, канд. екон. наук, доц., Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харків;

І.Ю. МАРЧЕНКО, студентка, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харків;

К.Г. РОМАНЧЕНКО, студентка, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харків;

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФАЗИ КРИЗИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

У роботі розглядаються різноманітні сучасні проблеми та труднощі економічного характеру, які існують у багатьох підприємств. Проведені порівняння традиційного і синергетичного підходів до теорії життєвого циклу системи. Наведені основні характерні риси механістичної картини світу. Поетапно наведена та розглянута методика аналізу фінансової кризи вітчизняних підприємств. Описано аналіз сучасних тенденцій розвитку економіки з точки зору неокласичного та еволюційного підходу, наведено концептуальні основи синергетичної парадигми та теорії самоорганізованої критичності, здійснено огляд сучасних міждисциплінарних підходів та напрямків їх застосування до моделювання фінансово-економічних систем.

Ключові слова: криза, фінанси, економіка, підприємства, синергетичний, традиційний (механістичний) підхід.

Вступ. В нинішніх умовах сучасної української економіки, багато підприємств зіштовхуються в процесі свого розвитку з визначеними проблемами і труднощами економічного характеру. Це обумовлено нестабільністю економічної ситуації в Україні. Дійсна, дуже складна економічна обстановка характеризується типовими проблемами для сучасного етапу переходу до світових стандартів господарювання і загальною фінансовою нестабільністю.

Інформація про потенційну нестабільність зовнішнього середовища, як правило, найменш повна і достовірна, оскільки неможливо з досить високим ступенем точності пророчити імовірність появи різних форс-мажорних обставин. Прикладами тому можуть служити раптово виникаючі кризові стани на фінансових ринках, що негативно позначилися на фінансовому положенні України. Також, як показує досвід, політичні особливості України мають дуже щільний зв'язок з економічним життям країни.

Дуже часто неможливо відразу розпізнати крапки в яких закінчується одна і починається інша фаза життєвого циклу підприємства.

Крім перерахованих вище проблем, головним є вибір парадигми, якого необхідно дотримуватися при описі життєвого циклу підприємства.

У приведених вище прикладах в основі опису життєвого циклу підприємства використовувався механістичний підхід.

Варто помітити, що сьогодні в економічній теорії існує дві основні точки зору на дану проблему.

Прихильники першої - це представники механістичної картини світу. Дана парадигма на сьогоднішній день залишається центральним ядром науки в цілому, включаючи економіку.

Основними характерними рисами механістичної картини світу є наступні:

1. Процеси, що відбуваються у світі, є оборотними в часі. Простір і час розглядаються поза зв'язком і безвідносно до властивостей системи, що рухається. Простір у ній виступає у виді своєрідного вмістища для тіла, що рухається, а час ніяк не враховує реальних змін, що відбуваються з ним. І тому виступає просто як параметр, знак якого можна змінити на зворотний.

2. Усі процеси зв'язані твердими причинно-наслідковими зв'язками, що носять лінійний характер. Підкоряються принципів твердого детермінізму, сутність якого складається у визнанні можливостей точного й однозначного визначення стану системи її попередньою історією.

3. Досліджувані системи є закритими, що знаходяться в стійкому і рівноважному стані.

Нерівновага і нестійкість - прикрі непорозуміння, що повинні бути переборені, тому що грають негативну і руйнівну роль.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Поряд із приведеним вище механістичним підходом до вивчення процесу явищ у світі (включаючи економіку) останнім часом усе більше застосування в різних областях здобуває синергетична парадигма. Основоположниками синергетичного підходу до вивчення процесів є: И. Пригожий, Г. Хакен, Г. Николіс, И. Стенгерс, В. И. Арнольд, Р. Том і ін. [1, 2, 3, 4].

Витоки теорії самоорганізації – синергетики було закладені працями багатьох учених. Серед них Л. Больцман і А. Пуанкаре – основоположники відповідно статистичного і динамічного опису складних рухів; О. Ляпунов – один з творців теорії стійкості руху, що була покладена в основу теорії самоорганізації; А. Колмогоров, що визначив, зокрема, поняття метричної ентропії, яке грає істотну роль в теорії динамічних систем; Л. Мандельштам, А. Андронов, Н. Крилов, Л. Ландау, Я. Зельдович і багато, багато інших. Фундаментальні результати в становленні синергетичної парадигми були одержані Г. Хакеном, І. Пригожиним, Б. Мандельбротом, Р. Томом, В. Арнольдом, С. Курдюмовим, Г. Малінецьким та іншими.

Мета статті. Провести аналіз фази кризи фінансової системи підприємства, застосовуючи для цього синергетичний та традиційні підходи.

Постановка проблеми. Нестійкість і нерівновага - джерела розвитку систем. Лінійний характер еволюції - такі системи скоріше виключення, чим правило. Розвиток систем здебільшого носить нелінійний характер. А це

означає, що для системи завжди існує кілька можливих шляхів її еволюції. Особливий інтерес представляє використання синергетичного підходу до дослідження фази кризи фінансової системи підприємства.

Матеріали досліджень. Синергетична парадигма ґрунтується на таких основних положеннях. Відкритість систем, що означає її обмін з навколишнім середовищем енергією, інформацією і т.д.; необоротні процеси відіграють основну роль в еволюції систем. Необоротність означає неможливість зміни спрямованості процесів у кожен даний момент часу. Системи значну частину свого часу знаходяться в хитливому і нерівноважному стані.

Згідно синергетичної парадигми за допомогою невеликого числа параметрів порядку (перемінних, котрі підкоряють собі рух системи) можна описати саму складну із систем. Коли значення параметрів порядку близькі до граничного (критичним), досить незначного впливу на систему для того, щоб вона стрибком перейшла з існуючого, що став хитливим до нового стійкого стану. У таких критичних поворотних пунктах траєкторії розвитку системи - крапках біфуркації (розгалуження) - відбувається вибір альтернатив подальшого руху.

Принципи синергетичного підходу до опису життєвого циклу підприємства дають можливість сформулювати наступні основні положення концепції попередження фінансової кризи підприємства:

1. Підприємство може бути платоспроможним як у фазі росту, так і фазі стагнації свого життєвого циклу.

2. Підприємство може бути неплатоспроможним як у фазі стагнації, так і фазі спаду свого життєвого циклу.

3. Підприємство у фазі росту, фазі стагнації і початку фази спаду підкоряється детерміністичним законам розвитку. Тому з визначеним ступенем імовірності можна розпізнати його платоспроможність або неплатоспроможність.

4. Крапку біфуркації і наступні можливі фази життєвого циклу підприємства розпізнати практично не представляється можливим через невизначеність випадкових факторів, що у цей момент можуть на нього впливати. У зв'язку з цим не можна точно розпізнати і спрогнозувати такі фази життєвого циклу підприємства: неспроможність, банкрутство, реорганізація, поглинання і злиття.

Результати досліджень. На практиці оцінка показників, які можуть сигналізувати про наявність кризових ознак базується на узагальнених оцінках експертів, на спостереженні динаміки його розвитку, прогнозах еволюції середовища. Для подолання недоліків, пов'язаних з суб'єктивністю оцінок вказаних методів, нами запропоновано користуватися індикаторами, які приведені в економічній літературі та нормативних актах.

На першій стадії в системі загального фінансового моніторингу встановлюється особлива група об'єктів спостереження, що формують можливе "кризове поле", тобто параметрів фінансового стану підприємства,

порушення яких свідчить про кризовий його розвиток. Для кожного підприємства потрібно індивідуально відбирати показники оцінки можливості фінансової кризи.

На другій стадії в розрізі кожного з параметрів "кризового поля" формується система показників, що спостерігаються - "індикаторів кризового розвитку". У систему таких індикаторів включаються як традиційні, так і спеціальні фінансові показники, що відбивають різні симптоми передкризового фінансового стану підприємства або його фінансової кризи. Розробляється система регресійних рівнянь, які відбивають характер розвитку системи. Якщо рівняння катастроф більш детерміновані відносно рівнянь стійкого розвитку системи потрібен подальший аналіз фінансової ситуації на підприємстві.

На третій стадії визначається період спостереження показників — "індикаторів кризового розвитку".

На четвертій стадії за результатами моніторингу визначаються розміри відхилень фактичних значень показників — "індикаторів кризового розвитку" від передбачених (планових, нормативних). На п'ятій стадії проводиться розрахунок зони катастрофічного розвитку системи, при наближенні до якої можливий катастрофічний прояв, тобто стрибкоподібна зміна розвитку підприємства. Розробляються практичні рекомендації щодо введення зворотного зв'язку в управлінні фінансами підприємства.

Висновки. Аналіз методів прогнозування імовірності банкрутства підприємства виявив ряд недоліків, які обумовили необхідність розробки нового підходу до діагностики та аналізу фінансової кризи підприємства. Це дозволить одержати найбільш розгорнуту картину фінансової кризи, конкретизувати форми її протікання та методи фінансового оздоровлення підприємства. Здійснення постійного моніторингу фінансового стану підприємства обумовлений необхідністю раннього виявлення показників для оцінки наявності фінансової кризи. Такий моніторинг організується в рамках загального моніторингу фінансової діяльності підприємства як самостійний його блок з метою виявлення ранніх ознак можливої фінансової кризи.

Список літератури: 1. Арнольд В. И. Теория катастроф / В. И. Арнольд. — Едиториал УРСС, 2004. — 128 с. 2. Николіс Г., Пригожин И. Самоорганізація в неравновесних системах: От диссипативних структур к упорядоченности через флуктуации / Г. Николіс, И. Пригожин. — М.: Мир, 1979. — 512 с. 3. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. — М.: Мир, 1980. — 406 с. 4. Чернавский Д.С. Синергетика и информация: Динамическая теория информации / Д.С. Чернавский. — Изд. 2-е, испр., доп. — М.: УРСС, 2004. — 423 с.

Bibliography (transliterated): 1. Arnold V. I. *Teoriya katastrof* / V. I. Arnold. — Editorial URSS, 2004. — 128 p. 2. Nikolis G., Prigozhin I. *Samoorganizatsiya v neravnovesnykh sistemah: Ot dissipativnykh struktur k uporyadochenosti cherez fluktuatsii* / G. Nikolis, I. Prigozhin. — Moscow: Mir, 1979. — 512 p. 3. Haken G. *Sinergetika* / G. Haken. — Moscow: Mir, 1980. — 406 p. 4. Chernavskiy D.S. *Sinergetika i informatsiya: Dinamicheskaya teoriya informatsii* / D.S. Chernavskiy. — Izd. 2-e, ispr., dop. — Moscow: URSS, 2004. — 423 p.

Надійшла (received) 10.02.2015

Т.А. ПОГОРЕЛОВА, доц., НТУ «ХПИ»,
Е.К. ПУЗАЧ, магистр, НТУ «ХПИ»;
Ю.С. КУТИК, магистр, НТУ «ХПИ»

СИСТЕМА МОТИВАЦИИ И СТИМУЛИРОВАНИЯ ТРУДА ПЕРСОНАЛА НА ПРЕДПРИЯТИИ

В данной статье раскрыта основная суть мотивации и стимулирования труда персонала, рассмотрено их различие и эффективность для предприятия. В работе наглядно изображено действие стимула и мотива на человека, рассмотрен процесс подготовки мотивационной системы персонала в виде системы. Также проанализированы внутренние и внешние факторы мотива и распространенные методы мотивации персонала.

Ключевые слова: мотивация, стимулирование, мотивы, факторы мотива, стимулы, персонал, эффективность.

Постановка проблемы. В настоящее время мотивирование и стимулирование труда персонала является важной составляющей успешного функционирования предприятия. Одна из главных задач предприятий – это поиск эффективных способов управления трудом, обеспечивающих активизацию человеческого фактора. Решающим причинным фактором результативности деятельности людей на предприятии является их мотивация.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоритической и методологической основой для изучения системы мотивации и стимулирования труда персонала стали учебные пособия Виханского О.С., Бовыкина В.И., Шекшни С.В.

Цель исследования. Рассмотреть систему мотивации и стимулирования труда персонала, раскрыть основную их суть и оценить экономическую эффективность для предприятия.

Изложение основного материала исследования. Система мотивации персонала – система методов и средств, включающая в себя все, что работник может ценить и желать, и что работодатель в состоянии или желает предложить в обмен на вклад работника в выполнение организацией ее миссии.

Рассмотрим различия понятий «стимула» и «мотива», для этого приведем два определения стимула.

Стимул (лат. stimulus - стрекало, погонялка) – внешнее побуждение к действию, толчок, побудительная причина[1].

Стимул – физический агент (раздражитель), воздействующий на орган чувств (рецептор) [2].

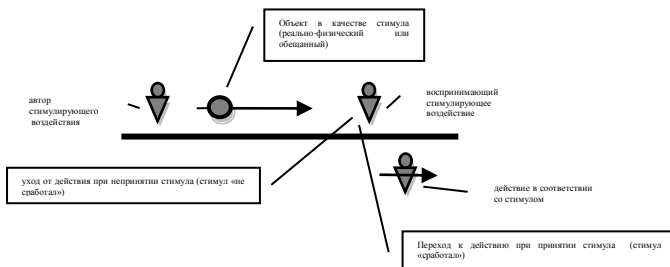

Рис. 1 - Действие стимула на человека

На рисунке 1 показано, что стимул задается человеку кем-то извне. Из данных определений видно, что стимул это нечто внешнее по отношению к человеку. Следовательно, в широком смысле, стимул – это такое воздействие одним человеком на другого, которое побуждает его к направленному действию, нужному инициатору воздействия. Если воздействие не вызывает побуждение к определенному действию, то такой стимул можно считать не действенным.

Дальше рассмотрим, что же такое «мотив». Мотив, по убеждению профессора Виханского О.С., – внутри человека [3]. Другими словами, мотив – это идеальный образ во внутреннем плане сознания человека. Во-вторых, это не просто идеальное представление, а энергетически насыщенный образ необходимого, потребностно-значимого предмета. Итак, мотив базируется на потребностной системе человека, другими словами, проистекает изнутри (рисунок 2).

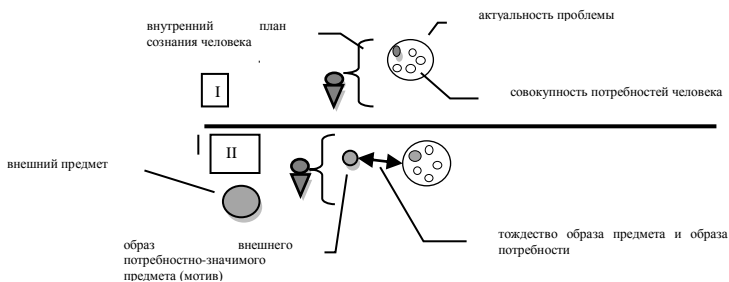

Рис. 2 - Действие мотива на человека

Таким образом, стимулирование – это процесс воздействия на человека посредством потребностно-значимого для него внешнего предмета (объекта, условий, ситуации и т.п.), побуждающий человека к определенным действиям (пребывание в комфортных условиях и т.п.). Стимул дает

ожидаемый эффект, если он соответствует мотивации сотрудника. Если стимул не совпадает с мотивацией, то он имеет краткосрочное влияние или вообще не дает эффекта.

Мотивация – есть процесс эмоционально-чувственного сопоставления образа своей потребности с образом внешнего предмета (претендента на предмет потребности) (рисунок 2).

Мотивация – это внутренний психический механизм человека, который обеспечивает опознание предмета соответствующего потребности и запускает направленное поведение по присвоению этого предмета (если он соответствует потребности). Поэтому, как ни парадоксально, но не совсем корректно говорить о мотивации человека, персонала и т.п. со стороны руководства организации. Можно говорить об организации или управлении мотивацией (мотивационными процессами) человека, персонала и т.п. На рисунке 2 видно, что мотивация может протекать у человека без посторонней помощи.

Для создания оптимальной мотивационной управленческой системы каждое предприятие должно пройти несколько этапов, которые представлены на рисунке 3.

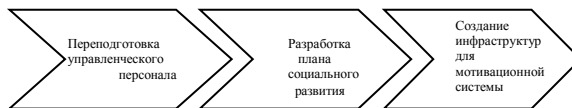

Рис. 3 - Процесс подготовки мотивационной системы персонала

На первом этапе, предприятие устанавливает четкую цель, список задач, которые необходимо решить. Далее идет переподготовка управленческого персонала, которая, исходя из поставленной цели, на следующем этапе разрабатывает план социального развития, который будет включать в себя разные мероприятия (культурно-массовые, корпоративные и т.д.). В определенных условиях необходимо создать предпосылки — инфраструктуры, для обеспечения бесперебойной работы мотивационной системы персонала, что и является заключительным этапом подготовки мотивационной системы персонала [4].

Для повышения эффективности деятельности предприятия, принципиально важно чтобы работник полностью осознавал, что увеличение прибыли предприятия находится в прямой зависимости с его интересами. Дополнительная прибыль предприятия должна послужить средством вознаграждения персонала. Если высшая цель предприятия - увеличение прибыли не достигнута, то цели всех сотрудников, в основном, и каждого сотрудника, в частности, можно считать не достигнутыми. В этом и состоит один из важнейших принципов построения мотивационной системы персонала - баланс интересов.

Анализируя эффективную управленческую деятельность любого предприятия можно выделить четыре обязательных элемента в структуре мотивации персонала:

- 1) предоставление ресурсов работнику;
- 2) понимание со стороны начальства – способность руководителя понять проблемы отдельного работника и пойти ему навстречу;
- 3) определение в организации ценностных ориентиров работы;
- 4) умение правильно использовать карательную систему.

Если вы хотите замотивировать персонал своего предприятия, то должны использовать все четыре составляющие.

Выводы. Проанализировав общую систему мотивирования и стимулирования персонала на предприятии можно сделать вывод, что для успешного функционирования и достижения главных целей организации руководителю следует тщательно изучить своих сотрудников. Уровень развития конкурентной среды на рынке и ее динамичный рост должны быть одним из основных факторов для осуществления правильной стратегии эффективной деятельности предприятия, придавая первоначальное значение кадровой политике и ее управлению. В этом значении организация постоянно должна вырабатывать новые модели мотивации сотрудников. Учитывая тот факт, что для каждой коммерческой организации главной целью является достижение максимальной рентабельности и прибыли, считаем, что в рамках осуществления кадровой политики, кроме материальной мотивации персонала, организация также должна стремиться к внедрению инновационных моделей мотивации. Подобные модели позволят повысить уровень вовлеченности сотрудников на работе, удовлетворить нематериальные потребности сотрудников, что, в свою очередь, будет способствовать эффективному осуществлению деятельности.

Список литературы: 1. Словарь иностранных слов. Под ред. *И.В. Лехина и проф. Ф.Н. Петрова*. – М. – ЮНВЕС.- 1995. 2. Психологический словарь / Под ред. *В.П. Зинченко, Б.Г. Мецержакова*. – 2-е изд. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. 3. *Виханский О.С., Наумов А.И.* Менеджмент: Учебник для экономических спец. вузов. – М.: Высшая школа., 1994 – 224 с. 4. *Бовыкин В.И.* Новый менеджмент: (управление предприятием на уровне высших стандартов; теория и практика эффективного управления). – М.: ОАО “Издательство “Экономика”, 1997. – 368 с. 5. *Шекшня С.В.* Управление персоналом современной организации: Учебно-практическое пособие.-М.: ЗАО «Бизнес школа «Интел-синтез», 1997.-336 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Dictionary of foreign words. Under the editorship of I. V. Lahina and Professor F. N. Petrov.* – Moscow– UNIS.- 1995. 2. *Psychological dictionary / ed. by V. P. Zinchenko, B. G. Meshcheryakov.* – 2nd ed. – Moscow: Education Press, 1996. 3. *Vikhansky O.S., O. S., Naumov A. I. Management: a Textbook for economic specials. universities.* – Moscow: High school., 1994 – 224 p. 4. *Bovykin, V. I. New management (enterprise management at the level of the highest standards; theory and practice of effective management).* – Moscow: JSC “Publishing house “Economy”, 1997. – 368 p. 5. *Shekshnia, S. V. Personnel management of modern organizations: a Training manual.* - Moscow: 1997.-336 p.

Надійшла (received) 10.02.2015

Л.В. КУЗЬМЕНКО, канд. техн. наук, доц. НТУ «ХПІ»

ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ – НЕОБХІДНА УМОВА СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА

У статті на основі системного підходу охарактеризовані основні форми власності як базові інститути економічної системи суспільства, проведено аналіз причинно-наслідкових зв'язків між перетвореннями у відносинах власності та соціально-економічним станом України за останні два з половиною десятиріччя, відмічено актуальні проблеми відтворення відносин власності в процесі побудови держави Україна.

Ключові слова: основні форми власності, відносини власності, економічний стан країни, колективна власність, олігархічний капіталізм, змішана власність, приватизація.

Вступ. Форми власності являються базовими інститутами економічної системи суспільства. Сукупність господарських механізмів, технологічних способів виробництва та типів і форм власності характеризують ту чи іншу національну економічну систему, визначають її перспективи подальшого розвитку. Оскільки Україна переживає критичні моменти свого існування, то питання побудови її економічної системи, зокрема, відтворення основних форм власності являється актуальним.

Аналіз публікацій. Дослідженням проблем власності починаючи з другої половини XIX ст. до початку XX ст. займалися відомі вчені: А. Антонович, Н. Бунге, К. Воблій, Л. Горкіна, С.Коропецький, В.Фещенко, В. Базилевич та інші. Їхні роботи до наших днів представляють інтерес, оскільки містять ряд теоретичних ідей та практичних висновків [1].

Нині в цьому напрямі найбільш плідно працює ряд провідних вчених: А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, В. Рибалкін, А. Чухно та інші. Головна увага в їхніх дослідженнях приділяється проблемам роздержавлення та приватизації, теоретичним питанням аналізу відносин власності та проблемам їх трансформації в сучасних умовах. Особливої уваги заслуговує робота [2] через системність бачення проблем «реальної модернізації українського суспільства».

Мета статті – обґрунтування необхідності відтворення основних форм власності в процесі побудови сучасної держави Україна.

Матеріали досліджень. Існує чотири основні типи власності, що лежать в основі побудови економічної системи суспільства: державна, приватна, колективна та змішана. Зупинимося на характеристиці кожного з цих типів власності в Україні та виконаємо аналіз причинно-наслідкових зв'язків між перетвореннями у відносинах власності та соціально-економічним станом України за останні два з половиною десятиріччя.

Державна власність (ДВ). Згідно [2,3] – це загальнонародна не персоніфікована власність, що знаходиться безпосередньо в управлінні державних органів і забезпечує державі обороноздатність, внутрішній порядок і управління, загальнодержавний характер відтворюваних процесів; або загальнонародна персоніфікована (суспільна власність – СВ), що забезпечує мінімальні потреби членів суспільства. В свою чергу СВ поділяється на загальнонародну (центральну) та місцеву (муніципальну). ДВ може виступати в якості товару лише в надзвичайних ситуаціях загальнодержавного характеру.

Починаючи з 1991 року ДВ послідовно скорочується. Основними мотивами приватизації вважаються: не конкурентоспроможність державних підприємств, їх збитковість через відсутність бюджетних інвестицій, низький рівень менеджменту та зацікавленості виробничого персоналу.

Наслідки приватизації особливо чітко проявилися протягом останніх п'яти років. Держава в значній мірі втратила можливість забезпечувати обороноздатність, соціальні гарантії, державне відтворення тощо.

При цьому загрозливого рівня досягли корупція та тіньова економіка. Фактично, в результаті приватизації більшість галузей економіки «утилізовані», а ті, що залишилися – не виконують на належному рівні своєї місії. Через недостатній рівень обороноздатності – країна втягнута в тривалу війну з неочевидними перспективами, не зважаючи на героїчні зусилля її воїнів та патріотично налаштованих верств населення. Суспільна власність на муніципальному рівні «утилізована» або стала засобами додаткової експлуатації вкрай зубожілих народних мас.

Чому так дискредитується ДВ та процвітає тіньова економіка? Відповідь знайдемо в роботі [2], розглянувши сутність приватизації.

Приватна власність в Україні згідно [2] за своєю сутністю і походженням є приватно-бюрократичною. Ініціатором роздержавлення була влада, а тому в ході приватизації партійно-господарська номенклатура юридично оформила на себе колишню ДВ. Колишні партійні та господарські керівники за безцінь придбали великі об'єкти народного господарства, швидко стали бізнесменами та політиками. Капіталізм в Україні не проходив стадію вільної конкуренції, а склався відразу як капіталізм не багатьох великих промислово-фінансових груп по ключових галузях економіки [4], як «олігархічний капіталізм» [5].

Саме панування олігархії в економіці є головним гальмом її якісного перетворення. Орієнтація на більш рентабельний зовнішній ринок, звуження внутрішнього ринку, ігнорування можливостей розвитку галузеві та технологічної структури національної економіки, можливостей розвитку малого та середнього бізнесу, ріст безробіття та зубожіння народних мас – перелік «благ», що їх приносить країні олігархічний капіталізм. Завдяки злиттю бізнесу і політики у вітчизняній економіці не працюють характерні ринкові механізми: здорова конкуренція, «прозорі» правила взаємодії бізнес-партнерів, відсутні правові гарантії та механізми судового захисту власності. В результаті вітчизняна економіка ледь животіє, балансує на межі остаточного розвалу.

Колективна власність (КВ) згідно [3] – привласнення об'єктів власності колективом фізичних або юридичних осіб, поділяється на два основні типи – трудовий та нетрудовий. Трудова колективна власність базується на праці всіх членів трудового колективу, нетрудова (капіталістична) – на найманій праці і лише частково на праці власників засобів виробництва. КВ зумовлена поглибленням суспільного поділу праці, виникла та розвивається з другої половини XIX ст., поступово витісняючи індивідуальну форму власності, яка домінувала на ранніх стадіях розвитку виробництва – з початку XVI – до кінця XIX ст. Суб'єктом нетрудової колективної власності стають колективні юридичні особи (банки, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, промислові фірми тощо) та різні за розмірами колективи дрібних акціонерів.

Проміжною формою КВ є великі акціонерні компанії, що поєднують риси переважно колективної капіталістичної та частково трудової колективної власності.

Найбільш прогресивною формою КВ є трудова колективна власність, яка веде до компромісу між працею і капіталом, відповідає колективному характеру виробництва в сучасних умовах та є найефективнішою.

Змішана власність – формується в результаті розширення взаємодії різних форм власності, їх взаємопроникнення і взаємодоповнення. Вона характеризується змішаністю прав власності, що проявляється у розмиванні меж абсолютної приватної власності та допущенні більшості населення до співволодіння ресурсами.

В розвинених державах система змішаних прав власності формувалася різними шляхами.

У Європі – через канали державного перерозподілу, задоволення довго- і короткострокових потреб усіх громадян. Наприклад, у Норвегії держава за допомогою податків на користь суспільства вилучає близько 80 % прибутків паливодобувних компаній. Частка державного бюджету у ВВП Норвегії сьогодні становить близько 48 %, соціальні видатки бюджету на кожного мешканця стабільно збільшуються.

У США змішане право власності (ЗПВ) формувалося шляхом створення так званого «суспільства участі». Американський середній клас має доступ до співволодіння власністю і привласнення доходу від неї через спеціальні банки і фонди, в яких він придбає корпоративні цінні папери та акції різних фондів, насамперед пенсійних і страхових.

Становлення ЗПВ в Японії відбувалося шляхом формування так званого «інтегрального власника», в якому керівництво концернів у якості власників підлаштовується до персоналу, встановлюючи з ним рівні відносини за нормами колективізму.

Найбільш характерною рисою ЗПВ є соціальні гарантії. З'являються елементи соціально-орієнтованого типу привласнення, коли працівники можуть реально впливати на ефективність виробництва, на розподіл результатів

виробництва, на розширення участі персоналу в управлінні підприємством, в розробленні та дотриманні соціальних стандартів тощо.

Наведемо ще ряд аргументів щодо необхідності відтворення основних форм власності з метою побудови сучасної держави України:

1. В нинішній так званий період «глобалізації», коли посилюється вплив найбільш розвинутих країн на інші країни, загострюється конкуренція на ринках ресурсів та збуту продукції мають шанси на успіх тільки ті країни, які з максимальньо ефективно використовують свої ресурси, традиції, геополітичне становище тощо. Зрозуміло, що в такій ситуації Україна з її «олігархічним капіталізмом» не зможе існувати.

2. В період «глобалізації» та «пост індустріалізації» вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності стає людський фактор. Найбільш сприятливими умовами формування та ефективного використання цього фактору є відтворення основних форм власності.

3. В країні, де ігноруються всі форми власності, окрім олігархічної, а народні маси ізольовані від засобів виробництва, позбавлені можливості займатися підприємницькою діяльністю не може бути побудована сучасна держава європейського типу.

Висновки. 1. Подальша ліквідація державної власності суттєво знижує можливості держави виконувати свої функції та загрожує її існуванню.

2. Ігнорування всіх форм власності окрім олігархічної – шлях до розквіту корупції, тіншової економіки та ліквідації державності.

3. Відтворення всіх форм власності – шлях до активізації народних мас у справі побудови сучасної європейської держави.

4. Змішана форма власності в найбільш повній мірі відповідає сучасним процесам глобалізації, всебічному розвитку людини як вирішального фактора, завданню створення сучасної держави Україна.

Список літератури: 1. *К.А. Гордіца*. Порівняльний аналіз форм власності у працях українських вчених-економістів кінця XIX – початку XX століття. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10973.html>. 2. *В.Н. Хоменко*. Проблема оновлення відносин власності в Україні / *В.Н. Хоменко, О.А. Калініна* // Вісник придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2013. – №3. – С.57-61. 3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1,2. / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с. 4. *Гриценко А.* Спільно-розподільні відносини: праця, власність і влада // Економіка України. – 2003 – № 3. – С. 50 – 58. 5. *Зверяков М.* Ліберальна ідея і модернізація економіки України // Економіка України. – 2010 – № 7. – С. 11 – 21.

Bibliography (transliterated): 1. *K.A. Gordica*. *Porivnjal'nij analiz form vlasnosti u pracjah ukraїns'kih vchenih-ekonomistiv kincja XIX – pochatku XX stolit'ja*. – Rezhim dostupu: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10973.html>. 2. *V.N. Homenko*. *Problema onovlennja vidnosin vlasnosti v Ukraїni* / *V.N. Homenko, O.A. Kalinina* // *Visnik pridniprovs'koї derzhavnoї akademij budivnictva ta arhitekturi*. – 2013. – №3. – P.57-61. 3. *Ekonomiczna enciklopedija: U tr'oh tomah*. T.1,2. / Redkol.: ...S.V. Mochernij (vidp. Red.) ta in. – Kiev: Vidavnicnij centr «Akademija», 2000. – 864 p. 4. *Gricenko A.* *Spil'no-rozpodil'ni vidnosini: pracija, vlasnist' i vlada* // *Ekonomika Ukraїni*. – 2003 – No 3. – P. 50 – 58. 5. *Zver'jakov M.* *Liberal'na ideja i modernizacija ekonomiki Ukraїni* // *Ekonomika Ukraїni*. – 2010 – No 7. – P. 11 – 21.

Надійшла (received) 10.02.2015

Т.В. РЯБОВА, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
Л.І. ШАША, доц., НТУ «ХП»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЗБАЛАНСУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

У статті розглядаються фактори стабілізації ринку праці в Україні. Досягнення балансу на ринку праці пов'язане з діяльністю інституційних суб'єктів у сфері соціального партнерства. Участь бізнесу в підготовці кваліфікованої робочої сили розглядається як важливий напрямок соціального партнерства. Наводяться приклади досвіду європейських країн у розвитку партнерства бізнесу і сфери освіти. Визначається сучасний рівень соціальної відповідальності українських підприємств. Досліджуються напрямки досягнення відповідності якості освіти потребам бізнесу. Пропонуються заходи щодо створення сприятливого середовища для соціального партнерства. Розглянуто економічні методи стимулювання співпраці сфери освіти і бізнесу в підготовці кваліфікованих фахівців.

Ключові слова: ринок праці, збалансованість, соціальне партнерство, соціальна відповідальність бізнесу, якість освіти

Вступ. Для ринку праці в Україні вже довгий час характерні такі явища як незбалансованість попиту і пропозиції робочої сили, недостатня відповідність якості та напрямків освіти потребам бізнесу, наявність прихованої зайнятості. Ці явища посилюються в умовах кризового стану економіки і потребують пошуку шляхів поліпшення ситуації.

Аналіз основних досягнень і літератури. Питання збалансованості ринку праці в Україні активно вивчають як колективи наукових установ, різні дослідницькі центри, так і окремі науковці. Відмічається, що в останні роки державні служби не займалися плануванням балансу ринку праці. Ситуація суттєвої незбалансованості попиту та пропозиції робочої сили по різних напрямкам підготовки призвела до зайнятості багатьох спеціалістів не за фахом, до зростання безробіття та прихованої зайнятості. Останнім часом вітчизняні вчені поширили також дослідження по різних аспектам питань соціального партнерства та соціальної відповідальності бізнесу. Соціальна відповідальність в цілому розглядається як на державному, так і на виробничому рівні – організацій та підприємств.

Мета дослідження. Дослідити напрямки підвищення соціальної відповідальності бізнесу та можливості впливу суб'єктів інституціоналізації відносин соціального партнерства (бізнесу та учбових закладів при участі держави) на стабілізацію ринку праці в Україні.

Матеріали досліджень. Ринок праці України є частиною ринкової інфраструктури економіки і суттєвий вплив на нього мають інституціональні чинники. В цьому контексті правомірно розглядати також сутність і значення соціального партнерства. Можна погодитись з поглядом, що

«соціальне партнерство розглядається як одна із форм взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства, як система відносин між їх суб'єктами та інститутами з приводу стану, умов, змісту й результатів діяльності різних соціально-професійних груп, прошарків, спільнот. Водночас соціальне партнерство – це усвідомлене бажання сторін дійти взаєморозуміння, погоджуватися на компроміси, співпрацювати заради соціального миру»[4,с11]. Ми розглядаємо соціально-трудові відносини як сукупність економічних, соціальних, психологічних та правових аспектів взаємодії відповідальності суб'єктів цих відносин. Правомірно визнати, що соціальна відповідальність бізнесу - це зобов'язання, які добровільно беруть на себе компанії, підприємства, бізнес-групи для вирішення суспільно значущих проблем, як у межах самої бізнес-спільноти, так і за її межами, тобто на виробничому, муніципальному, регіональному, національному та глобальному рівнях [2]. В документах Європейської комісії представлено визначення соціальної відповідальності як концепції, яка також відображає добровільне рішення компаній брати участь у поліпшенні суспільства і захисті навколишнього середовища. Оскільки Україна прагне увійти у європейське економічне середовище, треба враховувати цей підхід.

Однак соціальна відповідальність українських підприємців залишається ще на невисокому рівні. За оцінками фахівців, в кінці 2009р. більше 60% вітчизняних бізнесменів не вважали, що їх відповідальність поширюється далі забезпечення умов праці для своїх співробітників [3]. Також за даними дослідження, проведеного Partners for Financial Stability (PFS) Program, за підсумками 2013 року на розвиток персоналу підприємства України витрачали до 50% соціального бюджету, з них одна третина йшла на охорону здоров'я і 15% на забезпечення безпечних умов праці. При цьому істотну частку витрат на розвиток персоналу складали витрати на збільшення виплат персоналу у формі різних компенсацій і стимулюючих виплат. На зовнішню соціальну політику в середньому відраховувалося близько 20% коштів, з них: на розвиток місцевого співтовариства - 10%, на підтримку природоохоронної діяльності та ресурсозбереження - 6%, на забезпечення добросовісної ділової практики - 4%[1].

На наш погляд, одним з важливих напрямків реалізації соціальної відповідальності бізнесу і водночас збалансування ринку праці є його участь у підготовці кваліфікованої робочої сили. Це не тільки підвищення кваліфікації і перекваліфікація робітників, але і участь у підготовці майбутніх спеціалістів разом з вищою школою. Для цього потрібна інституціоналізація відносин партнерства. Ми спираємося на існуюче визначення, що інституціоналізація –це перетворення соціальних намірів на норму шляхом їх упровадження за допомогою інституцій влади й на основі засобів правового, економічного, політичного регулювання. Інституціонуванням можна назвати

процес оформлення соціальних намірів у конкретні правові акти, за виконання яких відповідають органи влади і управління [5,с.269].

Більш ефективному створенню сприятливого середовища для соціального партнерства, посиленню соціальної відповідальності держава може сприяти економічними важелями. Один з можливих шляхів - це фінансування наукових досліджень урядом. Це фінансування може йти, наприклад, на стажування студентів. Так, у Канаді за гроші уряду розробляється кілька програм зі співробітництва між бізнесом та університетами. Співпраця полягає в тому, що студенти, магістри, аспіранти йдуть на стажування в компанії і половина грошей на стипендію студенту йде від уряду, половина грошей від компанії [7]. Корпоративна соціальна відповідальність у розвинутих країнах досить поширена і є ознакою соціальної культури. Вона може проявлятися як безкоштовне читання лекцій фахівцями, надання обладнання університетам та в інших формах. В Україні корпоративну соціальну відповідальність проявляють приблизно 30 відсотків великих та середніх компаній. В інших випадках – це рідкісні приклади благодійності з боку фірм.

Відомо, що поширеним явищем в Україні є робота випускників не за фахом. Частка таких випускників складає (по різним оцінкам) від 44% до 62% [6,с.95]. Однією з багатьох причин цього явища є брак попиту на ринку праці. При цьому і держзамовлення частково не відповідає потребам ринку праці. Резерви використання трудових ресурсів знаходяться у зростанні професійної якості праці та у перерозподілу існуючих трудових ресурсів. Для підвищення мобільності трудових ресурсів можна запропонувати створення загальнонаціональної бази даних наявних вакансій. Це сприятиме пошуку позивачами робочих місць у інших регіонах. Одночасно переміщенню трудових ресурсів необхідної кваліфікації та рішенню проблем зміни житла держава може сприяти, даючи субсидії на оренду житла та тимчасові податкові пільги.

Для досягнення більшої відповідності пропозиції та попиту на ринку праці, зменшення чисельності незалучених спеціалістів потрібна більш активна співпраця освіти та бізнесу. Оскільки фірми все одно втрачають ресурси на навчання нових кадрів, то ефективніше буде залучати сам бізнес для підготовки спеціалістів потрібної кваліфікації. Потрібна модернізація учбових програм учбових закладів згідно з потребами ринку. Як свідчить зарубіжний досвід (наприклад, університетів Німеччини), плідні результати приносить участь фірм-замовників у розробці разом з університетом програм для освіти потрібних їм фахівців та повне або часткове фінансування підготовки цих спеціалістів.

Можливо запропонувати зацікавленим фірмам, щоб на факультетах університетів їх представляли HR (human resource) - фахівці, які могли б працювати з найбільш перспективними студентами; висококваліфіковані представники фірм можуть надавати свої рекомендації щодо складання

учбових планів та учбових програм, тематики викладання спецкурсів. Така можливість надає сучасне підвищення самостійності університетів.

Суттєвою проблемою багатьох молодих спеціалістів, з якою стикаються представники фірм, є їх недостатня мотивованість та активність. Ці дуже важливі характеристики робітників сфери інтелектуальної діяльності можуть бути посилені в умовах більш ефективного соціального партнерства бізнесу і університетів, якщо будуть розкриватися і конкретизуватися особливості майбутньої виробничої діяльності студентів.

Посилення зв'язку бізнесу з викладачами спеціальних дисциплін (можливості підвищення кваліфікації на підприємствах відповідної галузі) також допоможе привнести особливості виробничої сфери в учбовий процес. Реформування вищої освіти, яке зараз здійснюється, якраз і передбачає залучення професійних асоціацій, роботодавців, викладачів та студентів для забезпечення навчального процесу сучасним вимогам. Посилення співробітництва з бізнесом необхідне також для створення сучасних механізмів поліпшення якості освіти у вищій школі, підвищення статусу університетів, інтегрування в світові процеси.

Висновки. Удосконалення форм співробітництва між бізнесом, освітою і державою потребує пошуку нових форм реалізації соціальної відповідальності бізнесу. Більшій збалансованості ринку праці буде сприяти подальша інституціоналізація відносин партнерства за участю держави. Пропонуються економічні методи стимулювання такого співробітництва: часткове фінансування державою стажувань студентів на підприємствах, часткове або повне фінансування фірмами навчання потрібних їм фахівців, субсидії та пільги з боку держави для підвищення мобільності трудових ресурсів. Напрямок підвищення збалансованості ринку праці є активізації співпраці фірм з університетами, студентами та викладачами для координації учбових планів та програм.

Список літератури: 1. Деловая неделя – анализ политических, экономических событий в Украине и в мире [Электронный ресурс]. - Режим доступа: (<http://www.dn-weekly.kiev.ua>). 2. Енциклопедичний словник: 500 термінів і понять соціально-трудової сфери / Під ред. С. В. Мельника. – 2-ге вид., доп. та перероб. – Луганськ, 2010. – 728 с. 3. Інститут соціології НАН України [електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.isoc.com.ua/institute>. 4. *Майовець, Є.Й., Білик І.В.* Проблема становлення та розвитку інституту соціального партнерства на вітчизняному ринку праці. – Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 7 2012, № 33, с.11-13. 5. Методичні рекомендації щодо формування та впровадження в Україні системи соціальної відповідальності бізнесу (виробничий рівень). – ДУ НДІ соціально-трудових відносин. Л., 2012. 6. *Ткач А.А.* Нова інституціональна економічна теорія. Навчальний посібник. – К. Центр учбової літератури, 2007. – 304 с. 7. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. – www.ukrprojekt.gov.ua. 7 <http://ubr.ua/labor-market>.

Bibliography (transliterated): 1. *Delovaya nedelja – analiz politicheskikh, jekonomicheskikh sobytij v Ukraine i v mire [Jelektronnyj resurs]*. – *Rezhim dostupa:* (<http://www.dn-weekly.kiev.ua>). 2. *Entsyklopedychnyy slovnyk: 500 terminiv i ponyat' sotsial'no-trudovoyi sfery / Pid red. S. V. Mel'nyka*. – 2-he vyd., dop. Ta pererob. – Luhans'k, 2010. – 728 p. 3. *Instytut sotsiologiyi NAN Ukrainy*

[elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.isoc.com.ua/institute>. 4. Mayovets', Ye.Y., Bilyk I.V. *Problema stanovlennya ta rozvytku instytutu sotsial'noho partnerstva na vitchyznyanomu rynku pratsi*. – Innovatsiyna ekonomika. Vseukrayins'kyu naukovo-vyrobnychyy zhurnal.7 '2012, No 33, P.11-13. 5. *Metodychni rekomendatsiyi shchodo formuvannya ta vprovadzhennya v Ukraini systemy sotsial'noyi vidpovidal'nosty ibiznesu* (vyrobnychyy riven'). –DU NDI sotsial'no-trudovykh vidnosyn. L.,2012. 6. Tkach A.A. *Nova instyutsional'na ekonomichna teoriya*.Navchal'nyu posibnyk.– Kiev Tsentр uchbovoyi literatury, 2007.-304 p. 7. *Reytnyn investytsiynoyi pryvablyvosti rehioniv*.– www.ukrprojekt.gov.ua. 7 <http://ubr.ua/labor-market>.

Надійшла (received) 11.02.2015

УДК 332.122

О.В. ПОПАДИНЕЦЬ, канд. екон. наук, НТУ «ХПИ»;

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК МЕТА ТА НАПРЯМОК ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО КАПІТАЛІЗМУ

Стаття присвячена причинам необхідності оновлення ідеології економічної теорії на сучасному етапі в умовах глобальної соціально-економічної кризи. Саме соціальний вектор у розвитку суспільства та його домінування у економічних відносинах має дозволити узгодити інтереси різних верств населення, подолати існуючу майнову нерівність, забезпечити зростання добробуту та соціального благополуччя. Соціалізація долає протиріччя, властиві капіталістичному способу виробництва.

Ключові слова: соціалізація, гуманізація, майнова диференціація, бідність, криза індустріалізму.

Вступ. На початку XXI ст. ідея соціалізації економіки знову з'явилася в суспільній свідомості у якості «універсальної загальносвітової тенденції», що визначає загальний світовий порядок. Е. Валлерстайн заявляє: «Захід увійшов у смугу масивної кризи – не тільки економічної, але і фундаментальної політичної і соціальної. Світовий капіталізм перебуває в кризі як соціальна система... Ми відчайдушно потребуємо значно раціональнішої суспільної системи» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціалізації економіки присвятили свої праці відомі вчені, серед яких: В. Геєць, А. Головінова, Ю. Зайцева, А. Бузгалин, А. Бутенко, С. Калашников, О.Шутаєва та ін. У сучасній інтерпретації соціалізація економіки визнається напрямком світової економічної трансформації; а її сутність передбачає все більш тісну інтеграцію приватних і громадських інтересів, властиву змішаній економіці, соціальну переорієнтацію виробництва, гуманізацію праці і життя людей, пом'якшення соціальної диференціації та зростання ролі соціальної сфери.

[elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.isoc.com.ua/institute>. 4. Mayovets', Ye.Y., Bilyk I.V. *Problema stanovlennya ta rozvytku instytutu sotsial'noho partnerstva na vitchyznyanomu rynku pratsi*. – Innovatsiyna ekonomika. Vseukrayins'kyu naukovo-vyrobnychyy zhurnal.7 '2012, No 33, P.11-13. 5. *Metodychni rekomendatsiyi shchodo formuvannya ta vprovadzhennya v Ukraini systemy sotsial'noyi vidpovidal'nosty ibiznesu* (vyrobnychyy riven'). –DU NDI sotsial'no-trudovykh vidnosyn. L.,2012. 6. Tkach A.A. *Nova instyutsional'na ekonomichna teoriya*.Navchal'nyu posibnyk.– Kiev Tsentр uchbovoyi literatury, 2007.-304 p. 7. *Reytnynh investytsiynoyi pryvablyvosti rehioniv*.– www.ukrprojekt.gov.ua. 7 <http://ubr.ua/labor-market>.

Надійшла (received) 11.02.2015

УДК 332.122

О.В. ПОПАДИНЕЦЬ, канд. екон. наук, НТУ «ХПИ»;

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК МЕТА ТА НАПРЯМОК ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО КАПІТАЛІЗМУ

Стаття присвячена причинам необхідності оновлення ідеології економічної теорії на сучасному етапі в умовах глобальної соціально-економічної кризи. Саме соціальний вектор у розвитку суспільства та його домінування у економічних відносинах має дозволити узгодити інтереси різних верств населення, подолати існуючу майнову нерівність, забезпечити зростання добробуту та соціального благополуччя. Соціалізація долає протиріччя, властиві капіталістичному способу виробництва.

Ключові слова: соціалізація, гуманізація, майнова диференціація, бідність, криза індустріалізму.

Вступ. На початку XXI ст. ідея соціалізації економіки знову з'явилася в суспільній свідомості у якості «універсальної загальносвітової тенденції», що визначає загальний світовий порядок. Е. Валлерстайн заявляє: «Захід увійшов у смугу масивної кризи – не тільки економічної, але і фундаментальної політичної і соціальної. Світовий капіталізм перебуває в кризі як соціальна система... Ми відчайдушно потребуємо значно раціональнішої суспільної системи» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціалізації економіки присвятили свої праці відомі вчені, серед яких: В. Геєць, А. Головінова, Ю. Зайцева, А. Бузгалин, А. Бутенко, С. Калашников, О.Шутаєва та ін. У сучасній інтерпретації соціалізація економіки визнається напрямком світової економічної трансформації; а її сутність передбачає все більш тісну інтеграцію приватних і громадських інтересів, властиву змішаній економіці, соціальну переорієнтацію виробництва, гуманізацію праці і життя людей, пом'якшення соціальної диференціації та зростання ролі соціальної сфери.

Декларується, що саме соціальна спрямованість має пронизувати всі сфери економіки розвинених західноєвропейських країн. Центром соціально-економічного розвитку має стати людська особистість. Відбуваються якісні зрушення в системі потреб, структурі попиту і споживання, способі та якості життя, умовах розвитку людини. Сьогодні досить актуальним є дослідження впливу соціалізації на економічні результати виробництва, ефективність економічної системи. У теж час у економічній літературі не достатньо дослідженим залишається питання оновлення загальної парадигми економічного розвитку та роль соціалізації як ідеології функціонування і трансформації господарської системи.

Метою статті є дослідження процесу соціалізації економіки як напрямку та мети масштабної трансформації глобальної та національної економічної системи.

Постановка проблеми. Науковці останні роки безрезультатно намагається здолати енергетичні, політичні, боргові, продовольчі наслідки глобальної фінансово-кредитної кризи [2, С.16], спричинені процесами системного характеру. Так, на думку Дж.Сороса, вся глобальна фінансова система збудована на помилкових припущеннях, а хибні уявлення лягли в основу всього соціального устрою. В. Геєц відзначає кризу споживчої моделі, оскільки культ споживання і багатства породжує не кращі зразки людської поведінки [3, С.9]. «Надмірне насадження раціоналістичної моделі поведінки «людини економічної», насильницьке проштовхування «нових загальнолюдських цінностей» у вигляді квазікультури споживання, обов'язкової для всіх, є однією з причин кризи індустріалізму» [3].

Матеріали досліджень. В останні роки активно зростає прірва між багатими і бідними, розшарування суспільства, соціальне невдоволення. Капіталізм ХХ ст. у ХХІ ст. зазнає нищівної поразки і світова економічна система потребує повного перезавантаження. З позиції економічної теорії, головною соціально-економічною проблемою сьогодення стала проблема перевибору ціннісного підходу. Сьогодні, як і на початку 30-х рр., наявності духовна порожнеча, спустошеність економічної теорії, що засвідчує помилковість її вихідних методологічних передумов, оскільки приватний інтерес і націленість на практичну вигоду не забезпечують суспільне благо. Так, приватний інтерес сам по собі є аморальним, а спроба побудувати на його основі загальнонаукову методологію веде до заперечення будь-яких етичних принципів [2, С.19]. Доктрина сучасного капіталізму передбачає, що егоїстичні інтереси окремих індивідів за допомогою конкуренції сприяють добробуту всіх. Подібний ціннісний підхід у економіці робить її безглуздою, а її мету – ірраціональною (виробництво заради виробництва, безглузде зростання), навіть небезпечною для людства [5]. Твердження, що неухильне зростання потреб властиве людині, насправді спірне, оскільки сьогоденні зростання потреб – насамперед результат згубного впливу ринку, реклами і загального тиску товарного способу життя. Оскільки економічна теорія

методологічно охоплює всі сфери людського суспільства, то основний принцип неокласиків – це фактичне розтління суспільства. Це дозволяє стверджувати про методологічну кризу офіційної науки. Перший криза завершився формуванням ідей неокласичного синтезу, коли методологічний індивідуалізм, властивий класикам, доповнився ідеєю державного регулювання, дозволивши подолати наслідки Великої депресії і закласти основи соціального ринкового господарства. У сучасній економіці діють живі люди, а не «економічні агенти», конкуруючі між собою для отримання максимального прибутку. В економічні відносини безпосередньо залучені психологічні, етичні, моральні чинники. Саме їх і слід розвивати, культивувати і посилювати. Сьогодні виникла нова криза, яка втілюється в необхідності перегляду, переосмислення вихідних життєвих цінностей на всіх рівнях господарювання. Тільки трансформація системи цінностей згідно викликів сучасності забезпечить людству процвітання.

Економічний аспект соціалізації передбачає підпорядкування економічних процесів інтересам розвитку людини, перерозподіл результатів виробництва в цілях суспільства, поліпшення умов виробництва і життєдіяльності населення, що і означає становлення нового типу економіки. Соціалізація економіки спостерігається через загальний зріст доходів населення, національного добробуту. Протягом 1970-1990 рр. реальні доходи на душу населення в розвинених країнах Заходу зросли в 1,5-2 рази, а децильний коефіцієнт становить не більше 6-7. Тобто, відбувається поступове пом'якшення соціальної диференціації, вирівнювання доходів на користь вразливих верств населення. В пом'якшенні соціальної диференціації велика роль держави. На соціальні потреби в розвинених країнах витрачається до 60% ВВП. Зростають видатки на розвиток людського потенціалу і соціальну інфраструктуру. Соціальні інвестиції і інвестиції в людський капітал збільшуються швидше за інвестиції у матеріально-речовий капітал.

До інших ознак «соціалізованої» економіки відносять:

- розвиток колективних форм приватної власності, її деперсоніфікація через збільшення частки інституційних інвесторів у акціонерному капіталі;
- збільшення частки населення, що стає співвласником національного багатства через пенсійні, інвестиційні та страхові фонди;
- співучасть працівників в управлінні акціонерним капіталом;

Змінюється соціальна структура суспільства: розмиваються соціально-класові відмінності, посилюється вертикальна соціальна мобільність, складаються різні форми соціального партнерства [1].

Результати досліджень. Економічне зростання виступає обов'язковою передумовою для соціального прогресу, хоча само по собі його не гарантує. Воно має супроводжуватися дотриманням певних соціальних правил, заснованих на спільних цінностях і які дозволяють учасникам цього процесу реалізувати свій людський капітал. Необхідно, щоб економічна і соціальна

політики взаємно посилювали одне одну, створюючи умови для сталого розвитку. Об'єктивною основою соціальної економіки є зростаюча взаємозалежність економіки і соціальної сфери, взаємопроникнення економічного і «соціального». Соціальна сутність людини завжди виявляється в його економічній діяльності. Соціалізація економіки, починаючись із створення сприятливих зовнішніх умов для задоволення потреб людей, завершується перетворенням людини в головний чинник і результат виробництва. Це підвищує вимоги до якості робочої сили, творчих здібностей людини, її психології, настрою та ін. Як результат – сам капітал дбає про розвиток людини для підвищення ефективності виробництва і починає займатися соціалізацією виробництва [6]. Так, соціалізація економіки здатна забезпечити: ефективне регулювання соціально-трудових відносин; зниження соціальних ризиків та уникнення конфліктних ситуацій; підвищення соціального захисту працівників; підвищення зацікавленості працівників у результатах виробництва, досягнення соціального партнерства та конкурентоспроможності економічної системи [1, С.58].

На практиці можна побачити посилення тенденції до десоціалізації. Десоціалізація – це небажання підтримувати соціальні зв'язки з оточуючими, що в бізнесі проявляється у відсутності клієнтоорієнтованого підходу, а в політиці – через брак зворотного зв'язку з народом. У суспільстві десоціалізація означає неможливість об'єднання громадян задля вирішення спільних проблем, небажання шукати компроміси [7, С.58].

Висновки. На жаль, часто соціалізація економіки сприймається як ряд короткострокових соціальних заходів. Найгостріші проблеми бідності, безробіття, міграції, соціального захисту отримують лише формальний підхід. Замість пом'якшення соціальних проблем відбувається їх наростання, перехід на якісно інший рівень. Так, посилення соціальної незахищеності, масовий характер бідності, безробіття, поглиблення майнової диференціації викликають нові проблеми в соціально-трудовій сфері, позбавляють значну частину населення країни економічної свободи, свідчать про виникнення розбіжностей інтересів економічних суб'єктів та різних верств населення. Як результат неузгодженої економічної поведінки при вирішенні соціальних питань відбувається погіршення індивідуального економічного добробуту і добробуту суспільства в цілому.

Список літератури: 1. *Шутаева Е.* Социализация экономики как одна из ключевых составляющих мировой экономической трансформации / *Е. Шутаева* // Ученые записки ТНУ им. В. И. Вернадского. Экономика и управление. - 2014. - Т. 27(66), № 1. - С. 186-194. 2. *Артьомова Т.* Методологічна анатомія глобальної фінансово-кредитної кризи/ *Т. Артьомова* // Економічна теорія. – 2011.– №2. – С.16-26 3. *Гець В.* Довіра як елемент соціального капіталу в економічному розвитку України / *В. Гець* // Економічна теорія. – 2010. – № 3 – С.7-19. 4. *Белик А.* Экономическая антропология: взаимодействие экономики и культуры/ *А. Белик* // Экономический журнал.– 2010.–№4(20). 5. *Zbigniew Brzezinski.* Out of Control. Global Turmoil on the Eve of the Twenty First Century / *Brzezinski Zbigniew.* - New York, Charles Scribner's sons, 1993. 6. *Гриценко А.* Капитализация экономики в ретроспективе и перспективе /*А.Гриценко* //

Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2009. – Вип. 15. – С.191-195. 7. Социализация экономики – выход из тупика? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/649460/>

Bibliography (transliterated): 1. Shutaeva E. *Sotsializatsiya ekonomiki kak odna iz klyuchevykh sostavlyayuschih mirovoy ekonomicheskoy transformatsii* / E. Shutaeva // Uchenye zapiski TNU im. V. I. Vernadskogo. Ekonomika i upravlenie. - 2014. - Vol. 27(66), No 1. – P. 186-194. 2. Artomova T. *Metodologichna anatomiya globalnoyi finansovo-kreditnoyi krizi* / T. Artomova // Ekonomichna teoriya. – 2011.– No 2. – P.16-26 3. Geets V. *Dovtra yak element sotsialnogo kapitalu v ekonomichnomu rozvitku Ukraini* / V. Geets // Ekonomichna teoriya. – 2010.– No 3 – P.7-19. 4. Belik A. *Ekonomicheskaya antropologiya: vzaimodeystvie ekonomiki i kulturyi*/ A. Belik // Ekonomicheskii zhurnal.– 2010.–No 4(20). Zbigniew Brzezinski. *Out of Control. Global Turmoil on the Eve of the Twenty First Century* / Brzezinski Zbigniew. - New York, Charles Scribner`s sons, 1993. 6. Gritsenko A. *Kapitalizatsiya ekonomiki v retrospektive i perspektive* /A.Gritsenko // Metodologiya, teoriya ta praktika sotsiologichnogo analizu sучасного суспільства. 2009. – No 15. – P.191-195. 7. *Sotsializatsiya ekonomiki – vyihod iz tupika?* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://newsland.com/news/detail/id/649460/>

Надійшла (received) 12.02.2015

УДК 332.1

О.В.СТЕПАНОВА, канд. екон. наук., доц., Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Запропоновано методичний підхід з використанням чіткої формалізованої моделі, яка орієнтована на одержання інтегрального показника, тобто, критерію оптимального розміщення продуктивних сил. Систему показників, які характеризують розміщення продуктивних сил, представлено у вигляді дерева цілей. Для дослідження ступеня впливу кожного показника на ефективність розміщення продуктивних сил, використано математико-статистичні методи експертних оцінок. В якості критерію оптимального розміщення продуктивних сил пропонується використати аддитивну функцію корисності.

Ключові слова: продуктивні сили, критерій оптимального розміщення продуктивних сил, дерево цілей, експертні методи, аддитивна функція корисності.

Вступ. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України пріоритетним напрямом є регіональна стратегія розвитку, яка потребує структурної перебудови всієї господарської системи. Великого значення набуває раціональне розміщення продуктивних сил (РПС), що дозволяє підвищити ефективність виробництва і використання природних і економічних ресурсів. Розміщення продуктивних сил – це динамічний процес розвитку будь-якого виробництва продукції, що базується на науковому

© О.В.Степанова, 2015

Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2009. – Вип. 15. – С.191-195. 7. Социализация экономики – выход из тупика? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/649460/>

Bibliography (transliterated): 1. Shutaeva E. *Sotsializatsiya ekonomiki kak odna iz klyuchevykh sostavlyayuschih mirovoy ekonomicheskoy transformatsii* / E. Shutaeva // Uchenye zapiski TNU im. V. I. Vernadskogo. Ekonomika i upravlenie. - 2014. - Vol. 27(66), No 1. – P. 186-194. 2. Artomova T. *Metodologichna anatomiya globalnoyi finansovo-kreditnoyi krizi* / T. Artomova // Ekonomichna teoriya. – 2011.– No 2. – P.16-26 3. Geets V. *Dovtra yak element sotsialnogo kapitalu v ekonomichnomu rozvitku Ukraini* / V. Geets // Ekonomichna teoriya. – 2010.– No 3 – P.7-19. 4. Belik A. *Ekonomicheskaya antropologiya: vzaimodeystvie ekonomiki i kulturyi*/ A. Belik // Ekonomicheskii zhurnal.– 2010.–No 4(20). Zbignew Brzezinski. *Out of Control. Global Turmoil on the Eve of the Twenty First Century* / Brzezinski Zbignew. - New York, Charles Scribner`s sons, 1993. 6. Gritsenko A. *Kapitalizatsiya ekonomiki v retrospektive i perspektive* /A.Gritsenko // Metodologiya, teoriya ta praktika sotsiologichnogo analizu sучasnogo suspiilstva. 2009. – No 15. – P.191-195. 7. *Sotsializatsiya ekonomiki – vyihod iz tupika?* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://newsland.com/news/detail/id/649460/>

Надійшла (received) 12.02.2015

УДК 332.1

О.В.СТЕПАНОВА, канд. екон. наук., доц., Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Запропоновано методичний підхід з використанням чіткої формалізованої моделі, яка орієнтована на одержання інтегрального показника, тобто, критерію оптимального розміщення продуктивних сил. Систему показників, які характеризують розміщення продуктивних сил, представлено у вигляді дерева цілей. Для дослідження ступеня впливу кожного показника на ефективність розміщення продуктивних сил, використано математико-статистичні методи експертних оцінок. В якості критерію оптимального розміщення продуктивних сил пропонується використати аддитивну функцію корисності.

Ключові слова: продуктивні сили, критерій оптимального розміщення продуктивних сил, дерево цілей, експертні методи, аддитивна функція корисності.

Вступ. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України пріоритетним напрямом є регіональна стратегія розвитку, яка потребує структурної перебудови всієї господарської системи. Великого значення набуває раціональне розміщення продуктивних сил (РПС), що дозволяє підвищити ефективність виробництва і використання природних і економічних ресурсів. Розміщення продуктивних сил – це динамічний процес розвитку будь-якого виробництва продукції, що базується на науковому

© О.В.Степанова, 2015

обґрунтуванні прийнятих рішень. Головним критерієм РПС у цілому і кожного виробництва зокрема є максимальна економія суцільної праці.

Аналіз сучасного підходу до РПС України показує необхідність його вдосконалення, що потребує вирішення методичних, технічних і організаційних питань.

До сих пір не було методичного підходу з використанням багатокритеріальної моделі на основі теорії корисності, яка орієнтована на одержання інтегрального показника для оптимального РПС.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Сучасна теорія РПС збагатилася рядом істотних положень, що сформовані внаслідок проведених наукових досліджень. У проектних розробках при обґрунтуванні РПС найпоширенішими є економічні методи [1, 2, 3]:

- балансовий;
- техніко-економічних розрахунків;
- економіко-статистичні моделі;
- нормативний метод та інші.

Проблему створення економіко-математичних моделей територіальних пропорцій вперше обґрунтував академік В.С.Немчинов [4]. Під керівництвом М.М.Албегова розроблено систему моделей розміщення галузей господарства, основу якої вважають модель розміщення промислового виробництва. Модель дає змогу зробити варіантні розрахунки для визначення впливу найважливіших факторів розміщення виробництва. Цільовою функцією оптимізаційної моделі розміщення виробництва є мінімум витрат, а обмеженнями – розмір потреб у продукції, обсяги її випуску, ресурси сировини, палива і матеріалів, капітальні вкладення. Для вибору ефективного варіанту розміщення підприємства галузі можна використати модель транспортної задачі з різними обмеженнями [5].

Для визначення ефективного варіанта РПС необхідно враховувати різні фактори, які поділяються на такі основні групи [1, 2, 3]:

- природно-екологічні;
- техніко-економічні;
- соціально-демографічні;
- історико-геополітичні.

Кожна група факторів характеризується рядом показників. Звичайно, відомі моделі не враховують різноманітності факторів РПС.

Мета статті. Розробка методичного підходу до визначення показників та формування критерію оптимального розміщення продуктивних сил на основі програмно-цільового методу та теорії корисності.

Постановка проблеми. Оптимальне РПС зумовлюється складним комплексом причин. Тому аналізувати їх можна тільки за допомогою економіко-математичних методів. Дослідження проблеми удосконалення РПС необхідно вести з позиції системного і програмно-цільового підходу. Провідним серед них є системний аналіз. Для оцінки і вибору оптимального

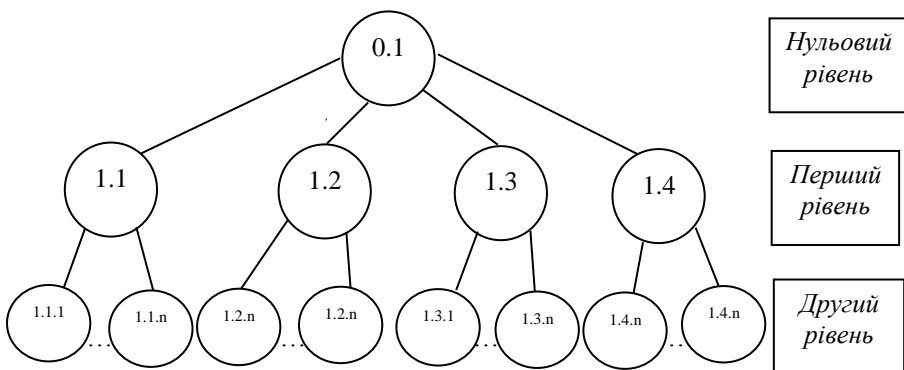
варіанта РПС необхідний критерій. Побудова критерію оптимальності звичайно є досить складною задачею, особливо коли необхідно враховувати не один, а декілька критеріїв, проте ні оцінити рішення, ні визначити, яке рішення дійсно є найкращим, без вибраного критерію неможливо. Тобто, виникає задача розробки критерію оптимального РПС.

Матеріали досліджень. Існує достатньо розроблений математичний апарат, який використовується для моделювання реальних процесів. Але треба відмітити, що майже увесь математичний апарат дослідження операцій дає можливість проводити оптимізацію рішень, що приймаються, на основі одного скалярного критерію. Більшість же практичних задач має не один, а декілька критеріїв ефективності. Для правильного вибору оптимального рішення необхідно враховувати всі критерії. У дослідженні операцій такі задачі одержали назву векторних або багатокритеріальних. Особливістю задач оптимізації такого типу є те, що якість рішення оцінюється за допомогою декількох критеріїв, які утворюють векторний критерій і умови оптимальності рішень визначаються на основі цього критерію. Для дослідження факторів, які впливають на РПС, використано програмно-цільовий підхід, який оснований на формуванні головних цілей, їх поділу на підцілі більш дрібного характеру. При цьому під ціллю розуміється бажаний результат діяльності. Головним методом цільового управління є система під назвою дерева цілей [6]. Процес побудови дерева цілей пов'язаний з якісним і кількісним аналізом, який передбачає відбір і ранжування цілей. Формування цілей представляє собою складну задачу, так як до сих пір не існує однозначного алгоритму її вирішення. Для побудови і оцінки цілей використовується експертний метод [7]. Дерево цілей представляє собою зв'язаний граф, вершинами якого є цілі, а ребра – зв'язки між ними, і має декілька рівнів. Нульовий рівень вклучає головну ціль – оптимальне (найефективніше) РПС. Це широко поставлена ціль, проте вона є відправною точкою для знаходження конкретизованих цілей.

На рис. 1 показано дерево цілей структури факторів, які впливають на ефективність РПС.

Поставлена задача по оптимальному РПС є багатокритеріальною. Існують різні функції багатокритеріальної корисності: аддитивна, мультиплікативна і максимінна [8, 9]. Кожна функція має свою область застосування. Застосування тієї чи іншої функції повинно бути обґрунтовано.

Проводячи аналіз поставленої задачі по вибору оптимального варіанта РПС приходимо до висновку, що найефективніше розміщення буде тим вище, чим вище ефективність використання всіх факторів розміщення. Даний аналіз показує доцільність використання аддитивної функції корисності, яка дозволяє підсумовувати вклади кожного із показників з точки зору одержання загальної корисності.

- 0.1 – оптимальне розміщення продуктивних сил
- 1.1 – ефективне використання природно-екологічних факторів
- 1.2 – ефективне використання (досягнення) техніко-економічних факторів
- 1.3 – ефективне використання соціально-демографічних факторів
- 1.4 – ефективне використання історико-геополітичних факторів
- 1.1.1 ... 1.1.n - 1.4.1 ... 1.4.n – показники другого рівня

Рис. 1 – Дерево цілей структури факторів, які впливають на РПС.

Розглянемо загальний підхід до формування критерію оптимального РПС (нульовий рівень). Фактори (показники) нижчого рівня позначимо S .

Кожний S -й показник ($s=1, 2, \dots, n$) може приймати різні значення. При цьому передбачається досягнення декількох цілей, кожна із цих цілей породжує локальний критерій, яким оцінюється ступінь її досягнення U_{ij}^s .

Індекс i належить множині I_s – множина індексів, відповідних критеріїв s -го показника, причому $i \in I_s$. Індекс j належить множині J_s – множині індексів, відповідних варіантів s -го показника.

Сукупність досягнення поставлених цілей при врахуванні s -го показника може бути оцінена вектором критеріїв:

$$U_j^s = (U_{1j}^s, U_{2j}^s, \dots, U_{mj}^s), \quad (1)$$

де U_j^s – вектор, який показує ефективність РПС;

s – номер показника;

j – номер варіанта s -го показника;

U_{ij}^s – локальний критерій s -го показника;
 i – номер критерію ($i = \overline{1, m_s}$).

В кінцевому вигляді для оцінки найефективнішого (оптимального) варіанта запропонована аддитивна функція корисності, яка має такий вигляд [10]:

(2)

$$U(x_j) = \sum_{j=1}^s \lambda_s U^s(x_j) \rightarrow \max,$$

де $U(x_j)$ – функція корисності;

$U^s(x_j)$ – функція корисності ефективності s -ого показника;

λ_s – коефіцієнт вагомості для s -ого показника;

x_j – j -й варіант вибору РПС.

Найбільше значення функції корисності показує найбільш ефективний варіант розміщення, тобто оптимальний. Для практичного використання одержаної функції корисності необхідно, щоб показники (локальні критерії) мали кількісний вираз. Але вибрані показники мають свою розмірність, яка визначена їх природою, і вона не співпадає. Наприклад, техніко-економічні показники (собівартість, капітальні вкладення, матеріаломісткість та інші) мають свою розмірність. Тому виникає задача приведення їх до однієї розмірності або безрозмірного виду, що досягається нормалізацією показників. Методика нормалізації показників, які мають не однакову розмірність, приведена в роботі [9].

Результати досліджень. Запропоновано методичний підхід для дослідження впливу факторів на ефективність РПС і визначення інтегрального показника, тобто, критерію оптимального РПС. Побудовано дерево цілей групи факторів, які впливають на РПС. Відбір факторів і показників та визначення ступеня впливу (коефіцієнтів вагомості) кожного показника на ефективність РПС проведено з використанням математико-статистичних експертних методів. Розроблена чітка формалізована модель багатокритеріальної оцінки варіантів РПС у вигляді аддитивної функції корисності, яка дозволяє вибрати найбільш ефективний (оптимальний) варіант РПС.

Висновки. Використання розробленої моделі дозволяє проводити вибір оптимального варіанта РПС, корегувати діючі і впроваджувати нові схеми РПС в народне господарство. Представлений методичний підхід до РПС дає можливість проводити науково-дослідні роботи з врахуванням специфіки галузей народного господарства. У подальшому дослідженні необхідно

розробити алгоритми і програмне забезпечення необхідних розрахунків.

Список літератури: 1. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / За ред. Є.П.Качана. – К.: Вища школа, 1997. – 375с. 2. Хвесик М.А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка / М.А.Хвесик, Л.М.Горбач, П.П.Пастушенко. – К.:Кондор, 2005. – 344с. 3. Дорогунцев С.І. Теорія розміщення продуктивних сил і регіональної економіки: Навч. посіб. / С.І.Дорогунцев, Я.Б.Олійник, А.В.Степаненко. – К.:Стафед-2, 2001. – 144с. 4. Немчинов В.С. Экономико-математический методы и модели. – М.: Мысль, 1962. – 312с. 5. Балашевич В.А. Математические методы в управлении производством. – Минск, Вышэйш. школа, 1976. – 336с. 6. Данциг Дж. Линейное программирование, его применение и обобщение: Пер. с англ. / Пер. Г.Н.Андрянова. – М.: Прогресс, 1966. – 600с. 7. Бешелев С.Д. Математико-статистические методы экспертных оценок / С.Д.Бешелев, Гуревич Ф.Г. – М.: Статистика, 1974. – 159с. 8. Фишберн П. Теория полезности для принятия решений. – М.: Наука, 1998. – 352с. 9. Кини Р.Л., Райфа Х. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения: Пер. с англ. / Пер. В.В.Подinovского, М.Г.Гофта. – М.: Радио и связь, 1981. – 559с. 10. О.В.Степанова. Розробка моделі вибору варіанта розміщення продуктивних сил // Актуальні питання економіки та управління у сучасних соціально-економічних умовах: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції 14-15 жовтня 2013р. – Дніпропетровськ: "Герда", 2013. – с. – 145-148. – (серія "Економіка і управління") ISBN 978-617-7079-06-7.

Bibliography (transliterated): 1. *Rozmishhennja produktivnih sil Ukraïni: Pidruchnik / Za red. Є.П.Kachana.* – Kiev: Vishha shkola, 1997. – 375p. 2. Hvesik M.A. *Rozmishhennja produktivnih sil ta regional'na ekonomika / M.A.Hvesik, L.M.Gorbach, P.P.Pastushenko.* – Kiev:Kondor, 2005. – 344p. 3. Doroguncev S.I. *Teorija rozmishhennja produktivnih sil i regional'noi ekonomiki: Navch. posib. / S.I.Doroguncev, Ja.B.Olijnik, A.V.Stepanenko.* – Kiev:Stafed-2, 2001. – 144p. 4. Nemchinov V.S. *Jekonomiko-matematicheskij metody i modeli.* – Moscow: Mysl', 1962. – 312p. 5. Balashevich V.A. *Matematicheskij metody v upravlenii proizvodstvom.* – Minsk, Vyshhejsj. shkola, 1976. – 336p. 6. *Linejnoe programmirovanie, ego primenenie i obobshhenie: Per. s angl. / Per. G.N.Andrianova.* – Moscow: Progress, 1966. – 600p. 7. Beshelev S.D. *Matematiko-statisticheskie metody jekspertnyh ocenok / S.D.Beshelev, Gurevich F.G.* – Moscow:Statistika, 1974. – 159p. 8. Fishbern P. *Teorija poleznosti dlja prinjatija reshenij.* – Moscow: Nauka, 1998. – 352p. 9. Kini R.L., Rajfa H. *Prinjatje reshenij pri mnogih kriterijah: predpochtenija i zameshhenija: Per. s angl. / Per. V.V.Podinovskogo, M.G.Gofta.* – Moscow:Radio i svjaz', 1981. – 559p. 10. O.V.Stepanova. *Rozrobka modeli voboru varianta rozmishhennja produktivnih sil // Aktual'ni pitannja ekonomiki ta upravlinnja u suchasnih social'no-ekonomichnih umovah: Zbirnik materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferenciji 14-15 zhovtnja 2013r.* – Dnipropetrovs'k: "Gerda", 2013. – P. 145-148. – (serija "Ekonomika i upravljannja") ISBN 978-617-7079-06-7.

Надійшла (received) 12.02.2015

О.Є. ГАПОНЕНКО, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ

Статтю присвячено встановленню взаємозв'язку та розбіжностей управлінського та податкового обліку в сучасних умовах господарювання, а саме: проведено порівняльний аналіз управлінського та податкового обліку за основними ознаками, представлено їх співставлення в частині виникнення доходів і витрат відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Податкового кодексу України, наведено перелік тимчасових та постійних податкових різниць, що існують при формуванні об'єкта оподаткування (фінансового результату); надано науково-методичні та практичні рекомендації щодо формування основних умов ведення управлінського та податкового обліку з метою посилення їх єдності та взаємозв'язку.

Ключові слова: управлінський облік, податковий облік, доходи, витрати, об'єкт оподаткування, постійна податкова різниця, тимчасова податкова різниця, Податковий кодекс України, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

Вступ. Однією з умов функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання є ефективний взаємозв'язок інформаційних потоків системи обліку. Не дивлячись на те, що податковий облік поєднується з традиційною системою фінансового та управлінського обліку, існують суттєві особливості цих господарських видів обліку, що зумовлюють значні відмінності не тільки первинних документів, аналітичних реєстрів, але і методики організації процесу обліку. Мова насамперед іде про відмінність у визначенні витрат, доходів і оподаткованого прибутку у податковому обліку від відображення витрат, доходів і результатів діяльності в управлінському обліку.

Аналіз останніх публікацій. Управлінський, податковий та фінансовий облік розглядаються у науковій літературі як підсистеми бухгалтерського обліку. Питання їх взаємообумовленості та уніфікації відображені у роботах Бутинця Ф.Ф., Геєйр Е.С., Серебрянського Д.М., Лозинського Д.Л., Негрич І.М., Веріги Г.В. та ін.

Дослідження літератури у даному напрямку дозволяє охарактеризувати практичні аспекти взаємозв'язку бухгалтерського та податкового обліку, податкового та фінансового обліку. Проте, проведених аналіз джерел потребує обґрунтування комплексу параметрів, що обумовлюють недостатню узгодженість саме управлінського та податкового обліку суб'єктів господарювання шляхів поглиблення їх взаємозв'язку.

Мета статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку управлінського та податкового обліку в єдиній інформаційній системі, розробка науково-методичних та практичних рекомендацій щодо формування умов їх гармонізації.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших умов підвищення ефективності виробництва є максимальна повнота і достовірність інформації про фактичний рівень не тільки витрат, а й податкових платежів, оскільки останні визначають конкурентні позиції підприємства. Інформація про обсяги витрат і суми податків, нараховані підприємством, використовуються як в управлінні підприємством, так і при прийнятті рішень зовнішніми користувачами (інвесторами, державою, кредитними установами). З огляду на вищенаведені позиції, досить актуальним є узгодження податкового та управлінського обліку у практиці господарювання.

Матеріали досліджень. Теоретичну та методологічну основу досліджень склали наукові праці та методичні розробки фахівців, що аналізують основні принципи ведення управлінського та податкового обліку, а також нормативно-законодавчу базу України. Крім того, у процесі дослідження було використано методи системного аналізу економічних явищ, теоретичного узагальнення.

Результати дослідження.

За твердженням Ф. Бутинця, Я. Соколова та інших учених, різні види обліку мають різні цілі, але різні цілі диктують одне й те саме значення одних і тих самих показників. У внутрішній структурі системи обліку традиційно виділяють фінансовий, управлінський та податковий, що можуть розглядатися як підсистеми загальної системи бухгалтерського обліку, і як окремі підсистеми [3, с.24].

В першу чергу доцільно звернутися безпосередньо до вихідних категорій: «управлінський облік» та «податковий облік». Так, об'єднуючим їх поняттям є «облік». Облік – це процес, який складається з операцій спостереження, сприйняття, вимірювання та реєстрації фактів, явищ природи чи суспільного життя. Якщо процес обліку здійснюється над господарськими об'єктами, то такий облік називається господарським [4].

У науковій літературі можна виділити наступні визначення управлінського обліку (див. табл. 1).

Щодо визначення податкового обліку, існують більш однозначні його трактування:

1) податковий облік – це підсистема бухгалтерського обліку, в якій на підставі затверджених державою правил виконуються функції нарахування та сплати податків, а також надання інформації про це відповідним державним органам [2, с. 22].

2) податковий облік – це система збору, реєстрації, узагальнення, зберігання та передачі інформації для визначення податкової бази з податків на основі даних первинних документів, згрупованих відповідно з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством [10].

Порівняльна характеристика управлінського та податкового обліку представлена у табл. 2. Аналізуючи таблицю 2, можна зробити наступні

висновки відносно основних особливостей управлінського та податкового обліку:

- в управлінському обліку увага концентрується на конкретних сегментах господарської діяльності, а не на усьому підприємстві, як у податковому обліку;

- управлінський облік, на відміну від податкового, не є обов'язковим, підприємство самостійно приймає рішення відносно доцільності масштабів його ведення;

- управлінський облік може проводитися як централізовано, так і децентралізовано, податковий облік здійснюється загальною бухгалтерією підприємства.

Таблиця 1 – Підходи до визначення управлінського обліку

№ п/п	Визначення управлінського обліку	Джерело інформації
1	Управлінський облік – це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів	Голов С. Р. , Єфіменко В. І. [8]
2	Управлінський облік у широкому розумінні – це система організації, збору, агрегування даних , яка спрямована на розв'язання конкретної управлінської задачі Управлінський облік у вузькому розумінні – це облік доходів та витрат підприємства	Клишкань А. Г. [19]
3	Управлінський облік – підсистема, яка в межах однієї організації забезпечує її управлінський апарат інформацією, що використовується для планування, власне управління і контролю за діяльністю організації	Шеремет А. Д. [20]
4	Управлінський (внутрішньогосподарський) облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів в процесі управління підприємством	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [9]

Таблиця 2 – Порівняння управлінського та податкового обліку

Ознака порівняння	Управлінський облік	Податковий облік
Обов'язковість ведення обліку	Залежить від рішення керівництва підприємства, здійснюється на основі прийнятої облікової політики	Суворо регламентується законодавством України
Користувачі інформації	Обмежене коло робітників управлінського персоналу	Управлінський персонал, власники, податкові органи
Точність інформації	При загальному точному підході допускаються приблизні оцінки (методи статистичного аналізу)	Суворо точна інформація
Об'єкти обліку та звітності	Центри відповідальності, окремі види продукції, окремі види витрат	База оподаткування
Мета обліку	Надання інформації для планування, організації та контролю	Надання інформації для нарахування та сплати податків та зборів податковим органам
Принципи обліку	Корисність інформації для прийняття рішень	Суворе регламентація облікових процедур
Базова структура (основа) ведення обліку	Залежить від цілей, що стоять перед організацією обліку	Співставлення доходів та витрат, податкових зобов'язань, податкового кредиту, розрахунок фіскальних платежів
Часовий аспект інформації	Одночасно з фактичними даними надається оцінка та прогнози на майбутнє	Формування даних здійснюється в основному на кінець звітного періоду
Вимірювачі обліку	Грошові, натуральні, трудові	Єдиний грошовий вимірювач
Строки надання звітності	Залежно від облікової політики та потреб підприємства	У встановлені законодавством строки
Групування витрат	За статтями калькуляції, за способами включення у собівартість, за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат, за ступенем впливу інформації на прийняття рішення	За можливістю віднесення до складу валових витрат

Упорядковано за [1, 7, 11, 12].

Тривалий час системи бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні були відірвані одна від одної, бухгалтерський облік не міг бути

інформаційною базою для оподаткування.

У даний час, з прийняттям Податкового кодексу України, з 2011 року система оподаткування наблизилася до бухгалтерської, зокрема у сфері регламентації порядку формування собівартості, фінансових результатів, розробки інструкцій, рекомендацій. Це надає більше можливостей для використання інформації бухгалтерського обліку для цілей оподаткування, але все одно існує чимало питань.

Співставлення управлінського та податкового обліку в частині доходів і витрат представлено в табл. 3.

Таблиця 3 – Співставлення управлінського та податкового обліку в частині доходів і витрат за [5, 16-18]

Критерій	Управлінський облік	Податковий облік
Доходи		
Визначення	Збільшення економічних вигод у вигляді надходжень активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу за звітний період (П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», п. 4)	Загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами (п. 14.1.56)
Момент визнання	Дохід визначається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу, за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена (П(С)БО 15 «Доходи», п. 5)	Датою отримання доходів, які враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування є звітний період, в якому такі доходи визначаються згідно зі статтею 137 за методом нарахувань (незалежно від надходження грошей) (п. 137.4)
Умови визнання	Критерії визнання доходу застосовуються окремо до кожної операції: від реалізації продукції (товарів, інших активів); від надання послуг; від цільового фінансування; від використання активів підприємства іншими сторонами (П(С)БО 15 «Доходи», п. 5-20)	Порядок визнання доходів окремий, в залежності від їх виду (від реалізації товарів, виконання робіт, кредитно-депозитних операцій, лізингових операцій тощо)

Класифікація	1) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); 2) інші операційні доходи; 3) фінансові доходи; 4) інші доходи; 5) надзвичайні доходи (П(С)БО 15 «Доходи», п. 7)	1) дохід від операційної діяльності; 2) інші доходи (пп. 135.4, 135.5)
Витрати		
Визначення	Зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які приводять до зменшення власного капіталу за звітний період (П(С)БО 3, п. 4)	Сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких зменшується економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником) (п. 14.1.27).
Момент визнання	Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені (П(С)БО 16 «Витрати», п. 7)	Витрати, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів/робіт/послуг. Інші витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені згідно з правилами ведення бухгалтерського обліку (п.п. 138.4, 138.5).
Умови визнання	Витрати є витратами певного періоду одночасно з визнанням	Витрати, що формують собівартість реалізованих товарів/робіт/послуг,

	доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які не можна прямо пов'язати із доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені (П(С)БО 16 «Витрати», п. 5)	визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів/робіт/послуг (п. 138.4).
Класифікація	1) собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг); 2) витрати, пов'язані із операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг): адміністративні, на збут, інші операційні, фінансові; інші від звичайної діяльності; 3) фінансові витрати; (П(С)БО 16 «Витрати», пп. 10-31)	витрати від операційної діяльності; інші витрати: загальновиробничі, адміністративні, на збут, інші операційні, фінансові; інші від звичайної діяльності; подвійного призначення; пов'язані із нарахуванням процентів за борговими зобов'язаннями

Деталізація на прикладі формування собівартості продукції, демонструє, що загалом складові бухгалтерської/управлінської та податкової собівартості збігаються.

Так, за нормами п.138 ПКУ, до складу податкової собівартості виготовлених та реалізованих товарів/робіт/послуг включаються ті самі витрати, що відносяться і до витрат згідно з П(С)БО 16. Крім того, за аналогією з бухгалтерськими правилами (п. 7 П(С)БО 16) витрати, що формують собівартість товарів/робіт/послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації (п. 138.4 ст. 138 ПКУ).

Однак скористатися даними податкового обліку про фактичну виробничу собівартість продукції, реалізованої протягом звітного періоду, для цілей управління неможливо. Це пояснюється існуванням так званих тимчасових та постійних податкових різниць, що виникають в податковому та бухгалтерському/управлінському обліку при формуванні прибутку (об'єкт оподаткування) (рис. 1 та рис. 2). Аналіз основних розбіжностей між обліком прибутку засвідчив, що вони виникають під час розрахунку амортизаційних відрахувань, ремонту основних засобів, а також під час обліку дрібних/другорядних операцій.

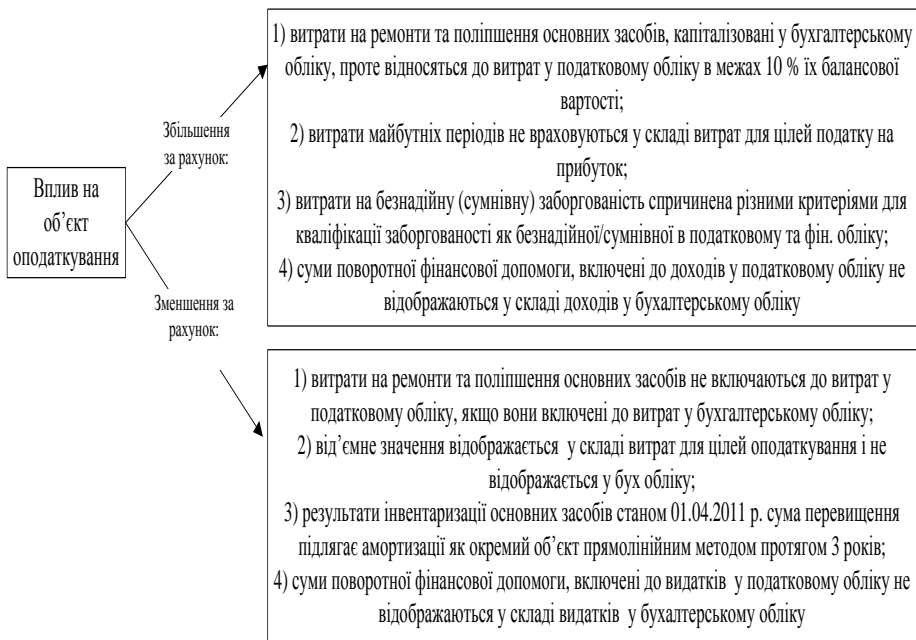

Рис. 1 – Перелік тимчасових податкових різниць*, що виникають в податковому та бухгалтерському/управлінському обліку при формуванні прибутку (об'єкт оподаткування) [Упорядковано за 6, 15].

*Податкова різниця – різниця, яка виникає між оцінкою і критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та доходами і витратами, визначеними податковим законодавством

Тимчасова податкова різниця – податкова різниця, яка виникає у звітному періоді та анулюється в наступних податкових періодах

Узагальнюючи теорію та практику в частині аналізу розбіжностей та шляхів уніфікації управлінського та податкового обліку, можна надати наступні рекомендації методичного та практичного характеру щодо обрання напрямів зближення цих видів обліку на підприємстві:

- усунення асиметричності інформації в системі обліку та забезпечення потреб усіх користувачів;
- встановлення відповідності моделей обліку, принципів та методик складання звітності;
- врахування інституціональних аспектів розвитку бухгалтерського та управлінського обліку та зв'язку з оподаткуванням;
- забезпечення достатньої ув'язки податкової системи з розвитком економіки та діяльністю підприємств;

– запровадження зрозумілою методики визначення показників, пов’язаних з оподаткуванням прибутку, їх взаємозв’язку у фінансовій та податковій звітності.

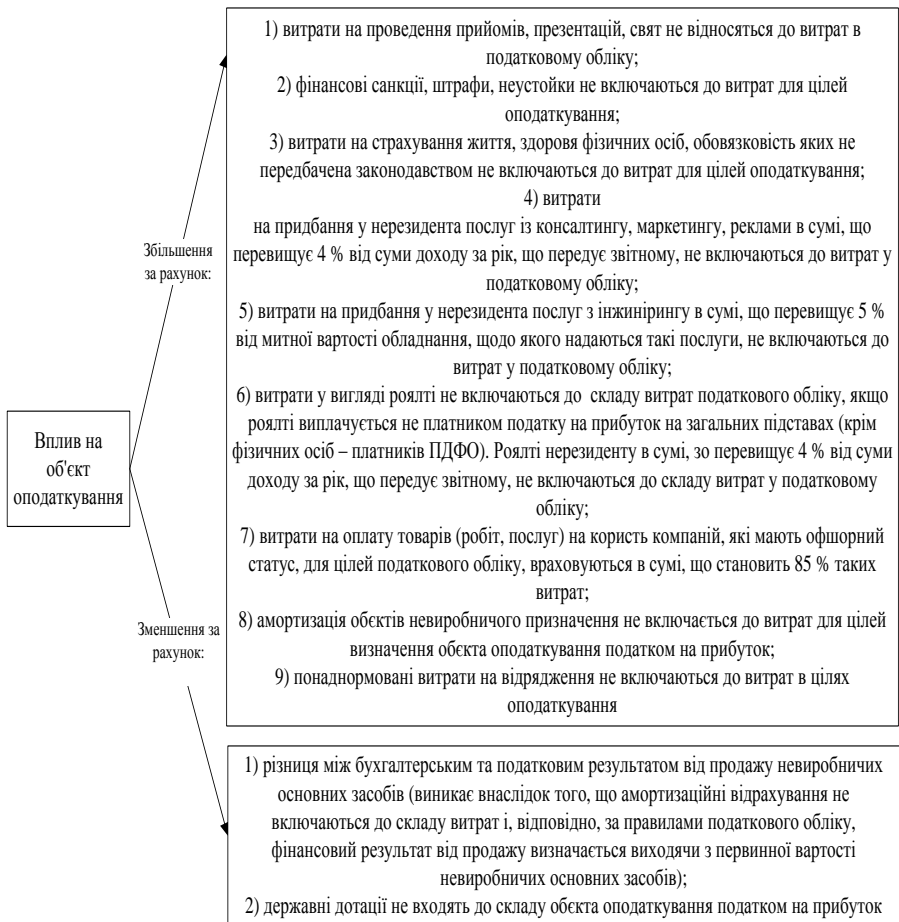

Рис. 2 – Перелік постійних податкових різниць*, що виникають в податковому та бухгалтерському/управлінському обліку при формуванні прибутку (об'єкт оподаткування) [Упорядковано за 6, 15].

*Постійна податкова різниця – податкова різниця, яка виникає у звітному періоді та не анулюється в наступних податкових періодах

Висновки. Наявність інформації у звіті про фінансові результати про суми нарахованих податкових платежів є базою для цілей аналізу,

планування і контролю та інших функцій управління, зокрема тих, що стосуються управління податковими зобов'язаннями, здійснення контролю, економічно обгрунтованого планування та, в кінцевому підсумку, реалізації ефективної податкової політики підприємства. Обгрунтування розмірів податків, їх рівнів та структури дозволить підприємству реалізувати свою головну мету – підвищення прибутку та рентабельності.

Список літератури: 1. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський облік / *Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза.* – Житомир: ЖІПІ, 2000. – 672 с. 2. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. / *Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька.* – Житомир: Рута, 2002. – 544 с. 3. *Бухгалтерский учет в зарубежных странах: учебник / Я.В. Соколов, Ф.Ф. Бутынец, Л.Л. Горецкая, Д.А. Панков.* – М.: Проспект, 2007. – 627 с. 4. *Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навч. посіб. / Л. Панкевич, М. Зварич, Р. Бойко, Л. Лучечко.* – Львів: Аверс, 2002. – 316 с. 5. *Veriġa G.V.* Аналіз розбіжностей та шляхи уніфікації фінансового та податкового обліку податку на прибуток / *Г.В. Веріґа, Г.О. Сівохіна* // Розвиток системи обліку, аналізу і аудиту в Україні: теорія і практика: зб. наук. праць / ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – 424 с. 6. *Гейєр Е.С.* Взаємозв'язок бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку підприємства: теорія, методологія, організація: монографія / *Е.С. Гейєр.* – Донецьк: Донбас, 2013. – 534 с. 7. *Гейєр Е.С.* Диференціація видів обліку на сучасному етапі розвитку економіки / *Е.С. Гейєр* // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – Донецьк: Дон ДУЕТ, 2007. – Вип. 23, Т. 3. – с. 288-295. 8. *Голов С.Р.* Фінансовий та управлінський облік: підр. / *С.Р. Голов, В. І. Єфіменко.* – К.: Автосервіс, 1996. – 543 с. 9. *Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.rada.gov.ua/>. 10. *Іванов Ю.Б.* Налоговый менеджмент: учебное пособие / *Ю.Б. Иванов, В.В. Карпова, Л.Н. Карпов.* – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 436 с. 11. *Карпенко О.В.* Управлінський облік: організація, методологія, методика викладання: моногр. / *О.В. Карпенко.* – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 341 с. 12. *Кутер М.І.* Теорія бухгалтерського учета: учебник / *М.И. Кутер.* – М.: Финансы и статистика, 2003. – 640 с. 13. *Лозинський, Д. Л.* Бухгалтерський облік витрат в системі податкових розрахунків: теорія і практика [Текст]: автореферат дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / *Д. Л. Лозинський*; Житомир. держ. технол. ун-т. - Житомир: [б. в.], 2012. 14. *Негріч, І.М.* Організаційно-методологічні аспекти обліку податкових платежів підприємства для цілей прийняття управлінських рішень (на прикладі підприємств харчової промисловості) [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / *І.М. Негріч*; Львів. комерц. акад. - Львів: [б. в.], 2003. – 20 с. 15. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. 16. *Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати»* від 31.03.1999 № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (втрапив чинності з 19.03.2013 р.). 17. *Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Доходи»* від 29.11.1999 № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-9>. 18. *Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»* від 31 грудня 1999 р. N 318 із змінами, внесеними наказом Мініфіну від 26.09.11 р. № 1204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.balance.ua/sai/sprav_info/psbu/Ctandart_16.htm. 19. *Управленческий учет: курс лекцій по программе «Финансы» ИБМТ при БГУ / А. Г. Клышкань.* – ИБМТ БГУ, 2009. – 88 с. 20. *Управленческий учет: учебн. пособие/ под ред. А. Д. Шеремета.* – М.: РБК-Пресс, 1999. – 512 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Butynets' F.F. Bukhhalters'kyy oblik / F.F. Butynets', L.V. Chyzhevs'ka, S.L. Bereza.* – Zhytomyr: ZhIPi, 2000. – 672 p. 2. *Butynets' F.F. Bukhhalters'kyy oblik u zarubizhnykh krayinakh: navch. posibnyk / F.F. Butynets', L.L. Horets'ka.* – Zhytomyr: Ruta, 2002. – 544 p. 3. *Buhgalterskij uchet v zarubezhnykh stranah: uchebnik / Ja.V. Sokolov, F.F. Butynec, L.L. Goreckaja, D.A. Pankov.* – M.: Prospekt, 2007. – 627 p. 4. *Bukhhalters'kyy oblik u byudzhetykh ustanovakh: yavchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv / L. Pankevych, M. Zvarych, R. Boyko, L. Luchechko.* – L'viv: Avers, 2002. – 316 p. 5. *Veriha H.V. Analiz rozbizhnostey ta shlyakhy unifikatsiyi finansovoho ta podatkovoho obliku podatku na prybutok / H.V. Veriha, H.O. Sivokhina* // Rozvytok systemy obliku, analizu i audytu v Ukraini: teoriya i praktika: zb. nauk. prats' / DonDUU, 2012. –424 p. 6. *Heyeyr E.S. Vzayemozv'yazok bukhhalters'koho obliku ta opodatkuvannya prybutku pidpryyemstva: teoriya, metodolohiya, orhanizatsiya* : monohrafiya / E.S. Heyeyr. – Donets'k : Donbas, 2013. – 534 p. 7. *Heyeyr E.S. Dyferentsiatsiya vydiv obliku na suchasnomu etapi rozvytku*

ekonomiky / E.S. Heyeyr // *Tohivlya i rynek Ukrainy: temat. zb. nauk. pr. – Donets'k : Don DUET, 2007. – No 23, T. 3. – P. 288-295.* **8.** Holov S. R. *Finansovy ta upravlins'ky oblik : pidr.* / S. R. Holov, V. I. Yefimenko. – Kiev : Avtoservis, 1996. – 543 p. **9.** Zakon Ukrainy «Pro bukhholders'ky oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini» vid 16.07.1999 p. No 996-XIV [Web]. – Rezhym dostupu : // <http://www.rada.gov.ua/>. **10.** Ivanov Ju.B. *Nalоговый менеджмент: учебное пособие* / Ju.B. Ivanov, V.V. Karpova, L.N. Karpov. – Kharkov: ID «NZhJeK», 2006. – 436 p. **11.** Karpenko O.V. *Upravlins'ky oblik: orhanizatsiya, metodolohiya, metodyka vykladannya: monohr.* / O.V. Karpenko. – Poltava: RVTs PUSKU, 2005. – 341 p. **12.** Kuter M.I. *Teoriya buhgalters'kogo ucheta: uchebnik* / M.I. Kuter. – Moscow: Finansy i statistika, 2003. – 640 p. **13.** Lozyns'ky, D. L. *Bukhhalters'ky oblik vytrat v systemi podatkovykh rozrakhunkiv : teoriya i praktyka [Tekst]* : avtoreferat dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.09 / D. L. Lozyns'ky; Zhytomyr. derzh. tekhnol. un-t. - Zhytomyr : [b. v.], 2012. **14.** Nehrych, I.M. *Orhanizatsiyno-metodolohichni aspekty obliku podatkovykh platezhiv pidpryyemstva dlya tsiley pryynyattya upravlins'kykh rishen'* (na prykladi pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti) [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.04 / I.M.Nehrych ; L'viv. komerts. akad. - L'viv : [b. v.], 2003. – 20 p. **15.** Podatkovyy kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 No 2755-VI [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>. **16.** Polozhennya (standarty) bukhholders'koho obliku 3 «Zvit pro finansovi rezul'taty» vid 31.03.1999 No 87 [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (vtratyv chynnosti z 19.03.2013). **17.** Polozhennya (standarty) bukhholders'koho obliku 15 «Dokhody» vid 29.11.1999 No 290 [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-9>. **18.** Polozhennya (standarty) bukhholders'koho obliku 16 «Vytraty» vid 31 hrudnya 1999 N 318 iz zminamy, vnesenymy nakazom Minfinu vid 26.09.11 r. No 1204 [Web]. – Rezhym dostupu : http://www.balance.ua/sai/sprav_info/psbu/Ctandart_16.htm. **19.** *Upravlencheskij uchet: kurs lekcij po programme «Finansy» IBMT pri BGU / A. G. Klyshkan'.* – IBMT BGU, 2009. – 88 p. **20.** *Upravlencheskij uchet: uchebnoe posobie / Pod red. A. D. Sheremeta.* – Moscow: RBK-Press, 1999. – 512 p.

Надійшла (received) 13.02.2015

УДК 657.421

О.О. ФАЛЬЧЕНКО, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
Є.В. НАЗАРЧУК, магістр, НТУ «ХПІ»

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто удосконалення технології організації обліку основних засобів для забезпечення якісної поведінки облікової інформації, яка порівняно з існуючими враховує: метод амортизації основних засобів; спосіб визначення їх ліквідаційної вартості. Розглядаються існуючі методи амортизації. Представлено алгоритм порядку вибору методу амортизації у бухгалтерському обліку основних засобів.

Ключові слова: амортизація, метод, основні засоби, облікова інформація, облік, звітність, управління.

Вступ. Глобальна конкуренція, активізація процесів інвестування вільних капіталів в економіку країни стали об'єктивними передумовами розробки єдиних підходів до формування та практичного застосування фінансової звітної інформації, що спонукає фахівців активізувати роботи з

© О.О. Фальченко, Є.В. Назарчук, 2015

ekonomiky / E.S. Heyeyr // *Tohivlya i rynek Ukrainy: temat. zb. nauk. pr. – Donets'k : Don DUET, 2007. – No 23, T. 3. – P. 288-295.* **8.** Holov S. R. *Finansovy ta upravlins'ky oblik : pidr.* / S. R. Holov, V. I. Yefimenko. – Kiev : Avtoservis, 1996. – 543 p. **9.** Zakon Ukrainy «Pro bukhhal'ters'ky oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini» vid 16.07.1999 p. No 996-XIV [Web]. – Rezhym dostupu : // <http://www.rada.gov.ua/>. **10.** Ivanov Ju.B. *Nalогоvyy menedzhment: uchebnoe posobie* / Ju.B. Ivanov, V.V. Karpova, L.N. Karpov. – Kharkov: ID «NZhJeK», 2006. – 436 p. **11.** Karpenko O.V. *Upravlins'ky oblik: orhanizatsiya, metodolohiya, metodyka vykladannya: monohr.* / O.V. Karpenko. – Poltava: RVTs PUSKU, 2005. – 341 p. **12.** Kuter M.I. *Teoriya bukhhal'ters'kogo ucheta: uchebnyk* / M.I. Kuter. – Moscow: Finansy i statistika, 2003. – 640 p. **13.** Lozyns'ky, D. L. *Bukhhalters'ky oblik vytrat v systemi podatkovykh rozrakhunkiv : teoriya i praktyka [Tekst] : avtoreferat dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.09 / D. L. Lozyns'ky; Zhytomyr. derzh. tekhnol. un-t. - Zhytomyr : [b. v.], 2012.* **14.** Nehrych, I.M. *Orhanizatsiyno-metodolohichni aspekty obliku podatkovykh platezhiv pidpryyemstva dlya tsiley pryynyattya upravlins'kykh rishen' (na prykladi pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti) [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.04 / I.M.Nehrych ; L'viv. komerts. akad. - L'viv : [b. v.], 2003. – 20 p.* **15.** Podatkovyy kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 No 2755-VI [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>. **16.** Polozhennya (standarty) bukhhal'ters'koho obliku 3 «Zvit pro finansovi rezul'taty» vid 31.03.1999 No 87 [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (vtratyv chynnosti z 19.03.2013). **17.** Polozhennya (standarty) bukhhal'ters'koho obliku 15 «Dokhody» vid 29.11.1999 No 290 [Web]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-9>. **18.** Polozhennya (standarty) bukhhal'ters'koho obliku 16 «Vytraty» vid 31 hrudnya 1999 N 318 iz zminamy, vnesenymy nakazom Minfinu vid 26.09.11 r. No 1204 [Web]. – Rezhym dostupu : http://www.balance.ua/sai/sprav_info/psbu/Ctandart_16.htm. **19.** *Upravlencheskij uchet: kurs lekcij po programme «Finansy» IBMT pri BGU / A. G. Klyshkan'.* – IBMT BGU, 2009. – 88 p. **20.** *Upravlencheskij uchet: uchebnoe posobie / Pod red. A. D. Sheremeta.* – Moscow: RBK-Press, 1999. – 512 p.

Надійшла (received) 13.02.2015

УДК 657.421

О.О. ФАЛЬЧЕНКО, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
Є.В. НАЗАРЧУК, магістр, НТУ «ХПІ»

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто удосконалення технології організації обліку основних засобів для забезпечення якісної поведінки облікової інформації, яка порівняно з існуючими враховує: метод амортизації основних засобів; спосіб визначення їх ліквідаційної вартості. Розглядаються існуючі методи амортизації. Представлено алгоритм порядку вибору методу амортизації у бухгалтерському обліку основних засобів.

Ключові слова: амортизація, метод, основні засоби, облікова інформація, облік, звітність, управління.

Вступ. Глобальна конкуренція, активізація процесів інвестування вільних капіталів в економіку країни стали об'єктивними передумовами розробки єдиних підходів до формування та практичного застосування фінансової звітної інформації, що спонукає фахівців активізувати роботи з

© О.О. Фальченко, Є.В. Назарчук, 2015

інтеграції бухгалтерського та податкового обліку. Процеси розбудови ринкових відносин, становлення громадянського суспільства обумовили проведення трансформації національної облікової системи, яка б була здатна адекватно і своєчасно реагувати на сучасні управлінські запити. При цьому слід враховувати складність самої системи управління, яка формується взаємодією сукупності елементів, що характеризуються тісними зв'язками та взаємовпливом.

Актуальність вивчення основних фондів зумовлена і тим, що в умовах ринкових відносин на перший план висуваються такі питання, як технічний рівень, якість, надійність продукції, що цілком залежить від якісного стану основних фондів підприємства та їх ефективного використання, тому як поліпшення якостей засобів праці забезпечує основну частину зростання ефективності всього виробничого процесу.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теорії та методології бухгалтерського обліку основних засобів присвячені праці відомих вчених економістів: Ф.Ф. Бутиця, П.І. Гайдуцького, М.Я. Дем'яненка, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, Ю.Я. Лузана, М.Ф. Огійчука, та ін. У цих роботах закладено методологічне підґрунтя для дослідження проблем формування облікової політики на рівні підприємства та визначення заходів в управлінні підприємством, ефективного використання основних засобів. Проте, питання організації обліку основних засобів для забезпечення якісної поведінки облікової інформації та потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження. Узагальнення теоретико-методичних підходів до організації обліку основних засобів та розробка фінансово-економічного інструментарію, якій враховує оптимізаційні технології нарахування амортизації щодо визначення параметрів якісної поведінки облікової інформації в умовах інтеграції податкового та бухгалтерського обліку основних засобів.

Матеріали досліджень. Ефективне використання основних засобів зумовлює необхідність впровадження на підприємстві науково обґрунтованої системи обліку основних засобів, яка б відповідала вимогам управління. Система бухгалтерського обліку виступає джерелом економічної інформації, яка необхідна керівній ланці підприємства для своєчасного реагування на вплив зовнішнього середовища. Аналіз законодавчих актів, що здійснюють регулювання аспектів обліку основних засобів показує, що існують розбіжності фінансового та податкового їх обліку. До недавнього часу ці розбіжності стосувалися визначення, класифікації, оцінки, нарахування амортизації, ремонтних витрат.

Значну роль у вирішенні питання гармонізації бухгалтерського і податкового обліку основних засобів відіграє прийняття Податкового кодексу України, оскільки він побудований на принципах максимальної наближення бухгалтерського і податкового обліку. У даному нормативному документі спробували зблизити бухгалтерський та податковий обліки.

Визначення прибутку для оподаткування буде відбуватися на основі даних бухгалтерського обліку з урахуванням тимчасових і постійних податкових різниць. Проте абсолютного узгодження досягнути все ж не вдалося. Розглянемо основні причини такої ситуації. Затвердженим ПКУ передбачено цілком відмінну методику нарахування амортизації порівняно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств». Майже у всьому механізмі нарахування амортизації, описаний в ПКУ, копіює методику, викладену в П(С)БО 7 «Основні засоби».

Новацією ПКУ є встановлення мінімально-допустимих строків корисного використання об'єктів основних засобів. Хоча П(С)БО 7 не регламентує таку норму, даючи право підприємствам самостійно встановлювати такі строки при зарахування об'єкта основних засобів на баланс. Але визначено мінімально припустимий строк корисного використання не для всіх груп. Для основних засобів групи 1 – земельні ділянки та групи 13 – природні ресурси, на які амортизацію не нараховують, а також груп 10, 11 тобто бібліотечних фондів та малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА) термін корисного використання не встановлено. Крім того, існує незначна відмінність щодо застосування методів нарахування амортизації в бухгалтерському обліку та для цілей оподаткування до виділених груп основних засобів. Зокрема, згідно норм П(С)БО 7, для інших основних засобів підприємство може застосовувати будь-який нарахування амортизації. У процесі експлуатації основні засоби фізично і морально зношуються. Суму нарахованої амортизації всі підприємства відображають збільшенням суми витрат підприємства і зносу основних засобів.

Бухгалтерська концепція розглядає амортизацію як частину бухгалтерських операцій, метою яких є забезпечення систематичного списання, згідно вимог бухгалтерського обліку, вартості основних засобів на готову продукцію і акумулювання за рахунок цього коштів амортизаційного фонду на бухгалтерських рахунках. Вважається за доцільне прийняти таке визначення: «амортизація – комплексна економічна категорія, яка характеризує процес систематичного, поступового перенесення вартості засобів праці на вартість готової продукції підприємства, виготовленої з їх використанням, з метою забезпечення планомірного відновлення засобів праці внаслідок їх морального і фізичного зносу». У наданому визначенні не деталізується форма відновлення засобів праці, оскільки відшкодування морального зносу засобів праці саме по собі, на нашу думку, в умовах швидких темпів інноваційного розвитку галузей промислового виробництва, не може передбачати лише простого відтворення засобів праці; також вважається не доцільним виділяти тип продукції, на яку переноситься вартість засобів праці (готова чи реалізована), оскільки амортизація, як стаття постійних витрат, не може включатися лише до якоїсь певної групи створюваної вартості.

Запропоновані механізми та методи розрахунку амортизації не задовольняють вимогам сьогодення щодо накопичення необхідної суми коштів для відтворення основного капіталу підприємств. За таких умов актуальною є проблема правильного вибору методу амортизації, який буде застосовуватись на підприємстві. В основу можна покласти умовний поділ основних засобів на 2 типи: а) безпосередньо зайняті у виробництві, допоміжні та обслуговуючі (рахунки обліку 104, 105, 106); б) інші основні засоби, які в основному представляють інфраструктуру підприємства (рахунки обліку 102, 103, 107, 108, 109). Стосовно першого типу об'єктів, то для всіх основних засобів, щодо яких є можливість достовірно та з мінімальними витратами визначити обсяг виробленої продукції, застосовується виробничий метод.

Для цього всі засоби першого типу ми згрупували на три класи, в основу яких покладено швидкість зносу (насамперед морального) та характер застосування. До першого класу відносять високотехнологічні об'єкти – електронно-обчислювальні машини, периферійну техніку, інформаційні системи – та було запропоновано використовувати метод зменшення залишкової вартості, який показує найшвидшу динаміку амортизації. До другого класу відносимо основну масу виробничих об'єктів – різноманітні машини та устаткування, верстати, двигуни, пристрої – із застосуванням методу прискореного зменшення залишкової вартості, який за обсягами нарахованої амортизації показує усереднений результат серед трьох прискорених методів.

Для транспортних засобів, цей метод запропоновано в обов'язковому порядку. Якщо ж визначити фактичну потужність важко або неможливо, то застосовується один з т.зв. прискорених методів, що сприятиме швидшому поверненню капітальних вкладень).

Третій клас складають допоміжні об'єкти – інструменти, прилади, офісне обладнання – з використанням кумулятивного методу. До другого типу основних засобів (рахунки обліку 102, 103, 107, 108, 109) віднесено специфічні об'єкти, які можуть не приймати безпосередньої участі у виробничому процесі, важко визначити їх фактичну потужність та не складають питому частину основних засобів на підприємствах (крім сільськогосподарських). До цієї групи пропонуємо застосовувати прямолінійний метод.

Наведені рекомендації дозволяють встановити єдині підходи до нарахування амортизації на всіх підприємствах та підвищити якість облікової інформації і цим самим допоможе в поєднанні податкового та бухгалтерського обліку основних засобів.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних розробок та нормативної бази з обліку основних засобів дозволяє визначити основні засоби як актив, що передбачає можливість отримання економічних вигод, і тому до складу основних засобів не потрібно включати ті об'єкти, від використання яких взагалі не очікується отримання економічних вигод. Таким чином, можна

зробити висновок, що запропонований фінансово-економічний інструментарій дасть змогу вдосконалити теоретико-методичну базу щодо організації обліку основних засобів, згладити нормативно-правових аспектів регулювання податкового обліку основних засобів, а також удосконалив технології нарахування амортизації основних засобів.

Список літератури: 1. *Ван Хайци*. Економіка нової демократії / Ван Хайци. – М., 2001. – 14 с. 2. *Грюніг Р.* Методи ідентифікації стратегічних факторів успіху / Р. Грюніг // Теорія та практика управління. – 1996. – № 6. – С. 84 – 93. 3. *Кузьельний М. В.* Класифікація необоротних активів у обліку / М. Кузьельний // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 78–81. 4. Податковий кодекс України від 2.12.2010р. № 2755-IV. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Bibliography (transliterated): 1. Van Hajci. *Jekonomika novoj demokratii* / Van Hajci. – Moscow, 2001. – 14 p. 2. Grjunig R. *Metodi identifikacii strategichnih faktoriv uspihu* / R. Grjunig // Teorija ta praktika upravlinnja. – 1996. – No 6. – P. 84 – 93. 3. Kuzhel'nij M. V. *Klasifikacija neobrotnih aktiviv u obliku* / M. Kuzhel'nij // Ekonomika Ukraïni. – 2010. – No 3. – P. 78–81. 4. *Podatkovij kodeks Ukraïni vid 2.12.2010. No 2755-IV. 5. Polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku "Osnovni zasobi"*, zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukraïni vid 27.04.2000 No 92: [Web]. – Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Надійшла (received) 16.02.2015

УДК 642.5(075.8)

Т.О.КОБЕЛЕВА, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХП»
Л.С.МАРЧУК, студентка НТУ «ХП»

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКЛАМИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА СПОЖИВАЧІВ

У статті запропоновані найпоширеніші методи оцінки ефективності реклами та їх роль на вплив споживачів. Значні грошові витрати на рекламу – головний її недолік. Тому доцільно використовувати дані методи, щоб даремно не витратити свої ресурси. А вже по результатах дослідження буде відомо, чи ефективно розробляти ту, чи іншу рекламу. Проблема визначення і аналізу ефективності зусиль фірми у сфері реклами достатньо актуальна.

Ключові слова: реклама, ринок, споживачі, ефективність, методи, маркетинг, дослідження.

Вступ. В сучасних умовах дуже складно уявити повсякденне життя без реклами. Без реклами неможливо представити розвиток науково-інноваційного потенціалу України [1]. Реклама оточує потенційного споживача повсюди: в магазинах, в транспорті, в мережі інтернету, на телебаченні та в інших найнепередбачуваніших місцях. Іноді ми навіть із

© Т.О.Кобелева, Л.С.Марчук, 2015

зробити висновок, що запропонований фінансово-економічний інструментарій дасть змогу вдосконалити теоретико-методичну базу щодо організації обліку основних засобів, згладити нормативно-правових аспектів регулювання податкового обліку основних засобів, а також удосконалив технології нарахування амортизації основних засобів.

Список літератури: 1. *Ван Хайци*. Економіка нової демократії / Ван Хайци. – М., 2001. – 14 с. 2. *Грюніг Р.* Методи ідентифікації стратегічних факторів успіху / Р. Грюніг // Теорія та практика управління. – 1996. – № 6. – С. 84 – 93. 3. *Кузьельний М. В.* Класифікація необоротних активів у обліку / М. Кузьельний // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 78–81. 4. Податковий кодекс України від 2.12.2010р. № 2755-IV. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Bibliography (transliterated): 1. Van Hajci. *Jekonomika novoj demokratii* / Van Hajci. – Moscow, 2001. – 14 p. 2. Grjunig R. *Metodi identifikacii strategichnih faktoriv uspihu* / R. Grjunig // Teorija ta praktika upravlinnja. – 1996. – No 6. – P. 84 – 93. 3. Kuzhel'nij M. V. *Klasifikacija neobrotnih aktiviv u obliku* / M. Kuzhel'nij // Ekonomika Ukraïni. – 2010. – No 3. – P. 78–81. 4. *Podatkovij kodeks Ukraïni vid 2.12..2010. No 2755-IV. 5. Polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku "Osnovni zasobi"*, zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukraïni vid 27.04.2000 No 92: [Web]. – Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Надійшла (received) 16.02.2015

УДК 642.5(075.8)

Т.О.КОБЕЛЕВА, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХП»
Л.С.МАРЧУК, студентка НТУ «ХП»

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКЛАМИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА СПОЖИВАЧІВ

У статті запропоновані найпоширеніші методи оцінки ефективності реклами та їх роль на вплив споживачів. Значні грошові витрати на рекламу – головний її недолік. Тому доцільно використовувати дані методи, щоб даремно не витратити свої ресурси. А вже по результатах дослідження буде відомо, чи ефективно розробляти ту, чи іншу рекламу. Проблема визначення і аналізу ефективності зусиль фірми у сфері реклами достатньо актуальна.

Ключові слова: реклама, ринок, споживачі, ефективність, методи, маркетинг, дослідження.

Вступ. В сучасних умовах дуже складно уявити повсякденне життя без реклами. Без реклами неможливо представити розвиток науково-інноваційного потенціалу України [1]. Реклама оточує потенційного споживача повсюди: в магазинах, в транспорті, в мережі інтернету, на телебаченні та в інших найнепередбачуваніших місцях. Іноді ми навіть із

© Т.О.Кобелева, Л.С.Марчук, 2015

захопленням спостерігаємо за винахідливістю, настирливістю та зухвалістю рекламодавців, фантазії яких не має меж. А деколи, навпаки, виявляємо негативні емоції та відчуття при перегляді конкретної реклами (найчастіше – на телебаченні та в інтернеті). Реклама являється одним з найголовніших інструментів в системі маркетингу [2, 3]. Маркетингові дослідження на основі різноманітних методів опитування фокус-груп, методів експертної оцінки, експериментів дають можливість визначити реальну ефективність засобів реклами (радіо, телебачення, преси, зовнішньої щитової реклами, поштової реклами тощо) і використовувати отримані результати у рекламній діяльності [4, 5]. Саме в комплексі маркетингу, як свідчить світова практика реклама набуває найбільшої ефективності.

Реклама пов'язана перш за все із витратами, а звідси впливає, що й з прибутком. Тому будь-яке підприємство, витрачаючи кошти на рекламу, хотіло б отримати ефективну вимірювання її ефективності та впливу на споживачів покладено в основу даної статті. віддачу [6].

Таким чином, питання ефективності реклами, методів вимірювання її ефективності та впливу на споживачів покладено в основу даної статті.

Аналіз основних досягнень і літератури. Сучасні методи дослідження та оцінювання ефективності рекламної діяльності промислових підприємств детально розглядаються та аналізуються при розробці та обґрунтуванні рекламних кампаній виробників, які ефективно впливають на свідомість та купівельну поведінку потенційних споживачів. Вказанні питання детально розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких слід назвати А.І.Грабченко [8], Ю.Б.Миронова і Р.М.Крамара [2], А.З.Москаленко [8, 9], П.Г.Перерву [10, 11], Уеллса Уильяма [5] та ін.

Разом з тим, ряд важливих питань на сьогодні розглянуто ще недостатньо, що передбачає продовження наукового дослідження та теоретичного осмислення поставлених задач.

Теоретики і практики маркетингу стверджують, що реклама, як і будь-яке інше явище суспільного життя певним чином впливає на оточення, тобто на нас. Вплив цей може бути значним чи непомітним, позитивним або негативним, зрештою, ефективним або неефективним. Проблема визначення і аналізу ефективності зусиль фірми у сфері реклами достатньо актуальна. Реклама є одним із багатьох, але не завжди найважливішим інструментом активізації продаж – тому виникають труднощі при оцінці її ролі у збільшенні товарообороту. Слід враховувати і те, що крім комерційного реклама має ще й соціальний ефект.

Оцінка ефективності реклами дозволяє:

- отримати інформацію про доцільність реклами;
- виявити результативність окремих засобів її розповсюдження;
- визначити умови оптимально впливу реклами на потенційних споживачів.

Проте абсолютно точно розрахувати ефективність реклами неможливо і це зумовлено рядом причин.

По-перше, реклама є одним із багатьох факторів, що визначають результативність маркетингу. Крім реклами, на реалізацію товарів впливають й інші елементи маркетингового комплексу, а також рівень конкуренції, стан ринку та інші. Точно змоделювати вплив великої кількості факторів практично неможливо.

По-друге, неможливо точно передбачити поведінку конкретного споживача. Одні і ті ж засоби можуть привести до різних результатів по відношенню до різних споживачів.

По-третє, ринок є динамічним і характеризується численними випадковими подіями, які теж можуть визначати успіх чи невдачу товарів, послуг, які пропонує фірма [2, с.50-55].

Постановка задачі. Завданням статті є узагальнення методів ефективності реклами та їх оцінка на вплив споживачів. А також розробка такої рекламної стратегії, яка давала б змогу найефективніше використовувати різні засоби реклами.

Методологія. Основою методології проведеного аналізу стали наукові публікації видатних вітчизняних та зарубіжних вчених-маркетологів з проблеми оцінки ефективності реклами. У ході досягнення поставлених завдань були використані загальнодоступні і спеціальні економічні методи дослідження. Наприклад, найкраще визначити реальну ефективність реклами дають змогу найрізноманітніші методи опитування, фокус-груп, методи експертної оцінки, експериментів тощо.

Результати дослідження. Проведення досліджень показало, що на сьогоднішній день не існує єдиного методу оцінки ефективності реклами. Тому розглянемо методи згідно теорії маркетингу, в якій розрізняють поняття економічної та комунікативної ефективності реклами.

Економічна ефективність реклами може визначатись співвідношенням між результатом, отриманим від реклами, і величиною затрат на проведення рекламних заходів за фіксований відрізок часу. Для виявлення ступеня впливу реклами на зростання обороту фірми аналізують оперативні та бухгалтерські дані. Проте слід брати до уваги і те, що крім реклами на об'єм реалізації впливають якість, ціна продукту, місце продажі, рівень культури обслуговування споживачів, наявність у продажі аналогічних товарів тощо. Для аналізу економічної ефективності реклами використовується показник рентабельності реклами, тобто відношення отриманих прибутків до рекламних витрат. Вона визначається за формулою [3, с.152]:

$$P = \left(\frac{\Pi}{U} \right) \cdot 100\% \quad (1)$$

де P – рентабельність реклами, %; Π – прибуток, отриманий від рекламування товарів, грн; U – витрати на рекламу даного товару, грн.

Основна проблема розглянутого методу (1) – виділення чистого ефекту реклами, тобто тої частини приросту об'єму збуту (прибутку), яка була забезпечена виключно рекламою того періоду, за який враховуються затрати на неї.

Для виділення чистого ефекту реклами з метою подальшого визначення економічної ефективності по методу "ефект-витрати" причини зміни обороту (прибутку) поділяються на основні та другорядні.

Доля основної причини зміни об'єму обороту визначається в інтервалі значень [0; 1]. Таким чином різниця між одиницею і сумою дольових оцінок другорядних причин зміни об'єму обороту (прибутку) дозволяє визначити долю чистого ефекту.

До другорядних причин зміни об'єму обороту відносяться:

- 1) вплив попередньої рекламної кампанії фірми;
- 2) інерція споживацької поведінки при виборі товарів;
- 3) сезонні коливання; зміна деяких життєвих потреб і установок споживачів;
- 4) рівень інфляційного очікування споживачів;
- 5) екологічні катастрофи і стихійні лиха;
- 6) заборгованість населенню по зарплаті.

Для порівняльного аналізу здійснюється розрахунок показника ефективності витрат на рекламу у порівнянні з іншими компаніями-конкурентами [8, с.17-20]:

$$CEI = \frac{V_i}{E_i} \cdot \frac{E_j}{V_j}$$

(2)

де CEI – показник ефективності витрат (cost efficiency index); V_i, V_j – об'єми продаж фірми i -ї та j -ї за період часу; E_i, E_j – обсяг затрат на рекламу цих фірм за цей період.

Розглянутий підхід має певну цінність при аналізі ефективності рекламної діяльності, проте слід враховувати і той факт, що ефективність реклами у значній мірі залежить і від ступеня її психологічного впливу на людину – тут вже мова йде про комунікативну ефективність реклами.

Комунікативна (інформаційна) ефективність реклами дозволяє встановити, наскільки ефективно конкретне рекламне оголошення передає цільовій аудиторії необхідні відомості чи формує бажану для рекламодавця точку зору. Вона характеризує в цілому охоплення аудиторії покупців. Оцінка комунікативної ефективності реклами особливо актуальна в наступних ситуаціях: - перед тим, як вибраний кінцевий варіант рекламного звернення (попередній аналіз); - під час проведення рекламних заходів (поточний аналіз); - після проведення рекламних заходів (послідуючий аналіз). Проте, економісти наводять й багато інших методів оцінки ефективності реклами, але вважають, що вище наведені є більш точними серед існуючих. Кожен з

методів має як переваги, так і недоліки, тому необхідно розробити такий метод, який би вміщував у собі всю необхідну інформацію про рекламу, швидко розраховував її ефективність не виявляючи помилок, та не повинен містити в собі якісь недоліки [9, с.33].

Яким би добрим не був товар, обсяг його продажу залежить від чіткості його образу, планування та стимулювання збуту, зокрема реклами, яка є цілеспрямованим інформаційним впливом на споживача через різні види засобів інформації. Завдання реклами – поширення інформації про діяльність підприємства, вплив на процес прийняття рішення про покупку товару, який висвітлюється рекламними засобами, а також поширення відомостей про сервіс – усе, що задовольняє вимоги покупця [12, с.54].

Проте слід погодитись з вченими, що не вся реклама є інформативною і смаками споживачів можна у певній мірі маніпулювати. Ми віддаємо перевагу тому чи іншому товару не тому, що перевірили усі можливі варіанти і зробили свій висновок, а у результаті впливу реклами. Можна припустити, що внаслідок реклами споживач стає іграшкою, об'єктом маніпулювання його уявленнями про життя шляхом розгортання перед його очима захоплюючих сюжетів, повних саява кухонних підлог і блиску пишного волосся.

Тому можна стверджувати, що ефективна реклама – це така реклама, яка при мінімально можливих витратах обернеться необхідним зростанням обсягів продажу товарів чи надання послуг або утриманням їх на існуючому рівні – у залежності від плану маркетингу на підприємстві. Проведення рекламної кампанії можна вважати успішним, якщо воно дало очікувані результати, тобто були досягнуті поставлені заздалегідь цілі. А досягнення цілей – умова успіху фірми у світі ринкових відносин [2, с.56-60].

Висновки. Проведені дослідження дозволяють зробити наступні висновки, котрі відображають суть поставленої задачі та шляхи її подолання:

Психологічний вплив найбільш результативний, якщо він призводить потенційних споживачів до здійснення покупки. Таким чином, економічна ефективність реклами залежить від ступеня її психологічного впливу на людину.

Підрахувати економічну ефективність окремих рекламних заходів або кампаній в цілому можна лише побічно. Оцінка ефективності рекламної кампанії дозволить отримати інформацію про доцільність реклами і результативності її окремих засобів, визначити умови оптимального впливу реклами на потенційних споживачів.

Маркетингові дослідження на основі різноманітних методів опитування фокус-груп, методів експертної оцінки, експериментів дають можливість визначити реальну ефективність засобів реклами (радіо, телебачення, преси, зовнішньої щитової реклами, поштової реклами тощо) і використовувати отримані результати у рекламній діяльності.

Застосування тестів і експериментів допомагає "вимірювати"

порівняльну ефективність різноманітних рекламних текстів ще до "запуску" їх на радіо або телебаченні, вивчати рівень розуміння споживачами рекламних текстів. Варто враховувати, що загалом дієвість та ефективність реклами багато в чому визначаються результатами маркетингових досліджень ринків, товарів, груп покупців.

Список літератури: 1. *Перерва П.Г.* Науково-інноваційний потенціал України та сучасні проблеми його використання / *П.Г. Перерва, О.В. Жегус.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPTEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf. 2. *Миронов Ю.Б.* Основи рекламної діяльності / *Ю.Б. Миронов, Р.М. Крамар.* - К.: Вища школа, 2012. — 160 с. 3. *Котлер Ф.,* Маркетинг. Загальний курс / *Ф. Котлер, Г. Армстронг.* — М.: Прогресс, 2010. - 706с. 4. *Перерва П. Г.* Економіка і маркетинг виробничо-підприємницької діяльності: Навч. посібник / За ред. проф. *Перерви П. Г., проф. Гавриць О. М., проф. Погорєлова М. І.* — Харків : НТУ «ХПІ», 2004. — 640 с. 5. *Уэллс Уильям, Бернетт Джон, Мориапти Сандра.* Реклама. Принципы и практика. —СПб.: ПИТЕР, 2011. — 473 с. 6. *Перерва П.Г.* Маркетинг промислових изделий / *П.Г. Перерва.* — Харків : Райдер, 1993. — 220 с. 7. *Грабченко А.И.* Основы маркетинга высоких технологий : [учебное пособие] / *Грабченко А.И., Перерва П.Г., Смолвик Р.Ф.* — Х. : ХГПУ, 1999. — 242 с. 8. *Москаленко А. З., Губерський Л. В., Іванов В. Ф.* Основи масово-інформаційної діяльності: Підручник. — К.: КНУ ім. Т.Шевченка, 1999. — с. 17 – 20. 9. *Москаленко А. З., Губерський Л. В., Іванов В. Ф., Вергун В. А.* Масова комунікація / *А.З.Москаленко, Л.В. Губерський, В.Ф. Іванов, В.А.Вергун.* — К. Вища школа, 1997. — 33 с. 10. *Перерва П.Г.* Маркетинг промислових изделий / *П.Г. Перерва.* — Харків : Райдер, 1993. — 220 с. 11. *Перерва П.Г.* Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. - Ростов н / Д: Феникс, 2003. - 592 с. (Серия «Психология бизнеса»). 12. *Реклама. Словник термінів / Уклад. Р. Г. Іванченко.* — К.: Техніка, 2008. — 54 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Pererva P.G.* *Naukovo-Innovatsiyniy potentsial UkraYini ta suchasni problemi yogo vikoristannya* / *P.G. Pererva, O.V. Zhegus.* — [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPTEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf. 2. *Mironov Yu.B.* *Osnovi reklamnoyi dlyalnosti* / *Yu.B. Mironov, R.M. Kramar.* - Kiev: Vischa shkola, 2012. — 160 p. 3. *Kotler F.,* *Marketing. Zagalniy kurs* / *F. Kotler, G. Armstrong.* — Moscow: Progress, 2010. - 706p. 4. *Pererva P. G.* *Ekonomika I marketing virobnicho-pidpriEmnitskoyi dlyalnosti: Navch. poslbnik* / *Za red. prof. Perervi P. G., prof. Gavriy O. M., prof. PogorElova M. I.* — Harkiv : NTU «HPI», 2004. — 640 p. 5. *Uells Uilyam, Bernett Dzhon, Moriarti Sandra.* *Reklama. Printsipy i praktika.* —SPb.: PITER, 2011. — 473 p. 6. *Pererva P.G.* *Marketing promyishlennyih izdeliy* / *P.G. Pererva.* — Kharkiv : Rayder, 1993. — 220 p. 7. *Grabchenko A.I.* *Osnovy marketinga vyisokih tehnologiy* : [uchebnoe posobie] / *Grabchenko A.I., Pererva P.G., Smolovik R.F.* — Kharkiv. : HGPU, 1999. — 242 p. 8. *Moskalenko A. Z., Gubers'kiy L. V., Ivanov V. F.* *Osnovi masovo-InformatsIynoYi dlyalnosti: Pldruchnik.* — Kyiv: KNU Im. T.Shevchenka, 1999. — P. 17 – 20. 9. *Moskalenko A. Z., Gubers'kiy L. V., Ivanov V. F., Vergun V. A.* *Masova komunikatsIya* / *A.Z.Moskalenko, L.V. Gubers'kiy, V.F. Ivanov, V.A.Vergun.* — Kyiv Vischa shkola, 1997. — 33 p. 10. *Pererva P.G.* *Marketing promyishlennyih izdeliy* / *P.G. Pererva.* — Kharkiv : Rayder, 1993. — 220 p. 11. *Pererva P.G.* *Samomarketing menedzhera i biznesmena.* - Rostov n / D: Feniks, 2003. - 592 p. (Seriya «Psihologiya biznesa»). 12. *Reklama. Slovník termInIv* / *Uklad. R. G. Ivanchenko.* — Kiev: Tehnika, 2008. — 54 p.

Надійшла (received) 18.02.2015

К.О. ТИМОФЄЄВА, канд. екон. наук, НТУ «ХПІ»

С. М. ПОГОРЕЛОВ, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ІННОВАЦІЙНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ

В роботі розглянути основи організаційного підходу до процесу формування інноваційних кластерів у регіонах, а також згруповані бар'єри що перешкоджають залученню інноваційно сприйнятливих представників промислового комплексу до регіонального кластеру у три групи з подальшим визначенням найбільш значущих з них. Теоретичні та практичні основи формування та розвитку кластерів як перспективної форми організації продуктивних сил регіону

Ключові слова: інноваційний кластер, промисловий комплекс регіону, кластерна ініціатива.

Вступ процеси глобалізації, посилення конкуренції, зростаючий взаємозв'язок між ринками капіталу і новими технологіями та збільшення масштабу використання знань зумовили виникнення кластерів як інституційної основи інноваційного розвитку регіонів і країни в цілому. Розвиток регіональної економіки потребує розробки й упровадження довготривалих, стабільних у часі програм розвитку інноваційної діяльності, активного залучення інвестицій в економіку регіону, створення його позитивного іміджу тощо. Цьому сприятиме поєднання зусиль усіх зацікавлених сторін і формування на цій основі об'єднань, які б могли забезпечити вирішення поставлених стратегічних завдань регіонального інноваційного розвитку промислового комплексу. Такими утвореннями мають бути інноваційні кластери, які вже довели свою ефективність щодо вирішення питань економічного розвитку регіону у розвинених країнах світу. Кластери, що сформувались у регіонах, сприяють розв'язанню більшості соціальних проблем територій, покращенню їхньої інфраструктури, створенню нових робочих місць.

Необхідно досягти розуміння, що кластери мають відношення до взаємодії суб'єктів приватного сектора, які поділяють суміжні ринки, використовують схожу технологію або засновані на концентрації трудових ресурсів певних професій. Тому важливо робити акцент на вже існуючі міжгалузеві зв'язки і діяти на користь співпраці державного і приватного секторів [1].

Методологія. Теоретичні та практичні основи формування та розвитку кластерів як перспективної форми організації продуктивних сил регіону присвячені роботи М.П. Войнарєнка, Ю.Б. Іванова, М.О. Кизима, М. Портера, С.Ю. Розєнфельда, С.І. Соколенка та інших, але автори не торкалися питання визначення бар'єрів залучення у кластер інноваційної сприйнятливості

представників промислового комплексу регіону у ході формування кластеру, а також поетапний підхід до організації його структури, що обумовило вибір теми дослідження.

Результати дослідження. Основною метою створення кластерів вважається поєднання зусиль влади та суб'єктів господарської діяльності для забезпечення конкурентоспроможності. Проблема формування кластерів для цілей інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економічних систем повинна вирішуватися поетапно, що запропоновано нижче.

Проведення кластерних ініціатив «зверху – вниз», тобто органами влади, вимагає проведення аналізу території на предмет створення кластерів і виокремлення пріоритетів, які відповідають цілям національної та регіональної політики, а результати аналізу визначаються на законодавчому рівні в нормативно-правових актах як національного, так і обласного рівнів.

Проведення підготовчого етапу покладається на обласну державну адміністрацію, саме вона формує робочу групу, метою якої є проведення подальших заходів: визначення потенційних учасників кластера, пошук інноваційно сприйнятливих представників регіону до ядра кластера та оцінка результатів діяльності.

Перш ніж приймати важливі рішення в таких питаннях розвитку економіки, як спеціалізація регіонів або розвиток кластерів, потрібно накопичити критичну масу знань у таких питаннях: залежність економіки регіону від певної галузі, вплив спеціалізації на зростання регіону, якість зв'язків між компаніями, що працюють в одному регіоні.

Важливим елементом цього етапу є інформування потенційних учасників із кластерною ініціативою, метою, завданнями, механізмами, прикладами формування кластерів, а також проведення «круглих столів» з науковими, фінансовими, юридичними та консалтинговими організаціями з метою ознайомлення з переліком потенційних компаній-учасниць. На цьому етапі важливо створити довірче середовище та мотивувати потенційних учасників до вступу до кластера.

Внаслідок таких кроків має бути сформовано групу зацікавлених учасників, які визначають і розглядають проблеми та перспективи взаємодії. За умови погодження всіх залучених учасників із тим, що переваги від кластеризації переважають витрати, пов'язані з цим процесом, необхідно визначити напрями взаємодії та закріпити їх у стратегії розвитку.

Аналітичний етап передбачає визначення складу потенційних учасників інноваційного кластеру.

Представники промислового комплексу, які мають високий рівень інноваційної сприйнятливості, мають можливість сформувати ядро інноваційного регіонального кластера. Визначення ядра кластера є особливо важливим у кластерах, схильних до вертикальної інтеграції.

Організаційно-економічний етап передбачає розробку концепції

розвитку інноваційного кластера, зокрема місії і цілей його функціонування, ознайомлення робочої групи з пілотними проектами, побудову сценаріїв і напрямків інноваційного розвитку, організацію та координацію науково-технологічного супроводу завдань, які вирішуються в рамках кластера, тобто залучення НДІ та ВНЗ для створення нових знань-інновацій, що є однією з головних властивостей кластера.

Вибір оптимальної стратегії розвитку кластера. Цей етап поділяється на завдання [2; 3; 4; 5]:

- аналіз спільних проблем і перспектив. Визначення проблем промисловості, труднощів кожного окремого представника промислового комплексу, аналіз кількісних та якісних показників їхньої діяльності;
- розробка спільного плану діяльності. Усунення розбіжностей між учасниками (таких, як відсутність зв'язків між різними представниками кластера), аналіз потужностей учасників кластера;
 - визначення масштабів спільної діяльності учасників;
 - розробка інноваційної програми розвитку;
 - оцінка конкурентного середовища та інноваційної складової;
 - аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища кластера.

Привабливий інвестиційний клімат гарантує регіону зростання економіки, а отже, збільшує потенціал формування кластера. Відтак, завданням влади є створення сприятливого ділового, інноваційного та інституціонального середовища. Головними інструментами покращення інвестиційної привабливості регіону є зниження податкового навантаження та стабільність правової системи, яка забезпечується на регіональному і національному рівнях. Дії, спрямовані на створення сприятливого клімату для формування фінансового кластера, впливають на економіку регіону.

Наступний важливий етап створення кластера – **оцінка ефективності діяльності кластера** – передбачає оцінку та моніторинг результатів діяльності інноваційного кластера у розвитку промислового комплексу регіону. Цей етап передбачає розробку сценарію розвитку інноваційного кластера, тобто прогнозування майбутніх результатів діяльності та контроль за досягненням поставлених цілей.

Реалізація кластерних ініціатив передбачає певні вигоди для економіки регіону. Доведено, що очікуваним ефектом повинно стати підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Тому визначення ефективності кластерних ініціатив може проводитись як покращення в цілому економіки регіону, показників видів економічної діяльності, показників окремих підприємств.

У процесі формування інноваційних кластерів на територіальній основі виникає необхідність аналізу перешкод. Для вирішення цього завдання автором використано метод системного аналізу.

У процесі аналізу літературних джерел, присвячених питанням співробітництва та формування кластерів, було визначено, що для досягнення дієвого співробітництва та ефективної реалізації цілей кластера

на організаційному етапі становлення учасникам кластера необхідно подолати певні бар'єри різного характеру, які згруповано у 3 групи: економіко – технологічні, соціально – культурні, індивідуально – психологічні.

Розглянемо їх докладніше. До першої групи, а саме – економіко-технологічних бар'єрів, належать наступні асиметрії розвитку:

- технологічного рівня – характеризують відмінності технологічного забезпечення підприємств промислового комплексу регіону;

- капіталу – наявність у потенційних учасників кластера обмежень щодо обсягу фінансових ресурсів і відсутність можливості інвестування в інноваційні проекти;

- інформації – виявляються у недостатньому рівні інформування та якості інформації про конкурентів;

- організаційної структури бізнесу – включають необхідність оптимізації внутрішніх процесів у компанії (на підприємстві) та методів управління. У разі відсутності оптимальної організаційної структури бізнесу це може призвести до зменшення конкурентоспроможності товарів промислового комплексу.

Наступна група перешкод стосується соціально-культурного контексту розвитку економіки, який є дуже важливим, оскільки саме довіра між бізнес-структурами, виконання закону, зобов'язань і культури ведення бізнесу є основними елементами розвитку економіки [1].

До класу соціально-культурних бар'єрів можна віднести наступні:

- дисбаланс рівня життя населення країни – різниця у кількості благ, що споживаються населенням різних територій;

- відсутність ефективних комунікацій з органами місцевого самоврядування;

- асиметрія рівня освіти – різниця у кадровому (трудоваму) капіталі в регіонах, диспропорції у розміщенні продуктивних сил відповідної кваліфікації.

До індивідуально-психологічних бар'єрів на шляху формування інноваційних кластерів запропоновано віднести такі:

- недовіра учасників до інфраструктури та взаємодії в межах кластера, а саме – до фінансових установ, наукових організацій та інших учасників;

- непрозорість керівництва учасників інноваційних кластерів;

- небажання брати ініціативу та відповідальність у реалізації інноваційних процесів у промисловому комплексі на себе.

Даний набір перешкод для різних інноваційних кластерів переважно є стабільним, але змінюється сила впливу окремої перешкоди формування для кожного інноваційного кластера.

Для формування інноваційно сприйнятливої структури промислового комплексу та створення регіонального інноваційного кластеру виникає необхідність визначення найважливіших перешкод з точки зору представників промислового комплексу, що є майбутніми учасниками кластера, шляхом аналізу ієрархії проблем.

Найбільш прийнятним і поширеним методом для аналізу ієрархій є метод Т. Сааті (МАІ) [6]. Цей метод є найбільш доцільним, оскільки дозволяє враховувати різні точки зору учасників та дійти згоди у процесі обговорення. Він полягає у групуванні початкового переліку елементів на великі класи, які далі розмежовуються на менші класи тощо. Метою виступає отримання загальних пріоритетів усіх елементів на основі групування.

Аналіз доцільно проводити за двома етапами. За першим – проводиться формулювання пріоритетів кожного учасника, визначення середніх оцінок і рівня їхньої узгодженості. За другим – відбувається отримання загальної оцінки. МАІ дозволяє визначати пріоритети учасників, базуючись на їхніх «нечітких» порівняннях та аналізі, тобто перейти від суб'єктивно-якісної до об'єктивно-кількісної оцінки. Тому основним завданням на початковому етапі є підготовка попереднього анкетування учасників.

На першому етапі проведено дослідження найбільш істотних перешкод на шляху формування інноваційного кластера на території Харківського регіону.

Шкала балів за методикою Т. Сааті [6] визначається цілими непарними числами від 1 до 9 включно.

Для оцінки також можуть використовуватися інші цілі числа у діапазоні, вказаному у додатку Ж як проміжні оцінки. Матриця оцінок заповнюється з використанням правила:

$$a_{ij} = \frac{1}{a_{ji}}, \quad (1)$$

Вектор спрямованості розраховується за формулою (2) [6]:

$$\overline{(x_1, x_2, \dots, x_n)} = \left(\frac{\sum_{j=1}^n a_{1j}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n a_{ij}}, \dots, \frac{\sum_{j=1}^n a_{nj}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n a_{ij}} \right), \quad (2)$$

де a_{ij} – елемент матриці і-го рядка j-го стовпця.

На початковому етапі проведено попарне порівняння всіх перешкод групи економіко-технологічних перешкод, результати якого представлено у табл. 1.

Таблиця 1 - Результати аналізу групи економіко-технологічних перешкод

Перешкоди	Асиметрія технологічного рівня	Асиметрія капіталу	Асиметрія інформації	Асиметрія організації структури бізнесу	Власний вектор матриці	Вектор спрямованості
Асиметрія технологічного рівня	1	0,25	0,2	1	0,47	0,09
Асиметрія капіталу	4	1	0,33	2	1,27	0,25
Асиметрія інформації	5	3	1	4	2,78	0,54
Асиметрія організаційної структури бізнесу	1	0,5	0,25	1	0,59	0,12
Сума	11	4,75	1,78	8	5,13	1,00

Згідно з результатами аналізу, представленими у табл. 1, найбільшою перешкодою на шляху до формування інноваційних кластерів є асиметрія інформації – 54 %.

Аналогічно проаналізуємо й інші групи. В табл. 2 надано оцінки перешкод соціально-культурної групи.

Таблиця 2 - Результати аналізу групи соціально-культурних перешкод

Перешкоди	Дисбаланс рівня життя	Відсутність ефективних комунікацій з органами місцевого самоврядування	Асиметрія рівня освіти	Власний вектор матриці	Вектор спрямованості
Дисбаланс рівня життя	1,00	0,50	2,00	1,00	0,30
Відсутність ефективних комунікацій з органами місцевого самоврядування	2,00	1,00	3,00	1,82	0,54
Асиметрія рівня освіти	0,50	0,33	1,00	0,55	0,16
Сума	3,5	1,83	6	3,37	1

Дані табл. 2 свідчать, що для формування регіонального інноваційного кластера найбільш суттєвою у групі соціально-культурних перешкод є асиметрія ефективності комунікацій з органами місцевого самоврядування.

У табл. 3 надано результати аналізу групи індивідуально-психологічних перешкод у процесі формування інноваційного кластера.

Таблиця 3 - Результати аналізу класу індивідуально-психологічних перешкод

Перешкоди	Недовіра учасників до інфраструктури та взаємодії в межах кластеру	Непрозорість керівництва учасників інноваційних кластерів	Небажання брати ініціативу та відповідальність у реалізації інноваційних процесів у промисловому комплексі на себе	Власний вектор матриці	Вектор спрямованості
Недовіра учасників до інфраструктури та взаємодії в межах кластера	1	2	3	1,00	0,30
Непрозорість керівництва учасників інноваційних кластерів	0,5	1	2	1,82	0,54
Небажання брати ініціативу та відповідальність у реалізації інноваційних процесів у промисловому комплексі на себе	0,33	0,25	1	0,55	0,16
Сума	1,83	3,25	6	3,37	1

Основною проблемою виокремлено непрозорість керівництва учасників інноваційних кластерів.

На наступному етапі проведено попарне порівняння елементів другого рівня, а саме – груп перешкод, представлених у табл. 4

Таблиця 4 - Результати аналізу груп перешкод

Групи перешкод	Економіко-технологічні	Соціально-культурні	Індивідуально-психологічні	Рівень значущості
Економіко-технологічні	1,00	4,00	3,00	0,62
Соціально-культурні	0,25	1,00	0,33	0,12
Індивідуально-психологічні	0,33	3,00	1	0,27
Сума	1,58	8	4,33	3,72

Загальний вектор розраховано шляхом множення індивідуальної значущості перешкоди на значущість відповідної групи перешкод.

Експертами, що брали участь в оцінці перешкод, визначено найбільшими: асиметрію інформації у кластері – 33,48 % (індивідуальна значущість – 0,54, значущість групи – 0,62), асиметрію капіталу – 15,5 % (індивідуальна значущість – 0,25, значущість групи – 0,62) та відсутність ефективних комунікацій з органами місцевого самоврядування – 14,58 % (індивідуальна значущість – 0,54, значущість групи – 0,27).

Така оцінка є обґрунтованою з огляду на необхідність кооперації представників промислового комплексу на певному етапі з метою проведення спільних інноваційних проєктів. Тому недостатній рівень інформованості потенційних учасників перешкоджає створенню інноваційного кластеру, а відсутність ефективних комунікацій з органами місцевого самоврядування зменшує економічну ефективність цього об'єднання.

Перешкода у вигляді асиметрії капіталу також є основоположним питанням у діяльності будь-якого бізнесу. Джерела, розмір і вартість капіталу компаній стануть основними параметрами при моделюванні стратегії подальшої взаємодії.

Висновок. Зазначимо, що в цілому формування і розвиток кластерів приводить до інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційних процесів і реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегії розвитку як на рівні окремого суб'єкта господарювання, учасника кластера, так і на рівні регіону і країни. Сучасна економіка стимулює представників промисловості постійно розвивати свої конкурентні переваги інноваційним шляхом, причому наслідком локалізації інноваційно активних підприємств промислового комплексу у кластер є підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

Участь держави в кластеризації регіональної економіки не повинна обмежуватися лише фінансовою допомогою. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах компетенції мають брати участь у формуванні кластера, а саме – обирати претендентів для залучення

до ядра кластера та приймати активну участь у розробці стратегії та програм стосовно реалізації спільних проектів інноваційно-інвестиційної діяльності, включаючи заходи щодо підтримки дослідницьких робіт, комерціалізації технологій, розвитку інноваційної інфраструктури, сприяння виходу учасників кластера на міжрегіональні та зовнішні ринки, залучення іноземних інвесторів, розробки і реалізації програм перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів за певними галузями тощо. Для державної політики підвищення рівня продуктивності й інновацій у кластерах мають вирішальне значення, оскільки вони є факторами, що в довгостроковій перспективі визначають стійкість розвитку регіону.

Список літератури: 1. Тищенко О. М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність, концепції / О. М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – № 21. – С. 74 – 80. 2. Мигранян А. А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой / А. А. Мигранян [Електронний ресурс] // КОМПАС промышленной реструктуризации. – Режим доступу: http://subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_171.html 3. Пятинкин С. Ф. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. – Минск : Тесей, 2008. – 72 с. 4. Семенов Г. А. Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки: монограф. / Г. А. Семенов, О. С. Богма. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – 244 с. 5. Трофимова О. М. К вопросу о формировании инновационных кластеров в региональной экономике [Електронний ресурс] / О. М. Трофимова // Научный вестник Уральского академии государственной службы. – 2010. – №2 (11). – Режим доступу: <http://vestnik.uapa.ru/issue/2010/02/10/> 6. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати; [пер. с англ. Р. Г. Вачнадзе]. – М. : Радио и связь, 2004. – 278 с.

Bibliography (transliterated): 1. Tishhenko O. M. *Klasteri jak vektor rozvittu ekonomiki: organizacija, sutnist', koncepcii* / O. M. Tishhenko // Teoretichni ta prikladni pitannja ekonomiki. – 2010. – No 21. – P. 74 – 80. 2. Migranjan A. A. *Teoreticheskie aspekty formirovanija konkurentosposobnyh klasterov v stranah s perehodnoj jekonomikoj* / A. A. Migranjan [Web] // KOMPAS promyshlennoj restrukturizacii. – Rezhim dostupu: http://subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_171.html 3. Pjatinkin S. F. *Razvitie klasterov: sushhnost', aktual'nye podhody, zarubezhnyj opyt* / S. F. Pjatinkin, T. P. Bykova. – Minsk : Tesej, 2008. – 72 p. 4. Semenov G. A. *Stvorennja klasternih ob'ednan' v umovah novoï ekonomiki*: monograf. / G. A. Semenov, O. S. Bogma. – Zaporizhzhja: KPU, 2008. – 244 p. 5. Trofimova O. M. *K voprosu o formirovanii innovacionnyh klasterov v regional'noj jekonomike* [Web] / O. M. Trofimova // Nauchnyj vestnik Ural'skoj akademii gosudarstvennoj sluzhby. – 2010. – No2 (11). – Rezhim dostupu: <http://vestnik.uapa.ru/issue/2010/02/10/> 6. Saati T. *Prinjatje reshenij. Metod analiza ierarhij* / T. Saati; [per. s angl. R. G. Vachnadze]. – Moscow: Radio i svjaz', 2004. – 278 p.

Надійшла (received) 18.02.2015

Н.В. АРТЕМЕНКО, ст. викладач, НТУ «ХПІ»;
Н.В. ШИРЯЄВА, канд. техн. наук, доц. НТУ «ХПІ»

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ: ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ

Нематеріальні активи є важливим об'єктом бухгалтерського обліку за своїми характеристиками, своїм складом, за рівнем впливу на результати господарської діяльності та фінансовий стан підприємства. У даній статті розкрито сутність поняття «нематеріальні активи», розглянуто нормативно-правову базу з питань обліку нематеріальних активів, виявлено проблеми, пов'язані з оцінкою, а також запропоновано шляхи їх вирішення. Недосконалість законодавчої бази та класифікації об'єктів нематеріальних активів, розширення сфери використання нематеріальних активів, недостатня розробка методики оцінки зумовлюють потребу в удосконаленні їх обліку.

Ключові слова: нематеріальні активи, оцінка, ідентифікація, класифікація, ефективність використання, право власності, первісна вартість, амортизація.

Вступ. На нинішньому етапі, коли триває процес глобалізації та інтернаціоналізації економіки України виникає необхідність перегляду та уточнення принципів формування активів підприємства.

Нематеріальні активи є важливим об'єктом бухгалтерського обліку за своїми характеристиками, своїм складом, за рівнем впливу на результати господарської діяльності та фінансовий стан підприємства. З огляду на тенденції розвитку світових ринків нематеріальні активи виступають в якості головного каталізатора створення вартості підприємства, а їх частка в структурі капіталу постійно зростає. Недосконалість законодавчої бази та класифікації об'єктів нематеріальних активів, розширення сфери використання нематеріальних активів, недостатня розробка методики оцінки зумовлюють потребу в удосконаленні їх обліку. Саме ці проблеми зумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми та особливості обліку нематеріальних активів на підприємствах є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та закордонних вчених, зокрема І. М. Бойчук, Ф. Ф. Бутиця, В. П. Завгороднього, І. І. Пилипенка, С. Ф. Покропівного, К. Стендфілда та А. Торре та інші. Необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення теорії й методики бухгалтерського обліку і контролю нематеріальних активів та розвиток ринкових відносин в Україні визначили актуальність теми статті.

Мета дослідження. Метою статті є визначення поняття нематеріальних активів, аналіз проблем обліку нематеріальних активів та методики їх відображення в балансі підприємства, а також класифікація та визначення впливу нематеріальних активів на фінансові результати діяльності підприємства.

© Н.В. Артеменко, Н.В. Ширяєва, 2015

Матеріали дослідження. Методологічні засади формування інформації у бухгалтерському обліку про нематеріальні активи та розкриття даних про них у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи”, розробленим на базі Міжнародного стандарту фінансової звітності 38. Відповідно до п.4 П(С)БО 8 нематеріальним активом є „немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований” [1]. До складу нематеріальних активів може бути віднесений актив, який утримується підприємством терміном більше одного року (або одного операційного циклу) для одержання майбутніх економічних вигод у виробництві, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Окрім зазначених, характерними ознаками цього виду активів є також можливість їх ідентифікації, використання у різних видах діяльності підприємства, відсутність, як правило, ліквідаційної вартості на момент ліквідації або реалізації, а також можливість достовірного визначення витрат, які пов'язані з розробкою нематеріального активу. Авторське право і суміжні з ним права, права на комерційні позначення, на об'єкти промислової власності також належать до нематеріальних активів

Проведені дослідження показують, що у літературних джерелах з економіки та управління найчастіше використовуються терміни „результати інтелектуальної діяльності”, „інтелектуальна власність” „інтелектуальні активи”, „нематеріальні ресурси” [4]. Для цілей бухгалтерського обліку використовується нормативне поняття „нематеріальні” або „невідчутні активи”. Відмінність між нематеріальними активами і нематеріальними ресурсами впливає із самого значення цих понять. Так, активи – це сукупність майна, грошових коштів, об'єктів інтелектуальної власності конкретного суб'єкта господарювання, від використання яких протягом певного періоду очікується отримання вигод (як правило, прибутку), а ресурси – це, по-суті складові виробничого потенціалу підприємства, що використовуються ним для досягнення поставлених цілей [8]. Ресурси підприємства трансформуються в активи, (відповідно - знаходять відображення в балансі), лише після дотримання умов визнання: оцінки, ідентифікації, здатності приносити економічні вигоди.

Вивчення й аналіз економічної літератури дали змогу встановити, що все більше уваги вченими-економістами приділяється класифікації нематеріальних активів. Заслужують на увагу пропозиції Сизоненка О.В. щодо удосконалення однорідних груп нематеріальних активів [2], застосування їх на практиці дасть можливість раціоналізувати синтетичний і, головне, аналітичний облік на підприємстві.

Ми поділяємо підхід І. Тарасової, яка зазначає, що до складу нематеріальних активів не слід включати права користування надрами [5]. Це пояснюється тим, що ресурси по своїй природі – це матеріальний об'єкт, а право їх використання – це лише наданий дозвіл відповідними органами

державної влади, який не може сам по собі бути використаним для отримання економічних вигод в управлінні матеріально-технічним постачанням, виробництвом та іншою діяльністю. З цього приводу Н.Г. Лук'янюк також наполягає на необхідності термін „право” не вживати, обґрунтовуючи це тим, що нематеріальні активи виступають об'єктами інтелектуальної власності, а не права на них [9]. Н.О.Шевченко вказує, що як об'єкт обліку майновий пай не носить чітко виражених ознак ані матеріального, ані нематеріального активу [6]. Тому, на думку науковця найкраще застосовувати поняття "дебіторська заборгованість, яка не підлягає продажу". Тобто сума, сплачена покупцем за майновий пай, збільшуватиме дебет рахунка 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», та не відобразатиметься за дебетом рахунка 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів».

Деякі об'єкти бухгалтерського обліку, що відображаються на балансі суб'єкта господарювання, виходячи з їх характерних особливостей та визначення змісту нематеріальних активів можна віднести до таких. Наприклад, витрати майбутніх періодів або дебіторська заборгованість – нематеріальні. Саме тому, представляє інтерес пропозиція І. Солодченко з уточнення сутності нематеріальних активів [3] Зокрема, пропонується визначити, що нематеріальні активи — це будь-які активи, що не мають матеріальної форми, за винятком, грошових коштів та їхніх еквівалентів (кошти на рахунках до запитання, готівка, фінансові інвестиції, які конвертуються в певні суми грошових коштів), дебіторської заборгованості підприємству у визначеній сумі грошових коштів.

Актуальною проблемою сучасного обліку є здатність достовірно відображати інформацію про нематеріальні активи у фінансовій та інших видах звітності. Запорукою цього є процес визначення реальної науково-обґрунтованої цінності об'єкта нематеріальних активів – оцінка. Особливістю останньої є наявність цільового характеру та відсутність єдиного універсального методу. Достовірна та науково - обґрунтована оцінка має особливе значення при включення об'єктів інтелектуальної власності до статутного капіталу, при злитті підприємств або поділу організації для визначення майнових частин у статутному капіталі, при складанні фінансової звітності, оцінці застави під отримуваний кредит, визначенні збитків при виявленні порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності і т.і.

Вивчення досвіду зарубіжних країн свідчить про використання трьох підходів – затратного, порівняльного та доходного. Кожний з цих підходів має свою методологію, тому при одночасному їх використанні отримують різні значення вартості оцінюваного об'єкта, що в кінцевому результаті відображається на величині фінансового результату підприємства та ускладнює аналіз стану та використання нематеріальних активів як всередині конкретного підприємства, так і при порівнянні фінансового стану двох і більше суб'єктів господарювання. З метою узгодження результатів оцінки

варто застосовувати порівняльний аналіз оцінки вартості нематеріальних активів на основі різних підходів і, таким чином, більш достовірно визначається вартість об'єкта оцінки. Окрім того, такі методи перш за все стосуються оцінки об'єктів, які можна ідентифікувати, а щодо не ідентифікованих об'єктів (наприклад, складові гудвілу) – виникає проблема їх оцінки. Як стверджує С.Шульга, з чим не можливо не погодитись, причиною списання багатьох унікальних об'єктів на витрати підприємства під час їх створення власними силами є відсутність методики оцінки нематеріальних активів [7]. Досить поширеною на практиці є ситуація, коли вартість нематеріального активу визначається безпосередньо покупцем та продавцем. Однак постає питання, наскільки обгрунтованою та достовірною є така оцінка, та чи повною мірою відображає інтереси обох сторін: продавця – отримати максимально-можливий розмір прибутку, а покупця – у подальшому після придбання та використання об'єкту нематеріального активу – зайняти сильну позицію у справах зі своїми інвесторами, партнерами, кредиторами шляхом відображення реального стану нематеріальних активів підприємства.

Практична проблема, пов'язана з оцінкою нематеріальних активів, часто виникає під час проведення їх інвентаризації та виявленні таких, що не відображені на балансі підприємства. Відповідь на питання щодо правильної оцінки таких об'єктів частково дає П(С)БО 8 та Національний стандарт 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності". Так, в основу для визначення достовірної оцінки нематеріального активу може бути покладений витратний підхід. Останній ґрунтується на визначенні вартості витрат, необхідних для відтворення або заміщення об'єкта оцінки [11]. У разі наявності інформації про витрати на придбання підприємством або створення власними силами подібних за функціональними можливостями, споживчими характеристиками та економічними показниками об'єктів можливим є використання методу заміщення. Особливо актуальності набуватиме цей метод у разі відсутності основних первинних документів для взяття на облік нематеріальних активів (господарських договорів (угод) на їх придбання або створення; рахунків й документів, що підтверджують оплату права користування землею, водою та іншими природними ресурсами; патентів на сорт; свідоцтв на право займатися племінною справою та інших організаційно-розпорядчих та облікових документів).

Вітчизняним законодавством передбачено декілька видів вартості об'єктів нематеріальних активів: первісна, справедлива та переоцінена. Первісна вартість відображає історичну (фактичну) собівартість активів та складається з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням [1]. Слід відмітити, що первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму

витрат, якщо такі пов'язані з удосконаленням та покращенням їхніх можливостей або подовженням строку використання цих нематеріальних активів. Тобто понесення таких витрат сприятиме підвищенню попередньо очікуваних майбутніх економічних вигод. Відповідно до п. 18 П(С)БО 8 витрати, які понесені для підтримки об'єкта в придатному для подальшого використання стані та одержання очікуваного розміру майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду, тобто це витрати які підтримують нематеріальний актив у діючому стані (як наприклад, витрати поточного ремонту або технічного обслуговування основних засобів), списуються на поточні витрати. У процесі здійснення господарської діяльності часто виникають труднощі з віднесенням їх до відповідної категорії витрат, а отже, і достовірного відображення інформації щодо нематеріальних активів у відповідних формах фінансової звітності. Щодо справедливої вартості, то незважаючи на появу цього поняття у теорії та практиці обліку ще в 90-х роках, однак і до сьогодні питання оцінки за справедливою вартістю викликає багато дискусій. Порядок здійснення оцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю законодавством повністю не врегульовано. У П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» вказані лише умови, за яких повинна використовуватися оцінка за справедливою вартістю, однак, щодо методики її визначення роз'яснення відсутні, що відповідно викликає чимало ускладнень у практикуючих бухгалтерів.

Вартість нематеріальних активів може змінюватися, тому необхідно здійснювати їх переоцінку. Вона не є обов'язковим заходом, а тому здійснюється тільки тими підприємствами, які зацікавлені у відображенні реального стану належних їм нематеріальних активів. У випадку здійснення переоцінки виникають певні труднощі. По-перше, здійснюється переоцінка за справедливою вартістю на дату балансу тільки тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок. На практиці перелік таких активів досить обмежений. Активний ринок не існує для авторських прав, торговельних марок, інших унікальних нематеріальних активів. По-друге, у випадку переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу необхідно переоцінювати всі інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких не існує активного ринку) [1]. Якщо підприємство бажає здійснити переоцінку права на винахід, то переоцінюються всі права на об'єкти цієї групи, щодо яких існує активний ринок, наприклад, права на сорти рослин, породи тварин, ноу-хау й ін. Такий підхід передбачає, що: всі об'єкти однієї групи відображаються або за первісною, або за справедливою (ринковою) вартістю. Ті об'єкти, щодо яких не існує активного ринку слід оцінювати за собівартістю за вирахуванням накопиченого зносу і втрат від зменшення його корисності. І знову виникає практичне питання, наскільки об'єктивно можливо визначити такі втрати і як відобразити це документально.

Висновки. Облік нематеріальних активів – проблема, яка досить актуальна в практиці роботи підприємств. Вона пов'язана передусім з питаннями класифікації нематеріальних активів, а також способами їх надходження. Вплив на теорію та практику бухгалтерського обліку загалом і нематеріальних активів, зокрема, має його трансформація до міжнародних стандартів. Безсумнівим є необхідність врахування в цих питаннях існуючого зарубіжного досвіду, однак з орієнтиром на вітчизняні реалії, а також максимальним наближенням теоретичних надбань до діючої практики.

Список літератури: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" // Бухгалтерія. - № 29(652). - 2005. - С.48-51. 2. Сизоненко О.В. Класифікація нематеріальних активів для потреб бухгалтерського обліку / О.В.Сизоненко // Облік і фінанси АПК.-2008.-№2 -с. 143-146. 3. Солодченко І. Нематеріальні активи / І. Солодченко // Дебет-Кредит. – 2005. - №6. 4. Старкова Н. Интеллектуальные активы фирмы: идентификация и управление / Н. Старкова, А. Костецкий // Менеджмент и менеджер. – 2004. – №2. – С. 13-20. 5. Тарасова І. Пропозиції щодо вдосконалення класифікації нематеріальних активів у Плані рахунків та П(С)БО 8 „Нематеріальні активи” / І.Тарасова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004.- №4. – С.38-41. 6. Шевченко Н.О. Використання та облік майнових паїв у сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] 7. Шульга С. Щодо відображення інвестицій в нематеріальні активи / С. Шульга // Економіст. – 2006. – №1. – С. 51-53. 8. Гончар О.І. Нематеріальні активи у формуванні потенціалу підприємства / О.І. Гончар, І.В. Павельчук // Вісник Хмельницького аграрного університету. – 2009. – №3, Т.1.- С.77-80. 9. Лук'янюк Н.Г. Удосконалення обліку нематеріальних активів // Сучасні проблеми фінансово-господарського контролю: Матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції (30 березня 2005 р.). – Кривий Ріг: 2005. – С. 176-178. 10. Лепкина И. Оценка стоимости отношений / И.Лепкина // Компаньон. - 2007. - № 25. - С.42 -44. 11. Національний стандарт 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності". Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007р. №1185 // Облік і фінанси АПК. - 2007. - №8-10.

Bibliography (transliterated): 1. Regulation (Standard) 8 "Intangible assets" // Accounting. - No 29 (652). - 2005. – P.48-51. 2. Sizonenko O.V. Classification of intangible assets for the purposes of accounting / O.V.Syzonenko // Accounting and Finance APC.-2008.-No 2 - P. 143-146. 3. Solodchenko I. Intangible assets / I. Solodchenko // Debit-Credit. - 2005. - No 6. 4. Starkova N. *Intellektualnye aktyvy firm* Moscow Identification and Management / A.N. Starkov, A. Kostecki // Management and manager. - 2004. - No 2. – P. 13-20. 5. Tarasova I. Proposals to improve classification of intangible assets in the Plan accounts and P (S) 8 "Intangible assets" / I.Tarasova // Accounting and Auditing. - 2004.- No 4. – P.38-41. 6. N. Shevchenko The use and registration of property shares in agricultural enterprises [electronic resource] 7. S. Shulga On reflection investments in intangible assets / S. Shulga // The Economist. - 2006. - No 1. – P. 51-53. 8. Gonchar O. Intangible assets forming potential of the company / AI Gonchar IV Pavelchuk // Bulletin Khmelnytsky Agricultrual University. - 2009. - No 3, T.1.– P.77-80. 9. Luk'yanyuk NG Improving accounting for intangible assets // Modern problems of financial and economic control: Proceedings of the First All-Ukrainian scientific conference (30 March 2005). - Krivoy Rog: 2005. – P. 176-178. 10. The cost Lepkina Y.Otsenka relations / Y.Lepkina // Companion. - 2007. - No 25. - P.42 -44. 11. National standard 4 "Assessment of intellectual property rights." Cabinet of Ministers of Ukraine dated 3 October 2007. No 1185 // Accounting and Finance APC. - 2007. - No 8-10.

Надійшла (received) 18.02.2015

Д.Ю. КРАМСЬКОЙ, канд. екон. наук., доц., НТУ «ХП»;
Ю.В. СИДОРЕНКО, магістрант, НТУ «ХП»;
Ю.І. МОРОЗ, магістрант, НТУ «ХП»

ЗАСТОСУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ТА РОЗРАХУНКУ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Запропоновано нові оптимізаційні методи оцінки та розрахунку чисельності персоналу в організаціях. Зазначено їх особливості, переваги та недоліки, ефективність застосування в організаціях з урахуванням специфіки діяльності. Зроблено висновки щодо застосування цих методів та їх вплив на покращення результативності роботи організації.

Ключові слова: кадри, оптимізаційні методи, чисельність персоналу, бізнес-процеси, управління персоналом.

Вступ. В умовах сучасного мінливого ринкового середовища організації можуть досягти успіху тільки в тому випадку, якщо їм вдасться підняти методи своєї роботи на якісно новий рівень. Організації вимушені працювати гнучко, створюючи нові системи відносин як з партнерами з бізнесу, так і зі своїми співробітниками, переглядати пріоритети щодо розвитку підприємства в цілому. Якісне управління персоналом є основою підвищення продуктивності праці та досягнення поставлених цілей. Саме тому питання оптимізації чисельності працівників гостро постає перед менеджментом підприємства.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців вагомий внесок у рішення питань, пов'язаних з оптимізацією кількісного складу трудового колективу на підприємстві, зробили такі науковці, як Р. Мансуров, О. Кібанов, М. Виноградський, С. Біляєва, Л. Балабанова, А. Маслоу, Д. Майстер, М. Мескон, Б. Райзберг, Д. Шоул та інші.

Метою дослідження є виявлення та розробка методів оцінки та розрахунку оптимальної чисельності персоналу для підвищення ефективності діяльності організації. Завдання роботи полягає у розгляді існуючих та запропонованих нових методів оптимізації чисельності кадрів в організаціях.

Постановка проблеми. Складовою результативності роботи підприємства є персонал. Кадровий потенціал характеризує можливість організації застосовувати в своїй роботі нові технології, управлінські та організаційні рішення, від яких в подальшому залежить розвиток та становище організації на ринку. А отже, необхідно сформувати на

підприємстві таку сукупність працівників відповідної структури та кваліфікації, яка б об'єктивно відповідала запитам фірми з реалізації поставлених перед нею цілей і завдань згідно обраної стратегії розвитку.

Матеріали досліджень. Оцінка оптимальної чисельності персоналу визначається при використанні таких методів: розрахунки за трудомісткістю виробничої програми, за нормами виробітку та обслуговування, за робочими місяцями.

Проект з оптимізації чисельності завжди представляє складну задачу для фахівця з менеджменту. По-перше, виникає складність, що носить емоційно-етичний характер і пов'язана з тим, що ніколи ще скорочення чисельності працівників не було популярним рішенням ні в середовищі HR-служби, ні тим більше в середовищі самих співробітників.

По-друге, існує той факт, що з питань оптимізації чисельності майже немає посібників, що спрощують цю неприємну для HR-фахівця процедуру. А якщо говорити про різні варіанти методів розрахунку оптимальної чисельності, то тут не існує готових рішень, що враховують специфіку роботи компанії, її чисельність, характер управління, глибину опрацьованості бізнес-процесів та інші аспекти, так серйозно відрізняють один бізнес від іншого.

Тому виникає необхідність заповнити недолік практичних методів розрахунку оптимальної чисельності співробітників.

Результати досліджень. У дослідженні пропонуємо наступні оптимізаційні методи оцінки та розрахунку чисельності персоналу в організаціях.

1. Метод, заснований на визначенні участі в бізнес-процесах.

Особливістю цього методу є те, що знаючи перелік бізнес процесів, оцінивши внесок кожного підрозділу, зазначивши обсяг роботи кожного відділу з вкладу в бізнес-процеси, можна визначити професійні компетенції, необхідні підрозділу для виконання, тобто кваліфікацію співробітників, і обсяг роботи, який припадає на співробітника кожної кваліфікації.

Таким чином, стає зрозумілою необхідна чисельність персоналу різної кваліфікації при існуючих бізнес-процесах. Кожен підрозділ і кожен співробітник вносять внесок у реалізацію бізнес-процесів компанії.

Така система дозволяє розраховувати необхідну кількість персоналу певної кваліфікації залежно від бізнес-процесів. При їх зміні або застосуванні щодо інших бізнес-процесів відбувається простий перерахунок.

Недоліком такого методу є ситуація, якщо бізнес-процеси носять скоріше формальний характер, відмічаються часті відхилення від них, немає можливості при змінах в реальному бізнесі вносити зміни в бізнес-процеси, то такий розрахунок чисельності не буде точно відображати потреби бізнесу.

Для практичного застосування цього методу необхідно провести інтерв'ю з власниками бізнес-процесів для заповнення матриці вкладу різних співробітників і відділів у їх реалізацію.

2. Метод, заснований на оцінці рентабельності кадрового ресурсу.

Суть даного методу оцінки та розрахунку чисельності полягає у визначенні структури роботи кожної посади, використовуваних компетенцій на кожній посаді, приведення у відповідність структури компетенцій структури роботи.

Наприклад, якщо багато співробітників використовують дорогі для компанії управлінські компетенції або аналітичні, то, можливо, оптимізація полягає в залученні більш компетентних і дорогих керівників і співробітників аналітичних відділів, що призведе до масового зниження вартості роботи тих, хто буде, використовуючи недорогі адміністративні та технічні компетенції, виконувати розроблені управліннями та аналітиками розпорядження та інструкції.

В результаті спостерігатиметься скорочення чисельності та оптимізація витрат на фонд оплати праці.

Ця система розрахунку дозволяє, не змінюючи існуючих бізнес-процесів, торкнутися питання відповідності компетентності співробітників виконуваної роботи і провести оптимізацію організаційної структури, яка дасть скорочення чисельності та зміну фонду оплати праці при збереженні продуктивності роботи.

Для реалізації методу необхідно проведення серії інтерв'ю з керівниками від середнього до вищої ланки, масового анкетування (мінімум 1 співробітник кожної посади).

3. Метод, заснований на оцінці внеску співробітників в цілі, що формують стратегію компанії.

Цей метод передбачає формування чисельності персоналу з урахуванням його вкладу в діяльність організації для досягнення стратегічних цілей.

Цілі будуть досяжні в тому випадку, якщо персонал компанії, його компетенції і чисельність пропорційні внеску, який необхідний для їх досягнення.

Безумовною перевагою є орієнтація на цілі, що формують стратегію розвитку підприємства. Метод не вимагає значних фінансових витрат з боку компанії з організації самого проекту, а формула розрахунку проста і залежить від щорічного перегляду цілей.

Недоліком запропонованого методу є необхідність оцінки важливості того, щоб керівники вищого рівня домовилися про цілі та пройшли процедуру зважування цілей, здатність топ-менеджменту дотримуватися досягнутих домовленостей у процесі управління.

Для виконання проекту необхідно проведення організаційно-стратегічної сесії з топ-менеджерами, тренінгів (семінарів) для керівників по системному управлінню, додаткового анкетування лінійних керівників.

4. Метод, заснований на обліку варіативності входів у бізнес-процеси.

Метод заснований на виявленні всіх факторів, які впливають на варіативність процесу і кінцевий результат, визначенні меж варіацій по кожному параметру, ваги параметра з точки зору простоти реалізації продукції при його відхиленні, продуктивності праці при різному поєднанні можливих варіацій та при різних відхиленнях, варіаціях ключових параметрів.

Не завжди регламентовані бізнес-процеси дозволяють оптимізувати управління компанією. Складності, в тому числі з чисельністю персоналу, виникають тоді, коли регламенти бізнес-процесів можуть дотримуватися, але входять в бізнес-процеси не відповідають плановим і залежать від роботи інших підрозділів, на які не поширюються регламенти та управління даною структурою. Наприклад, коли підрозділ підпорядкований завданням реалізації продукції, але саме наявність продукції на складі у відповідному обсязі, асортименті, відповідно до термінів не може бути сплановано досить точно.

Така система підходить, в першу чергу, для структур, що займаються реалізацією продукції, надходження і параметри якої не завжди можна чітко контролювати, а також для виробничих структур, що зазнають високу залежність від поставок сировини та її параметрів.

Висновки. Застосування вищезазначених оптимізаційних методів оцінки та розрахунку чисельності кадрів дозволить створити систему роботи з персоналом, що забезпечуватиме відтворення трудового потенціалу підприємства відповідно до вимог організації та ринку, допоможе раціонально сформувати якісно-кількісний склад працівників підрозділів, що сприятиме підвищенню ефективності їхньої роботи, а як наслідок, і конкурентоспроможності організації в цілому.

Список літератури: 1. *Виноградський М.Д., Беляєва С.В., Шканова О.М.* Управління персоналом: Навч. Посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 126 с. 2. *Балабанова Л.* Управління персоналом: Навч. Посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 168 с. 3. *Маслоу А.* Мотивація і особистість / Пер. з англ. - СПб.: Питер, 2006. - 352 с. 4. *Веснин В.Р.* Основи менеджменту. - Вид. 2-ге доп. і випр. - М.: ТОВ "Еліт - 2006", 2007 р. – 96 с. 5. *Виханський О.С.* Менеджмент: підручник / *О.С. Виханський, А.І. Наумов.* - Вид. 4-те доп. і перероб. - М.: Економіст, 2005 р. -149 с. Дата звертання: 29 квітня 2015.

Bibliography (transliterated): 1. Vinogradsky M.D., Belyaeva S.V. Shkanova A.M. *Human Resources: Training. Guidances.* - Kiev Centre textbooks, 2009. - 126 p. 2. L. Balabanova *Human Resources: Training. Guidances.* - Kiev: Center textbooks, 2007. - 168 p. 3. Maslow A. *Motivation and Personality* / Per. from English. - Sanct-Peterbyrg .: Peter, 2006. - 352 p. 4. Vesnin V.R. *Fundamentals of Management.* - Ed. 2nd ext. and straighten. - Moscow: LLC "Elite - 2006 ", 2007 - 96 p. 5. Vyhanskyy O.S. *Management: textbook* / O.S. Vihansky, A. Naumov. - Ed. 4 -te ext. and overhauls. - Moscow: The Economist, 2005 -149 p. Date of address: April 29, 2015.

Надійшла (received) 19.02.2015

Н. М. ПОБЕРЕЖНА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;

М. С. ПАНТЕЛЕСЬ, канд. техн. наук, доц. НТУ «ХПІ»;

А. Г. ЧИЖИК, магістрант, НТУ «ХПІ»

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Виявлено тенденції та загальні підходи до оплати праці персоналу вітчизняних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки. Встановлено, що результати і продуктивність стають основними факторами для прийняття рішення щодо збільшення заробітної плати. Розглянуто причини, що зменшують ефективність впровадження нових підходів до оплати праці. Наведено основні складові управління системою оплати праці, їх характеристика та напрями вдосконалення оплати праці персоналу підприємства.

Ключові слова: оплата праці, результати й продуктивність праці, мотивація персоналу, складові системи оплати праці, напрями по удосконаленню системи оплати праці.

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки країни характеризується великою увагою та активізацією досліджень по розробці нових підходів до оплати праці. Значною мірою це обумовлено зростанням впливу трудового ресурсу на конкурентоспроможність підприємства. Підвищений попит на ефективну працю змушує керівників шукати нові підходи до формування та удосконалення систем оплати праці, що пов'язано, у першу чергу, з необхідністю посилення стимулюючої функції заробітної плати, підвищення її гнучкості, об'єктивності оцінки досягнень співробітників підприємства і співвідношень в оплаті різних категорій працівників. Однак, в наступний час, заробітна плата, як складова економічної системи, вкрай неефективно виконує свої функції – відтворення робочої сили і стимулювання праці. Відтак реформування заробітної плати є одним з головних напрямів подальших перетворень національної економіки, та передбачає перегляд основних підходів до формування заробітної плати [1].

Аналіз останніх досліджень та літератури. Питання організації й регулювання оплати праці в умовах перехідної економіки та ринкової системи господарювання досліджувало чимало вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема Н. Болотіна [2], О. Валецька [3], О. Грішнова [4], А. Колот [5], В. Лагутін [6], Е. Лібанова [7], О. Стефанишин [8], Л. Шульгінова [9], М. Армстронг [10] та багато інших. Дослідження названих авторів стосувались багатьох аспектів проблеми регулювання оплати праці у ринкових умовах. Проте необхідність і актуальність досліджень питань оплати праці в сучасних умовах господарювання обумовлена самим процесом розвитку економіки й суспільства, характерною рисою якого є визначальна роль персоналу в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Мета статті. Полягає у виявленні тенденцій та спільних підходів до оплати праці персоналу вітчизняних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки, встановленні причин, що зменшують ефективність впровадження нових підходів до оплати праці і визначенні напрямів удосконалення оплати праці персоналу підприємства.

Постановка проблеми. Рішення щодо вдосконалення систем оплати праці персоналу пов'язані з аналізом тенденцій в оплаті праці, що склалися в даний момент часу, виявленню недоліків і обґрунтуванню рекомендацій, щодо складових системи управління оплати праці.

Матеріали досліджень. Заробітна плата - один з найважливіших засобів підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці, її продуктивності, це один з основних стимулів та мотиваторів праці.

Згідно закону України "Про оплату праці" [11] заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Структура заробітної плати складається з основної заробітної плати, додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат [11].

Основна заробітна плата - це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців.

Додаткова заробітна плата - це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства, або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

Як показав огляд ринку заробітних плат і компенсацій в Україні, проведений міжнародною консалтинговою компанією в галузі управління "Нау Group" [12], загальні підходи до оплати праці персоналу вітчизняних підприємств стали наближатися до міжнародних. Що дуже важливо, результати й продуктивність були основними факторами для ухвалення рішення по збільшенню окладу. Усе більше організацій проводять підвищення заробітних плат менеджерам і фахівцям частіше, чим

керівництву. Головним критерієм перегляду заробітних плат стала продуктивність. Багато компаній проводять підвищення, виходячи з показників продуктивності та ефективності праці. Їх ціль – утримувати й мотивувати високоефективних і ключових співробітників, застосовуючи системи підвищення заробітних плат на основі індивідуальних результатів. Відповідно до загального акценту на підвищенні продуктивності, число компаній, які проводять підвищення заробітних плат на основі рівня інфляції або стажу, протягом останніх років постійно зменшується. Збільшення рівня заробітної плати залежить від категорій співробітників.

При формуванні політик винагороди усе більше компаній орієнтуються скоріше на сукупну винагороду (оклад + премії + пільги), чим на його грошову частину (оклад + премії), тобто усе більш популярним в Україні стає міжнародний підхід порівняння всього компенсаційного пакета кожного співробітника з ринком. Що стосується пільг, то «лідерські позиції» в останні роки втримують додаткове медичне страхування, надання мобільних телефонів і корпоративних автомобілів [12].

Підвищення заробітних плат у зв'язку з інфляцією поступово сходять на ні, поступаючись місцем підвищенням на основі індивідуальної ефективності й внеску кожного співробітника в результати організації в цілому.

При розробці систем мотивації організації багато часу приділяють розподілу твердої й "змінної" частини зарплати. Зі збільшенням ваги посади преміювання стає щорічним. Більш 85 % компаній визначають розмір бонусу на підставі індивідуальних результатів. Практика, що найбільше часто зустрічається - визначення розміру бонусу ґрунтується на рівні твердого окладу. Інші системи включають алгоритм для розрахунків бонусу виходячи з індивідуальних результатів співробітника, результати роботи компанії в цілому, а також індивідуальні результати співробітників і виплати, що не залежать від твердого окладу.

Важливе місце в системі преміювання відіграє система оцінки персоналу. Компанії використовують кілька видів оцінки. Стандартно оцінка співробітників проходить один раз у рік.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення у впровадженні нових підходів до оплати праці, слід зазначити їхню низьку ефективність, яка обумовлена наступними причинами:

- неадекватними критеріями оцінки трудової діяльності персоналу підприємства. Багато існуючих програм оцінюють самих працівників, а не результати їх роботи;

- таємність оплати. Працівники повинні бути впевнені, що й вони, і їх колеги винагороджуються на основі результатів їх праці. Однак, через те, що інформація з окладів і годинних тарифних ставках є темою «табу» для відкритого обговорення, ніхто доладно не знає, чи дотримана справедливість при впровадженні системи оплати.

- погане впровадження. Темпи росту заробітної плати звичайно зв'язуються з вартістю життя. Різниця між темпами росту заробітної плати гарних працівників і середніх працівників у більшості випадків не достатньо велика для того, щоб суттєво впливати на мотивацію персоналу.

При такій ситуації персонал компанії починає тяготитися встановленими системами оплат, тому що вони слабо визнають їхні персональні зусилля й замикаються на вартості життя – рівні інфляції.

Результати досліджень. Напрямки по удосконаленню оплати праці нерозривно пов'язані зі складовими управління системою винагороди персоналу підприємства, які наведені на рис. 1.

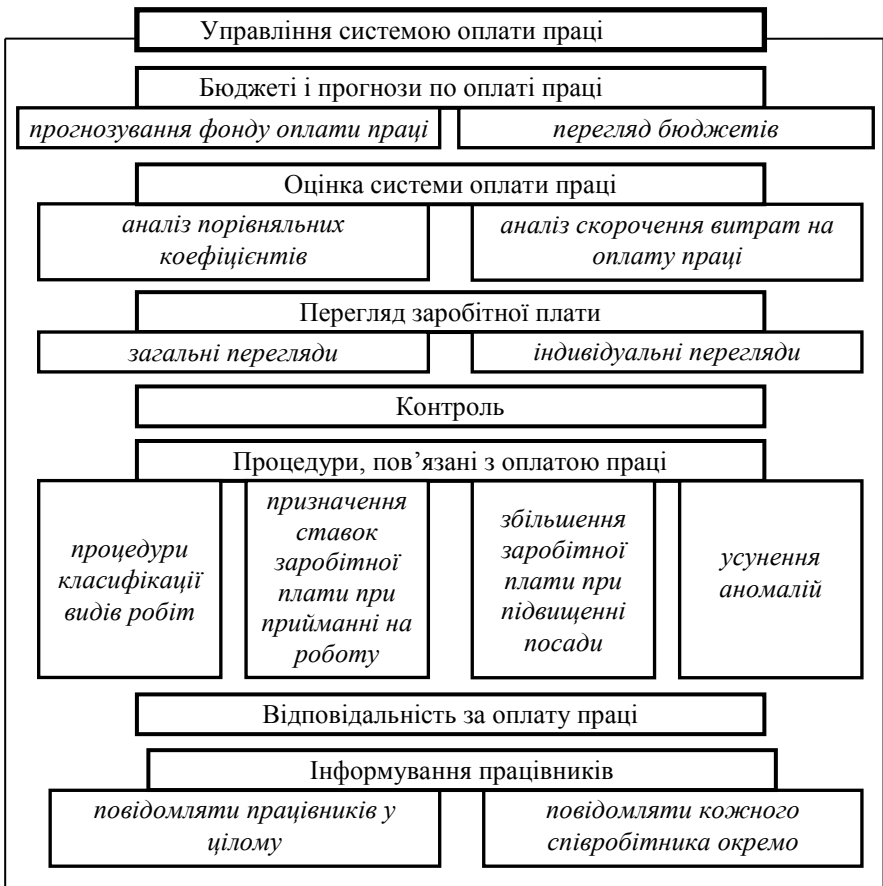

Рис. 1 – Складові управління системою оплати праці [10]

Оскільки складові управління системою (рис. 1) визначають основні фактори, що впливають на процес і ефективність формування оплати праці персоналу, наведемо їх коротку характеристику [10].

Бюджет оплати праці – це документ про плановане розміщення й використання людських ресурсів, необхідних для досягнення цілей організації. Бюджет ґрунтується на прогнозованих рівнях діяльності, які визначають потреби в людських ресурсах. Фонд оплати праці на рік – це добуток кількості працівників на ставки, по яких їм будуть платити протягом розглянутого року. Перегляд бюджетів зарплати поєднує прогнозовані витрати на будь-яке можливе підвищення зарплати, що охоплює всіх працівників, яке може бути надане або погоджене протягом даного бюджетного року.

Оцінка системи оплати праці необхідна для аналізу її ефективності, здатності приносити додану вартість, і відповідності існуючої й майбутнім потребам підприємства. Ревізія повинна включати оцінку думок про систему оплати праці основними користувачами й тими, на кого вона впливає. Це приводить до виявлення сильних і слабких сторін і оцінці того, що повинне бути зроблене й чому.

Перегляди зарплати можуть проводитися індивідуально або для всіх працівників організації. Загальні перегляди приводять до підвищення зарплати для всіх працівників у відповідь на ринкові зміни, ріст вартості життя або домовленостей про оплату праці. Індивідуальні перегляди можуть привести до рішень про підвищення оплати окремим працівникам, пов'язаному з показниками роботи, навичками або компетентністю.

Контроль над реалізацією політики оплати праці в цілому й витрат на зарплату зокрема є, по суті, моніторингом системи оплати праці й кадрової стратегії підприємства.

Процедури, пов'язані з оплатою праці – це, по суті, процедури управління винагородою. Вони необхідні для того, щоб здійснювати й відслідковувати впровадження політики управління винагородою. Вони включають методи встановлення оплати при призначенні на посаду або просуванні, а також усунення аномалій. Вони також пов'язані з методами подачі апеляцій із приводу класифікації робіт або рішень, пов'язаних з оплатою праці, як правило, через процедуру розгляду апеляцій в організації.

Відповідальність за оплату праці припускає удосконалення та приведення у відповідність повноважень і відповідальності менеджерів за прийняття рішень по оплаті праці й розподілу винагород між працівниками свого підрозділу. Повна передача повноважень має на увазі, що рішення менеджерів по підвищенню зарплати не переглядаються й не обговорюються у випадках, коли вони залишаються в рамках бюджету їх підрозділів. Однак звичайно вищі менеджери й фахівці з оплати праці або персоналу відслідковують пропозиції про оплату для того, щоб виявити невідповідності

або такі моменти, які здаються нелогічними рекомендаціями, особливо, коли вводиться нова схема або коли рішення ухвалює новопризначений менеджер.

Інформування працівників полягає в тому, що системи винагороди працівників є відкритою для працівників інформацією про те, що вважається важливим для організації при оцінці виконання людьми їх обов'язків. Вони передають два повідомлення: як ми оцінюємо ваш внесок; і, скільки ми за нього платимо. Отже, важливо повідомити всіх працівників, колективно про політику й практику виплати винагороди в організації, і індивідуально про те, як ця політика впливає на них особисто – у даний момент і в майбутньому.

При розробці удосконалених систем оплати праці персоналу підприємства, на наш погляд, найбільше логічно дотримуватися таких рекомендацій [13].

По-перше, важливо не перетворити оплату праці в просту соціальну виплату, що не залежить від внеску працівника. Отримання заробітної плати у вигляді соціальної виплати дискредитує всю систему мотивації праці, демонструє абсолютну нездатність підприємства до розвитку і є сигналом для персоналу про необхідність пошуку нового місця роботи.

По-друге, індексація заробітної плати, по можливості, повинна максимально компенсувати ріст цін. Це дозволяє зберегти стимулюючу роль заробітної плати.

У третій, будь-яке скорочення індивідуального результату праці повинне супроводжуватися зниженням зарплати.

У четвертих, заробітна плата повинна забезпечувати соціальну захищеність працівників, тобто рівень оплати повинен забезпечувати нормальне відтворення робочих дій відповідно до кваліфікації. Соціальна захищеність полягає також і в тому, щоб були надані всі можливості для росту індивідуальної заробітної плати за рахунок підвищення особистих результатів праці.

У п'ятих, необхідно чітко встановити відповідність між об'ємом витрат праці й розміром його оплати в конкретних умовах.

У шостих, велику увагу в удосконалюванні оплати праці слід приділяти преміюванню. Розроблені на підприємствах системи преміювання можуть бути націлені на стимулювання росту виробітку або на обмеження цього росту (регресивні системи преміювання).

Висновки. Таким чином, напрямки по удосконаленню системи оплати праці персоналу підприємства залежать від станів зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства і містять у собі дії по удосконаленню наступних складових управління системою оплати праці: бюджетів і прогнозів по оплаті праці, оцінки системи оплати праці, перегляду заробітної плати, контролю та процедур, пов'язаних з оплатою праці, удосконаленню та приведення у відповідність повноважень і відповідальності за прийняття рішень по оплаті праці, підвищенню рівня інформованості працівників. Удосконалення систем оплати праці персоналу підприємства це складним

процесом. До його організації існують певні вимоги: системність, комплексність, диференційованість, гнучкість і оперативність. Цей процес вимагає розробки певних стратегій по управлінню персоналом підприємства.

Список літератури: 1. Щодо пріоритетних напрямів реформування заробітної плати в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor1_72/01.htm 2. *Болотіна Н. Б.* Трудове право України: [підручник] / *Н. Б. Болотіна.* – 2-ге вид., стер. – К.: Вікар, 2004. – 645 с. 3. *Валецька О. В.* Правове регулювання оплати праці: монографія / *О. В. Валецька.* – Миколаїв: УДУ, 2012. – 220с. 4. *Гришнова О. А.* Економіка праці та соціально-трудові відносини: [підручник] / *О. А. Гришнова;* 4-ге вид., оновлене. – К.: Знання, 2009. – С. 274-291. 5. *Колот А. М.* Організаційно-економічний механізм регулювання заробітної плати і шляхи його вдосконалення (на матеріалах промислових підприємств України): автореф. дис. д.е.н.: 08.06.01. [Електронний ресурс] / *А. М. Колот.* – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=3997&start=14. 6. *Лагутін В. Д.* Реформування оплати праці стимулюючого типу в Україні: концепція, практичні рекомендації і пропозиції: монографія / *В. Д. Лагутін.* – Луцьк: Ред.-вид. відд. „Вежа” Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. – С. 225. 7. *Лібанова Е. М.* Ринок праці: [навч. посібник] / *Е. М. Лібанова.* – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с. 8. *Стефанишин О. В.* Людський потенціал економіки України: монографія / *О. В. Стефанишин.* – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 315с. 9. *Шульгінова Л. А.* Науково-теоретичні аспекти регулювання оплати праці [Електронний ресурс] / *Л. А. Шульгінова.* – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/1/09.pdf> 10. *Армстронг М.* Практика управління людськими ресурсами. 8-е издание / Перев. с англ. под. ред. *С. К. Мордовина.* – СПб.: Питер, 2004. – 832 с.: ил. 11. Закон України "Про оплату праці" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950108.html 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo-ukraine.org.ua/blogs/hr/rekryting/4430-obzor-zarabotnyx-plat-i-kompensacij-v-ukraine-2011> 13. *Федорова М. С.* Совершенствование системы оплаты труда на предприятии [Текст] / *М. С. Федорова* // Молодой ученый. – 2011. – №7. Т.1. – С. 119-121.

Bibliography (transliterated): 1. *Regarding the priorities of reforming wage in Ukraine* [electronic resource]. – Access: http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor1_72/01.htm 2. *Bolotina N. B. Employment law Ukraine: [Tutorial]* / *N. B. Bolotina.* – 2nd ed., Erased. – Kiev: Vikar, 2004. – 645 p. 3. *Valetska O. V. Legal regulation of pay: Monograph* / *O. V. Valetska.* – Nikolaev: UDU, 2012. – 220 p. 4. *Grishnova O. A Labor economics and labor relations: [Tutorial]* / *O. A. Grishnova;* 4th ed., Updated. – Kiev: Knowledge, 2009. – P. 274–291. 5. *Kolot A. M. Organizational-economic mechanism of regulation of wages and ways of its improvement (based on industry Ukraine): Abstract. Thesis. d.e.n. : 08.06.01. [Electronic resource]* Kolot A. M. – Access: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=3997&start=14. 6. *V. D. Lagutin Reformation of wage and types of incentive in Ukraine: concept, practical recommendations and suggestions: monograph* / *V. D. Lagutin.* – Lutsk Red.-view. give. "Tower" Wolin. state. University of them. Ukrainian Lesya, 2000. – P. 225. 7. *Libanova E. M. Labor market: [teach. user]* / *E. M. Libanova.* – Kiev: Centre textbooks, 2003. – 224 p. 8. *Stefanyshyn O. V. Human potential in economy of Ukraine: Monograph* / *O. V. Stefanyshyn.* – Lviv: of a publication. Center LNU. Franko, 2006. – 315 p. 9. *Shulhinova L. A. Scientific and theoretical aspects of regulation of wages [electronic resource]* / *L. A. Shulhinova.* – Access: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/1/09.pdf> 10. *M. Armstrong Human resource management practice. 8th edition / A wound. With English under. Ed. S. K. Mordovina. - SPb.: Peter, 2004. - 832 p.* 11. *Law of Ukraine "On labor"* [electronic resource]. - Access: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950108.html 12. [electronic resource]. - Access: <http://pravo-ukraine.org.ua/blogs/hr/rekryting/4430-obzor-zarabotnyx-plat-i-kompensacij-v-ukraine-2011> 13. *Fedorova M. S. Improving the system of remuneration in the enterprise [Text]* / *M. S. Fedorova* // Young scientist. - 2011. - No 7. Vol.1. – P. 119-121.

Надійшла (received) 20.02.2015

Я.А. МАКСИМЕНКО, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена проблемі інтеграції України до світової економічної системи. Проаналізовано участь України в різних формах міжнародних економічних відносин: міжнародній торгівлі, міжнародному переміщенні капіталу, міжнародній міграції робочої сили. Виявлено основні проблеми в області участі України в даних процесах. Запропоновано напрями ефективної інтеграції України до світової економічної системи.

Ключові слова: світова економічна система, міжнародні економічні відносини, міжнародна торгівля, міжнародне переміщення капіталу, міжнародна міграція робочої сили, інтеграція.

Вступ. У сучасній світовій економіці міжнародне економічне співробітництво є одним із найважливіших чинників подальшого розвитку світового господарства. Кожна країна світу більшою чи меншою мірою бере участь у міжнародних економічних відносинах, підвищуючи ефективність використання ресурсів. Україна також бере участь у цих процесах, але, незважаючи на це, залишається невирішеною проблема подальшої інтеграції України до світової економічної системи. Необхідність аналізу даної проблеми та пошук шляхів її вирішення зумовлює актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Дослідження та вирішення проблем економічної взаємодії країн розглядаються такими вченими, як: З. Борисенко, А. Гайдучський, І.В. Горбенко, В. Катасонов, А.О. Кірюхіна, Ю. Макогон, М.І. Масленников, О.Г. Пухтаєвич, О. Руда. Однак, незважаючи на достатню розробленість цієї проблеми, питання подальшої участі України в світогосподарських процесах залишаються відкритими.

Мета статті. Метою роботи є аналіз участі України в міжнародних економічних відносинах, розробка напрямів ефективної інтеграції України до світової економічної системи.

Матеріали досліджень. Успішна інтеграція України до світової економічної системи залежить від ступеня і характеру залученості країни до світогосподарських процесів: міжнародної торгівлі, міжнародного переміщення капіталу, міжнародної міграції робочої сили тощо.

Україна є активним суб'єктом міжнародних торговельних відносин. Про це свідчать наступні дані. У порівнянні з 2000 роком - у 2001 році спостерігалась тенденція до збільшення зовнішньоторгівельного обороту України - збільшення експорту на 10,4% (21,9 млрд. дол.) і імпорту на 5,7% (17,9 млрд. дол.). У наступних роках також можна спостерігати тенденцію до

збільшення зовнішньоторгівельного обороту: 2003 - зростання експорту та імпорту, зовнішньоторгівельний оборот товарами і послугами України виріс на 28,8% у порівнянні з 2002 роком і досяг 51 млрд. дол. У 2004 році зовнішньоторгівельний оборот зріс на 38,3%, при цьому збільшився експорт на 44,3% і імпорт на 31,2%. Тенденція до збільшення зовнішньоторгівельного обороту спостерігалась до 2008 року. В 2009 році спостерігався економічний спад. Незважаючи на девальвацію гривні, зовнішньоторгівельний оборот України в 2012-2013 роках істотно зменшився [1].

З 2005 року баланс товарів був від'ємним і складав -1135млн. дол. у 2005 році, -5194 млн. дол. у 2006 році, -10572 млн. дол. у 2007 році, а в 2008 році він склав -16091 млн. дол. У 2009 році він зменшився до -4307 млн. дол., в 2010 він вже склав -8388 млн. дол., у 2011 році зріс майже вдвічі до -16252 млн. дол., у 2012 році до -19478 млн. дол. У 2013 році баланс товарів складав -19 997 млн. дол. За 9 місяців 2014 року баланс товарів також був від'ємним і складав -4027 млн. дол.[4]. Останнім часом експорт і імпорт України зменшується. Тільки за III квартал 2014 року темпи падіння експорту склали 14,4%, а імпорту 37,1%. При цьому слід зазначити, що структура експорту і імпорту залишається несприятливою. Так, в загальному експорті питома вага металургійної продукції складає 27,0%, продукції АПК 31,8%, машинобудівної продукції 12,8%, продукції хімічної промисловості 7,6% за III квартал 2014 року. В імпорті переважали мінеральні продукти 23,0% до загального імпорту, при цьому питома вага машинобудівної продукції складала 20,8%, продукції хімічної промисловості – 18,8%, продукції АПК – 8,5%. Необхідно відмітити, що така сировинна спрямованість експорту і залежність від енергоносіїв в імпорті спостерігалась і в попередні періоди [4].

Аналіз структури зовнішньої торгівлі України по країнам свідчить про наступне. У 2013 році частка країн СНД в експорті України становила 35,8%, в тому числі Російської Федерації — 23,2%. На країни Європи довелося лише 26,3%, в тому числі на країни ЄС — 25,8%. Країни Азії займають в українському експорті 25,9%, Америки — 3,3%, Африки — 7,8%, Австралії — 0,1%. В імпорті України частка країн СНД в 2013 р. була ще вище — 37,1%, при цьому частка Російської Федерації складала 27,4%. Частка країн Європи в імпорті України - 31,9%, в тому числі країн ЄС — 30,2%. Частка країн Азії в українському імпорті складала 17,0%, Америки-4,8%, Африки-0,8%, Австралії-0,1% [3].

Таким чином, основними торговельними партнерами України є країни СНД і Європи. Структура українського експорту та імпорту суттєво відрізняється за цими регіонами. За даними 2013 року, Україна експортує в СНД переважно машини та устаткування, транспортні засоби — 65,6% від загального обсягу даної групи товарів, деревину та вироби з неї — 59,1%, промислові вироби -48,8%, продукцію хімічної промисловості -51,0%, чорні й кольорові метали та вироби з них -29,5%. В Європу експорт складають більшою мірою мінеральні продукти — 40,5% від загального обсягу даної групи товарів, деревина та вироби з неї — 29,6%, промислові вироби -47,5%, продовольчі товари — 27,0%, машини та устаткування,

транспортні засоби — 20,8%, чорні й кольорові метали та вироби з них -26,4% [3].

Україна імпортує з країн СНД переважно мінеральні продукти — 80,5% від загального обсягу даної групи товарів, продукцію хімічної промисловості — 22,0%, деревину та вироби з неї — 22,3%, чорні й кольорові метали та вироби з них -36,2%. З країн Європи імпорт складають деревина та вироби з неї — 67,3% від загального обсягу даної групи товарів, продукція хімічної промисловості — 55,3%, продовольчі товари — 43,2%, машини та устаткування, транспортні засоби — 45,3%, чорні й кольорові метали та вироби з них — 33,3% [3].

Таким чином, спостерігається різна товарна структура експорту та імпорту до цих країн. Товари більш високого ступеня обробки переважають в експорті України до країн СНД та в імпорті з країн Європи. В той же час в українському імпорті з країн СНД і експорті до країн Європи домінують товари більш низького ступеня обробки.

Україна бере участь також у міжнародному переміщенні капіталу. Чисті надходження за прямими іноземними інвестиціями у третьому кварталі 2014 року стали додатними — 726 млн. дол., з них 22,1% було спрямовано у банківський сектор. Станом на 01.10.2014 накопичений обсяг інвестицій в економіку України дорівнював 66,6 млрд. дол., а в розрахунку на одну особу — 1,6 тис. дол. [4].

Найбільше прямих іноземних інвестицій зосереджено у фінансовій та страховій діяльності — 25,3%. Частка інвестицій у металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів — 18,5%, в оптову та роздрібну торгівлю — 10,9%, в операції з нерухомим майном — 7,0%, в професійну, наукову та технічну діяльність — 5,6%, в виробництво харчових продуктів — 5,0%, в інформацію та телекомунікації — 3,3%, в діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування — 2,6%, будівництво — 2,4%. інші — 19,4% [3].

Основними країнами-інвесторами України є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Росія, Велика Британія. Аналізуючи динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну з країн Європейського Союзу, слід відмітити наступне. З 2008 року спостерігалось зростання прямих іноземних інвестицій. В 2008 році вони склали 35792 млн. дол., в 2009 році — 38976 млн. дол., в 2010 році — 43429 млн. дол., в 2011 році — 47702 млн. дол., в 2012 році — 51266 млн. дол., в 2013 році — 52704 млн. дол. За 9 місяців 2014 року відбулось скорочення прямих іноземних інвестицій до 44228 млн. дол., що склало 84,9% до попереднього періоду. При цьому частка Кіпра склала 44,5% до загального обсягу, Німеччини -13,0%, Нідерландів -11,8%, Австрії -10,7%, Великобританії — 5,3% [3].

Також Україна бере участь у процесах трудової міграції. Зараз Україна виступає на міжнародних ринках більшою мірою як держава-експортер робочої сили. Серед країн, в які в основному спрямовані трудові міграційні потоки України переважають - Польща, Швеція, Кіпр, Росія, Іспанія,

Німеччина. У нашу країну приїжджають працевлаштовуватися іммігранти з Молдови, Росії, Туреччини, Китаю, В'єтнаму, працюють вони в основному в сферах послуг і торгівлі, українські ж громадяни за кордоном - у промисловості, будівництві, сільському господарстві.

Спостерігається динаміка зростання міграції громадян України, які були працевлаштовані за кордоном, і навпаки тенденція до зниження іноземних громадян, що працюють в Україні. За даними державної служби зайнятості, кількість українців, які офіційно працевлаштовані за кордоном у 2012 році, склала 86,7 тис осіб, а кількість іноземців, які тимчасово працюють в Україні, на кінець 2012 року, склала -7,5 тис. осіб [2].

На сьогоднішній день міграція робочої сили для України має в основному негативні наслідки. Мігрують, як правило, висококваліфіковані фахівці, що приводить до втрати трудового, інтелектуального, культурного потенціалу нашої країни.

Результати досліджень. Україна має торговельні відносини з багатьма країнами світу, однак, останнім часом спостерігаються негативні тенденції, такі як: скорочення експорту, імпорту, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі, несприятлива структура експорту, імпорту. Подальше ефективне налагодження торговельних взаємовідносин з торговельними партнерами забезпечить зростання виробництва товарів та значні надходження коштів до нашої країни, що позитивно впливатиме на розвиток національної економіки.

Україна співпрацює зі світовим економічним простором та є активним учасником міжнародного інвестиційного ринку, але в 2014 році кількість іноземних інвестицій в нашу країну скоротилась. Тому, для подальшого розвитку цих відносин Україна повинна вдосконалювати регулятивні механізми для залучення у вітчизняну економіку іноземних інвестицій.

Трудова міграція населення України стала невід'ємною частиною та основним засобом забезпечення достатнього рівня життя людей. Україна зіткнулась з наступними проблемами, такими як: недостатня кількість робочих місць, низький рівень оплати праці. Наслідки трудової міграції для України наступні: використання іншими країнами українського людського потенціалу, «витік мізків», негативний вплив на соціально-економічний розвиток. Тому, нашій державі потрібно налагоджувати відносини між Україною та іншими країнами у міграційній сфері.

Тому на сьогоднішній день нагальною потребою є вирішення проблеми подальшої інтеграції України до світової економічної системи.

Активізація взаємодії України з іншими країнами світу буде сприяти підвищенню ефективності використання ресурсів за рахунок міжнародної спеціалізації, залученню додаткових ресурсів, підвищенню технологічного рівня виробництва, зростанню конкурентоспроможності національної економіки.

Але, разом з тим, слід звернути увагу на існування певних загроз, а саме: зростання залежності від інших країн світу, необхідність координації

економічної політики, врахування міжнародних стандартів і можливе зниження конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку.

Необхідно створювати умови для участі України у всіх формах міжнародних економічних відносин: міжнародних торговельних відносинах, інвестиційних, технологічних, міграції робочої сили, валютно-фінансових відносинах.

Потрібно максимально використовувати економічний потенціал, наявні матеріальні, людські, інтелектуальні, технологічні ресурси. Необхідними умовами для цього є: макроекономічна і політична стабільність, державна підтримка створення нових технологій і розвитку високотехнологічних виробництв, створення гідних умов і оплати праці, що перешкоджатиме відтоку висококваліфікованих кадрів, покращення інвестиційного клімату, що сприятиме притоку прямих іноземних інвестицій і, відповідно, нових технологій.

Важливим напрямом вирішення вказаної проблеми є орієнтація на диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків, виходячи з принципу економічної ефективності.

Висновки. Пріоритетними напрямками ефективної інтеграції України до світової економічної системи мають стати:

- покращення структури експорту: орієнтація не на сировинну, а на високотехнологічну, наукоємну продукцію;
- зниження залежності від зовнішнього ринку, постачальників енергоносіїв;
- диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків;
- поліпшення інвестиційного клімату країни; створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу, технологій;
- створення умов для максимальної реалізації творчого потенціалу населення та запобігання відтоку робочої сили, в т.ч. висококваліфікованих кадрів з країни.

Реалізація даних напрямів сприятиме вирішенню проблеми інтеграції України до світової економічної системи.

Список літератури: 1. Биркова О.С. С кем выгоднее торговать Украине: тенденции внешней торговли [Електронний ресурс] / О.С. Биркова // Информационно -аналитическое издание «ПРОВЭД». – 2014. – Режим доступа: <http://провэд.рф/analytics/research/8553-s-kem-vygodnee-topgovaty-ukpaine-tendentsii-vo-vneshney-topgovle.html>. 2. Количество трудовых мигрантов сократилось – Госстат. [Електронний ресурс] // Информационное издание «Українська правда. Економічна правда». – 2013. – Режим доступа: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2013/05/29/377192/>. 3. Платіжний баланс і зовнішній борг України III квартал 2014 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – 2014. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1450222> 4. Про стан платіжного балансу в III кварталі 2014 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – 2014. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=91916>.

Bibliography (transliterated): 1. Birkova O.S. *S kem vygodnee togovat' Ukraine: tendencii vneshnej togovli* [JWeb] / O.S. Birkova // Informacionno -analiticheskoe izdanie «PROVJeD». – 2014. – Rezhim dostupa: <http://провед.пф/analytics/research/8553-s-kem-vygodnee-topgovaty-ukpaine-tendentsii-vo-vneshney-topgovle.html>. 2. *Kolichestvo trudovyh migrantov sokratilos' – Gosstat*. [JWeb] // Informacionnoe izdanie «Ukrayins'ka pravda. Ekonomichna pravda». – 2013. – Rezhim dostupa: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2013/05/29/377192/>. 3. *Platizhny`j balans i zovnishnij borg Ukrayiny` III kvartal 2014 roku* [Elektronny`j resurs] / Oficijny`j sayt Nacional`nogo banku Ukrayiny`. – 2014. – Rezhym`m dostupu: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14502222>. 4. *Pro stan platizhnogo balansu v III kvartali 2014 roku* [Elektronny`j resurs] / Oficijny`j sayt Nacional`nogo banku Ukrayiny`. – 2014. – Rezhym`m dostupu: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=91916>.

Надійшла (received) 20.02.2015

УДК 658

А.А. КАЗАРЯН, аспірант, НТУ «ХП»

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСНЮЮЧИХ МЕТОДІВ РОЗПОДІЛЕННЯ НЕПРЯМИХ ВИТРАТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВСТАНОВЛЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглядаються основні методи розподілення витрат та проблема оцінки витрат на випуск продукції. Показано, що проблема оцінки в значній мірі полягає в правильному розподілі непрямих витрат. Також розглядаються проблеми, що виникають при встановленні собівартості продукції на підприємстві.

Ключові слова: непрямі витрати, розподіл непрямих витрат, метод, витрати, собівартість продукції.

Вступ. В сучасних умовах виробництва продукції питання обліку витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції відносять до найважливіших у системі економічних досліджень, оскільки їх вирішення спрямоване на підвищення ефективності виробництва. За ознакою включення витрат до собівартості продукції їх поділяють на прямі, які безпосередньо відносять до об'єкта калькулювання, та непрямі, які не можуть бути віднесені до собівартості окремого виробу в момент їх виникнення.

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємства, величина прибутку, а також можливості для реалізації інвестиційних та соціальних програм.

При використанні різних методів і баз розподілу допоміжних та обслуговуючих виробництв загальний фінансовий результат підприємства не

© А.А. Казарян, 2015

Bibliography (transliterated): 1. Birkova O.S. *S kem vygodnee togovat' Ukraine: tendencii vneshnej togovli* [JWeb] / O.S. Birkova // Informacionno -analiticheskoe izdanie «PROVJeD». – 2014. – Rezhim dostupa: <http://провед.рф/analytics/research/8553-s-kem-vygodnee-topgovaty-ukpaine-tendentsii-vo-vneshney-topgovle.html>. 2. *Kolichestvo trudovyh migrantov sokratilos' – Gosstat*. [JWeb] // Informacionnoe izdanie «Ukrayins'ka pravda. Ekonomichna pravda». – 2013. – Rezhim dostupa: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2013/05/29/377192/>. 3. *Platizhny`j balans i zovnishnij borg Ukrayiny` III kvartal 2014 roku* [Elektronny`j resurs] / Oficijny`j sayt Nacional`nogo banku Ukrayiny`. – 2014. – Rezhym`m dostupu: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14502222>. 4. *Pro stan platizhnogo balansu v III kvartali 2014 roku* [Elektronny`j resurs] / Oficijny`j sayt Nacional`nogo banku Ukrayiny`. – 2014. – Rezhym`m dostupu: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=91916>.

Надійшла (received) 20.02.2015

УДК 658

А.А. КАЗАРЯН, аспірант, НТУ «ХП»

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСНЮЮЧИХ МЕТОДІВ РОЗПОДІЛЕННЯ НЕПРЯМИХ ВИТРАТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВСТАНОВЛЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглядаються основні методи розподілення витрат та проблема оцінки витрат на випуск продукції. Показано, що проблема оцінки в значній мірі полягає в правильному розподілі непрямих витрат. Також розглядаються проблеми, що виникають при встановленні собівартості продукції на підприємстві.

Ключові слова: непрямі витрати, розподіл непрямих витрат, метод, витрати, собівартість продукції.

Вступ. В сучасних умовах виробництва продукції питання обліку витрат виробництва та калькулювання собівартості продукції відносять до найважливіших у системі економічних досліджень, оскільки їх вирішення спрямоване на підвищення ефективності виробництва. За ознакою включення витрат до собівартості продукції їх поділяють на прямі, які безпосередньо відносять до об'єкта калькулювання, та непрямі, які не можуть бути віднесені до собівартості окремого виробу в момент їх виникнення.

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємства, величина прибутку, а також можливості для реалізації інвестиційних та соціальних програм.

При використанні різних методів і баз розподілу допоміжних та обслуговуючих виробництв загальний фінансовий результат підприємства не

© А.А. Казарян, 2015

змінюється, але за видами продукції він відрізняється, і часто досить суттєво, що виражається в зміні рентабельності продукції. Так, при використанні однієї бази розподілу виробництво групи виробів може бути збитковим, а з використанням іншої — прибутковим. Те саме стосується і методів розподілу. У зв'язку з цим, для забезпечення ефективної роботи будь-якого підприємства необхідне використання системи управління витратами як постійно функціонуючої сукупності елементів, що забезпечують цільову і системну реалізацію управлінського впливу на його витрати. Недостатня рентабельність або збитковість окремих видів продукції (робіт, послуг) можуть призвести до рішення про виключення їх з виробничої програми.

Проблема оцінки витрат на випуск продукції в значній мірі полягає в правильному розподілі непрямих витрат, оскільки прямі витрати є адресними і добре піддаються обліку. Особливо гостро ця проблема стоїть у відношенні сучасних, високотехнологічних виробництв, що характеризуються високим ступенем автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів.

Аналіз останніх досліджень і літератури. Нормативне визначення непрямих витрат наводиться у п. 4 П(С)БО 16 «Витрати», згідно з яким непрямыми витратами визначаються витрати, пов'язані з процесами виробництва, які не можуть бути віднесені до певних виробів економічно доцільним шляхом. Дослідженню та аналізу існуючих методів розподілення непрямих витрат присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, Палій В.Ф., М.Г. Чумаченко, Апчер А., С.Ф. Голова, П.Й. Атамаса, Л.В. Панферова, Ю.О. Соколова, Ч. Хорнгрена, Д. Фостера, Дж. Ріса та ін. Огляд літературних джерел з досліджуваної проблеми свідчить, що існують різні погляди на методи розподілу непрямих витрат. Однак авторами розглядаються не всі можливі методи розподілу непрямих витрат, не завжди їх розподіл пов'язується з метою розподілу витрат та цілями управління витратами та виробництвом продукції, а тому дослідження у цьому напрямку є актуальними як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Мета статті. Дослідження існуючих методів розподілу непрямих витрат для точного калькулювання собівартості продукції, визначення фінансових результатів та прийняття на цій основі управлінських рішень.

Постановка проблеми. Проблему розподілу непрямих витрат на виробництво не можна вважати розв'язаною. Річ у тім, що на ці витрати впливають різні чинники. Для вирішення цього питання необхідно при розподілі враховувати залежність кожного виду витрат від чинників, що зумовлюють їхню величину у собівартості виробів. З цією метою слід розкласти комплексні статті витрат на такі складові, які можна було б нормувати та які б залежали від кількох виробничих чинників.

Значна частина підприємств має обслуговуючі виробництва, наприклад, інструментальний, ремонтний, транспортний цехи тощо, витрати яких повинні включатись до собівартості виробленої продукції. Проте єдиної методики розподілу таких витрат немає, а застосування різних методик

призводить до отримання різних рівнів собівартості випущеної продукції, а тому некоректне застосування окремих методик може призвести до прийняття помилкових управлінських рішень.

Розподіл витрат допоміжних і обслуговуючих виробництв є суттєвою проблемою, яку повинні вирішувати на кожному підприємстві з метою запобігання прийняттю неправильних управлінських рішень, у тому числі щодо виключення окремих продуктів з виробничої програми. Вирішення цієї проблеми потребує знання та удосконалення існуючих методів розподілу непрямих витрат, використання яких сприятиме отриманню даних, які забезпечуватимуть прийняття оптимальних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу досліджень. Метою управління витратами є встановлення їх оптимального рівня в кожному конкретному випадку залежно від різних економічних параметрів виробництва, таких як номенклатура продукції, обсяги виробництва, структура витрат, прийнята на підприємстві система обліку витрат - позамовна або процесна та ін.

Позамовна система зазвичай застосовується на підприємствах з індивідуальним (дрібносерійним) характером виробництва і випуском великої номенклатури різноманітної продукції. Як приклад можна говорити про виробництво великих верстатів, енергетичної техніки, кораблів тощо. Прямі витрати при цьому розраховуються на підставі первинних облікових документів, де фіксуються витрати матеріалів, праці та тієї частини накладних витрат, які мають пряме відношення до виготовлення даної продукції.

Основну проблему при такому порядку становить розподіл накладних, непрямих витрат. Справа в тому, що підприємство зазвичай виконує кілька замовлень, і тому всю суму накладних витрат необхідно розподілити між видами продукції.

Процесна система обліку витрат і розрахунку собівартості має місце на підприємствах багатосерійного виробництва, коли в значних обсягах випускається однорідна, схожа і відносно недорога продукція. При цьому складно локалізувати витрати за окремими видами продукції, але можливо їх рівномірно розподілити між усіма видами виробів. Ключовим документом планування в даному випадку є виробнича програма місяця, розрахована, виходячи з розміру виробничих потужностей. На підставі цього документу за нормативами, прийнятими на підприємстві, визначаються потреби в матеріальних і трудових ресурсах, тобто в прямих витратах.

Проблема виникає у зв'язку з незавершеним виробництвом. Справа в тому, що понесені за період витрати пов'язані як з виготовленням готової, так і незавершеної продукції. Тому важко встановити реальну суму витрат, що припадають на одиницю готової продукції.

Найбільш складним завданням при визначенні собівартості продукції є розподіл накладних витрат між окремими видами продукції або послуг. Існує

декілька підходів, серед яких можна виділити три - метод експертних оцінок, метод базових показників і АВС-метод.

Метод експертних оцінок застосовувався і застосовується традиційно у виробництвах з високою часткою прямих витрат і невисоким рівнем автоматизації виробничих процесів. Сутність його полягала в тому, що непрямі витрати прив'язуються до рівня прямих, які добре піддаються розрахунку, а саме, матеріальних і трудових витрат. Прив'язка здійснюється практично експертно, причому за базу приймаються в більшості випадків трудові витрати. При цьому вся сума непрямих витрат розподіляється за видами продукції пропорційно прямій заробітній платі основних робітників. Трудомісткість встановлюється досить точно за розрахунками інженерів та економістів.

Метод базових показників зручний у багатонаменклатурних виробництвах, коли випускається велика гамма різних виробів, застосовується метод базових показників, диференційованих по окремих цехах і підрозділах виробництва. Сутність його полягає у встановленні нормативів цехових витрат на кожен вид продукції. Такі нормативи залишаються незмінними протягом тривалого періоду. Як бачимо, це більш деталізована модель, прив'язана до технології виготовлення і вимагає і більш досконалого обліку витрат по стадіях виробничого циклу.

Модифікацією цього методу є більш детальний підхід, що включає в себе дві стадії. Перша - накладні витрати нараховуються на так звані оціночні одиниці, тобто на певні відділи, цехи і операції. На другій стадії накладні витрати розбиваються на окремі види робіт з урахуванням технології виробництва в даному цеху.

Метод АВС (Activity Based Costing) - це найбільш прогресивний і дієвий з точки зору управління витратами метод. В даний час він перетворився на добре структуровану систему управління витратами, яка вимагає повного і впорядкованого обліку по всьому виробничому циклу.

Суть методу АВС полягає в тому, що накладні витрати поділяються на постійні та змінні і по можливості приписуються до конкретного продукту по мірі їх фактичної появи в процесі виробництва або будь-якого бізнес-процесу. Іншими словами, це спроба адресного обліку витрат і перенесення їх на той об'єкт, з виробництвом або обслуговуванням якого вони безпосередньо пов'язані.

Одним з ключових і складних технологічних питань при розрахунку собівартості є облік структури непрямих витрат і вибір порядку їх віднесення на виробничі витрати та витрати періоду. У той же час якихось жорстких рекомендацій з цього приводу не існує, кожне підприємство керується власними положеннями та інструкціями.

Розрізняють три найбільш поширених методи, такі як метод повних витрат (total, absorption costing), прямих витрат (direct costing) та нормативних витрат (standart-costing).

При використанні методу повних витрат (absorption costing) всі витрати - і прямі, і непрямі - розподіляються між реалізованою продукцією і залишками продукції на складі. Передбачається, що до складу собівартості входять матеріальні, трудові та загальновиробничі витрати. Загальногосподарські витрати відносять до витрат періоду без поділу на види продукції (рис. 1).

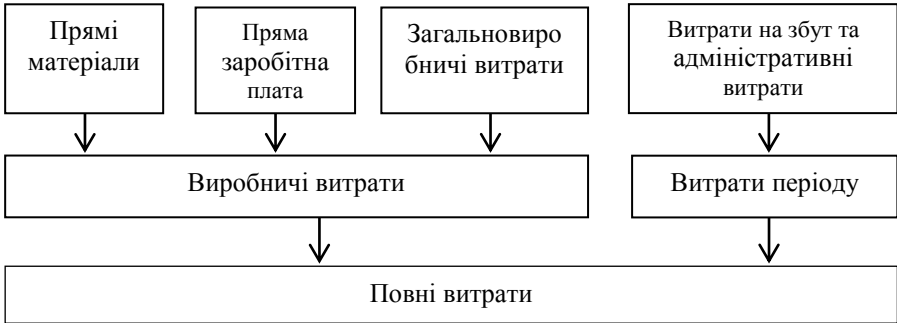

Рис. 1 - Формування витрат за методом повної собівартості

При використанні методу прямих витрат (direct costing) всі витрати поділяються на прямі і змінні, і тільки змінні відносяться на собівартість продукції. Причому до них відносять також і змінну частину загальновиробничих витрат. Постійна частина загальновиробничих витрат, також як і загальногосподарські витрати, відносяться до витрат періоду (рис.2).

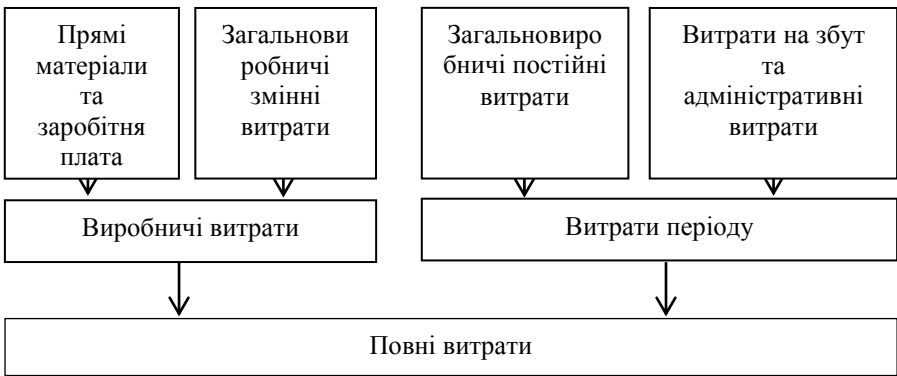

Рис. 2 - Формування витрат за методом прямих витрат «direct costing»

Вибір однієї з двох розглянутих систем обліку в практичній діяльності залежить від особливостей виробництва та ринкової ситуації. Зазвичай на вітчизняних підприємствах застосовують метод повної собівартості. Він має ряд переваг в галузі управління фінансовим результатом поточного періоду, оскільки пов'язує обсяги виробництва і повні витрати, використовувані для розрахунку коефіцієнтів непрямих витрат, із собівартістю і, відповідно, прибутком.

Система стандарт-кост дозволяє успішно вирішити два головних управлінських завдань, а саме - досягнення цільової собівартості і повноцінний контроль за витрачанням коштів на підприємстві.

Сенс цієї системи полягає в «передбаченні», плануванні рівня витрат на підставі дуже детального аналізу виробничих процесів і встановлення обґрунтованих норм витрат, які приймаються і фіксуються на виробництві у якості стандарту на певний, досить тривалий період часу. Це так звані нормативи витрат.

В цілому метод стандарт-кост забезпечує стійку основу для планування собівартості і виявлення відхилень фактичних витрат від планових, гарантує підвищення продуктивності праці і економію ресурсів, мотивує працівників до економного і розумного використання ресурсів.

Перелік переваг та недоліків системи представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 - Перелік переваг та недоліків системи стандарт-кост

№	Переваги методу стандарт-кост	Недоліки методу стандарт-кост
1	Забезпечує точне виявлення відхилень при зіставленні витрат	Ця система управління витратами може розходитися із загальною філософією підприємства і ABC-методом
2	Забезпечує більш стабільну собівартість продукції	Відхилення можуть бути не пов'язані з технологією, окремими замовленнями або партіями продукції
3	Мотивує службовців дотримуватися стандартів	Занадто багато уваги приділяється питанням вартості та продуктивності праці
4	Сприяє підвищенню продуктивності праці	При короткому життєвому циклі виробу стандарти застосовані тільки до короткого відрізка часу
5	Стимулює діяльність робочих через систему стимулювання витрат	
6	Мінімізує облікову роботу, пов'язану з калькулюванням	

Результати дослідження. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновки, що застосування різних методів та баз розподілу витрат обслуговуючих виробництв призводить до різних значень оцінки витрат основних виробництв та собівартості випущеної ними продукції, причому різниця може бути досить суттєвою і збільшується зі збільшенням долі непрямих витрат. Також не існує ідеального методу та ідеальної бази

розподілу непрямих витрат, проте для кожного підприємства можна обрати найбільш коректний метод та базу розподілу з урахуванням особливостей виробництва.

При виборі методів розподілу непрямих витрат та баз їх розподілу слід враховувати мету, з якою здійснюється такий розподіл. Так, для бухгалтерських цілей може бути застосований один метод та одна база розподілу, а з метою прийняття управлінського рішення — інші. При виборі методу розподілу непрямих витрат підприємство повинно ретельно проаналізувати ситуацію з урахуванням не тільки внутрішніх, а й зовнішніх факторів, таких як ринкова ситуація, конкурентна позиція і т.і. Це пояснюється тим, що непрямі витрати мають суттєві величини, а неадекватний розподіл непрямих витрат може призвести до прийняття помилкових управлінських рішень.

Точний розподіл непрямих витрат за видами продукції дозволяє якісніше планувати виробничу програму у частині асортименту та обсягів продукції, а також необхідні інвестиції в технологічну модернізацію, маючи на меті максимізацію прибутку підприємства.

Враховуючи суттєвий вплив застосовуваної методики розподілу витрат обслуговуючих виробництв на собівартість окремих видів продукції основного виробництва, сутність обраної методики (методи, база та послідовність розподілу) для цілей бухгалтерського обліку повинна бути розкрита в документі про облікову політику підприємства.

Список літератури: 1. *Савчук В.П.* Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В.П. Савчук – К, 2005. – 450 с. 2. *Покропивний С.Ф.* Економіка підприємства: Підручник / С.Ф. Покропивний – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с. 3. *Яковлев А.І.* Організація промислового виробництва : Підручник / А.І. Яковлев, С.П. Сударкіна, М.І. Ларка та ін.; За ред. А.І. Яковлева, С.П. Сударкіної, М.І. Ларки. – Харків : НТУ «ХП», 2007. – 356 с. 4. *Василенко В.О., Ткаченко Т.І.* Виробничий (операційний) менеджмент: Навчальний посібник / В.О.Василенко, Т.І.Ткаченко. За ред. В.О.Василенка.- Київ: Центр навчальної літератури, 2005.- 532 с. 5. *Івакіна І.* Калькулювання витрат: сучасний погляд. Різні витрати для різних цілей / І. Івакіна. - Х.: Фактор, 2008. - 176 с. 6. *Сударкіна С.П.* Економіка підприємства: навч. посібник / С.П.Сударкіна.- Харків: НТУ «ХП», 2011.-290 с. 7. *Сударкіна С.П.* Оценки стоимости машин и оборудования./ С.П.Сударкіна, Н.В.Гнесина – Харьков: Изд-во «Типография Мадрид», 2013.- 144 с.

Bibliography (transliterated): 1. Savchuk V.P., *Practical yentsyklopedyya. Fynansovuy management* / V.P. Savchuk - Kiev, 2005. - 450 p. 2. Pokropyvnyy S.F., *Economy enterprises: Textbook* / S.F. Pokropyvnyy - KIEV: KNEU, 2003. - 608 p. 3. Yakovlev A.I., *Industrial production: Textbook* / A.I. Yakovlev, S.P. Sudarkin M.I Lark etc. ; Ed. A.I. Yakovlev, S.P. Sudarkin, M.I. Lark. - Kharkov: NTU "KhPI", 2007. - 356 p. 4. Vasilenko V.A., Tkachenko, T.I. *Production (operational) management: Textbook* / V.O. Vasylenko, T.I. Tkachenko. Ed. . V.O. Vasylenka. - Kyiv Center of textbooks, 2005.- 532 p. 5. Ivakin I. *Calculation of costs: a modern look. Different costs for different purposes* / I. Ivakin. - H. : Factor, 2008. - 176 p. 6. Sudarkin S.P. *Enterprise Economics: Training. manual* / S.P. Sudarkina.- Kharkov: NTU "KhPI", 2011.-290 p. 7. Sudarkyna S.P. *Valuation of machinery and equipment.* / S.P.Sudarkyna, N.V. Hnesyna - Kharkov: Publishing House "Typography Madrid", 2013.- 144 p.

Надійшла (received) 20.02.2015

О.В. МЕЛЕНЬ, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
Ю.Ю. ХОЛОНДАЧ, студентка, НТУ «ХПІ»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗБІЛЬШЕННЯ

Стаття присвячена показникам рентабельності, які найбільш точно відображають прибутковість, фінансовий стан підприємства та ефективність виробництва. Розглянуті найбільш поширені тлумачення рентабельності авторитетних науковців та виявлено шляхи її збільшення з різних точок зору.

Ключові слова: прибуток, рентабельність, прибутковість, ефективність, підвищення, собівартість, підприємство.

Вступ. Прибутковість є однією з базових економічних категорій економіки. У широкому, найбільш узагальненому розумінні рентабельність позначає прибутковість або дохідність виробництва і реалізації всієї продукції (робіт, послуг) чи окремих її видів; дохідність підприємств, організацій, установ в цілому як суб'єктів господарської діяльності; прибутковість різних галузей економіки. Безпосередньо термін «рентабельність» не викликає різних тлумачень, оскільки під ним розуміється відношення, в чисельнику якого завжди фігурує прибуток.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Вивченням питань, що стосуються прибутковості та рентабельності господарської діяльності підприємства займається багато вчених-економістів, у тому числі О. Беленкова, К. Т. Кривенко, Л. М. Дзюбенко, О. А., Зінченко, Юрчишена Л.В., Супрун С. Д., Короткевич О.В. та інші. Методологічною основою проведеного дослідження є роботи таких провідних вітчизняних вчених – економістів, таких як Короткевич О.В., Беленкова К.Т., Тітов М.В., Шарова А., Мазаракі А.А. та інших.

Мета дослідження. Метою даної статті є дослідження прибутковості підприємства та виявлення факторів, які впливають на цей показник.

Постановка проблеми. Функціонування підприємства, незалежно від виду його діяльності і форм власності, в умовах ринку визначається його здатністю приносити достатній обсяг прибутку. В умовах ринкової економіки прибуток є найважливішим чинником стимулювання господарчої діяльності підприємства. Саме цей показник створює фінансову основу для розширення діяльності підприємств та організацій, задоволення соціальних і матеріальних потреб трудового колективу. Але, прибуток показує тільки абсолютний ефект

діяльності підприємства без урахування використаних при цьому ресурсів, тому його слід доповнювати показником рентабельності, яка і характеризує ступінь прибутковості підприємства.

Матеріали та результати досліджень. Основною метою діяльності підприємств усіх форм власності незалежно від галузевої належності, виду діяльності та інших чинників є отримання доходів у розмірі, достатньому для покриття витрат і подальшого розвитку виробництва. В сучасних умовах зростає роль формування заходів щодо підвищення прибутковості діяльності підприємства. Приділення уваги до цієї проблеми дозволить вчасно виявляти перспективні шляхи розвитку підприємств.

При створенні підприємства, його власників хвилює перш за все його прибутковість, що означає покриття прибутком витрат організації. Чим більший прибуток, тим ефективніше відбувається розвиток і з'являються можливості для розширення виробничої діяльності підприємства.

Рентабельність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку. Однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку, оскільки рентабельність - це відносний показник, тобто рівень прибутковості, що вимірюється в коефіцієнтах або відсотках. Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Показникам рентабельності, у порівнянні з абсолютними показниками прибутку, притаманні такі переваги, як більш широкі можливості порівняння (співвідношення абсолютних показників прибутку підприємств з різними обсягами діяльності, кількістю персоналу і т.д. не дає можливості проводити об'єктивну оцінку) та на показники рентабельності в меншій мірі впливають інфляційні процеси.

Науковець економіст Юрчишена Л.В. трактує рентабельність як індикатор, який характеризує ефективність фінансово-економічного механізму та прибутковість діяльності підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а також світової економічної кризи. Вона відображає адекватність системи управління та доцільність управлінських заходів у процесі функціонування виробничо-торговельного підприємства [5].

Науковець економіст Супрун С.Д. у своїй статті «Рентабельність як відносний показник оцінки роботи підприємства та особливості його застосування» тлумачить рентабельність як один з найважливіших основних показників роботи підприємства, який більш повно, ніж прибуток, відображає остаточні результати господарської діяльності господарюючого суб'єкта [4].

Науковець економіст Короткевич О.В. вважає, що рентабельність більш повно, ніж прибуток, характеризує остаточні результати господарювання, адже прибуток характеризує ефективність роботи підприємства в цілому, прибутковість різних напрямів діяльності, окупність витрат, а показники рентабельності показують співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами [1].

Київський економіст Василенко А.О. тлумачить рентабельність як такий стан діяльності, коли протягом певного періоду грошові надходження підприємства компенсують понесені витрати, створюється і накопичується прибуток [3].

На нашу думку, рентабельність виступає індикатором прибутковості підприємства, а також характеризує ефективність вкладеного капіталу, розпорядження грошовими та матеріальними коштами. Вона вимірюється за допомогою цілої системи відносних показників, що характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, прибутковість різних напрямів діяльності, вигідність виробництва окремих видів продукції.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, прибутковість різних напрямків діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної); вони більш повно, ніж прибуток, характеризують узагальнюючі результати господарювання.

Для успішного розвитку будь-якого підприємства необхідно вивчати співвідношення об'єму виробництва (реалізації) продукції з витратами і прибутком, тому дуже важливим моментом у діяльності підприємства є виявлення та кількісне вимірювання впливу факторів на показники прибутковості підприємства, пошук резервів зростання рентабельності роботи підприємства та обґрунтування і розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Резерви збільшення сум прибутку та рентабельності пов'язані з напрямками господарювання підприємства. Для керівників і відповідних спеціалістів, важливим є детальне значення масштабів дії, форм контролю та використання найбільш істотних внутрішніх і зовнішніх чинників ефективності на різних рівнях управління діяльністю підприємства.

Для підвищення показника рентабельності, к.е.н., доц. науковець Юрчишена Л.В. пропонує скоротити всі витратні статті, а саме: зменшити транспортні витрати; налагодити систему збуту; підвищити продуктивність праці [5]. Підприємству необхідно скоротити витрати на виробництво та реалізацію продукції. Необхідність поліпшення ефективності управління, підвищення прибутковості праці, ефективності виробництва, конкурентоспроможності підприємства вимагає проведення реструктуризації підприємства.

На думку економіста Супрун С.Д., збільшенню прибутку та показників рентабельності сприятиме підвищення конкурентоспроможності власної продукції за рахунок зменшення частки пасивних фондів у загальній вартості основних фондів та зменшення адміністративно-управлінських витрат [4].

Економіст-науковець Короткевич О.В. у своїй статті підкреслює, що підприємство може збільшити свої доходи за рахунок нарощення обсягів реалізації продукції, і таким чином збільшити рентабельність основної діяльності. Для цього потрібно збільшувати інші фінансові доходи або проводити діяльність в результаті якої можливе отримання доходів від участі

в капіталі. Також потрібно вживати ряд заходів, які будуть забезпечувати конкурентоспроможність продукції для освоєння європейських ринків [1].

Економіст-науковець Морозов Ю.П. вважає, що найбільший ефект підвищення рентабельності досягається при пошуку резервів на перед виробничій стадії. Тут можуть бути виявлені резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок поліпшення конструкції виробу, удосконалення технології його виробництва, застосування більш дешевої сировини і т.д. Саме на цій стадії об'єктивно містяться найбільші резерви зниження собівартості продукції. І чим повніше вони виявлені на цьому етапі, тим вища ефективність цього виробу взагалі [2].

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що значення аналізу рентабельності полягає в оптимізації процесу управління основною діяльністю підприємства шляхом наукового обґрунтування резервів підвищення її ефективності. Для покращення показників рентабельності як головних коефіцієнтів прибутковості господарської діяльності, потрібно, перш за все, розширювати обсяги виробництва та знижувати собівартість продукції; розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент та підвищувати якість продукції, впроваджувати заходи по підвищенню продуктивності праці своїх працівників; грамотно будувати договірні відносини з постачальниками і покупцями; вміти доцільно розміщувати отриманий раніше прибуток для досягнення оптимального ефекту та з максимальною віддачею використовувати потенціал, що є в розпорядженні підприємства (у тому числі фінансові ресурси).

Список літератури: 1. *Короткевич О.В.* Рентабельність господарської діяльності підприємств: структура, рівень, динаміка. / Економіка підприємства 2008 2. *Морозов Ю.П.* Шляхи підвищення результативності підприємств – 2007 3. *Василенко А.О.* Планування рентабельності виробництва / Журнал-вісник Економіка України. - 2007. - №2 4. *Супрун С.Д.* Теоретичні аспекти визначення рентабельності / «Главбух» 2010 р. 5. *Юрчишена Л.В.* Найбільш ефективні шляхи підвищення прибутковості підприємства / Одеський економічний університет.

Bibliography (transliterated): 1. *Karatkevich O.V.* Rentabelnist gospodarської diyalnosti pidpriemstv : structure, riven, dinamika. / Ekonomika pidpriemstva 2008 2. *Y. Morozov Shlyakhu Pidvischennya rezultativnosti pidpriemstv* - 2007 3. *Vasilenko S.A.* Planuvannya rentabelnosti virobnitstva / Journal - News Ekonomika Ukraine . - 2007. - No 2 4. *Suprun S.D.* Teoretichni aspektu viznachennya rentabelnosti / «Glavbukh» 2010 p. 5. *Yurchishena L.V.* Naybilsh efektyvni shlyakhi pidvischennya pributkovosti pidpriemstva / Metro Manila ekonomichny universitet.

Надійшла (received) 24.02.2015

О.М. ГОЛОЛОБОВА, асистент, НТУ «ХПІ»;

М. І. ЛАРКА, канд. екон. наук, проф. НТУ «ХПІ»

АНАЛІЗ РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проведенню аналізу потенціалу розвитку і впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії на промислових підприємствах України. При оцінюванні економічно доцільного рівня міжгалузевого потенціалу енергозбереження було виявлено найбільш ефективні заходи щодо використання вторинних енергетичних ресурсів для виробництва енергії, впровадження засобів обліку та регулювання споживання енергоресурсів та створення автоматизованих систем управління їх споживанням.

Ключові слова: енергетичний потенціал, нетрадиційні джерела енергії, відновлювані джерела енергії, енергозбереження, енергетичні ресурси.

Вступ. На сьогоднішній день економічне зростання будь якої країни є неможливим без ефективного використання наявних ресурсів, особливо паливно-енергетичних. На сучасному етапі перед більшістю вітчизняних промислових підприємств постає проблема раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів. Відповідно до «Енергетичної стратегії України», розробленої на період до 2030 року, передбачається впровадження енергозберігаючої моделі розвитку економіки, яка направлена на зменшення енергоємності вітчизняних виробництв. Для значної кількості промислових підприємств фактор енергозбереження все ще залишається одним із визначальних. Це пов'язано із тим, що й досі залишається велика частка підприємств, які використовують в виробничому процесі морально та фізично застаріле обладнання, техніку і технології. За таких умов для розвитку вітчизняної промисловості перспективною є розробка комплексу заходів щодо енергозбереження, який дозволить зменшити значні фінансові втрати та подальші витрати підприємств.

Енергетичний потенціал за джерелами походження поділяється на потенціал невідновлювальних енергоджерел – ПНЕ: паливні копалини, включаючи уран і торій, які використовуються атомними електростанціями та ін., та потенціал відновлювальних енергоресурсів – ПВЕ: енергії Сонця; трансформованої сонячної енергії – енергії рік, вітру та процесів фотосинтезу; геотермальної енергії; гравітаційної енергії та ін. [3].

Потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії в Україні у своїй структурі має: потенціал вітрової енергії; потенціал геотермальної енергії; потенціал енергії надлишкового тиску природного газу; енергетичний потенціал шахтного метану; енергетичний потенціал теплової енергії стічних вод; енергетичний потенціал теплоти ґрунту і ґрунтових вод та ін.

© О. М. Гололобова, М. І. Ларка, 2015

Подальший розвиток української економіки та здатність продукції вітчизняних промислових підприємств конкурувати на світовому ринку неможливі без подальшого впровадження енергозберігаючих заходів, які спрямовані на скорочення енергетичної складової в загальній структурі собівартості продукції. На сьогодні, за оцінками експертів [6; 109–112], українські підприємства витрачають у десятки разів більше енергоресурсів на виробництво одиниці продукції, ніж їх конкуренти в економічно розвинених країнах. Вдале вирішення проблем енергозбереження тісно пов'язане з можливістю запровадження енергозберігаючих інноваційних проєктів (ЕІП). Впровадження в життя таких проєктів є однією з основних умов виживання (виходу з кризи) більшої частини українських підприємств, регіонів та країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Питанням управління енерговикористанням і ресурсозбереженням на підприємствах, дослідження, оцінки та розробки різноманітних, в тому числі й альтернативних способів енергозбереження, присвячено роботи вчених-економістів, зокрема: Р. Акоффа, Т. М. Афонченкової, Ю. І. Бакаліна, І. О. Башмакова, С. Бегза, В. М. Гейця, Ю. В. Глазунова, Л. А. Голованової, Б. В. Димо, В. А. Жовтянського, Д. В. Зеркалова, Дж. Мітчелла, І. М. Мигас, А. В. Чернявського, Г. О. Швіндіної, А. К. Шидловського та ін.

У роботах цих вчених запропоновано теоретичні та науково-методичні підходи до формування й ефективного використання енергетичного потенціалу вітчизняних підприємств, ґрунтовно досліджено питання взаємозв'язку між їх економічним розвитком та рівнем енергетичного споживання. Однак, незважаючи на велику кількість проведених досліджень, все ще не були розроблені остаточні, найбільш ефективні, альтернативні і дієві способи впровадження ефективної системи енергозбереження на промислових підприємствах України.

Мета статті. Метою статті є розробка обґрунтованих рекомендацій щодо впровадження системи заходів з оцінювання та використання потенціалу енергозбереження промислових підприємств, відповідного їх можливостям та досягнутому рівню використання енергії.

Постановк проблеми. Розробка та впровадження енергозберігаючих заходів на промислових підприємствах вимагає комплексного енергетичного обстеження систем енергопостачання з метою визначення місць неефективного використання енергії у виробничій та обслуговуючих сферах. Система розроблених енергозберігаючих заходів промислових підприємств передбачає вирішення питання економії не тільки енергії, а й фінансових коштів. В даній статті розглядається саме проблема енергозбереження, як виду діяльності з реалізації певних заходів, спрямованих на ефективне використання всіх видів енергетичних ресурсів промислових підприємств.

Матеріали досліджень. Потенціал енергозбереження – це максимальна економія паливно-енергетичних ресурсів, яка може бути одержана внаслідок

ліквідації всіх видів втрат енергії (оборотних втрат енергії) у національному господарстві. За оцінками фахівців загальний потенціал енергозбереження в Україні дорівнює 122 млн т у. п. у 2014 р., а у 2030 р., за прогнозними даними, становитиме 570,3 млн т у. п.

Відповідно промисловість та житлово-комунальний сектор мають найбільші потенціали енергозбереження. Впровадження заходів щодо збільшення енергоефективності більшості промислових виробництв надасть змогу заощаджувати до 17 млн тон нафтового еквіваленту, це, у свою чергу, становить приблизно 7,3 млрд євро. Проведення заходів у житлово-комунальному секторі дозволить щорічно отримувати економію в 8,3 млн тон нафтового еквіваленту.

За даними Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. [1], Україна має величезний потенціал розвитку і впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії (НВДЕ) (див. у табл. 1).

Таблиця 1– Основні напрямки та показники розвитку НВДЕ (прогнози), млн т у. п. / рік

Напрямок нетрадиційної енергетики	Рівень розвитку НВДЕ			
	2010 р.	2015 р.	2020 р.	2030 р.
Позабалансові джерела енергії, разом	13,85	15,96	18,5	22,2
у тому числі: Шахтний метан	0,05	0,96	2,8	5,8
Відновлювані джерела енергії, разом у тому числі:	1,661	3,842	12,054	35,53
Біоенергетика	1,3	2,7	6,3	9,2
Сонячна енергетика	0,003	0,032	0,284	1,1
Мала гідроенергетика	0,12	0,52	0,85	1,13
Геотермальна енергетика	0,02	0,08	0,19	0,7
Вітроенергетика	0,018	0,21	0,53	0,7
Енергія доквілля	0,2	0,3	3,9	22,7
Усього	15,51	19,83	30,55	57,73

Також, для з'ясування можливостей промислового підприємства з погляду зниження витрат енергії на виробничі цілі необхідне проведення енергоаудиту. Енергоаудит – відкрите обстеження і контроль підприємств та організацій, окремих виробництв і промислових комплексів з їх ініціативи з метою визначення реальних і потенційних можливостей економії енергоресурсів і пошуку шляхів надання допомоги суб'єктам господарювання для підвищення ефективності енерговикористання [4].

Основними складовими енергоаудиту є:

- одержання й обґрунтування точних показників фактичного енергетичного балансу підприємства та його структури;
- дослідження отриманих даних і визначення за допомогою засобів виміру та обліку параметрів за потоками енергії;
- опитування й анкетування учасників процесу виробництва або споживання енергоресурсу;
- вивчення супутньої нормативної бази, керівних документів та інструкцій на підприємстві;
- обґрунтування економічної ефективності впровадження максимально результативних заходів;
- складання звіту, що містить результати проведеного енергоаудиту;
- надання рекомендацій щодо подальшого моніторингу енергоспоживання.

За результатами проведення енергетичного аудиту складається енергетичний паспорт. Паспорт призначений для відображення фактичного складу енергогенерувального, енергоспоживального та енергопостачального обладнання, енергоспоживальних технологічних процесів, цехів, дільниць, споруд тощо, їх характеристик і стану використання паливно-енергетичних ресурсів у виробництві, залучення до енергетичного балансу вторинних енергетичних ресурсів, поновлюваних і альтернативних джерел енергії та інших відомостей, які забезпечують можливість аналізу стану енергоспоживання підприємства й ефективності використання ПЕР та розробки заходів щодо поступового впровадження в процеси правотворчої, інвестиційної, управлінської та іншої діяльності вимог законодавства з енергозбереження, розвитку та технологічного переозброєння [9].

Обґрунтованому вибору оптимальної форми постачання енергії сприяє вдосконалення та створення системи енергетичного менеджменту й аудиту не тільки на рівні держави, а й на рівні підприємства. Енергетичний менеджмент промислового підприємства – це система управління, спрямована на забезпечення раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, яка базується на проведенні типових енерготехнологічних вимірювань, перевірок, аналізі енерговикористання та впровадженні енергозберігаючих заходів [8, с. 368].

Отже, виходячи з вищесказаного, сьогодні в Україні нагальною є потреба в послугах енергосервісних компаній (ЕСКО). Ці компанії не тільки надають послуги з енергоаудиту та енергоменеджменту, планування та проектування технічних рішень, але й дозволяють підприємствам реалізовувати енергозберігаючі проекти, не витрачаючи власних коштів.

Результати досліджень. На даному етапі Україна має потужні ресурси вітрової енергії: річний технічний вітроенергетичний потенціал, за оцінками фахівців [1; 2], дорівнює 30 млрд кВт·год; значні ресурси геотермальної енергії, загальний потенціал яких у програмі державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та малої гідро- й

теплоенергетики оцінюється в розмірі 43810 кВт·год/рік, що еквівалентно запасам палива в обсязі 50106 т у. п. [3]. Сьогодні потужність вітрової енергії, що існує, оцінюється в 90 МВт. Установки, що експлуатуються, мають невелику потужність – у середньому на рівні 110 кВт. Потенціал вітрової енергії, який може бути використаний до 2030 р., оцінюється в 16 ГВт, причому щорічно можна виробляти від 25 до 30 ТВт / рік електроенергії [5, с. 18].

Також, одним із перспективних видів відновлюваних енергетичних ресурсів в Україні є біомаса (солома зернових культур; стебло кукурудзи, лушпиння соняшника; біогаз з гною, зі стічних вод, із полігонів твердих побутових відходів; відходи деревини; паливні брикети з твердих побутових відходів; рідке паливо (біодизель, біоетанол); енергетична рослинність – верба, тополя та ін., потенціал якої досягає 23,6 млн т у. п. / рік [5, с. 20]. У 2013р. приблизно 0,67 % попиту на первинну енергію покривалося за рахунок біомаси, яка здебільшого використовувалась при децентралізованому енергоспоживанні.

При оцінюванні ступеня використання складових міжгалузевого потенціалу енергозбереження було з'ясовано, що основні капітальні витрати при подальшому розвитку складових потенціалу енергозбереження будуть припадати на енерготехнологічну та енергоорганізаційну складові, особливо в частині використання сучасних технологій спалювання низькоякісного вугілля та підвищення рівня використання вторинних енергоресурсів. Ці заходи, у свою чергу, можна віднести до нетрадиційних заходів з енергозбереження.

Найбільш ефективними заходами при оцінюванні економічно доцільного рівня міжгалузевого потенціалу енергозбереження було виявлено наступні: упровадження засобів силової електроніки, використання економічних систем і приладів освітлення, використання вторинних енергетичних ресурсів для виробництва енергії, впровадження засобів обліку та регулювання споживання енергоресурсів та створення автоматизованих систем управління їх споживанням.

Застосування подібних заходів дозволить Україні залучити всі наявні можливості, які фахівці [6, с. 71] пов'язують з використанням сучасних енергоефективних технологій.

У свою чергу, така технологічна і структурна перебудова потребують значних капітальних вливань, які пов'язані із залученням передових інноваційно-інвестиційних проектів у сфері енергозбереження. Але тут виникає низка питань, пов'язаних з результативністю цих проектів. Як відзначають фахівці [6, с. 90], існують певні складнощі з розрахунком ефективності таких заходів. Ця проблема виникає внаслідок постійного росту цін на ПЕР, які Україна закуповує в значному обсязі.

Промислове підприємство, яке визначило для себе необхідність упровадження енергозберігаючих інноваційних проектів, зіштовхується з

ключовою проблемою пошуку та вибору джерел фінансування подібних заходів.

Як відомо, основними джерелами фінансування таких проектів є:

- власні кошти підприємств;
- кошти держави;
- кошти фінансових компаній та установ.

Світова практика свідчить про всеосяжну фінансову підтримку таких заходів з боку держави. Але після аналізу стану й розвитку фінансового ринку України стає зрозумілим, що державі сьогодні не під силу забезпечити пряме фінансування подібних заходів повною мірою, а в деяких випадках, навіть частково. Тому основна роль, яка відводиться державі в процесі реалізації таких проектів – це створення сприятливого інвестиційного клімату та впровадження непрямих методів підтримки заходів з енергозбереження [7].

Основними джерелами фінансування інноваційних проектів на машинобудівних підприємствах у світовій практиці є банківські кредити, іноземні інвестиції та використання перфоманс-контракту. Схема джерел фінансування ЕП в Україні наведена у табл. 2.

Таблиця 2– Схема джерел фінансування ЕП

Джерела фінансування енергозберігаючих інноваційних проектів на підприємствах				
Внутрішні	Зовнішні			Комбіновані
Амортизація	Позичені	Залучені	Кошти державного бюджету, Державного фонду енергозбереження та інших позабюджетних фондів	
	Кредити місцевих та іноземних банків	Внески в статутний фонд	Кошти держбюджету та місцевих бюджетів	
Реінвестований прибуток	Кошти страхових та інших комерційних організацій	Кошти комерційних структур та фондів надані безоплатно	Кошти спеціальних позабюджетних фондів	
Страхові виплати	Лізинг	Гранти, дотації	Венчурне фінансування	
Кошти оборотного капіталу	Випуск облігацій	Випуск та розміщення акцій на фондовому ринку		
Кошти від економії ресурсів				

Як бачимо, в останні роки обсяги фінансування програм з енергозбереження мають тенденцію до зниження. З кожним роком скорочуються асигнування з державних та місцевих бюджетів. Основна частина проектів фінансується за рахунок самих підприємств та кредитів, що надаються іноземними інвесторами. Для подальшого розвитку таких проектів, як уже відзначалося, вирішальне значення матиме формування та вдосконалення ефективної системи управління розвитком потенціалу енергозбереження як з боку самих підприємств, так і з боку держави.

Висновки. Існує велика кількість заходів з енергозбереження, які можуть бути запропоновані промисловим підприємствам. Один з найбільш дієвих способів підвищення ефективності використання енергії – застосування сучасних технологій енергозбереження, адже частка витрат на електроенергію вітчизняних промислових підприємств становить 30 – 40 % собівартості продукції.

Сучасні технології енергозбереження не тільки уможливають значне зменшення витрат на енергетичну складову, але й мають очевидні екологічні плюси. Оскільки впровадження цих технологій, у свою чергу, зумовлює підвищення ефективності роботи теплоелектростанцій, модернізацію центральних теплових пунктів із заміною застарілого обладнання, використання довговічних теплоізоляційних матеріалів при прокладці тепломереж, повторне використання теплової енергії.

Дослідження сучасного стану енергоспоживання промисловими підприємствами України дозволило стверджувати, що вибір найбільш економічної форми енергопостачання залежить від низки факторів: розмір підприємства; обсяг та види енергії, що споживаються; тип продукції, що випускається; галузеві особливості; форма власності.

Список літератури: 1. Яковлев А. І. Економічна сутність та методичні основи визначення рівня потенціалу виробничої системи / А. І. Яковлев, О. П. Косенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №2. – С.172-178. 2. Жаліло Я. А. Післякризовий розвиток економіки України : засади стратегії модернізації / Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Белінська Я. та ін.. – К. : НІСД, 2012. – 144 с. 3. Мица Н. В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні / Н. В. Мица // Сталій розвиток економіки. – 2011. – №4. 4. Жовтянський В. А. Удосконалення механізмів енергозбереження у розрізі ринкових перетворень в Україні / Регіональний Європейський форум. Доп. Україна, Київ, 16-19 травня 2000 р. – К. : Всеукр. Енергет. Комітет. – 2000. – Т. 1. 5. Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні: потенціал, перешкоди і рекомендації щодо економічної політики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09108.pdf>. 6. Стадник В. В. Управління ефективністю енергоспоживання підприємства: монографія / М. А. Йохна, О. А. Миколюк, В. В. Стадник. - Хмельницький: ХНУ, 2012. – 193 с. 7. Кітченко О. М. Джерела фінансування енергозберігаючих інноваційних проектів / О. М. Кітченко, С. П. Сударкіна // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2009. – Т. 3, Вип. 251. – С. 750–758. 8. Мایяренко В. А. Енергетика, довкілля, енергозбереження. / В. А. Мایяренко, Л. В. Лисак. – Х. : Рубікон, 2004. – 368 с. 9. Порядок видачі, оформлення, реєстрації «Енергетичного паспорта підприємства» та оплати послуг при його впровадженні (із змінами) // [Електронний ресурс] // – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_a1/pg_ivwasi.htm.

Bibliography (transliterated): 1. Yakovlyev A. I. *Ekonomichna sutnist' ta metodychni osnovy vy`znachennya rivnyaya potentsialu vy`robn`choyi sy`stemy* / A. I. Yakovlyev, O. P. Kosenko // *Marketyn`g i menedzhment innovacij.* – 2011. – No 2. – P. 172-178. 2. Zhalilo Ya. A. *Pislyakry`zovy`j rozvy`tok ekonomiky` Ukrainy` : zasady` strategiyi modernizaciyi* / Zhalilo Ya. A., Pokry`shka D. S., Belins`ka Ya. ta in.. – Kiev: NISD, 2012. – 144 p. 3. Myzza N. V. *Sutnist' ta problemy` energoberezhennya v Ukraini* / N. V. My`cza // *Staly`j rozvy`tok ekonomiky`.* – 2011. – No 4. 4. Zhovtyansk`ky`j V. A. *Udoskonalennya mexanizmiv energoberezhennya u rozrizi ry`nkovy`x peretvoren` v Ukraini* / Regional`ny`j Yevropejs`ky`j forum. Dop. Ukrainina, Kiev, 16-19 travnya 2000 r. – Kiev: Vseukr. Energet. Komitet. – 2000. – Vol. 1. 5. *Rozvy`tok vidnovlyuvany`x dzherel energiyi v Ukraini: potencial, pereshkody` i rekomendaciyi shhodo ekonomichnoyi polity`ky`* / [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09108.pdf>. 6. Stadny`k V. V. *Upravlinnya efekty`vnisty energospozhy`vannya pidpry`yemstva: monografiya* / M. A. Joxna, O. A. My`kolyuk, V. V. Stadny`k. - Xmelnyckyj: XNU, 2012. – 193 p. 7. Kitchenko O. M. *Dzherela finansuvannya energoberigayuchy`x innovacijny`x proektiv* / O. M. Kitchenko, S. P. Sudarkina // *Ekonomika : problemy` teoriiy ta prakty`ky`.* – Dnipropetrovs`k : DNU. – 2009. – Vol. 3, No 251. P. 750–758. 8. Malyarenko V. A. *Energety`ka, dovkillya, energoberezhennya.* / V. A. Malyarenko, L. V. Ly`sak. – Kharkiv: Rubikon, 2004. – 368 p. 9. *Poryadok vy`dachi, oformlennya, reyestraciyi «Energety`chnogo pasporta pidpry`yemstva» ta oplyaty` poslug pry`jogo vprovadzheni (iz zminamy`)* // [Elektronny`j resurs] // – Rezhy`m dostupu : http://www.uazakon.com/documents/date_al/pg_ivwasi.htm.

Надійшла (received) 24.02.2015

УДК 330.341.13

С. В. СУСЛІКОВ, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
А. В. СУСЛІКОВ, студент, НТУ «ХПІ»;
В. О. КОЛЧІНА, студент, НТУ «ХПІ»

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У роботі проаналізовані існуючі підходи до розуміння сутності та структури інноваційного потенціалу підприємств, висвітлена сутність і структура інноваційного потенціалу підприємств та обґрунтуванні авторські пропозиції з даних питань. Запропоновано авторське трактування структури інноваційного потенціалу підприємства, яке являє собою систему, що складається з інноваційного потенціалу внутрішнього середовища підприємства та каталізаторів зовнішнього середовища.

Ключові слова: інновації, потенціал, інноваційний процес, інвестиційний потенціал, каталізатори зовнішнього середовища.

Вступ. У сучасних умовах швидкоплинний світ вимагає від підприємств розширення існуючих підходів і знаходження нових методів управління. Скорочення життєвого циклу продукту, зростаючі потреби ринку і споживачів змушують виробників пристосовуватися до мінливої кон'юнктури, при цьому у вираші виявляється той, хто швидше за всіх

© С. В. Сусліков, А. В. Сусліков, В. О. Колчіна, 2015

Bibliography (transliterated): 1. Yakovlyev A. I. *Ekonomichna sutnist' ta metodychni osnovy vy`znachennya rivnyaya potencialu vy`robn`choyi sy`stemy* / A. I. Yakovlyev, O. P. Kosenko // *Marketyn`g i menedzhment innovacij.* – 2011. – No 2. – P. 172-178. 2. Zhalilo Ya. A. *Pislyakry`zovyy rozvy`tok ekonomiky` Ukrainy` : zasady` strategiyi modernizaciyi* / Zhalilo Ya. A., Pokry`shka D. S., Belins`ka Ya. ta in.. – Kiev: NISD, 2012. – 144 p. 3. Myzza N. V. *Sutnist' ta problemy` energoberezhennya v Ukraini* / N. V. My`cza // *Staly`j rozvy`tok ekonomiky`.* – 2011. – No 4. 4. Zhovtyansk`ky` V. A. *Udoskonalennya mexanizmiv energoberezhennya u rozrizi ry`nkovy`x peretvoren` v Ukraini* / Regional`ny`j Yevropejs`ky`j forum. Dop. Ukrainina, Kiev, 16-19 travnya 2000 r. – Kiev: Vseukr. Energet. Komitet. – 2000. – Vol. 1. 5. *Rozvy`tok vidnovlyuvany`x dzherel energiyi v Ukraini: potencial, pereshkody` i rekomendaciyi shhodo ekonomichnoyi polity`ky`* / [Elektronny`j resurs]. – Rezhym dostupu : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09108.pdf>. 6. Stadny`k V. V. *Upravlinnya efekty`vnisty energospozhy`vannya pidpry`yemstva: monografiya* / M. A. Joxna, O. A. My`kolyuk, V. V. Stadny`k. - Xmelnyckyj: XNU, 2012. – 193 p. 7. Kitchenko O. M. *Dzherela finansuvannya energoberigayuchy`x innovacijny`x proektiv* / O. M. Kitchenko, S. P. Sudarkina // *Ekonomika : problemy` teoriiy ta prakty`ky`.* – Dnipropetrovs`k : DNU. – 2009. – Vol. 3, No 251. P. 750–758. 8. Malyarenko V. A. *Energety`ka, dovkillya, energoberezhennya.* / V. A. Malyarenko, L. V. Ly`sak. – Kharkiv: Rubikon, 2004. – 368 p. 9. *Poryadok vy`dachi, oformlennya, reyestraciyi «Energety`chnogo pasporta pidpry`yemstva» ta oplyaty` poslug pry`jogo vprovadzheni (iz zminamy`)* // [Elektronny`j resurs] // – Rezhym dostupu : http://www.uazakon.com/documents/date_al/pg_ivwasi.htm.

Надійшла (received) 24.02.2015

УДК 330.341.13

С. В. СУСЛІКОВ, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
А. В. СУСЛІКОВ, студент, НТУ «ХПІ»;
В. О. КОЛЧІНА, студент, НТУ «ХПІ»

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У роботі проаналізовані існуючі підходи до розуміння сутності та структури інноваційного потенціалу підприємств, висвітлена сутність і структура інноваційного потенціалу підприємств та обґрунтуванні авторські пропозиції з даних питань. Запропоновано авторське трактування структури інноваційного потенціалу підприємства, яке являє собою систему, що складається з інноваційного потенціалу внутрішнього середовища підприємства та каталізаторів зовнішнього середовища.

Ключові слова: інновації, потенціал, інноваційний процес, інвестиційний потенціал, каталізатори зовнішнього середовища.

Вступ. У сучасних умовах швидкоплинний світ вимагає від підприємств розширення існуючих підходів і знаходження нових методів управління. Скорочення життєвого циклу продукту, зростаючі потреби ринку і споживачів змушують виробників пристосовуватися до мінливої кон'юнктури, при цьому у вираші виявляється той, хто швидше за всіх

© С. В. Сусліков, А. В. Сусліков, В. О. Колчіна, 2015

здатний реагувати на зміни в суспільстві і втілювати в життя задумане, тобто використовувати свій інноваційний потенціал. Інноваційний потенціал підприємства фактично забезпечує можливість його подальшого розвитку. Але важливим є не тільки володіння цим фактором, а й здатність його ефективно реалізовувати.

Аналіз останніх досліджень. Питання формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємства знаходять широке висвітлення в роботах зарубіжних таких як І. Ансофф, П. Друкер, Б. Твісс, Дж. Томпсон, С. Вінтер, К. Фрімен, П. Хайт, Й. Шумпетер та ін. І вітчизняних авторів В.Д. Андріанов, С.Ю. Глазьев, Г.Я. Гольдштейн, В.Ф. Гриньов, Г.І. Жіц, П.Н. Завлін, В.Г. Матвейкін, О.П. Молчанова, А.І. Пригожин, А.А. Тріфілова, Р.А. Фатхутдінов, Ю.В. Яковець та ін.

Мета дослідження. Метою даної статті є аналіз існуючих підходів до розуміння сутності та структури інноваційного потенціалу підприємств та обґрунтування авторських пропозицій з даних питань.

Матеріали досліджень. На даний момент економіка України знаходиться в стані спаду, спровокованого як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, що посилює диспропорцію між наявністю інноваційних можливостей і їх реальним втіленням на практиці. Кількість підприємств, які мають сильний інноваційний потенціал стає все менше, але ще менше число підприємств можуть ефективно його використовувати.

В основному, дана проблема пов'язана з відсутністю комплексних досліджень, методологічних розробок і концептуальних підходів до оцінки інноваційного потенціалу та ефективності його використання. З причини цих причин, дослідження потенціалу підприємства є актуальним завданням.

Складність визначення інноваційного потенціалу обумовлена різним розумінням даного терміну вченими і відсутністю комплексних методичних досліджень у цій області.

Розкриття сутності поняття "інноваційний потенціал" доцільно здійснювати через визначення його складових категорій.

Поняття "потенціал" походить від латинського слова "potentia", яке означає силу, міць, можливість, здатність, існуючу в прихованому вигляді і здатну проявитися за певних умов. У більш широкому сенсі потенціал - це сукупність факторів, наявних, які можуть бути використані і приведені в дію для досягнення певної мети, результату. При чому потенціал може бути явним і прихованим, використовуваним або неживим [1].

Беручи до уваги вищевикладене, категорію "інноваційний потенціал" цілком можна трактувати як здатність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан з метою задоволення існуючих або знов виникаючих потреб (суб'єкта-новатора, споживача, ринку і т.п.). При цьому ефективне використання інноваційного потенціалу уможливує перехід від прихованої можливості до явної реальності, тобто з одного стану в інший (а

саме, від традиційного до нового). Отже, інноваційний потенціал - це свого роду характеристика здатності системи до зміни, поліпшення, прогресу.

Наведемо тут й інші визначення поняття інноваційного потенціалу.

Монастирний Е. А. говорить про те, що інноваційний потенціал - це здатність системи організувати і здійснювати процеси, спрямовані на досягнення результатів, найбільш повно відповідних змін зовнішніх умов, в першу чергу, змін вимог ринку [2].

Миколаїв А. І. розглядає інноваційний потенціал як здатність різних галузей народного господарства виробляти наукоємну продукцію, що відповідає вимогам світового ринку. Тому інноваційний потенціал прив'язаний до конкретного рівня економіки - народному господарству [3].

На думку Аюшеевої Л. А. інноваційний потенціал являє собою частину економічного потенціалу, виражена у вигляді науково-дослідних, проектно конструкторських, технологічних організацій, експериментальних виробництв, досвідчених розробок, персоналу науково-дослідних організацій, їх кваліфікації і здатності до нестандартних новаторським ідеям [4].

Трухін С. А. розглядає інноваційний потенціал з точки зору структурної характеристики і визначає його як «сукупність науково-технічних, виробничих, технологічних, кадрових, інфраструктурних, фінансових, правових та інших можливостей господарюючих суб'єктів регіону забезпечити сприйняття і дифузію інновацій».

На думку Москвіної О. С. інноваційний потенціал (фірми, наукового центру, країни в цілому) являє собою наявні та призначені для досягнення інноваційних цілей (реалізації інноваційної стратегії, програм, проектів) ресурси, а також організаційні структури і технології (механізми) інноваційної діяльності [5].

Краюхин Г. А., Шабайкова Л. Ф. визначають інноваційний потенціал як сукупність кадрових, матеріально-технічних, інформаційних і фінансових ресурсів, що обслуговуються відповідною інфраструктурою, призначеної для реалізації нововведень.

Таким чином, існують різні поняття інноваційного потенціалу. Наведені визначення не розкривають всієї його суті, а розглядають лише деякі складові частини. У зв'язку з цим різняться підходи до визначення структури інноваційного потенціалу.

Деякі дослідники представляють структуру інноваційного потенціалу як єдність трьох його складових: ресурсної, внутрішньої і результативною, які співіснують взаємно, припускають і обумовлюють один одного, і проявляються при використанні як його триєдина сутність.

Ресурсна складова інноваційного потенціалу є свого роду "плацдармом" для його формування. Вона включає в себе наступні основні компоненти, що мають різне функціональне призначення: матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, людські та інші види ресурсів.

Результативна складова виступає відображенням кінцевого результату реалізації наявних можливостей (у вигляді нового продукту, отриманого в ході здійснення інноваційного процесу). Таким чином, вона виступає свого роду цільовою характеристикою інноваційного потенціалу. Важливість цієї складової і доцільність відособленого виділення підтверджуються тим, що її збільшення, у свою чергу, сприяє розвитку інших складових (наприклад, ресурсної). Іншими словами, результативна складова, сама будучи результатом кількісної та якісної зміни, несе в собі потенційні можливості виведення на новий рівень функціонування як інноваційного потенціалу, так і системи в цілому [6].

Внутрішня складова являє собою "важіль", що забезпечує дієздатність та ефективність функціонування всіх попередніх елементів. Загалом вказана складова характеризує можливість цілеспрямованого здійснення інноваційної діяльності, тобто визначає здатність системи на принципах комерційної результативності залучати ресурси для ініціювання, створення і поширення різного роду нововведень.

Проаналізувавши існуючі погляди на структуру інноваційного потенціалу підприємств, запропонований свій варіант будови даної економічної категорії (рисунок 1). В даному випадку в основу запропонованого варіанту покладений підхід, сформований Краюхіної Г. А. [7], доповнений і розвинений автором даної роботи.

Як видно з рисунку складові інноваційного потенціалу групуються у два блоки: інноваційні ресурси та каталізатори. Під інноваційними ресурсами підприємства ми розуміємо сукупність тих складових його ресурсів - матеріальних, нематеріальних і фінансових, які підприємство використовує і може залучити для впровадження інновацій. Каталізатори - це фактори, які стимулюють інноваційну активність, покликані прискорити трансформацію інноваційних ідей в кінцевий продукт і забезпечити оптимальне використання інноваційних ресурсів.

Розвиток інноваційного потенціалу організації має здійснюватися тільки через розвиток усіх її підрозділів. Тому в якості інструменту оцінки інноваційного потенціалу доцільно використовувати діагностику внутрішніх ресурсів. Внутрішній потенціал включає:

- 1) продуктовий (проектний) - напрям діяльності організації та їх результати у вигляді продуктів і послуг (проекти і програми);
- 2) функціональний - перетворення ресурсів і керування в продукти і послуги в процесі трудової діяльності співробітників організації;
- 3) організаційний - організаційна структура, технологія процесів по усіх функціях і проектах, організаційна культура;
- 4) управлінський - загальне керівництво організації, система і стиль управління.

Внутрішній потенціал характеризує можливість цілеспрямованого здійснення інноваційної діяльності, тобто визначає здатність системи на

принципах комерційної результативності залучати ресурси для ініціювання, створення і поширення різного роду нововведень і характеризується через процеси створення і впровадження нового продукту, забезпечення взаємозв'язку новатора як з наукою, що надає прогресивні ідеї, так і ринком, що споживає готовий продукт, а також методи і способи управління інноваційним процесом.

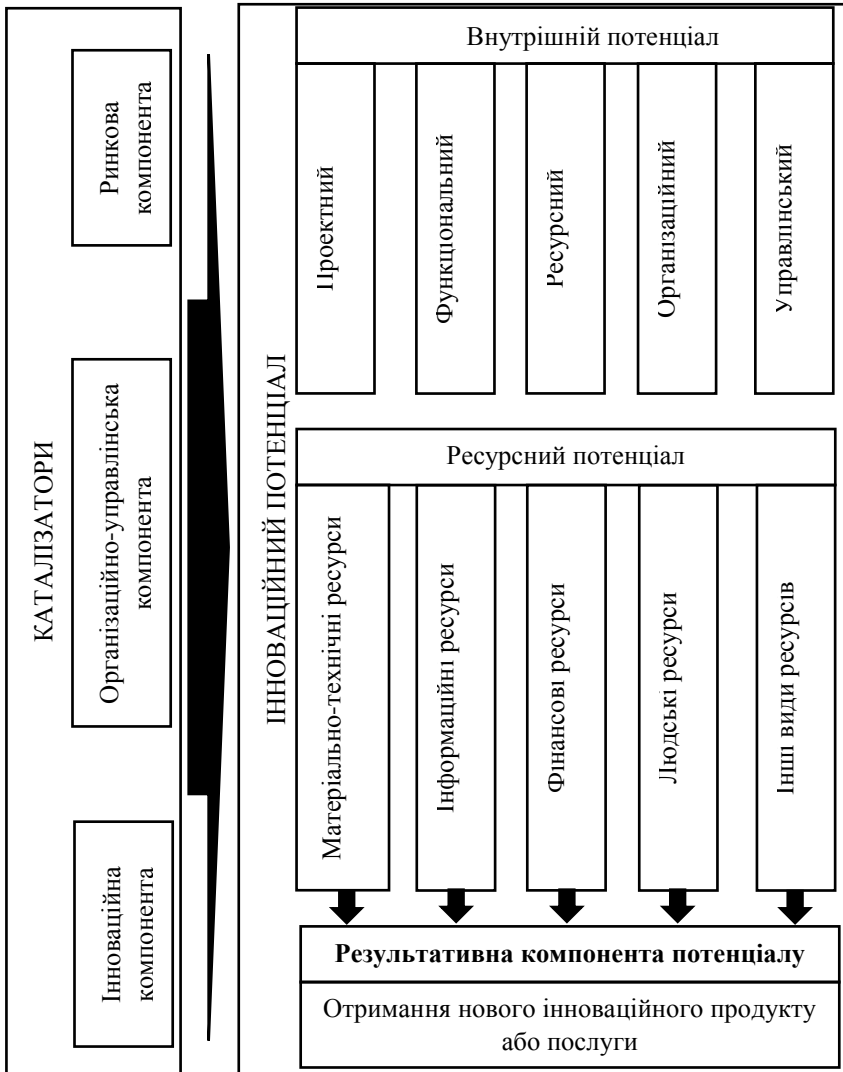

Рис. 1 - Структура інноваційного потенціалу підприємства

Ресурсний потенціал у своїй сукупності (матеріально-технічних, трудових, матеріальних, фінансових та інших) складають інноваційний потенціал організації. Причому кожна частина ресурсного потенціалу в свою чергу, також є відносно самостійною і багатофункціональною. Тому, визначивши значимість кожної з них, можна поліпшити результативну компоненту інноваційного потенціалу, тим самим прискоривши отримання нового інноваційного продукту або послуги.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що серед дослідників не існує однозначності в розумінні сутності інноваційного потенціалу. Відмінності у визначеннях пов'язані в першу чергу з тим, з позицій розглядається дана категорія. Це зайвий раз підтверджує той факт, що інноваційний потенціал - це складна економічна категорія, яка, по суті, являє собою характеристику здатності суб'єкта господарювання до інноваційного розвитку, прогресу. Дану категорію потребує подальших досліджень з метою вироблення ефективних механізмів її реалізації та розвитку.

Список літератури: 1. Кравченко С., Кладченко І. Исследование сущности инновационного потенциала // <http://masters.donntu.edu.ua>. 2. Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент. Учебник. – М.: Юнити, 1997. – 251 с. 3. Трифилова А. А. Оценка эффективности инновационного развития предприятия. - М.: Финансы и статистика, 2005. - 304 с. 4. Гунин В. Н., Баранчев В. П., Устинов В. А. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации". – М.: Юнити, 1999. – 328 с. 5. Гусаков М. Формирование потенциала инновационного развития // Экономист. - 1999. - № 2. - С. 3-38. 6. Яхонтова Е. С. Управление ценностями как элемент управления человеческими ресурсами компании // Менеджмент в России и за рубежом. - 2003. - № 4. 7. Новікова І. В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-економічне забезпечення розвитку. Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01.– Київ: КНЕУ, 2003. – 20 с. 8. Штуліна Ю. С. Інноваційний потенціал як основа стійкого економічного розвитку господарських систем, його сутність та структура // Механізм регулювання економіки. – 2004. – №2. – С. 71-81

Bibliography (transliterated): 1. Kravchenko, S., Kladchenko, I. "Issledovanie sushhnosti innovacionnogo potenciala" // <http://masters.donntu.edu.ua>. 2. Ilenkova, S. D. "Innovacionnyj menedzhment", Moscow: Juniti, 1997. Print. 3. Trifilova, A. A. "Ocenka jeffektivnosti innovacionnogo razvitija predpriyatija", Moscow: Finansy i statistika, 2005. Print. 4. Gunin, V. N., Baranchev, V. P., Ustinov, V. A. "Upravlenie innovacijami: 17-modul'naja programma dlja menedžerov "Upravlenie razvitiem organizacii"", Moscow: Juniti, 1999. Print. 5. Gusakov, M. "Formirovanie potenciala innovacionnogo razvitija", Jekonomist. No. 2. 1999. 3-38. Print. 6. Jahontova, E. S. "Upravlenie cennostjami kak jelement upravlenija chelovecheskimi resursami kompanii", Menedzhment v Rossii i za rubežhom. No. 2003. Print. 7. Novikova, I. V. "Innovacijnyj potencial pidpry'emstva: ocinka ta finansovo-ekonomichne zabezpečennja rozvytku". Avtoref. dy's. kand. ekon. nauk: 08.06.01", Kiev: KNEU, 2003. Print. 8. Shy'pulina, Yu. S. "Innovacijnyj potencial yak osnova stijkogo ekonomichnogo rozvytku gospodar's'kyx system, jogo sutnist' ta struktura", Mexanizm reguljuvannja ekonomiky'. No. 2. 2004. 71-81. Print.

Надійшла (received) 24.02.2015

В.М.ГРИНЬОВА, д-р екон.наук, проф., ХНЕУ ім.Семена Кузнеця,
Харків;

С.М.ІЛЛЯШЕНКО, д-р екон.наук, проф., СумДУ, Суми

ВИЗНАЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА РОЗМІРУ ЗБИТКІВ ВІД ПОРУШЕННЯ ПРАВ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В статті розглянуто стан та умови здійснення інтелектуально-інноваційної діяльності на промислових підприємствах України. Визначено, що найбільш важливим чинником, який стримує розвиток процесів розробки та споживання об'єктів інтелектуальної власності є слабка фінансова та матеріально-технічна база. Обґрунтовано основні напрямки комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, серед яких особлива увага приділена ліцензуванню інтелектуальних технологій та власному використанню результатів інноваційної діяльності. Показано, що максимальний економічний ефект машинобудівні підприємства можуть отримати лише при раціональному поєднанні як власного споживання, так і ринкової дистрибуції інтелектуальних технологій при максимальній протидії контрафактній діяльності

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, інноваційна діяльність, комерціалізація, промислові підприємства, контрафакт, економічний ефект.

Вступ. Вітчизняна промисловість володіє вагомим інтелектуальним потенціалом, здатним забезпечити структурну трансформацію національної економіки і високий рівень науково-технологічного розвитку економіки країни у цілому та промисловості зокрема. Проте спостерігається значне відставання національної економіки від економіки розвинутих держав світу за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва. Більшість підприємств залишаються технологічно відсталими, енергоємними, а також не провадять інноваційної діяльності, не створюють та не використовують об'єкти інтелектуальної власності. Збереження існуючої моделі розвитку реального сектору економіки України з орієнтацією на низько-технологічне виробництва та експорт може призвести до зниження конкурентних позицій держави і подальшого нарощування технологічного відставання від розвинутих країн.

Особливе значення в інноваційній діяльності машинобудівного підприємства мають об'єкти інтелектуальної власності, використання яких дозволяє підприємству та його продукції отримати низку ринкових переваг, в певній мірі бути незалежним від ринкової кон'юнктури, адекватно реагувати на всі прояви конкурентної боротьби.

Слід зазначити, що володіння інформацією про наявні можливі використання інтелектуальних технологій дозволяє виробнику максимально задовольнити потреби ринку і поєднувати інтереси свого підприємства і суспільства в цілому.

Комерціалізація інтелектуальних технологій, як підприємницький процес використання результатів інноваційної діяльності підприємств в комерційному обороті, в даний час в світі перетворилася в самостійну сферу економічних відносин і складає близько 5 трлн дол. США на рік. Темпи зростання комерціалізації ОІВ на міжнародному ринку становлять 12%, що істотно вище темпів росту промислового виробництва (2,5 - 3% на рік). Завдяки комерціалізації інновацій провідні країни світу займають домінуючі позиції на міжнародному ринку наукомісткої продукції, частка яких становить: США - 39%, Японія - 30%, Німеччина - 16%, Росія - 0,5%, в той час як частка України - менше 0,1% [10]. Тому проблема комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності підприємств має принципово важливе значення для інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Проблема оцінки комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності є у великій мірі економічною проблемою. Не секрет, що тільки близько 25% запатентованих винаходів знаходять своє матеріальне втілення в продуктах і технологіях. Це означає, що більше 75% винаходів не доходить до ринку. Тим не менш, власники патентів на ці винаходи несуть великі матеріальні витрати, пов'язані з правовою охороною винаходів і робляться ними спробами просування цих винаходів на ринок. Деякі з цих винаходів кладуться в основу НДДКР, результатом проведення яких є створення такої продукції, яка не виправдовує очікувань її творців. Вона виявляється або неконкурентоспроможною через низький технічний рівень, або нерентабельною в силу того, що не забезпечує отримання додаткового прибутку. З цієї причини запатентовані винаходи і винаходи, намічені до патентування, потребують такої оцінки, яка на самих ранніх етапах інноваційного процесу дозволяє відповісти на питання, чи варто вкладати кошти в розробку цього винаходу і взагалі здійснювати правову охорону даного винаходу. Тим більше, що на сьогодні досить поширеною практикою є факти вироблення та споживання контрафактної продукції, втрати правовласників від якої є досить значними. Саме на це питання повинна відповідати оцінка комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності.

Аналіз основних досягнень і літератури. Проблеми комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них слід відмітити Асаула А.М.[1], Бретт А.[2],

Житенко Е.Д. [4], Зінова В.Г.[5], Клеткіну Ю.А.[6], Козирева А.М.[7], Косенко А.В.[11, 16], Коціскі Д. [19], Перерву П.Г.[8-14], Цибульова П.М.[15], Шеенок Д.А. [18], Шипову Е.В. [19] та ін.

В наукових працях вказаних авторів доведено, що результати інтелектуальної діяльності здатні принести своєму власникові високий дохід, але розміри цього доходу залежать не тільки від потенціалу об'єкта інтелектуальної власності, а й від готовності розробника ефективно його використовувати. На жаль, значна кількість інноваційних розробок сьогодні так і залишаються невикористаними, або реалізуються неефективно. Ряд авторів – Цибульов П.М. [15], Перерва П.Г.[11], Зінов В.Г. [5], Козирев А.М. [7] та ін. звертають увагу на те, що комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності - тривалий і складний процес, який можливий лише за умови тісної взаємодії науки, промисловості та ринку, при інформаційному забезпеченні всіх етапів інноваційного циклу, при обліку економічних і соціальних факторів появи та використання інтелектуальної власності, а також сучасних тенденцій в бізнесі і економіці, при ефективних маркетингових дослідженнях.

Однак у більшості цих робіт не було спроб визначити методичні підходи до оцінки комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності, акцентувати увагу дослідників на наявності економічних збитків від порушення виключних прав, знайти шляхи та методи визначення цих збитків. В існуючих дослідженнях часто автори ототожнювали поняття значимості з поняттям цінності винаходу. А оскільки цінність винаходу визначається великою кількістю різних факторів (технічних, економічних, правових та ін.), то в залежності від того, які з цих факторів брали до уваги, цим і визначалося відмінність у підходах до оцінки значущості винаходів. Необхідність економічного обґрунтування шляхів комерціалізації інтелектуальної власності на промисловому підприємстві та обговорення проблем порушення виключних прав визначає актуальність вибору теми даної статті.

Мета дослідження. Метою статті є розробка науково-обґрунтованих рекомендацій по оцінці комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності, підвищенню ефективності розробки та споживання об'єктів інтелектуальної власності на машинобудівних підприємствах, обґрунтування шляхів їх комерціалізації. Важливою складовою мети дослідження є розробка напрямків протидії протиправному використанню інтелектуальних технологій в промисловості нашої країни.

Матеріали дослідження. За оцінками експертів, які здійснювали розглянуті дослідження, інноваційна діяльність в Україні потребує

міжгалузевого технологічного обміну, зміцнення зв'язків компаній з університетами та науково-дослідними інститутами, розвитку міжнародної науково-технічної кооперації, венчурного інвестування в нові прогресивні розробки, створення інноваційної інфраструктури, широкого застосування інформаційних технологій тощо. Проведені нами дослідження свідчать про те, що сумарна вартість створюваних в світі нових інтелектуальних технологій досягає 60% всього валового суспільного продукту, а темп росту торгівлі ними випереджає темпи росту продажів інших товарів. У останнє десятиріччя сумарний обсяг торгівлі технологіями в світі виріс на порядок - з 20-50 млрд. до 500 млрд. дол. [9, 10]. Для такого росту є низка важливих причин. В числі перших фахівці називають високу рентабельність торгівлі таким товаром - витрати становлять лише 10-25% обсягів реалізації. Крім того, набуваючи технологію, компанія за вельми короткий термін може досягти світового рівня конкурентоспроможності виробленої продукції і виявляється здатною виходити на нові ринки збуту, збільшуючи обсяг експорту. Трансфер та комерціалізація інтелектуальних технологій дозволяє отримати перевагу у вигляді значного скорочення власних витрат на науково-дослідні роботи. Крім цього, у потенційного покупця (споживача) інтелектуальної технології з'являється можливість проводити власні дослідження, відштовхуючись від рівня закупуваних досягнень, і ліквідувати своє технологічне відставання. В свою чергу продавець технології отримує додатковий дохід від розширення меж ринку своєї продукції за рахунок країн, куди експорт товарів ускладнений або не вигідний. Він здатний впливати на ціни і кон'юнктуру ринків, а також контролювати набувача технології [17].

Частіше всього в сфері обороту об'єктів інтелектуальної власності використовуються терміни «комерційне використання» («комерціалізація інтелектуальної власності») і «трансфер (трансферт) технологій». Хоча терміни «комерціалізація» і «трансфер» часто вживають у зв'язці, зміст цих понять неоднаковий. Слово «трансфер» замінило термін «впровадження», яким адміністративно-командна система «нагородила» процес втілення в життя інноваційної пропозиції. Замість насильницького «впровадження» (що передбачає опір середовища) «трансфер» передбачає не тільки передачу інформації про нововведення, але і її освоєння при активній участі як джерела інформації (наприклад, розробника, автора винаходу), так і реципієнта (ліцензіата, споживача, приймача, реалізатора інформації про нову інтелектуальну технологію), а також кінцевого користувача продукту, виробленого за допомогою цієї технології (головне - передається не просто інформація, а «передається право», яке виключає використання технології

іншим конкурентом. Якщо технологія охороняється патентом, то це монополія на ринку. У науці перевага в тому, що цим знанням більше ніхто не володіє), цей об'єкт безроздільно належить тому, хто його створив. Тому основний акцент при трансфері технології робиться не стільки на технології як такої, скільки на суб'єктах - учасниках цього процесу [17]. Слід зазначити, що на українському ринку досить часто умови право збереження досить часто не виконуються. На сьогоднішній день в Україні склалася вкрай складна ситуація на ринку наукомістких товарів. Згідно статистики, станом на 2013 рік, 69% всієї продукції, що продається у нашій державі підроблено (що становить більше половини, в залежності від типу товару). Контрафактні товари, виготовлені на території України чи імпортовані, наносять великих збитків нашій економіці, споживачам (як правило продукція неякісна, виготовляється без дотримання стандартів), шкодять виробникам (використовуючи їхні бренди на своїх фальсифікатах, захоплюючи частину ринку, а також знижують довіру споживачів до конкретного продукту).

Одним з найефективніших стимулів активізації інноваційного розвитку економіки стають питання, пов'язані з формуванням і подальшим вдосконаленням системи його фінансового забезпечення на основі пошуку і диференціації джерел фінансування, створення ефективних форм фінансового забезпечення з урахуванням конкретних умов конкретного етапу інноваційної діяльності. Сучасна наука все більш підтверджує статус головної компоненти інноваційної діяльності, яка здатна забезпечити її ефективність в умовах адаптації підприємств до постійних змін зовнішнього середовища. Світовий досвід і практика пропонує достатньо широкий спектр економічних інструментів, за допомогою яких можливо здійснювати управління інноваційним розвитком як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремого підприємства. Однак необхідно певною мірою враховувати той факт, що функціонування одних і тих самих інструментів в окремих економічних умовах здійснюється по-різному. Тому головним завданням інноваційного менеджменту на макроекономічному рівні є вибір та використання найбільш оптимальних і конкретних економічних умов інструментів управління інноваційними процесами з тим, щоб забезпечити раціональне використання наявних ресурсів суспільства. Кожна країна з урахуванням певної стадії конкурентного розвитку (стадії конкурентного середовища) використовує всі основні джерела розвитку. Загальна конкурентоспроможність та ефективність її економіки визначаються конкретною структурою джерел за певний період. Але пріоритет повинен бути надано не розвитку країни на основі факторів виробництва та інвестицій, а розвитку на основі активізації інноваційної діяльності. Як

вважає переважна більшість науковців, інновації впливають на динаміку економічного зростання. з одного боку, вони відкривають нові можливості для розширення економіки, а з іншого – забезпечують неможливість продовження подібного розширення в загальноприйнятних напрямках. І врешті-решт інновації формують умови для руйнації економічної рівноваги, вносять збурення і розширюють невизначеність в економічній динаміці. Так, згідно з висловлюванням Й. Шумпетера, «...інновація супроводжується творчим руйнуванням економічної системи, обумовлюючи її перехід з одного стану рівноваги в інший» [16].

Механізм передачі інтелектуальних технологій на вітчизняних машинобудівних підприємствах повинен сформувати економічний інтерес і потребу у вищого керівництва підприємств в безперервному масштабному оновленні виробництва на прогресивній технологічній базі. Для цього необхідне створення відділів трансферу технологій, що займаються комерціалізацією результатів науково-технічної діяльності промислових підприємств, вищих начальних закладів, наукових організацій і ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Основні завдання при цьому для досягнення ефективного споживання об'єктів інтелектуальної власності можуть бути зведені до наступних положень:

- необхідно виявляти й оцінювати комерційний потенціал інтелектуальної власності, яка виникає в результаті науково-дослідницької діяльності наукових підрозділів промислових підприємств, університетів, академічних та галузевих інститутів, інноваційних (венчурних) підприємств;

- проводити активний маркетинг інтелектуальної власності, контрактних наукових досліджень та консультаційних послуг наукових установ і підприємств, що працюють з новими технологіями, здійснювати маркетингові дослідження ринку інновацій, визначати нові галузі застосування науково-технічних розробок, розвивати стратегію просування технологій на ринок;

- знаходити партнерів, інвесторів, сприяти встановленню нових ділових контактів між розробниками нововведень та їх споживачами;

- здійснювати продаж і ліцензування інтелектуальної власності від імені науково-дослідних організацій та підприємств;

- надавати сучасну інформацію по базі технологій;

- виявляти контрафактні товари, створені з порушень виключних прав, та створювати умови, за яких контрафакт в принципі став би неможливим в даній технологічній ніші:

- організовувати виставки, конференції, семінари, презентації.

Практична реалізація наведених вище заходів дозволяє вітчизняному машинобудівному підприємству ефективно використовувати наукові розробки як власних технологічних підрозділів, так і напрацювання вітчизняної та зарубіжної наукової діяльності, як в даний час представлена на цільовому технологічному ринку.

Висновки. Проведене наукове дослідження в сфері інноваційно-інтелектуальної діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств дозволяє зробити ряд важливих висновків.

1. Передача виключних прав на використання науково-технічних досягнень, винаходів, товарних знаків, програмних продуктів та інших результатів інтелектуальної діяльності на основі ліцензійних угод - одна з найбільш ефективних форм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Остаточний вибір шляхів, стратегій і форм комерціалізації різних об'єктів інтелектуальної власності, безумовно, визначається динамікою оновлення технологій, а також іншими особливостями різних галузей народного господарства.

2. На сьогодні машинобудівний комплекс вітчизняних підприємств володіє достатньо високим науковим потенціалом, значною кількістю об'єктів інтелектуальної власності, зберігає значну кількість інтелектуальних технологій в машинобудівній, авіаційній, металургійній, хімічній та космічній галузях, сфері інформаційних технологій, суднобудуванні і т.п., але має значні проблеми з комерціалізацією науково-технічних розробок і трансфером технологій практично у всіх галузях економіки.

3. Ефективний механізм розробки, дистрибуції та споживання об'єктів інтелектуальної власності (процеси трансферу та комерціалізації) неможливий без розробки і впровадження дієвих заходів по протидії контрафактній діяльності порушників виключних прав, які зводять нанівець тривалі і витратні наукові дослідження наукових підрозділів промислових підприємств, вищих навчальних закладів, наукових установ та організацій.

4. Для вирішення проблем в сфері комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності необхідна консолідація зусиль як державних інституцій, законодавців так і представників бізнесової та виробничої сфери, університетів і науково-дослідних організацій.

Список літератури: 1. *Асаул, А.Н.* Оценка собственности. Оценка нематериальных активов и интеллектуальной собственности: учебник / А. Н. Асаул, В. Н. Старинский, М. И. Кныш, М. К. Старовойтов; под ред. засл. деятеля науки РФ, д-ра экон. наук, профессора А. Н. Асаула. - СПб.: АНО «ИПЭВ», 2010. - 300 с. 2. *Бретт А.* Оценка коммерциализуемости технологий (технологический аудит) // Коммерциализация технологий: мировой опыт — российский регион. М., 1995. С. 7–47. 3. *Глазова, М.А.* Моделирование стоимости разработки проектов в ИТ-компаниях: Дис. канд. экон. наук: Москва, 2008 205 с. 4. *Житенко Е. Д.* Трансферт технологий: причины успеха // ЭКО. 2002. № 6. С. 75–86. 5. *Зинов В.Г.* Управление

интеллектуальной собственностью: учебное пособие/В.Г.Зинов – М.: Дело, 2003. **6.** Клеткина Ю.А. Оценка коммерческого потенциала интеллектуальной собственности // Российское предпринимательство. — 2008. — № 12 Вып. 1 (124). — с. 70-75. **7.** Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А.Н.Козырев, В.Л.Макаров. – М.: Интерреклама, 2003. – 352 с. **8.** Перерва П. Г. Экономика та організація інноваційної діяльності : підруч. / П. Г. Перерва; за ред. П. Г. Перерви, С. А. Меховича, М. І. Погорелова. – Харків : НТУ «ХПІ», 2008. – 1080 с. **9.** Перерва П. Г. Організація та управління інноваційною діяльністю: підруч. / П. Г. Перерва, С. А. Мехович, М. І. Погорелов. - Харків: НТУ "ХПІ", 2008. – 1025 с. **10.** Перерва П.Г. Науково-інноваційний потенціал України та сучасні проблеми його використання / П.Г. Перерва, О.В. Жегус. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererwa.pdf **11.** Перерва П.Г. Трансфер технологій // Под науч. редакцией П.Г.Перервы и Д.Коциски [Монография].- Х.: НТУ «ХПИ», 2012.- 676с. **12.** Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. - Ростов н / Д: Феникс, 2003. - 592 с. (Серия «Психология бизнеса») **13.** Перерва П.Г. Антикризисные инструменты стабильного развития предприятия: инновационная, инвестиционная та маркетингова політика [Електронний ресурс] / П.Г. Перерва, А.В. Косенко, О.П. Косенко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_25 /statti/16Pererv.pdf. **14.** Перерва П. Г. Развитие методов анализа фактического состояния конкурентных переваг підприємства / П. Г. Перерва, Н. П. Ткачова // Экономика развития. – Харків : ХНЕУ, 2011. – № 4 (60). – С. 116-120. **15.** Цыбулев П.Н. Оценка интеллектуальной собственности / П.Н.Цыбулев: – К.: Институт интеллектуальной собственности и права, 2003. – 184 с. **16.** Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с. **17.** Pererwa P.G. Technology transfer / P.G.Pererwa, G.Kocziszky.- Kharkiv-Miskolc, 2012.- 668p. **18.** Шеенок Д.А. Анализ существующих моделей оценки стоимости разработки программного обеспечения / Д.А.Шеенок // Электронное научно-практическое периодическое издание «Экономика и социум». Вып. 5. – 2012. – С. 931-939. **19.** Шумова Е.В. Оценка интеллектуальной собственности / Е.В.Шумова: Учеб.пособие.– Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2003.– 122 с. **20.** The Standish Group Report [Электронный ресурс]. URL: <http://www.projectsmart.co.uk/docs/chaos-report.pdf>

Bibliography (transliterated): **1.** Asaul, A.N. *Otsenka sobstvennosti. Otsenka nematerialnykh aktivov y yntellektualnoi sobstvennosti: uchebnyk* / A. N. Asaul, V. N. Starynskiy, M. Y. Knish, M. K. Starovoitov; pod red. zasl. deiatelia nauky RF, d-ra ekon. nauk, professora A. N. Asaula. - SPb.: ANO «YPEV», 2010. - 300 p. **2.** Brett, A. *Otsenka kommertsyalizuemosty tekhnolohiyi (tekhnolohycheskyi audyt)* // Kommertsyalizatsiya tekhnolohiyi: myrovoi opit — rossiyskim rehyonam. Moscow, 1995. P. 7–47. **3.** Hlazova, M.A. *Modelirovaniye stoyimosty razrabotki proektov v YT-kompaniyakh*: Dys. kand. ekon. nauk: Moscow, 2008 205 p. **4.** Zhytenko, E.D. *Transferty tekhnolohiyi: prychny uspekha* // EKO. 2002. № 6. S. 75–86. **5.** Zynov, V.H. *Upravlenye yntellektualnoi sobstvennosti: uchebnoe posobyе/V.H.Zynov* – Moscow: Delo, 2003. **6.** Kletkina, Yu.A. *Otsenka kommercheskoho potentsyala yntellektualnoi sobstvennosti* // Rossiyskoe predprynimatelstvo. — 2008. — № 12 No 1 (124). — P. 70-75. **7.** Kozirev, A.N. *Otsenka stoyimosty nematerialnykh aktivov y yntellektualnoi sobstvennosti* / A.N.Kozirev, V.L.Makarov. – Moscow: Ynterreklyama, 2003. – 352 p. **8.** Pererwa, P.G. *Ekonomika ta orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti : pidruch.* / P.G.Pererwa; za red. P.G.Pererwy, S. A. Mekhovycha, M. I. Pohorielova. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2008. – 1080 p. **9.** Pererwa, P.G. *Orhanizatsiia ta upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu*: pidruch. / P.G.Pererwa, S.A.Mekhovych, M.I.Pohorielov. - Kharkiv: NTU "KhPI", 2008. – 1025 p. **10.** Pererwa, P.G. *Naumarketyngovyi potential Ukrainy ta suchasni problemy yoho vykorystannia* / P.G.Pererwa, O.V.Zhehus. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererwa.pdf **11.** Pererwa, P.G. *Transfer tekhnolohiyi* // Pod nauch. redaktsiyei P.G.Pererwa i D.Kotsytsky [Monohrafiya].- Kharkiv: NTU «KhPY», 2012.- 676p. **12.** Pererwa, P.G. *Samomarketyngovyi menedzhera y byznesmena.* - Rostov na / D: Fenyks, 2003. - 592 p. (Seriya «Psihologhiya byznesa») **13.** Pererwa, P.G. *Antykrizyvi instrumenty staloho rozvytku pidpriemstva: innovatsiina, investytsiina ta marketynhova polityka* [Elektronnyi resurs] / P.G.Pererwa, A.V. Kosenko, O.P.Kosenko. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_25 /statti/16Pererv.pdf. **14.** Pererwa, P.G.

Rozvytok metodiv analizu faktychnoho stanu konkurentnykh perevah pidpryemstva / P.G.Pererva, N. P. Tkachova // Ekonomika rozvytku. – Kharkiv : KhNEU, 2011. – № 4 (60). – P. 116-120. 15. Tsibulev, P.N. Otsenka yntellektualnoi sobstvennosti / P.N.Tsibulev: – K.: Ynstytut yntellektualnoi sobstvennosti y prava, 2003. – 184 p. 16. Shumpeter, Y. Teoryia ekonomycheskoho razvytyia: Yssledovanye predprynymatelskoi prybyli, kapytala, kredyta, protsenta y tsykla koniunkturi / Y. Shumpeter. – Moscow: Prohress, 1982. – 456 p. 17. Pererva P.G. Technology transfer / P.G.Pererva, G.Kocziszky.- Kharkiv-Miskolc, 2012.- 668p. 18. Sheenok D.A. Analiz sushchestvuiushchykh modelei otsenky stoymosti razrabotky prohrammnoho obespecheniya / D.A.Sheenok // Elektronnoe nauchno-praktycheskoe peryodycheskoe yzdanye «Ekonomyka y sotsyum». No 5. – 2012. – P. 931-939. 19. Shypova E.V. Otsenka yntellektualnoi sobstvennosti / E.V.Shypova: Ucheb.posobyе.– Yrkutsk: Yzd-vo BHUEP, 2003.– 122 p. 20. The Standish Group Report [Elektronni resurs]. URL: <http://www.projectsmart.co.uk/docs/chaos-report.pdf>

Надійшла (received) 25.02.2015

УДК: 656.2.078.8

В.І. КУДЕЛЯ, канд. екон. наук, доц. Український державний університет залізничного транспорту, Харків

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАЛІЗНИЦІ

В статті виділені недоліки, що існують в розвитку транспортної галузі. Розглянуті основні напрямки конкуренції в яких діє залізниця на ринку транспортних послуг. Підкреслено, що в умовах ринкових відносин залізничний транспорт повинен швидко реагувати на зміну попиту на перевезення і підвищувати конкурентоспроможність шляхом покращення якості вантажних перевезень і підвищення ефективності обслуговування виробництва і населення. А також виділені шляхи підвищення конкурентоспроможності залізниці.

Ключові слова. Конкуренція, конкурентоспроможність, якість перевезень, транспортний ринок, ціна, залізниця.

Вступ. Ефективне функціонування і послідовний розвиток залізничного транспорту має принципове значення для розвитку регіонів, галузей і окремих підприємств, оскільки наявність транспортних потужностей є необхідною умовою розвитку продуктивних сил, особливо в періоди підйому економічної кон'юнктури.

Необхідністю ефективного функціонування сучасної економіки є формування конкурентного ринку. Конкуренція на транспорті – це суперництво транспортних підприємств за кращі методи господарювання, тобто за найбільш вигідні умови здійснення перевезень і здобуття максимальної вигоди, це боротьба за вантажовласників і пасажирів, за отримання максимально корисного ефекту на основі застосування сучасних

© В.І. Куделя, 2015

Rozvytok metodiv analizu faktychnoho stanu konkurentnykh perevah pidpryemstva / P.G.Pererva, N. P. Tkachova // Ekonomika rozvytku. – Kharkiv : KhNEU, 2011. – № 4 (60). – P. 116-120. 15. Tsibulev, P.N. Otsenka yntellektualnoi sobstvennosti / P.N.Tsibulev: – K.: Ynstytut yntellektualnoi sobstvennosti y prava, 2003. – 184 p. 16. Shumpeter, Y. Teoryia ekonomycheskoho razvytyia: Yssledovanye predprynymatelskoi prybyli, kapytala, kredyta, protsenta y tsykla koniunkturi / Y. Shumpeter. – Moscow: Prohress, 1982. – 456 p. 17. Pererva P.G. Technology transfer / P.G.Pererva, G.Kocziszky.- Kharkiv-Miskolc, 2012.- 668p. 18. Sheenok D.A. Analiz sushchestvuiushchykh modelei otsenky stoymosti razrabotky prohrammnoho obespecheniya / D.A.Sheenok // Elektronnoe nauchno-praktycheskoe peryodycheskoe yzdanye «Ekonomyka y sotsyum». No 5. – 2012. – P. 931-939. 19. Shypova E.V. Otsenka yntellektualnoi sobstvennosti / E.V.Shypova: Ucheb.posobye.– Yrkutsk: Yzd-vo BHUEP, 2003.– 122 p. 20. The Standish Group Report [Elektronni resurs]. URL: <http://www.projectsmart.co.uk/docs/chaos-report.pdf>

Надійшла (received) 25.02.2015

УДК: 656.2.078.8

В.І. КУДЕЛЯ, канд. екон. наук, доц. Український державний університет залізничного транспорту, Харків

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАЛІЗНИЦІ

В статті виділені недоліки, що існують в розвитку транспортної галузі. Розглянуті основні напрямки конкуренції в яких діє залізниця на ринку транспортних послуг. Підкреслено, що в умовах ринкових відносин залізничний транспорт повинен швидко реагувати на зміну попиту на перевезення і підвищувати конкурентоспроможність шляхом покращення якості вантажних перевезень і підвищення ефективності обслуговування виробництва і населення. А також виділені шляхи підвищення конкурентоспроможності залізниці.

Ключові слова. Конкуренція, конкурентоспроможність, якість перевезень, транспортний ринок, ціна, залізниця.

Вступ. Ефективне функціонування і послідовний розвиток залізничного транспорту має принципове значення для розвитку регіонів, галузей і окремих підприємств, оскільки наявність транспортних потужностей є необхідною умовою розвитку продуктивних сил, особливо в періоди підйому економічної кон'юнктури.

Необхідністю ефективного функціонування сучасної економіки є формування конкурентного ринку. Конкуренція на транспорті – це суперництво транспортних підприємств за кращі методи господарювання, тобто за найбільш вигідні умови здійснення перевезень і здобуття максимальної вигоди, це боротьба за вантажовласників і пасажирів, за отримання максимально корисного ефекту на основі застосування сучасних

© В.І. Куделя, 2015

більш ефективних технологій, підвищення якості перевезень, їх надійності і швидкості переміщення вантажів і пасажирів.

Дослідження питань розвитку конкуренції, підвищення рівня конкурентоспроможності ведеться багато десятиліть і особливо актуально в сучасній економіці. Зростаюча актуальність цих питань в Україні, зумовлюється передусім складністю та неоднозначністю процесів формування в них ринкових економічних відносин і тими зрушеннями, що відбуваються внаслідок інтеграції у світогосподарські процеси.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Питання конкурентоспроможності залізничної галузі досліджували такі вчені-економісти: Ю.С. Бараш [1], Д.Г. Ейтутіс [2], В.І Лукашев [3], О.Ю. Марченко [4], Сич С.М. [5] та інші.

Метою статті є дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності залізниці на транспортному ринку за рахунок підвищення якості перевезень.

Постановка проблеми. У розвитку транспортної галузі є певні недоліки:

- великі терміни доставки вантажів і втрати продукції у всіх ланках руху товару;

- якість перевезень і обслуговування клієнтів залишаються низькими;

- у вантажному русі відсутні такі найважливіші в умовах ринку види послуг, як гарантована доставка вантажів до певного терміну, термінова доставка вантажів

- великою швидкістю, слабо розвинена довідково-інформаційна служба;

- є певні труднощі в організації транспортно-експедиційного обслуговування вантажовідправників і вантажоодержувачів в умовах становлення ринкових стосунків;

- транспортні засоби мають значний знос.

Однак, в умовах ринкових відносин, де існує постійна конкуренція на транспортному ринку, залізничний транспорт повинен швидко реагувати на зміну попиту на перевезення і підвищувати конкурентоспроможність шляхом покращення якості вантажних перевезень і підвищення ефективності обслуговування виробництва і населення.

Матеріали досліджень. Підвищення конкурентоспроможності підприємства — це, в першу чергу, підвищення якості продукції, яка є головним показником діяльності будь-якого виробництва. У широкому розумінні якістю продукції називається сукупність властивостей товару або послуги задовольняти потреби, відповідні її призначенням. При цьому підвищення рівня якості продукції диктує підвищення попиту на неї та збільшення суми прибутку не тільки за рахунок обсягу продажів, але також за рахунок підвищення ціни на товар більш високої якості.

У сучасних умовах залізничний транспорт зазнає істотних змін, що знайшло віддзеркалення також і в посиленні конкуренції на ринку

транспортних послуг, при цьому конкурентна боротьба протікає по наступних напрямках:

1) міжгалузева конкуренція виникає між залізничним та іншими видами транспорту за одержання більшого прибутку. Ця конкуренція ведеться шляхом переміщення вільних капіталів у ті галузі, в яких можна одержати на аналогічний капітал вищий прибуток. Унаслідок вкладання додаткових капіталів виробництво товарів у прибуткових галузях швидко зростає, пропозиція товарів збільшується, ціни знижуються і поступово знижується прибуток. Отже, міжгалузева конкуренція зумовлює тенденцію вирівнювання норм прибутку в різних галузях;

2) внутрішньогалузева конкуренція виникає між різними учасниками перевізного процесу (компаніями-операторами, перевізниками). Це економічна боротьба між окремими підприємствами всередині кожної галузі за одержання більшого прибутку. Вона ведеться головним чином шляхом запровадження нової техніки і нових технологій з метою зниження індивідуальних витрат виробництва. Знижуючи індивідуальні витрати і реалізуючи продукцію за ринковими цінами, підприємці отримують вищий прибуток.

3) міжнародна конкуренція виникає на міжнародному ринку транспортних послуг. Міжнародна конкуренція зумовлює раціональне використання ресурсів, збалансований розвиток ринку й переливання капіталу на загальносвітовому рівні.

В умовах конкуренції на транспортному ринку істотно зростає вплив рівня якості транспортного обслуговування користувачів на успішну діяльність того чи іншого виду транспорту. Отже, якість транспортної послуги – це сукупність властивостей і ознак, що характеризують її призначення, особливості, корисність і здатність задовольняти певні потреби користувачів в переміщенні.

Показники якості на залізничному транспорті можна поділити на показники якості транспортного обслуговування, що характеризують задоволеність клієнта наданою послугою, і показники якості експлуатаційної роботи, що характеризують ефективність використання рухомого складу самої залізниці. Поліпшення якості транспортного обслуговування веде до збільшення клієнтської бази (зростання доходів), а підвищення якості експлуатаційної роботи сприяє оптимізації витрат (зниження собівартості).

Для характеристики вантажних перевезень основними показниками якості транспортного обслуговування вантажовласників є:

- швидкість і строк доставки вантажів;
- цілісність вантажів що перевозяться;
- регулярність і своєчасність або ритмічність і рівномірність перевезень;
- комплексність і повнота транспортного обслуговування;
- безпека руху транспорту;
- екологічність перевезень.

Так, з метою прискорення доставки і забезпечення цілісності вантажів у ряді випадків необхідно відмовитися від ущільненого навантаження і максимізації ваги поїзда, забезпечуючи ефективність роботи транспорту за рахунок більш високого тарифу за підвищену якість обслуговування.

До показників якості транспортного обслуговування пасажирів відносять:

- безпека поїздок пасажирів;

- комфортабельність, комплексність і культура транспортного обслуговування у дорозі та в пунктах відправлення, пересадки та прибуття;

- швидкість пасажирських перевезень;

- регулярність перевезень та зручність розкладу руху потягів.

Слід зазначити, що наведені показники є натуральними вимірниками якості транспортного обслуговування, а їх достатність або необхідний рівень в конкурентних умовах може бути встановлений тільки шляхом зіставлення з певними нормативами якості, плановими показниками або з аналогічними показниками у конкурентів.

Результати досліджень. Для підвищення конкурентоспроможності залізниці необхідно розробляти і впроваджувати комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення якості не тільки в процесі транспортування, але й від моменту виявлення вантажовідправником бажання перевезти вантаж до моменту повного вивантаження вантажу у вантажоодержувача.

У сучасних умовах одним з основних елементів ефективної конкурентної боротьби є надання вантажовласникові ряду додаткових послуг. У якості додаткових послуг транспортних організацій можна виділити наступні:

- навантажувально-розвантажувальні;

- по зберіганню вантажів;

- по підготовці вантажів до перевезення;

- надання рухомого складу в оренду;

- транспортно-експедиційні;

- інші додаткові послуги (інформаційні, послуги страхування і ін.).

Розвиток конкурентного ринку транспортних послуг вимагає створення умов для перевищення рівня пропозиції високоякісних транспортних послуг над попитом, а також забезпечення публічності і інформаційної відкритості ринку за цінами і якістю послуг. Це забезпечить споживачам можливість вільного вибору транспортних послуг, зробить ціну і якість предметом конкуренції. Механізм «ціна-якість» дозволить стимулювати дослідження попиту на різні категорії послуг і проводити аналіз рівня конкурентів, підвищувати якість транспортних послуг, знаходити оптимальний баланс між їх ціною і якістю. Все це створює умови для подальшого підвищення ефективності роботи і росту конкурентоспроможності залізниці і транспортної системи в цілому.

Отже, підвищення конкурентоспроможності залізниці можна забезпечити за рахунок:

- впровадження гнучких тарифів (необхідно знижувати тарифи на перевезення, наприклад за рахунок економії незалежних експлуатаційних витрат);

- збільшення швидкості доставки вантажів і пасажирів (збільшення швидкості доставки вантажів для клієнтів приватного капіталу означає вивільнення оборотних коштів, для вантажовідправників і вантажоодержувачів – прискорення доставки вантажів, для залізниць – збільшення пропускнуої спроможності, а отже: вивільнення робочого парку вагонів і локомотивів; скорочення чисельності локомотивних бригад та провідників вагонів; економія експлуатаційних витрат по зарплаті, соціальним відрахуванням, амортизації, ремонту, утриманні вагонів і локомотивів. Збільшення швидкості пасажирських поїздів дозволить залучити додатковий потік пасажирів з конкуруючих видів транспорту);

- забезпечення безпеки перевезення вантажів і пасажирів (полягає в посиленні інфраструктури, модернізації рухомого складу, механізації і автоматизації технологічних процесів);

- підвищення якості транспортного обслуговування (якість транспортного обслуговування клієнтури має бути постійною, безперервною роботою усіх працівників транспортного підприємства; повинен постійно здійснюватись не лише контроль за якістю перевезень, але і постійне вдосконалення тих аспектів транспортного виробництва, від яких залежить якість; робота з поліпшення якості транспортних послуг повинна проводитися на усіх рівнях і в усіх підрозділах, включаючи ремонтний сервіс, а відповідальність за неякісні перевезення повинна лягати на усіх причетних працівників у рівній мірі).

Підвищення конкурентоспроможності залізниці, це, в першу чергу, розуміння потреб споживчого ринку та перспектив його розвитку; знання можливостей конкурентів, аналіз тенденцій розвитку навколишнього середовища; здатність створити товар з такими якостями, щоб споживач зволів його, а не товар конкурента.

Висновки. Отже, головними завданнями транспортного обслуговування є найбільш повне задоволення потреб організацій і населення в перевезеннях і кожне транспортне підприємство має орієнтуватися на досягнення максимальних результатів своєї діяльності.

Таким чином, в сучасних умовах, щоб досягти успіху залізниця повинна розробити гнучку систему управління якістю транспортного обслуговування, правильно оцінювати ці заходи та їх вплив на кінцевий результат діяльності залежно від конкурентної ситуації на транспортному ринку.

Список літератури: 1. *Бараш Ю.С.* Управління залізничним транспортом України: Монографія [Текст] / *Ю.С. Бараш.* — Дніпропетровськ: ДНТ, 2006. - 252 с. 2. *Ейтутіс Д.Г.* Конкурентоспроможність регіональних залізниць [Текст] / Д.Г. Ейтутіс // Залізничний транспорт

України. – 2007. - № 3. - С. 90-92. **3. Лукашев В.І.** Конкурентні відношення на залізничному ринку [Текст] / *В.І. Лукашев*, Залізничний транспорт. – К., 2010. – 101 с. **4. Марченко О.Ю.** Шляхи підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту [Текст] / *О.Ю. Марченко*. – К., 2009. – 157 с. **5. Сич Є.М.** Фактори підвищення конкурентоспроможності транспортних послуг залізниць [Текст] / *Є.М. Сич* // Вісник Харківського нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, - Серія: Економічна, - 2001. - № 512. - С. 152-154.

Bibliography (transliterated): **1.** Barash Y.S. *Upravlinnyia zaliznychnym transportom Ukrainy: Monohrafiya* [Tekst] / Y.S. Barash. — Dnipropetrovs'k: DИТ, 2006. - 252 p. **2.** Eytutis D.H. *Konkurentospromozhnist' rehional'nykh zaliznyts'* [Tekst] / D.H. Eytutis // *Zaliznychnyy transport Ukrainy*. – 2007. - No 3. – P. 90-92. **3.** Lukashev V.I. *Konkurentni vidnoshenyya na zaliznychnomu rynku* [Tekst] / V.I. Lukashev, *Zaliznychnyy transport*. – Kiev, 2010. – 101 p. **4.** Marchenko O.Y. *Shlyakhy pidvyshchennya konkurentospromozhnosti zaliznychnoho transportu* [Tekst] / O.Y. Marchenko. – Kiev, 2009. – 157 p. **5.** Sych Ye.M. *Faktory pidvyshchennya konkurentospromozhnosti transportnykh posluh zaliznyts'* [Tekst] / Ye.M. Sych // *Visnyk Kharkivs'koho nats. un-tim. V.N. Karazina, - Seriya: Ekonomichna, - 2001. - No 512. – P. 152-154.*

Надійшла (received) 25.02.2015

УДК 657.432

П.Г. ПЕРЕРВА, д-р.екон.наук, проф., НТУ «ХПИ»;
В.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХПИ»

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ САНАЦИИ И РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведен анализ предпосылок проявления финансового кризиса на предприятиях машиностроительного комплекса Украины. Проведен анализ объемов производства продукции на предприятиях Харьковской области. Проведено методологическое исследование понятий «кризис», «санация», «реструктуризация». Разработаны методические рекомендации по преодолению симптомов кризиса на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: санация, реструктуризация, кризис, машиностроительные предприятия, производство, продукция

Введение. Законодательные акты Украины четко регламентируют кризисные явления на промышленных предприятиях [1-2]. Согласно официальной статистике, более трети отечественных предприятий имеют в настоящее время признаки несостоятельности. Опыт функционирования предприятий, сумевших занять лидирующее положение в отрасли, свидетельствует, что развитие кризисной ситуации, возникающей на макроуровне, может повлечь за собой не только угрозы, но и являться стимулирующим рычагом для начала осуществления процессов увеличения

© П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, 2015

України. – 2007. - № 3. - С. 90-92. 3. Лукашев В.І. Конкурентні відношення на залізничному ринку [Текст] / В.І. Лукашев, Залізничний транспорт. – К., 2010. – 101 с. 4. Марченко О.Ю. Шляхи підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту [Текст] / О.Ю. Марченко. – К., 2009. – 157 с. 5. Сич Є.М. Фактори підвищення конкурентоспроможності транспортних послуг залізниць [Текст] / Є.М. Сич // Вісник Харківського нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, - Серія: Економічна, - 2001. - № 512. - С. 152-154.

Bibliography (transliterated): 1. Barash Y.S. *Upravlinnyia zaliznychnym transportom Ukrainy: Monohrafiya* [Tekst] / Y.S. Barash. — Dnipropetrovs'k: DИТ, 2006. - 252 p. 2. Eytutis D.H. *Konkurentospromozhnist' rehional'nykh zaliznyts'* [Tekst] / D.H. Eytutis // Zaliznychnyy transport Ukrainy. – 2007. - No 3. – P. 90-92. 3. Lukashev V.I. *Konkurentni vidnoshenyya na zaliznychnomu rynku* [Tekst] / V.I. Lukashev, Zaliznychnyy transport. – Kiev, 2010. – 101 p. 4. Marchenko O.Y. *Shlyakhy pidvyshchennya konkurentospromozhnosti zaliznychnoho transportu* [Tekst] / O.Y. Marchenko. – Kiev, 2009. – 157 p. 5. Sych Ye.M. *Faktory pidvyshchennya konkurentospromozhnosti transportnykh posluh zaliznyts'* [Tekst] / Ye.M. Sych // Visnyk Kharkivs'koho nats. un-tim. V.N. Karazina, - Seriya: Ekonomichna, - 2001. - No 512. – P. 152-154.

Надійшла (received) 25.02.2015

УДК 657.432

П.Г. ПЕРЕРВА, д-р.екон.наук, проф., НТУ «ХПИ»;
В.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХПИ»

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ САНАЦИИ И РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведен анализ предпосылок проявления финансового кризиса на предприятиях машиностроительного комплекса Украины. Проведен анализ объемов производства продукции на предприятиях Харьковской области. Проведено методологическое исследование понятий «кризис», «санация», «реструктуризация». Разработаны методические рекомендации по преодолению симптомов кризиса на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: санация, реструктуризация, кризис, машиностроительные предприятия, производство, продукция

Введение. Законодательные акты Украины четко регламентируют кризисные явления на промышленных предприятиях [1-2]. Согласно официальной статистике, более трети отечественных предприятий имеют в настоящее время признаки несостоятельности. Опыт функционирования предприятий, сумевших занять лидирующее положение в отрасли, свидетельствует, что развитие кризисной ситуации, возникающей на макроуровне, может повлечь за собой не только угрозы, но и являться стимулирующим рычагом для начала осуществления процессов увеличения

© П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, 2015

эффективности хозяйствования. Однако и сохранение завоеванного лидерства или прочных рыночных позиций может оказаться в перспективе недостаточным: ни один товаропроизводитель, не может быть застрахован от спонтанного возникновения критических для него событий, к наступлению которых его менеджмент должен уметь адекватно подготовиться. В этой ситуации особую важность приобретает развитие антикризисного инструментария управления как со стороны государственных органов, так и на уровне предприятия. Таким образом, исследования, направленные на упреждение кризисных ситуаций и своевременную реализацию мер антикризисного управления, являются крайне актуальными. В современной экономике значительно возросла важность экономической устойчивости субъектов хозяйствования, их конкурентоспособность. Повысились требования и к эффективности контроля за результатами хозяйственной деятельностью. Отсутствие эффективной системы контроля как в общегосударственном масштабе, так и на уровне предприятия стало существенной проблемой.

Укрепление рыночных отношений, с одной стороны, способствует повышению эффективности производства, а с другой - увеличивает риск возникновения кризисных ситуаций на любом этапе жизненного цикла предприятия. Отрицательные последствия либерализации ценовой политики и понижение конкурентоспособности предприятий, возникшее на начальном этапе рыночных реформ, существенно обострили проблему неплатежеспособности и несостоятельности многих отечественных предприятий. Согласно официальной статистике, более трети отечественных предприятий имеют в настоящее время признаки несостоятельности. Опыт функционирования предприятий, сумевших занять лидирующее положение в отрасли, свидетельствует, что развитие кризисной ситуации, возникающей на макроуровне, может повлечь за собой не только угрозы, но и являться стимулирующим рычагом для начала осуществления процессов увеличения эффективности хозяйствования. Однако и сохранение завоеванного лидерства или прочных рыночных позиций может оказаться в перспективе недостаточным: ни один товаропроизводитель, не может быть застрахован от спонтанного возникновения критических для него событий, к наступлению которых его менеджмент должен уметь адекватно подготовиться. В этой ситуации особую важность приобретает развитие антикризисного инструментария управления как со стороны государственных органов, так и на уровне предприятия. Таким образом, исследования, направленные на упреждение кризисных ситуаций и своевременную реализацию мер антикризисного управления, являются крайне актуальными.

Степень научной разработанности проблемы. Проблема исследования банкротства и санации предприятия рассмотрена в работе таких отечественных и зарубежных ученых как Ю. Бажал, О. Бельчук, И.

Д.Ельчанинов [3], Л.Лигоненко [4], О.Майборода [5], П.Лисаченко [6] и др. Определенный вклад в развитие теоретико-методических положений кризисного менеджмента сделали и авторы статьи [7-11]. Однако недостаточно разработанными остаются теоретические и практические аспекты механизма санации в современных условиях формирования рыночной экономики в Украине, поскольку на сегодня нет четкой классификации форм, методов и инструментов управления процессом финансового оздоровления предприятий-должников; отсутствует методика прогнозирования финансового состояния предприятия с учетом изменения текущих результатов его деятельности, недостаточно разработан вопрос маркетинга как одного из составных элементов санации и тому подобное. Хотя в экономической литературе структурным вопросам уделено немало работ, тем не менее, этот процесс, многие стороны этой важной проблемы изучены в недостаточной степени. Имеющиеся научные работы в данной области разрознены и рассматривают лишь отдельные аспекты проблемы.

Цель исследования. Целью работы является теоретическое обоснование и разработка методических положений относительно проведения и управления санацией и реструктуризацией машиностроительных предприятий в трансформационный период развития экономики Украины.

Теоретические и методологические основы исследования. Методология исследования основана на диалектическом методе, системном, процессном и стратегическом подходах к анализируемым объектам и процессам, на учете тенденций и закономерностей развития современной экономики.

Результаты исследования. В условиях мирового финансового кризиса решающее значение имеет вопрос стабилизации работы промышленного комплекса. Именно стабильная работа промышленных предприятий будет способствовать уменьшению социального напряжения в обществе, преодолению других негативных последствий для экономики, как региона, так и страны в целом. Харьковская область является одним из ведущих промышленно развитых регионов Украины и по объему реализованной промышленной продукции занимает 6 место, уступая Днепропетровской, Донецкой, Запорожской, Луганской и Полтавской области (рис.1).

В структуре реализации продукции промышленности области преобладает отрасль перерабатывающей промышленности: производство пищевых продуктов, напитков и табачных изделий, машиностроение, производство другой неметаллической минеральной продукции, производство кокса и продуктов нефтепереработки, производство и распределение электроэнергии, газа и воды, химическая и нефтехимическая промышленность, на которые приходится 85,2% объема реализации промышленного производства (рис.2).

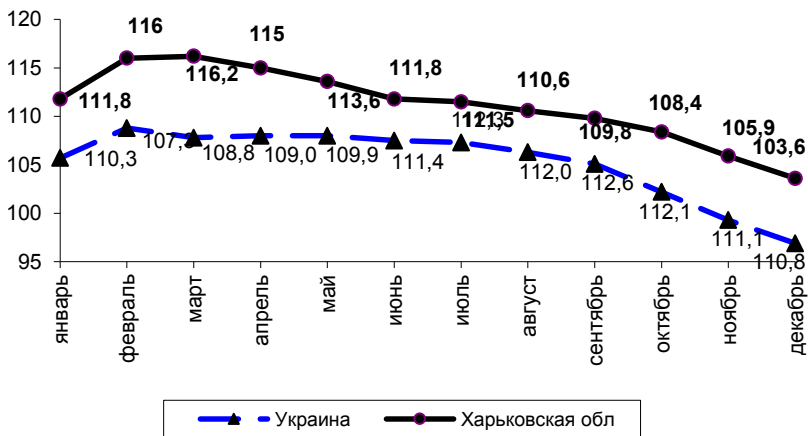

Рис. 1 - Динамика объемов производства предприятий Харьковской области

Рис. 2 - Отраслевая структура производства предприятий Харьковской области

По итогам 2014 года предприятия промышленности Харьковской

области работали прибыльно, финансовый результат от обычной деятельности к налогообложению составил 1298,5 млн. грн. В сравнении с соответствующим периодом 2013 года сумма прибыли прибыльных предприятий увеличилась на 21,1% и составляет 2664,0 млн. грн. Работа всего промышленного комплекса области в значительной мере зависит от объемов инвестиции в основной капитал. В течение трех последних лет наблюдалась позитивная динамика инвестиционной деятельности по области. За 2014 год в промышленности области было освоено 2448,9 млн.грн. инвестиции в основной капитал, который составляет 32,3% от общего объема инвестиции по область. Общий объем иностранных инвестиций на промышленных предприятиях состоянием на 1 октября 2014 года составляет 449,4 млн.дол. США, или 25,6% от общего объема иностранных инвестиций области. Приоритетным видом деятельности промышленности области остается машиностроение. С начала 2014 года его удельный вес в объемах реализации промышленности вырос с 15,6% до 19,9%. В течение 2014 года отрасль работала со значительным приростом объемов производства, по итогам 2014 года темпы роста составляли 112,0% до 2013 года. Увеличение объемов производства состоялось, в основном, за счет таких предприятий как: ОАО «ХТЗ», ОАО «Турбоатом», ОАО «Волчанский агрегатный завод», ГП «Укрспецвагон», ОАО „Свет шахтера», ЗАО «ЛКМЗ», ОАО «РОСС», ЗАО «Завод „Южкабель», ГП «Завод „Электротряжмаш”», ОАО „Харьковский подшипниковый завод“, ГНПП «Объединение „Коммунар”», ООО «Харьковский завод подъемно-транспортного оборудования».

Однако, последствия мирового финансового кризиса уже почувствовали на себе некоторые из этих предприятий. Падение объемов продажи продукции за пределы Украины происходит почти во всей экспортной отрасли Украины. Первыми это почувствовали химическая промышленность и машиностроение. Экономический кризис привел к сокращению объемов экспорта продукции отечественного машиностроения, ориентированного на экспорт. В связи с отсутствием спроса на продукцию сократили производство, в частности, ОАО «ХТЗ» - в связи с отсутствием реализации тракторов как в Украине, так и в России, ЗАО «Южкабель» - в связи с финансовыми трудностями в предприятий-потребителей, ГП «Харьковский машиностроительный завод «ФЭД», ЗАО «ЛКМЗ», ОАО «Харьковский подшипниковый завод» и другие.

Современная экономическая ситуация в Украине характеризуется активным развитием кризисных явлений на микроуровне, который подтверждается значительным количеством убыточно работающих предприятий, быстрыми темпами роста кредиторской и дебиторской задолженности, увеличением количества дел о банкротстве, рассмотренных хозяйственными судами. Все это нуждается в использовании в деятельности хозяйствующих субъектов специальных механизмов и процедуры, направленной на повышение эффективности их деятельности, преодоления

кризисных явлений и недопущения банкротства, и ликвидация предприятий. Одной из такой процедуры есть санация, которая с точки зрения законодательства Украины рассматривается как система мероприятий, которые осуществляются во время производства дела о банкротстве с целью предотвращения объявления должника банкротом и его ликвидация, направлена на оздоровление финансово хозяйственного состояния должника, а также удовлетворения полностью или частично требований кредиторов, путем кредитования, реструктуризации предприятия, долгов и капитала и (или) изменения организационно-правовой и производственной структуры должника [2]. Авторами исследованы существующие теоретические подходы к определению антикризисного управления и его составляющим, к которым мы относим такие понятия как „кризис”, „санация”, „реструктуризация” и т.п. и уточнена их теоретико-методологическая сущность.

На основе анализа литературных источников исследовано определение антикризисного управления, главной задачей которого является обеспечение такого положения предприятия на рынке когда о банкротстве даже не идет речь, а антикризисные действия направлены на борьбу с текущей и ожидаемой трудностью, используя всю возможность современного менеджмента. Поэтому общая стратегия предприятия должна обязательно носить антикризисный характер, а антикризисное управление должно быть неотъемлемым и постоянным элементом общей системы управления предприятием.

На основании исследования кризисных явлений, которые влияют на процесс ведения хозяйства, предлагается усовершенствовать их классификация с учетом таких теоретически обоснованных и практически значимых признаков: за уровнем возникновения, за причиной возникновения, за местом возникновения, за принадлежностью к государству, за возможностью систематизации, за возможностью прогнозирования, за реализацией, за своевременностью принятия решений, за влиянием на деятельность предприятия. Дополнительным признаком является классификация кризисов по последствиям в деятельности предприятия: влияние кризисного явления на деятельность предприятия может привести к значительному разрушению субъекта ведения хозяйства как системы, привести к частичному разрушению системы управления субъекта и не иметь значительного влияния на деятельность предприятия, использование которых позволит повысить объективность в процессе исследования.

Проведенный анализ состояния и развития промышленности Украины и предприятий машиностроительного комплекса Харьковской области показывает, что многие предприятия имеют признаки кризисного состояния и не способны оперативно вмешиваться в процессы и на должном уровне применять антикризисная программа, что в ряде случаев приводит к банкротству. Так в Харьковской области, как в целом в Украине остается достаточно значительная часть предприятий, которые подпадают под

процедуру банкротства, если в 2010 г. рассматривалось 379 дел, то в 2014 г. их количество выросло почти на 34%, процедура ликвидации за соответствующий период выросла в 4,7 раза (табл.1).

Таблица 1 - Динамика количества возбужденных дел о банкротстве и результатов утвержденных хозяйственных дел (Харьковская область)

Наименование	Год							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Нарушено дел о банкротстве на предприятиях	379	288	353	404	496	487	512	522
Утверждена процедура ликвидации на предприятиях	85	198	199	274	354	294	301	378

Причиной этого является влияние нестабильной окружающей среды и неадекватные действия самих предприятий. Это подчеркивает главную проблему результативности антикризисного управления – выбор актуальной антикризисной программы, которая на основании особенности экономического положения промышленного комплекса под воздействием разнообразных факторов макросреды предоставляет общую рекомендацию для определения наиболее впечатлительной стороны хозяйственной деятельности и определяет важнейшие антикризисные управленческие решения. Существующие системы антикризисного управления [3] нуждаются в определенном уточнении и развитии. Разработанный авторами механизм антикризисного управления отличается от подобных разработок, представленных в научной и специальной литературе, поскольку, во-первых, более полно учитывает изменения нормативно-правового пространства последних лет, во-вторых, в виде отдельного механизма выделен блок информационного обеспечения. Представляется, что специфика принятия решений в условиях развития кризиса, диктует необходимость оперативного проведения мониторинга, ускорения смены экономических укладов, специфики изменения информационного пространства, характерных для экономики современного периода, требует выделения зоны информационной деятельности в качестве важнейшей компоненты в системе антикризисного управления.

Разработанный механизм наиболее в достаточной степени ёмко и информативно отражает последовательность изменений в системе управления (через взаимодействие механизмов диагностики, информационного обеспечения, нормативно-правового регулирования), характеризующих трансформацию экономических связей и потенциалов предприятия по стадиям жизненного цикла предприятия, начиная с фазы становления и заканчивая фазой ликвидации. Принципиальное отличие предложенного механизма антикризисного управления промышленным предприятием от существующих, как правило, базирующихся лишь на разрозненных описаниях отдельных функций и инструментов управления,

закладається в наступному. Представлений механізм антикризового управління має комплексний, системний характер і представлений взаємодією механізмів різної природи, що дозволяє суттєво розширити потенціальні можливості по його практичному використанню. Він сприяє забезпеченню розробки і виконання стратегій антикризового розвитку в межах стійкого функціонування промислового підприємства з більш повним урахуванням змін, що відбуваються не тільки в системі підприємства, але і во зовнішньому економічному просторі. Оскільки моделювання механізмів антикризового управління реалізується в напрямку забезпечення взаємодії механізмів окремих складових, то реалізація цього процесу дозволяє забезпечити отримання ефекту синергії.

Висновки і рекомендації. На основі дослідження існуючого методичного забезпечення діагностики кризового стану і загрози банкрутства підприємства уточнена класифікація методичних підходів з використанням сучасних методів діагностики банкрутства і теоретично обґрунтованих ознак: на основі оцінних показників (в залежності від статусу, від методики формування оцінних показників, від методики дослідження оцінних показників, від терміну діагностики, від рівня деталізації показників) і на основі економіко – математичної і статистичної моделі і методів (в залежності від використання балансової моделі, використання факторного аналізу, від використання статистичного аналізу, від використання математичного інструментарію, від методики формування узагальнюючого висновку). Розроблені рекомендації можуть бути використані промисловими підприємствами для проведення антикризового моніторингу. Особливе значення вони мають для машинобудівних підприємств.

Список літератури. 1. Закон України «Про банкрутство» від 14.05.92 // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 31. — С. 440-446. 2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // Голос України. — 1999. — 30 липня. 3. *Ельчанинов Д.В.* Розвиток механізмів антикризового управління на промислових підприємствах: теорія і практика//Автореферат дис...доктора екон.наук. Спеціальність 08.00.05.- Самара : СГЭУ, 2014.- 38 с. 4. *Лігоненко Л. О.* Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій.— К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001.— 580 с. 5. *Майборода О. С.* Методичний підхід в антикризовому управлінні на промислових підприємствах // Економіка розвитку. — 2005. — №4(36). — С. 98-100. 6. *Лысаченко П.А.* Основи фінансової санации промислових підприємств // Збірник наукових праць: «Економіка: проблеми теорії та практики. - Дніпропетровськ: ДНУ. - 2002. - Вип. 166. - С. 172-179. 7. *Перерва П.Г.* Науково-інноваційний потенціал України та сучасні проблеми його використання / *П.Г. Перерва, О.В. Жезус.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf 8. *Перерва П. Г.* Синергетичний ефект бенчмаркінгу конкурентних переваг / *П. Г. Перерва, Н. П. Ткачова* // Маркетинг і менеджмент інновацій . — 2011. — № 4(1). — С. 55-66. 9. *Перерва П.Г.* Антикризові інструменти сталого розвитку підприємства: інноваційна, інвестиційна та маркетингова політика [Електронний ресурс] / *П.Г. Перерва, А.В. Косенко, О.П. Косенко.* — Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_25/statti/16Pererv.pdf. **10.** *Перерва П.Г.* Антикризисный мониторинг финансово-экономических показателей работы машиностроительного предприятия / *П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский* // Экономика развития.- X.: ХНЕУ.- 2010.- № 2 [54].- С.46-50. **11.** *Перерва П.Г.* Антикризисный мониторинг финансово-экономических показателей работы машиностроительного предприятия / *П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский* // Экономика развития.- X.: ХНЕУ.- 2010.- № 2 [54].- С.46-50.

Bibliography (transliterated): **1.** *Zakon Ukrainy "Pro bankrutstvo" vid 14.05.92* // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 1992.— No 31.— P. 440-446. **2.** *Zakon Ukrainy «Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrutom»* // Holos Ukrainy. — 1999. — 30 lypnia. **3.** Elchanyanov D.V. *Razvitye mekhanizmov antykrizysnogo upravleniya na promyshlennykh predpriyatiakh: teoriya y praktyka*//Avtoreferat dys...doktora ekon.nauk. Spetsalnost 08.00.05.- Samara : SHЭУ, 2014.- 38 p. **4.** Lihonenko L. O. *Antykrizove upravlinnia pidpriemstvoMoscow teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychni instrumentarii.*— Kiev. nats. torh.-ekon. un-t, 2001.— 580 p. **5.** Maiboroda O. I. *Metodychni pidkhid v antykrizovomu upravlinni na promyslovykh pidpriemstvakh* // Ekonomika rozvytku. — 2005. — No 4(36). — P. 98-100. **6.** Lusachenko P.A. *Osnovu finansovoi sanatsyy promyshlennykh predpriyatiy* // Zbirnyk naukovykh prats: «Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. - Dnipropetrivsk: DNU. - 2002. — No 166. — P. 172-179. **7.** Pererva P.H. *Naukovo-innovatsiyni potentsial Ukrainy ta suchasni problemy yoho vykorystannia* / P.H. Pererva, O.V. Zhehus. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf **8.** Pererva P. H. *Synerhetychni efekt benchmarkinhu konkurentnykh perevah* / P. H. Pererva, N. P. Tkachova // *Marketynh i menedzhment innovatsii* . — 2011. — No 4(1). — P. 55-66. **9.** Pererva P.H. *Antykrizovi instrumenty staloho rozvytku pidpriemstva: innovatsiina, investytsiina ta marketynhova polityka* [Elektronnyi resurs] / P.H. Pererva, A.V. Kosenko, O.P. Kosenko. — Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_25/statti/16Pererv.pdf. **10.** Pererva P.H. *Antykrizovyi monitorynh finansovo-ekonomichnykh pokaznykiv roboty mashynobudivnoho pidpriemstva* / P.H. Pererva, V.L. Tovazhnianskyi //Ekonomika rozvytku.- Kharkiv: KhNEU.- 2010.- No 2 [54].- P.46-50. **11.** Pererva P.H. *Antykrizovyi monitorynh finansovo-ekonomichnykh pokaznykiv roboty mashynobudivnoho pidpriemstva* / P.H. Pererva, V.L. Tovazhnianskyi //Ekonomika rozvytku.- Kharkiv: KhNEU.- 2010.- No 2 [54].- P.46-50.

Поступила (received) 26.02.2015

А.І. ЯКОВЛЄВ, д-р екон.наук, проф., НТУ «ХП»;
О.П. КОСЕНКО, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХП»;
М.М. ТКАЧОВ, аспірант, НТУ «ХП»

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті проведено детальний аналіз сучасного стану інтелектуально-інноваційної діяльності в промисловості України. Особливу увагу приділено питанням дослідження фінансування інтелектуально-інноваційних технологій, кадрового забезпечення виробничих процесів в інноваційній сфері, результатам інтелектуально-інноваційної діяльності промислових і, зокрема, машинобудівних підприємств. Розроблено пропозиції по покращенню результатів інноваційної діяльності на промислових підприємствах, а також по підвищенню економічної ефективності цієї діяльності.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, вартісна оцінка, методичні підходи, переваги та недоліки

Вступ. Динаміка показників інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні відтворюється в статистичних матеріалах [1-6] та законодавчих положеннях [7]. Технологічний розвиток промисловості і її галузей, зокрема машинобудування, залежить, значною мірою, від декількох, на наш погляд, надзвичайно важливих факторів:

а) рівня та характеристик інноваційної діяльності, тобто стану процесів створення інтелектуально-інноваційних технологій (організація цих процесів, інноваційна активність підприємств та організацій, фінансування, кадрового забезпечення та ін.);

б) рівня інноваційності, тобто стану сприйнятливості підприємств, установ та організацій до нововведень.

в) рівня сучасного стану українського ринку інтелектуально-інноваційних технологій, тобто органічного сполучення перших двох факторів.

Виходячи з цього детальне дослідження сучасного стану ринку об'єктів інтелектуальної власності (технологічного ринку) є важливою та актуальною задачею.

Аналіз основних досягнень і літератури. Динаміка розвитку українського технологічного ринку та результатів інтелектуально-інноваційної діяльності розглядалася багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них слід відмітити Алімова О.М. [8], Андрощука Г.О. [9-11], Григу В.Ю. [12], Грицуленко С.І. [13], Гришко Н.Є. [14], Захаркіна О.О. [15], Лебеду Т.Б. [16], Перерву П.Г. [17-21], Петрову Ю.В. [22], Пурія Г.М. [23], Смаглюк А.А. [25], Шацкову Л.П. [26] та ін.

© А.І.Яковлєв, О.П.Косенко, М.М.Ткачов, 2015

Разом з тим, ціла низка досить важливих напрямків на сьогодні є ще недостатньо проаналізована дослідниками. Зокрема, свого подальшого розвитку нагально потребують питання дослідження фінансування інтелектуально-інноваційних технологій, кадрового забезпечення виробничих процесів в інноваційній сфері, результатів інтелектуально-інноваційної діяльності промислових і, зокрема, машинобудівних підприємства та ін.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження існуючого стану та розробки перспектив розвитку інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємства в нашій країні.

Матеріали дослідження. Наявний досвід свідчить про те, що розвинуті країни світу досягли свого провідного положення на світових ринках завдяки високотехнологічним та наукомістким видам промислової продукції. Проведені дослідження свідчать про те, що основні суб'єкти світового ринку інтелектуальних технологій є США, Японія, Німеччина та Корея. Державні інвестиції в дослідження та наукові розробки в цих країнах в середньому в 3-4 рази більше чим в Україні. Динаміка показника витрат на НДДКР у відсотках від ВВП державного фінансування в нашій країні та в провідних країнах світу приведена в табл.1 ([1-6]).

Таблиця 1 - Динаміка показника витрат на НДДКР у відсотках від ВВП в різних країнах

Країна	Рік							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Беларусь	0,97	0,84	0,77	0,69	0,70	0,64	0,67	0,66
Болгарія	0,48	0,51	0,53	0,60	0,57	0,64	0,62	0,63
Велика Британія	1,78	1,79	1,86	1,77	1,78	1,72	1,76	1,8
Ізраїль	4,74	4,43	4,25	3,97	3,97	3,93	3,94	4,2
Італія	1,17	1,21	1,26	1,26	1,25	1,27	1,24	1,26
Канада	1,88	1,86	1,92	1,86	1,79	1,73	1,75	1,9
Китай	1,40	1,47	1,70	1,76	1,84	1,98	1,65	2,0
Молдова	0,55	0,51	0,49	0,44	0,40	0,53	0,48	0,51
Німеччина	2,53	2,69	2,82	2,80	2,89	2,92	2,85	2,9
Південна Корея	3,47	3,52	3,64	3,74	4,04	3,74	3,84	3,6
Польща	0,57	0,64	0,69	0,74	0,76	0,90	0,84	0,8
Росія	1,12	1,04	1,25	1,13	1,09	1,12	1,48	1,5
Румунія	0,54	0,55	0,47	0,46	0,50	0,49	0,47	0,49
США	2,70	2,84	2,90	3,20	3,07	2,90	2,66	2,8
Угорщина	0,97	1,01	1,08	1,17	1,22	1,30	1,26	1,29
Фінляндія	3,47	3,52	3,76	3,90	3,80	3,55	3,61	3,5
Франція	2,08	2,15	2,26	2,24	2,25	2,26	2,27	2,3
Чехія	1,54	1,63	1,59	1,40	1,64	1,88	1,79	1,8
Японія	3,46	3,47	3,36	3,25	3,39	3,36	3,48	3,4
Україна								
- всього	0,87	0,85	0,86	0,83	0,74	0,86	0,77	0,9
- частка держави	0,39	0,41	0,37	0,34	0,29	0,34	0,33	0,28

Частка витрат країни на НДДКР характеризує наукомісткість ВВП, являється певного роду важливим індикатором можливостей науки виконувати свої завдання. Практика науково-інноваційної діяльності свідчить про те, що зменшення частки ВВП на НДДКР до 0,4 відсотка робить процес наукових досліджень не ефективним, при цьому наука не здатна здійснювати не тільки економічну (мінімальне значення відсотку фінансування для цієї функції науки знаходиться на рівні 0,9 % [16, 8]), а навіть і пізнавальну функцію, обмежуючись тільки соціокультурними задачами.

Все це характеризує українську науку як таку, що нездатна суттєво впливати на розвиток вітчизняної економіки, а приведені в табл.1 статистичні дані ще раз наглядно свідчать про значні фінансові складнощі, які стоять сьогодні перед вітчизняними науковими співробітниками. При незначних загальних обсягах фінансування, частка державного фінансування науки зовсім є мізерною і не перевищую 0,42% ВВП на протязі останніх 15 років, а в 2011 р. цей показник був найнижчим за останні роки і склав 0,29% ВВП [16].

З цієї таблиці дозволяють зробити висновок і про те, що рівень фінансування науки в різних країнах світу суттєво відрізняється. Наприклад, до країн-лідерів згідно індикатору наукомісткості ВВП за результатами 2014 року слід віднести наступні країни (в рейтинговому порядку): Ізраїль – 4,2 %, Південна Корея – 3,6%, Фінляндія – 3,4%, Японія – 3,4%, Німеччина – 2,9%, США – 2,8%, Франція – 2,3%, Китай – 2,0%, Канада – 1,9%, Велика Британія – 1,8% і т.д. У промислово розвинених країнах світу вже на протязі багатьох років підтримується тенденція збільшення обсягів фінансування НДДКР, що є важливим фактором прискореного розвитку науково-технологічного забезпечення національних економік [1-6].

З цього приводу відмітимо, що і в нашій країні законодавці розуміють важливість фінансування науки в достатньому обсязі. Так, згідно статті 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [] наша держава зобов'язалася проводити фінансування НДДКР в сумі не менше 1,7% ВВП. Але за весь час існування цього Закону, тобто на протязі останніх 15 років це законодавче положення ще ні разу не виконалося. Враховуючи сучасний стан економіки України, можна констатувати, що на сьогодні фінансування наукової діяльності в нашій країні у повному масштабі взагалі представляється неможливим. Разом з тим, важливість проблеми повнокровного фінансування вітчизняної науки ввід цього не зменшується і з кожним роком стає все більш актуальною.

Не зважаючи на залишковий принцип фінансового забезпечення, науково-технологічний потенціал нашої країни представляється ще достатньо потужним. Важливою складовою і, на нашу думку, визначальним чинником розвитку наукового потенціалу є його кадрове забезпечення. В Україні за даними офіційної статистики в сфері НДДКР станом на 2014 р. було зайнято майже 110 тис. осіб, з яких приблизно 19 тис. спеціалістів з науковими

ступенями. На нашу думку, це слід розцінювати як позитивний факт, так як наша країна має ще досить потужний кадровий потенціал в сфері науки і техніки, навіть попри наявність стійкої тенденції скорочення наукового кадрового корпусу (упродовж 2000–2014 рр. чисельність фахівців, які виконували наукові та науково-технічні роботи зменшилася в 1,48 рази).

За даними Держстату у 2014 р. кількість виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків, допоміжного та іншого персоналу) без урахування сумісників налічувала 109636 осіб, що продовжило негативну тенденцію зменшення (більш чим на 12 %) кількості працівників в наукових організаціях нашої країни (табл. 2). Як слідує з даних, представлених в табл.2, аналогічні тенденції характерні і для безпосередніх виконавців наукової тематики (дослідники та техніки), а також для осіб, які мають вчені ступені кандидата та доктора наук.

Таблиця 2 - Динаміка кадрового забезпечення наукових організацій в Україні [1-6].

Рік	Основна діяльність		Дослідники та техніки		Дослідники з науковим ступенем		
	Осіб	% зміни	Осіб	% зміни	Всього	К.н.	Д.н.
2000	188311	-	120773	-	22033	17912	4121
2005	170632	90,6	105512	87,4	21279	17034	4245
2006	160800	94,2	100245	9501	21376	17042	4333
2007	155523	96,7	96820	96,6	21457	17014	4443
2008	149741	96,3	94138	97,2	21623	17121	4502
2009	146804	98,0	92403	98,2	21570	17133	4437
2010	141129	96,1	89534	96,9	21561	17047	4514
2011	134716	95,5	84969	94,9	20642	16218	4424
2012	129909	96,4	82032	96,5	20548	16029	4519
2013	124712	96,0	77853	94,9	20045	15605	4440
2014	109636	87,9	69404	89,2	19064	14804	4260

Частка працівників наукових організацій України у загальній кількості зайнятого населення на сьогодні становить 0,50%, у тому числі дослідників – 0,32%. За даними Євростату, найвищою ця частка є у Фінляндії (3,20% і 2,28%), Данії (3,20% і 2,18%), Швейцарії (2,66% і 1,37%), Норвегії (2,56% і 1,81%) та Словенії (2,27% і 1,34%); найнижчою – у Румунії (0,46% та 0,30%), Кіпру (0,71% та 0,50%), Болгарії (0,74% та 0,52%) та Туреччині (0,74% та 0,63%) [1-6].

Майже половину дослідників становили жінки (45,8%). Вищою за середню є питома вага жінок-дослідників у галузі психологічних наук (77,6%), педагогічних (73,3%), філологічних (72,6%), фармацевтичних (70,5%), мистецтвознавства (69,8%), історичних (68,4%), медичних наук (65,5%). Нижчою за середню – у галузі фізико-математичних наук (27,7%), технічних (37,0%), філософських (40,9%), національної безпеки (41,9%) та політичних наук (42,9%) [1-6].

За густиною кадрового науково-технічного потенціалу (наявний ресурс) наша країна займає провідні позиції в світі, випереджаючи за цими показником Японію, Ізраїль, Росію і США, але за рівнем продуктивності та індексом глобальної конкурентоспроможності національної економіки Україна займає тільки 82-е місце у світі (наявний результат), програючи Японії у 10,8 рази; Ізраїлю - у 7,8; Росії - у 1,9; США - у 13,2 рази. Такий вражаючий розрив між наявним ресурсом одного з головних факторів економічного росту та рівнем національної продуктивності є характерним для всіх колишніх країни СРСР. Так, відповідно за показниками, що порівнюються, ці країни займають місця: Росія - 4 та 59; Болгарія - 5 та 61; Білорусь - 10 та 52; Естонія - 11 та 50; Словенія - 13 та 26; Словаччина - 22 та 36; Румунія - 28 та 58; Польща - 35 та 46; Угорщина - 33 та 39 [1-6].

Проведені дослідження свідчать про те, що в останні роки рівень інноваційної активності українських підприємств та організацій суттєво знижується. Так, у 2013 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% промислових підприємств (у 2012р. – 1758 підприємств, або 17,4%). Серед регіонів більшою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Запорізькій (28,8%), Миколаївській (24,9%), Херсонській (23,6%), Харківській (23,2.), Івано-Франківській (21,4%), Чернігівській (20,7%), Вінницькій (19,4), Кіровоградській (18,3), Хмельницькій (18,2) областях, а також у м.Києві (25,6%) [2, с.163].

В табл.3 представлена динаміка кількості українських підприємств за останні роки в розрізі напрямів інноваційної діяльності – створення та впровадження новачій. З даних табл.3 слід зробити два важливих висновки. По-перше, хоча загальна кількість інноваційно активних підприємств і скоротилась, але в динаміці слід спостерігати певну стабільність, яка не є прогресивною, так як промислово розвинуті країни нарощують інноваційну активність своїх підприємств прискореними темпами. По-друге, переважна більшість підприємств виконують роботи і по створенню і по використанню інновацій, що свідчить про те, що ці підприємства проводять науково-технічні роботи для власних потреб, а не для розвитку інноваційного ринку.

Аналогічна ситуація спостерігається і з підприємствами та організаціями України, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності (далі – ОІВ), а також використанням раціоналізаторських пропозицій, кількість яких порівняно з 2012р. зменшилась на 2,6% і становила 2224, з яких дві третини – промислові підприємства [5, с.1]. Дивує той факт, що в цьому переліку далеко не домінуючі позиції займають галузі, які традиційно є носіями науково-технічного прогресу: машинобудування, електроенергетика, приладобудування, електротехніка та ін. (табл.4). Протягом звітного року передові технології створювали 176 підприємств, з яких більше третини зосереджено у м.Києві, 13,6% – у Харківській, 8,0% – Донецькій, 6,3% –

Дніпропетровській, 5,1% – Львівській, 4,0% – Луганській, 3,4% – в Івано-Франківській і Миколаївській областях. За видами економічної діяльності: понад третину складають наукові організації, кожне третє підприємство відноситься до переробної промисловості, кожне шосте – це установа охорони здоров'я та надання соціальної допомоги [5, с.2].

Таблиця 3 - Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю [1-6]

Характеристики діяльності підприємств	Роки					
	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	1193	1462	1679	1758	1715	1664
з них:						
- мали витрати на інноваційну діяльність	894	1288	1348	1362	1337	298
- впроваджували інновації	837	1217	1327	1371	1312	176
з них:						
- впроваджували інноваційні види продукції	514	615	731	704	683	77
- впроваджували нові технологічні процеси	487	522	605	598	665	23
- реалізовували інноваційну продукцію, що заново впроваджена або зазнала технологічних змін протягом останніх трьох років	869	932	1043	1037	1031	002

Таблиця 4 - Кількість підприємств, які займалися створенням і використанням передових технологій та ОІВ, використанням раціоналізаторських пропозицій у 2013 році, за видами економічної діяльності, одиниць [5, с.1]

Показники	Разом	В тому числі по видам діяльності*			
		ПСПТ	ПВПТ	ПВОІВ	ПВРП
Усього	2224	176	2073	428	146
Промисловість	1470	62	1395	254	107
- добувна промисловість і розроблення кар'єрів	64	3	59	11	8
- переробна промисловість	1247	57	1179	227	92
- постачання електроенергії, газу та пари	104	1	102	8	4
- водопостачання, каналізація	55	1	55	8	3
Будівництво	10	–	10	–	–
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспорту	18	–	18	–	–
Транспорт, складське господарство, пошта	242	3	228	28	19
Інформація та телекомунікації	102	8	95	11	–
Професійна, наукова та технічна діяльність:	274	69	238	91	4
- в тому числі наукові дослідження та розробки	159	64	128	85	4
Освіта	65	29	51	33	8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	37	4	33	10	7
Надання інших видів послуг	6	1	5	1	1

*Примітка: ПСПТ – підприємства, що створювали передові технології; ПВПТ - підприємства що використовували передові технології; ПВОІВ - підприємства, у яких використані об'єкти права інтелектуальної власності; ПВРП - підприємства, у яких використані рацпропозиції.

В табл.5 представлено розподіл підприємств та організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за секторами діяльності. З цих даних слідує, що в основному зберігаються підприємства сектору вищої освіти, більшість працівників якого, суміщуючи викладацьку та наукову роботу, займаються інноваційною діяльністю, але не розглядають її як основну роботу. Разом з тим, динамічно скорочуються чисельність державного сектору (до 10%) і катастрофічного зменшення підприємств підприємницького сектору (до 40 %).

Таблиця 5 - Кількість підприємств та організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за секторами діяльності [1-6].

Сектори діяльності	Роки				
	2005	2010	2012	2013	2014
Усього	1510	1303	1208	1143	1079
державний сектор	501	514	496	456	432
підприємницький сектор	837	610	535	507	477
сектор вищої освіти	172	178	176	180	170
приватний неприбутковий сектор	–	1	1	–	-

Статистичні дані свідчать про те, що протягом 2013р. науковими організаціями України виконано на 10% робіт менше, ніж у 2012р., кількість яких становила 47,9 тис., з них майже дві третини упроваджено у виробництво або мали інші форми широкого застосування. Із загальної кількості робіт 11,8% спрямовано на створення нових видів виробів, 36,8% яких – нові види техніки; 10,5% – на створення нових технологій, 44,8% яких – ресурсозберігаючі; 2,5% – на створення нових видів матеріалів; 1,6% – нових сортів рослин, порід тварин, а також 15,8% – зі створення нових методів і теорій, майже половина яких були використані у подальшій роботі (табл.6). Цікавим є той факт, що у розрахунку на 1000 працівників середньооблікової кількості виконавців наукових досліджень і розробок загальна кількість виконуваних протягом звітного року наукових робіт становила 451 од проти 480 од – у 2012р. і 448 од – у 2011р. [2, с.124].

Таблиця 6 - Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт (тис.од) [Наука-2013, с.127].

Види робіт	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Усього робіт	63,9	52,0	52,4	53,2	47,9	46,3
зі створення нових видів виробів	6,3	6,2	6,5	6,4	5,6	5,5
➤ з них зі створення нових видів техніки	3,8	2,3	2,4	2,1	2,1	2,1
- з них роботи, в яких використано винаходи	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
➤ зі створення нових видів технологій	5,4	5,7	5,3	5,0	5,0	5,0
- з них ресурсозберігаючих	2,2	2,5	2,3	2,3	2,2	2,0
➤ зі створення нових видів матеріалів	1,2	1,4	1,6	1,3	1,2	1,1
➤ зі створення нових сортів рослин,	0,8	0,7	0,6	0,5	0,7	0,6

порід тварин						
➤ зі створення нових методів, теорій	5,4	7,7	7,7	7,7	7,6	7,5
Інші роботи	45,0	30,3	30,7	32,3	27,8	26,6

Особливо нас бентежить зменшенні кількості робіт по створенню нових інтелектуально-інноваційних технологій, що суттєво впливає на рівень науково-технологічного потенціалу вітчизняної економіки. У 2013р. підприємствами та організаціями України було створено 486 передових технологій, з яких 13,6% – принципово нові, 16,0% – створені за державним контрактом. Майже третину технологій було створено підприємствами і організаціями м.Києва, 18,1% – Харківської, 6,6% – Дніпропетровської, 5,8% – Донецької і 5,6% – Житомирської областей; в розрізі видів економічної діяльності: понад третину передових технологій було створено науковими організаціями, 29,0% – промисловими підприємствами, 27,8% – установами освіти. Майже кожна п'ята технологія створювалася для застосування у сфері охорони здоров'я, 18,5% – для виробництва, обробки та складання, 17,3% – проектування та інжинірингу, 11,1% – комунікацій та управління [Створення технологій та ОІВ, с.2-3]. Кількість створених в Україні інтелектуально-інноваційних технологій в 2013 році за видами економічної діяльності представлено нами в табл.7 [1-6].

Таблиця 7 - Кількість створених передових технологій у 2013 році за видами економічної діяльності, одиниць [5].

	Кількість створених технологій				Охоронні документи на		
	Усього	з них нові для України	принципово нові	за державним контрактом	винахід	корисну модель	промисловий зразок
Усього	486	420	66	78	189	715	108
Промисловість	141	118	23	1	49	63	61
- добувна промисловість	3	1	2	-	-	-	-
- переробна промисловість	135	116	19	1	33	63	61
- постачання енергоносіїв	2	-	2	-	-	-	-
- водопостачання, каналізація	1	1	-	-	16	-	-
Транспорт, склади	3	3	-	-	-	-	-
Інформація та телекомунікації	13	12	1	1	5	1	10
Професійна, наукова та технічна діяльність:	175	142	33	59	77	182	5
- в тому числі НДДКР	168	136	32	59	76	176	3
Освіта	135	128	7	11	53	390	-
Охорона здоров'я	11	9	2	6	3	61	-
Інші види послуг	8	8	-	-	2	18	32

Аналіз даних, представлених в табл.7, дозволяє зробити, на наш погляд, важливий висновок: на 486 створених в країні технологій приходиться в загальній сумі 1012 об'єктів інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків), тобто більше двох об'єктів на одну технологію. Якщо в 2000 році на одну технологію приходилося 0,52 ОІВ, в 2005 – 0,88, а в 2010 – 1,07, то на сьогодні показник 2,08 виглядає досить

привабливо і свідчить про правильність нашої первісної постановки питання, що в основі сучасних прогресивних технологій повинен бути об'єкт інтелектуальної власності, що ще раз підтверджує правильність і своєчасність введення нами в науковий обіг терміну «інтелектуально-інноваційні технології».

Представляється цікавим в цьому плані розглянути структуру створених у 2013 році передових технологій та охоронних документів на ОІВ у створених технологіях за видами технологій (табл.8). З представлених даних видно, що більшість нових технологій створено в сфері охорони здоров'я, що в соціальному сенсі є досить позитивним явищем. Разом з тим, технологічний розвиток країни, підвищення конкурентоспроможності її продукції, покращення добробут громадян, на наш погляд, в першу чергу пов'язано з виробничою, промисловою сферою, до якої, як свідчать дані табл.8, належить лише в кращому разі близько 20 відсотків нових технологій.

Таблиця 8 - Видовий розподіл інтелектуально-інноваційних технологій та ОІВ в їх складі [5].

Види робіт	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Усього робіт	63,9	52,0	52,4	53,2	47,9	46,3
зі створення нових видів виробів	6,3	6,2	6,5	6,4	5,6	5,5
➤ з них зі створення нових видів техніки	3,8	2,3	2,4	2,1	2,1	2,1
- з них роботи, в яких використано винаходи	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
➤ зі створення нових видів технологій	5,4	5,7	5,3	5,0	5,0	5,0
- з них ресурсозберігаючих	2,2	2,5	2,3	2,3	2,2	2,0
➤ зі створення нових видів матеріалів	1,2	1,4	1,6	1,3	1,2	1,1
➤ зі створення нових сортів рослин, порід тварин	0,8	0,7	0,6	0,5	0,7	0,6
➤ зі створення нових методів, теорій	5,4	7,7	7,7	7,7	7,6	7,5
Інші роботи	45,0	30,3	30,7	32,3	27,8	26,6

Створення технологій – це тільки перший крок до успіху. Наступний, на нашу думку, є більш важливим, який пов'язаний з практичним використанням інтелектуально-інноваційних технологій, з отриманням від них практичної віддачі. Проведені дослідження показують, що із загальної кількості використовуваних технологій 41,6% достатньо нові – термін їхнього упродовження у виробничу діяльність підприємств і організацій до 3 років; 39,3% – від 4 до 9 років; кожна п'ята технологія використовується 10 років і більше. Найбільш нові технології відносяться до групи технологій «Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей, здійснення автоматизованих вантажно-розвантажувальних операцій» і «Охорона здоров'я», більш застарілі – «Зв'язок та управління» [5, с.4-5].

Крім передових технологій у 2013р. 428 підприємств та організацій України у своїй діяльності використали 2161 винахід, 28,8% яких створено за рахунок коштів державного бюджету, 3058 корисних моделей (41,2%), 582

промислові зразки (2,6%), а також 146 підприємств використали 11583 раціоналізаторські пропозиції, що показано в табл.9 [5, с.5-6].

Таблиця 8 - Видовий розподіл інтелектуально-інноваційних технологій та ОІВ в їх складі

	Кількість створених технологій				Охоронні документи на		
	Усього	з них		за державним контрактом	винахід	корисну модель	промислово-виробничий зразок
		нові для України	принципово нові				
Усього	486	420	66	78	189	715	108
Промисловість	141	118	23	1	49	63	61
- добувна промисловість	3	1	2	-	-	-	-
- переробна промисловість	135	116	19	1	33	63	61
- постачання енергоносіїв	2	-	2	-	-	-	-
- водопостачання, каналізація	1	1	-	-	16	-	-
Транспорт, склади	3	3	-	-	-	-	-
Інформація та телекомунікації	13	12	1	1	5	1	10
Професійна, наукова та технічна діяльність:	175	142	33	59	77	182	5
- в тому числі НДДКР	168	136	32	59	76	176	3
Освіта	135	128	7	11	53	390	-
Охорона здоров'я	11	9	2	6	3	61	-
Інші види послуг	8	8	-	-	2	18	32

Таблиця 9 - Показники використання інтелектуальних технологій [5].

Види інтелектуально-інноваційних технологій	Усього	Охоронні документи на		
		винахід	корисну модель	промисловий зразок
Всього	486	189	715	108
Проектування та інжиніринг	84	17	56	21
Виробництво, обробка та складання	90	36	113	69
Автоматизоване транспортування та вантажно-розвантажувальні операції	8	-	17	-
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	19	10	16	9
Комунікації та управління	54	8	17	1
Виробнича інформаційна система	13	1	7	1
Інтегроване управління та контроль	20	19	6	4
Нанотехнології	30	37	80	-
Охорона здоров'я	107	18	234	-
Інші	61	43	169	3

Кількість авторів ОІВ на цих підприємствах становила 17848 осіб, кожний п'ятий з яких – жінка. Із загальної кількості авторів ОПІВ 56,8% займалися раціоналізаторською діяльністю, 13,0% яких – жінки.

Найбільше фактів використання підприємствами винаходів відбулося у Харківській (22,2%) і Дніпропетровській (11,5%) областях та у містах Київ і

Севастополь (відповідно 17,0% і 9,4%), корисних моделей – у Харківській (42,7%), Полтавській (6,1%) і Вінницькій (5,9%) областях та м.Києві (20,4%), промислових зразків – у Тернопільській (26,1%), Запорізькій (15,6%), Харківській (10,7%) та Вінницькій (7,4%) областях. У розрізі видів економічної діяльності найбільше винаходів впроваджувалося на підприємствах переробної промисловості (48,1%), в організаціях, що виконували дослідження і розробки (24,5%), в установах освіти (15,9%); найбільша кількість корисних моделей – в освітніх установах (47,6%) та наукових організаціях (25,8%), промислових зразків – на підприємствах переробної промисловості (92,8%) [1-6].

Висновки. Проведений аналіз існуючого стану інтелектуально-інноваційної діяльності в нашій країні дозволяє зробити наступні висновки та узагальнення. По-перше, стан фінансування інноваційної діяльності в нашій країні є незадовільний, його рівень знаходиться значно нижче, ніж в промислово розвинутих країнах. По-друге, кадровий потенціал інноваційної діяльності, попри суттєве його зниження за останні роки, ще є досить потужним та здатним на значні наукові досягнення. По-третє, результати інтелектуально-інноваційної діяльності в нашій країні є неоднозначними: слід відмітити як окремі успіхи, так і значні відставання.

Список літератури. 1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Текст]: Статистичний збірник України за 2013 рік // [Державний комітет статистики України]. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2014. – 313 с. 3. Науково-технологічна сфера України 2010-2014 рік // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13112.055.pdf 4. Річний звіт державної служби інтелектуальної власності України 2014.- К.: Державна служба інтелектуальної власності України, 2015. – 64 с. 5. Створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2014 році [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 6. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства "Український інститут промислової власності" за 2014 рік.- К.: ДП УПІВ, 2015.- 69с. 7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.91 р. № 1977-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 8. Алімов, О.М. Структурно-динамічна оцінка потенціалу інноваційних та організаційно-економічних змін / О. М. Алімов, Я. І. Юрик // Економіка промисловості. - 2010. - № 1. - С. 3-14. 9. Андрощук, Г.О. Інтелектуальна власність в наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки / Г.О. Андрощук // Наука та наукознавство. – 2014.-№4. -С. 88-98. 10. Андрощук, Г.О. Економіко-статистичний аналіз винахідницької активності в Україні / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2013. – № 11. – С. 27-33. 11. Андрощук, Г.О. Світові показники інтелектуальної власності: аналіз тенденцій та стан в Україні / Г.О.Андрощук // Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні VIII Міжнародний бізнес-форум (Київ, 19 березня 2015 р.) ; відп. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – С.18-25. 12. Грига, В.Ю. Теоретичні та практичні аспекти використання наукових результатів НАН в економіці України (Вид. друге, перероб.). Монографія – Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України. –Київ, 2010. - 113 с. 13. Грицуленко, С.І. Україна в міжнародному обміні інтелектуальною власністю [Електронний ресурс] / С.І.Грицуленко.- Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Economics/2_157661.doc.htm 14. Гришко, Н.Є. Активна інноваційна сприйнятливість машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Н.Є.Гришко,

Ю.В.Волков. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76473> **15.** Захаркін, О.О. Роль інновацій у нарощенні вартості українських підприємств / О.О.Захаркін // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2014, №3. - С. 90-101. **16.** Лебеда, Т.Б. Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз / Т. Б. Лебеда // Пробл. науки. - 2012. - № 12. - С. 2-6. **17.** Перерва, П.Г. Економіка та організація інноваційної діяльності : підруч. / П. Г. Перерва; за ред. П. Г. Перерви, С. А. Меховича, М.І.Погорелова. – Харків : НТУ «ХПІ», 2008. – 1080 с. **18.** Перерва, П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства / П. Г. Перерва, Н. П. Ткачова // Економіка розвитку. – Харків : ХНЕУ, 2011. – № 4 (60). – С. 116-120. **19.** Перерва, П.Г. Науково-інноваційний потенціал України та сучасні проблеми його використання / П.Г. Перерва, О.В. Жегус. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TRPEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf **20.** Перерва, П.Г. Трансфер технологій : монографія / [П.Г. Перерва, Д. Коциски, Д. Сакай, М. Верешне Шомоши]. – Х. : Віровець А.П. «Алостроф», 2012. – 668 с. **21.** Перерва, П.Г. Організація та управління інноваційною діяльністю: підруч. / П. Г. Перерва, С. А. Мехович, М. І. Погорелов. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – 1025 с. **22.** Петрова, Ю.В. Украинский рынок интеллектуальной собственности: современное состояние и перспективы развития/Ю.В. Петрова, И.В. Демина// Управление проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Дая, 2005 – №3(15). С. 139-147. Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/> **23.** Пурій, Г.М. Фінансування наукової діяльності як необхідна умова соціально-економічного розвитку держави / Г.М.Пурій // Вісник ХДУ. Серія: Економічні науки.- №5.- 2014.- С. 243-246. **24.** Рынок интеллектуальной собственности [электронный ресурс]. – URL: <http://www.webeconomy.ru/print.php?id=983> **25.** Смаглюк, А.А. Інноваційна складова в забезпеченні конкурентоспроможності економіки України / А. А. Смаглюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2013. - Вип. 2. - С. 135-140. **26.** Шацкова, Л.П. Сучасний стан та оцінка інноваційного розвитку підприємств машинобудування України / Л.П. Шатскова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2 (7). – С. 52-59.

Bibliography (transliterated): **1.** Derzhavniy komitet statistiki Ukraini [Web]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. **2.** Naukova ta innovacijna dijal'nist' v Ukraini [Tekst]: Statistichnij zbirnik Ukraini za 2013 rik // [Derzhavniy komitet statistiki Ukraini]. – Kiev : Informacijno-analitchne agentstvo, 2014. – 313 p. **3.** Naukovo-tehnologichna sfera Ukraini 2010-2014 // Derzhavne agentstvo z pitan' nauki, innovacij ta informatizacii Ukraini Rezhim dostupu: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13112.055.pdf **4.** Richnij zvit derzhavnoi sluzhbi intelektual'noi vlasnosti Ukraini 2014.- Kiev: : Derzhavna sluzhba intelektual'noi vlasnosti Ukraini, 2015. – 64 p. **5.** Stvorenija ta vikoristanja peredovih tehnologij ta ob'ektiv prava intelektual'noi vlasnosti na pidprijemstvah Ukraini u 2014 roci [jelektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> **6.** Promislova vlasnist' u cifrah. Pokazniki dijal'nosti Derzhavnoi sluzhbi intelektual'noi vlasnosti Ukraini ta Derzhavnogo pidprijemstva "Ukrains'kij institut promислоvoi vlasnosti" za 2014 rik.- Kiev: DP UIPV, 2015.- 69 p. **7.** Zakon Ukraini «Pro naukovu i naukovo-tehnichnu dijal'nist'» vid 13.12.91 r. № 1977-XII [Web] – Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua> **8.** Alimov, O.M. Struktorno-dinamichna ocinka potencialu innovacijnih ta organizacijno-ekonomichnih zmin / O. M. Alimov, Ja. I. Jurik // Ekonomika promislivosti. - 2010. - No 1. - P. 3-14. **9.** Androshhuk, G.O. Intelektual'na vlasnist' v naukoemnih virobnictvah i oboronnij sferi v sistemi nacional'noi bezpeki / G.O. Androshhuk // Nauka ta naukoznavstvo. – 2014.- No 4. - P. 88-98. **10.** Androshhuk, G.O. Ekonomiko-statistichnij analiz vnahidnic'koi aktivnosti v Ukraini / G. Androshhuk // Intelektual'na vlasnist'. – 2013. – No 11. – P. 27-33. **11.** Androshhuk, G.O. Svitovi pokazniki intelektual'noi vlasnosti: analiz tendencij ta stan v Ukraini / G.O.Androshhuk // Problemi ta perspektivi rozvitku innovacijnoi dijal'nosti v Ukraini VIII Mizhnarodnij biznes-forum (Kiev, 19 bereznja 2015 r.) ; vidp. red. A.A. Mazaraki. – Kiev: Kiev. nac. torг.-ekon. un-t, 2015. – P.18-25. **12.** Griga, V.J. Teoretichni ta praktichni aspekti vikoristannja naukovih rezul'tativ NAN v ekonomici Ukraini (Vid. druge, pererobl.). Monografija – Centr doslidzen' naukovotohnichnogo potencialu ta istorii nauki im. G.M.Dobrova NAN Ukraini. –Kiev, 2010. – 113 p. **13.** Griculenko, S.I. Ukraina v mizhnarodnomu obmini intelektual'noju vlasnistju [Web] / S.I.Griculenko.- Rezhim dostupu: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Economics/2_157661.doc.htm **14.** Grishko, N.E. Aktivna innovacijna sprijnjalivist' mashinobudivnih pidprijemstv [Web] / N.E.Grishko, J.V.Volkov. –

Rezhim dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76473> **15.** Zaharkin, O.O. *Rol' innovacij u naroshhenni vartosti ukrains'kih pidpriemstv* / O.O.Zaharkin // Marketing i menedzhment innovacij, 2014, No 3.- P. 90-101. **16.** Lebeda, T. B. *Stan finansuvannja naukovih ta naukovo-tehnichnih robit v Ukraini: statistichnij rozriz* / T. B. Lebeda // Probl. nauki. - 2012. - No 12. - P. 2-6. **17.** Pererva, P.G. *Ekonomika ta organizacija innovacijnoi dijtal'nosti : pidruch.* / P. G. Pererva; za red. P. G. Perervi, S. A. Mehovicha, M.I.Pogorelova. – Kharkiv : NTU «KkPI», 2008. – 1080 p. **18.** Pererva, P.G. *Rozvitok metodiv analizu faktichnogo stanu konkurentnih perevag pidpriemstva* / P. G. Pererva, N. P. Tkachova // Ekonomika rozvitku. – Kharkiv : KhNEU, 2011. – No 4 (60). – P. 116-120. **19.** Pererva, P.G. *Naukovo-innovacijnij potencial Ukraini ta suchasni problemi jogo vikoristannja* / P.G. Pererva, O.V. Zhegus. — [Web]. — Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf **20.** Pererva, P.G. *Transfer tehnologij : monografija* / [P.G. Pererva, D. Kociski, D. Sakaj, M. Vereshne Shomoshi]. – Kharkov: Virovec' A.P. «Apostrof», 2012. – 668 p. **21.** Pererva, P.G. *Organizacija ta upravlinnja innovacijnoju dijtal'nistju: pidruch.* / P. G. Pererva, S. A. Mehovich, M. I. Pogorelov. - Kharkov: NTU "KhPI", 2008. – 1025 p. **22.** Petrova, Ju.V. *Ukrainskij rynek intelektual'noj sobstvennosti: sovremennoe sostojanie i perspektivy razvitiija*/Ju.V. Petrova, I.V. Demina// Upravlinnja proektami ta rozvitok virobnictva: Zb.nauk.pr. – Lugans'k: vid-vo SNU im. V.Dalja, 2005 - No 3(15). - P. 139-147. Rezhim dostupu: <http://www.pmdp.org.ua/> **23.** Purij, G.M. *Finansuvannja naukovoju dijtal'nosti jak neobhidna umova social'no-ekonomichnogo rozvitku derzhavi* / G.M.Purij // Visnik HDU. Serija: Ekonomichni nauki.- No 5.- 2014.- P. 243-246. **24.** Rynok intelektual'noj sobstvennosti [jelektronnyj resurs]. – URL: <http://www.webeconomy.ru/print.php?id=983> **25.** Smagljuk, A.A. *Innovacijna skladova v zabezpechenni konkurentospromozhnosti ekonomiki Ukraini* / A. A. Smagljuk // Visnik Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu. Ekonomichni nauki. - 2013. - No 2. - P. 135-140. **26.** Shackova, L.P. *Suchasnij stan ta ocinka innovacijnogo rozvitku pidpriemstv mashinobuduvannja Ukraini* / L.P. Shatskova // Ekonomika: realii chasu. Naukovij zhurnal. – 2013. – No 2 (7). – P. 52-59.

Надійшла (received) 27.02.2015

УДК 657.478.8:347.728.1

І.М. ПОГОРЕЛОВ, доц., НТУ «ХПІ»

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

У статті розглянуті методологічні питання, вивчення й вимір впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників, поступовий перехід від вихідної факторної системи до кінцевої факторної системи, розкриття повного набору прямих, кількісно вимірних факторів, що впливають на зміну результативного показника. Для деталізації узагальнюючого факторного показника на його складові, які становлять інтерес для аналітичних розрахунків, використовують прийом подовження факторної системи.

Ключові слова: аналіз, система, методологія, дослідження, властивості, модель

Вступ. Всі явища й процеси господарської діяльності підприємств перебувають у взаємозв'язку й взаємозумовленості. Одні з них безпосередньо

© І.М. Погорелов, 2015

Rezhim dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76473> **15.** Zaharkin, O.O. *Rol' innovacij u naroshhenni vartosti ukraïns'kih pidpriemstv* / O.O.Zaharkin // Marketing i menedzhment innovacij, 2014, No 3.- P. 90-101. **16.** Lebeda, T. B. *Stan finansuvannja naukovih ta naukovo-tehnichnih robit v Ukraini: statistичnij rozriz* / T. B. Lebeda // Probl. nauki. - 2012. - No 12. - P. 2-6. **17.** Pererva, P.G. *Ekonomika ta organizacija innovacijnoi dijāl'nosti : pidruch.* / P. G. Pererva; za red. P. G. Perervi, S. A. Mehovicha, M.I.Pogorelova. – Kharkiv : NTU «KkPI», 2008. – 1080 p. **18.** Pererva, P.G. *Rozvitok metodiv analizu faktičnogo stanu konkurentnih perevag pidpriemstva* / P. G. Pererva, N. P. Tkachova // Ekonomika rozvitku. – Kharkiv : KhNEU, 2011. – No 4 (60). – P. 116-120. **19.** Pererva, P.G. *Naukovo-innovacijnij potencial Ukraini ta suchasni problemi jogo vikoristannja* / P.G. Pererva, O.V. Zhegus. — [Web]. — Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/TPtEV/2011_26/statiya/Pererva.pdf **20.** Pererva, P.G. *Transfer tehnologij : monografija* / [P.G. Pererva, D. Kociski, D. Sakaj, M. Vereshne Shomoshi]. – Kharkov: Virovec' A.P. «Apostrof», 2012. – 668 p. **21.** Pererva, P.G. *Organizacija ta upravlinnja innovacijnoju dijāl'nistju: pidruch.* / P. G. Pererva, S. A. Mehovich, M. I. Pogorelov. - Kharkov: NTU "KhPI", 2008. – 1025 p. **22.** Petrova, Ju.V. *Ukraïns'kij rynek intelektual'noj sobstvennosti: sovremennoe sostojanie i perspektivy razvitija*/Ju.V. Petrova, I.V. Demina// Upravlinnja proektami ta rozvitok virobničtva: Zb.nauk.pr. – Lugans'k: vid-vo SNU im. V.Dalja, 2005 - No 3(15). - P. 139-147. Rezhim dostupu: <http://www.pmdp.org.ua/> **23.** Purij, G.M. *Finansuvannja naukovoju dijāl'nosti jak neobhidna umova social'no-ekonomičnogo rozvitku derzhavi* / G.M.Purij // Visnik HDU. Serija: Ekonomični nauki.- No 5.- 2014.- P. 243-246. **24.** Rynek intelektual'noj sobstvennosti [jelektronnyj resurs]. – URL: <http://www.webeconomy.ru/print.php?id=983> **25.** Smagljuk, A.A. *Innovacijna skladova v zabezpečenni konkurentospromozhnosti ekonomiki Ukraini* / A. A. Smagljuk // Visnik Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomičnogo institutu. Ekonomični nauki. - 2013. - No 2. - P. 135-140. **26.** Shackova, L.P. *Suchasnij stan ta ocinka innovacijnogo rozvitku pidpriemstv mashinobuduvannja Ukraini* / L.P. Shatskova // Ekonomika: realii času. Naukovij zhurnal. – 2013. – No 2 (7). – P. 52-59.

Надійшла (received) 27.02.2015

УДК 657.478.8:347.728.1

І.М. ПОГОРЕЛОВ, доц., НТУ «ХПІ»

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

У статті розглянуті методологічні питання, вивчення й вимір впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників, поступовий перехід від вихідної факторної системи до кінцевої факторної системи, розкриття повного набору прямих, кількісно вимірних факторів, що впливають на зміну результативного показника. Для деталізації узагальнюючого факторного показника на його складові, які становлять інтерес для аналітичних розрахунків, використовують прийом подовження факторної системи.

Ключові слова: аналіз, система, методологія, дослідження, властивості, модель

Вступ. Всі явища й процеси господарської діяльності підприємств перебувають у взаємозв'язку й взаємозумовленості. Одні з них безпосередньо

© І.М. Погорелов, 2015

зв'язані між собою, інші побічно. Звідси важливим методологічним питанням в економічному аналізі є вивчення й вимір впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників.

Методика досліджень. Під економічним факторним аналізом розуміється поступовий перехід від вихідної факторної системи до кінцевої факторної системи, розкриття повного набору прямих, кількісно вимірних факторів, що впливають на зміну результативного показника.

По характері взаємозв'язку між показниками розрізняють методи детермінованого й стохастичного факторного аналізу.

Детермінований факторний аналіз являє собою методику дослідження впливу факторів, зв'язок яких з результативним показником носить функціональний характер.

Основні властивості детермінованого підходу до аналізу:

- побудова детермінованої моделі шляхом логічного аналізу;
- наявність повного (твердого) зв'язку між показниками;
- неможливість поділу результатів впливу одночасно діючих факторів, які не піддаються об'єднанню в одній моделі;
- вивчення взаємозв'язків у короткостроковому періоді.

Розрізняють чотири типи детермінованих моделей:

Адитивні моделі - являють собою алгебраїчну суму показників і мають вигляд:

$$Y = \sum_{i=1}^n x_i = x_1 + x_2 + \dots + x_i, \quad (1)$$

До таких моделей, наприклад, належать показники собівартості у взаємозв'язку з елементами витрат на виробництво й зі статтями витрат; показник обсягу виробництва продукції в його взаємозв'язку з обсягом випуску окремих виробів або обсягу випуску в окремих підрозділах.

Мультиплікативні моделі в узагальненому виді можуть бути представлені формулою:

$$Y = \prod_{i=1}^n x_i = x_1 x_2 \dots x_s, \quad (2)$$

Прикладом мультиплікативної моделі є двофакторна модель обсягу виробництва товарної продукції (*ТП*):

$$ТП = Ч \cdot СВ, \quad (3)$$

де *Ч* - середньооблікова чисельність працівників;

СВ – середній виробіток товарної продукції на одного працівника.

Кратні моделі можна представити у вигляді формули:

$$y = \frac{x_1}{x_2}, \quad (4)$$

Прикладом кратної моделі служить показник строку обороту товарів (у днях) · *Тоб.т.*

$$T_{об.т} = \frac{З_г}{O_p}, \quad (5)$$

де $З_г$ - середній запас товарів;
 O_p - одноденний обсяг реалізації.

Змішані моделі являють собою комбінацію перерахованих вище моделей і можуть бути описані за допомогою спеціальних виражень:

$$Y = (a + b) \cdot c; Y = \frac{\prod_{i=1}^n x_i}{\sum_{j=1}^m x_j}; Y = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{\sum_{j=1}^m x_j}; Y = \frac{\prod_{i=1}^n x_i}{\prod_{j=1}^m x_j}. \quad (6)$$

Прикладами таких моделей служать показники витрат на 1 грн. товарної продукції, показники рентабельності й ін.

Для вивчення залежності між показниками й кількісним виміром безлічі факторів, що вплинули на результативний показник, приведемо загальні *правила перетворення моделей* з метою включення нових факторних показників.

Для деталізації узагальнюючого факторного показника на його складові, які становлять інтерес для аналітичних розрахунків, використовують прийом подовження факторної системи.

Якщо вихідна факторна модель має вигляд:

$$Y = \frac{x_1}{x_2}, \quad (7)$$

а $x_1 = x_{11} + x_{12} + \dots + x_{1n}$, то модель прийме вид:

$$Y = \frac{x_{11}}{x_2} + \frac{x_{12}}{x_2} + \dots + \frac{x_{1n}}{x_2}. \quad (8)$$

Для виділення деякого числа нових факторів і побудови необхідних для розрахунків факторних показників застосовують прийом розширення факторних моделей. При цьому чисельник і знаменник множаться на одне й теж число:

$$Y = \frac{x_1 \cdot a \cdot b \cdot c}{x_2 \cdot a \cdot b \cdot c} = \frac{x_1}{a} \cdot \frac{b}{b} \cdot \frac{c}{c} \cdot \frac{c}{x_2}. \quad (9)$$

Для побудови нових факторних показників застосовують прийом скорочення факторних моделей. При використанні даного прийому чисельник і знаменник ділять на те саме число.

$$\frac{x_1}{x_2} = \frac{\frac{x_1}{a}}{\frac{x_2}{a}}; x_{11} = \frac{x_1}{a}; x_{12} = \frac{x_2}{a} \quad y = \frac{x_{11}}{x_{12}}. \quad (10)$$

Деталізація факторного аналізу багато в чому визначається числом факторів, вплив яких можна кількісно оцінити, тому велике значення в аналізі мають багатофакторні мультиплікативні моделі. В основі їхньої побудови лежать наступні принципи:

- місце кожного фактору в моделі повинне відповідати його ролі у формуванні результативного показника;
- модель повинна будуватися із двохфакторної повної моделі шляхом послідовного розчленовування факторів, як правило якісних, на складові;
- при написанні формули багатофакторної моделі фактори повинні розташовуватися зліва направо у порядку їхньої заміни.

Побудова факторної моделі - перший етап детермінованого аналізу. Далі визначають спосіб оцінки впливу факторів. Для цього застосовують наступні способи:

Спосіб ланцюгових підстановок - складається у визначенні ряду проміжних значень узагальнюючого показника шляхом послідовної заміни базисних значень факторів на звітні. Даний спосіб заснований на елімінуванні. *Елімінувати* – значить усунути, виключити вплив всіх факторів на величину результативного показника, крім одного. При цьому виходять з того, що всі фактори змінюються незалежно друг від друга, тобто спочатку змінюється один фактор, а всі інші залишаються без зміни, потім змінюються два при незмінності інших і т.д.

У загальному виді застосування способу ланцюгових постановок можна описати в такий спосіб:

$$\left. \begin{aligned} y_0 &= a_0 \cdot b_0 \cdot c_0; \\ y_a &= a_1 \cdot b_0 \cdot c_0; \\ y_b &= a_1 \cdot b_1 \cdot c_0; \\ y_1 &= a_1 \cdot b_1 \cdot c_1, \end{aligned} \right\}$$

де a_0, b_0, c_0 - базисні значення факторів, що роблять вплив на узагальнюючий показник y ;

a_1, b_1, c_1 - фактичні значення факторів;

y_a, y_b , - проміжні зміни результуючого показника, пов'язаного зі зміною факторів a, b , відповідно.

Загальна зміна $\Delta y = y_1 - y_0$ складається із суми змін результуючого показника за рахунок зміни кожного фактору при фіксованих значеннях інших факторів:

$$\Delta y = \sum \Delta y(a, b, c) = \Delta y_a + \Delta y_b + \Delta y_c; \quad (12)$$

$$\Delta y_a = y_a - y_0; \quad \Delta y_b = y_b - y_a; \quad \Delta y_c = y_1 - y_b. \quad (13)$$

Результати досліджень. Розглянемо приклад:

Таблиця 1 - Вихідні дані для факторного аналізу

Показники	Умовні позначки	Базисні значення (0)	Фактичні значення (1)	Відхилення	
				Абсолютне (+,-)	Відносне (%)
Обсяг виробництва товарної продукції, тис. грн.	<i>ТП</i>	2920	3400	+480	116,40
Кількість працівників, чіл	<i>Ч</i>	20	25	+5	125,00
Виробіток продукції на одного працюючого, тис. грн.	<i>СВ</i>	146	136	-10	93,15

Аналіз впливу на обсяг товарної продукції кількості працівників і їхніх вироблень проведемо описаним вище способом на основі даних табл.1. Залежність обсягу товарної продукції від даних факторів можна описати за допомогою мультиплікативної моделі:

$$ТП = Ч \cdot СВ; \quad (14)$$

$$ТП_0 = Ч_0 \cdot СВ_0 = 20 \cdot 146 = 2920 \text{ (тис. грн.)}$$

Тоді вплив зміни величини кількості працівників на узагальнюючий показник можна розрахувати по формулі:

$$ТП_{учл1} = Ч_1 \cdot СВ_0 = 25 \cdot 146 = 3650 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\Delta ТП_{учл1} = ТП_{учл1} - ТП_0 = 3650 - 2920 = 730 \text{ (тис. грн.)}$$

Далі визначимо вплив зміни вироблення працівників на узагальнюючий показник:

$$ТП_1 = Ч_1 \cdot СВ_1 = 25 \cdot 136 = 3400 \text{ (тис. грн.)}$$

$$\Delta ТП_{учл2} = ТП_1 - ТП_{учл1} = 3400 - 3650 = -250 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином, на зміну обсягу товарної продукції позитивний вплив зробила зміну на 5 чоловік чисельності працівників, що викликало збільшення обсягу продукції на 730 тис. грн. і негативний вплив зробив зниження вироблення на 10 тис. грн., що викликало зниження обсягу на 250 тис. грн.

Сумарний вплив двох факторів:

$$\Delta ТП = \Delta ТП_{учл1} + \Delta ТП_{учл2} = 730 + (-250) = 480 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином загальний вплив факторів призвів до збільшення обсягу виробництва продукції на 480 тис. грн.

Переваги даного способу: універсальність застосування, простота розрахунків.

Недолік методу полягає в тому, що, залежно від обраного порядку заміни факторів, результати факторного розкладання мають різні значення. Це пов'язане з тим, що в результаті застосування цього методу утвориться

якийсь нерозкладний залишок, що додається до величини впливу останнього фактору. На практиці точністю оцінки факторів зневажають, висуваючи на перший план відносну значимість впливу того або іншого фактору. Однак існують певні правила, що визначають послідовність підстановки:

- при наявності у факторній моделі кількісних і якісних показників у першу чергу розглядається зміна кількісних факторів;
- якщо модель представлена декількома кількісними і якісними показниками, послідовність підстановки визначається шляхом логічного аналізу.

При цьому під *кількісними факторами* розуміють ті, які виражають кількісну визначеність явищ і можуть бути отримані шляхом безпосереднього обліку (кількість робітників, верстатів, сировини й т.д.). *Якісні фактори* визначають внутрішні якості, ознаки й особливості досліджуваних явищ (продуктивність праці, якість продукції, середня тривалість робочого дня й т.д.).

Спосіб абсолютних різниць є модифікацією способу ланцюгової підстановки. Зміна результативного показника за рахунок кожного фактору способом абсолютних різниць визначається як добуток відхилення досліджуваного фактору на базисне або звітне значення іншого фактору залежно від обраної послідовності підстановки:

$$\left. \begin{aligned} y_0 &= a_0 \cdot b_0 \cdot c_0; \\ \Delta y_a &= \Delta a \cdot b_0 \cdot c_0; \\ \Delta y_b &= \Delta b \cdot a_1 \cdot c_0; \\ \Delta y_c &= \Delta c \cdot a_1 \cdot b_1; \\ y_1 &= a_1 \cdot b_1 \cdot c_1; \\ \Delta y &= \Delta y_a + \Delta y_b + \Delta y_c. \end{aligned} \right\}$$

Спосіб відносних різниць застосовується для виміру впливу факторів на приріст результативного показника в мультиплікативних і змішаних моделях виду $y = (a - \epsilon) \cdot c$. Він використовується у випадках, коли вихідні дані містять розраховані раніше відносні відхилення факторних показників у відсотках.

Для мультиплікативних моделей типу $y = a \cdot b \cdot c$ методика аналізу наступна:

- 1) знаходять відносне відхилення кожного факторного показника:

$$\left. \begin{aligned} \Delta a\% &= \frac{a_\phi - a_{нл}}{a_{нл}} \cdot 100\% ; \\ \Delta b\% &= \frac{b_\phi - b_{нл}}{b_{нл}} \cdot 100\% ; \\ \Delta c\% &= \frac{c_\phi - c_{нл}}{c_{нл}} \cdot 100\% ; \end{aligned} \right\}$$

2) визначають відхилення результативного показника y за рахунок кожного фактору:

$$\left. \begin{aligned} \Delta y_a &= \frac{y_{nl} \cdot \Delta a\%}{100} ; \\ \Delta y_b &= \frac{(y_{nl} + \Delta y_a) \Delta b\%}{100} ; \\ \Delta y_c &= \frac{(y_{nl} + \Delta y_a + \Delta y_b) \Delta c\%}{100} . \end{aligned} \right\}$$

Приклад. Скориставшись даними табл. 1, проведемо аналіз способом відносних різниць. Відносні відхилення розглянутих факторів складуть:

$$\Delta C\% = \frac{25 - 20}{20} \cdot 100\% = 25\% ;$$

$$\Delta CB\% = \frac{136 - 146}{146} \cdot 100\% = -6,85\% .$$

Розрахуємо вплив на обсяг виробництва товарної продукції кожного фактору:

$$\Delta TП_{\text{уср1}} = \frac{2920 \cdot 25}{100} = 730 \text{ (тис. грн.)};$$

$$\Delta TП_{\text{уср2}} = \frac{(2920 + 730) \cdot (-6,85)}{100} = -250 \text{ (тис. грн.)}.$$

Результати розрахунків ті ж, що й при використанні попереднього способу.

Висновки. *Інтегральний метод* дозволяє уникнути недоліків, властивому методу ланцюгової підстановки, і не вимагає застосування прийомів по розподілі нерозкладного залишку по факторах, тому що в ньому діє логарифмічний закон перерозподілу факторних навантажень. Інтегральний метод дозволяє досягти повного розкладання результативного показника по факторах і носить універсальний характер, тобто застосуємо до мультиплікативних, кратних і змішаних моделей. Операція обчислення певного інтеграла вирішується за допомогою ПЕВМ і зводиться до побудови підінтегральних виражень, які залежать від виду функції або моделі факторної системи.

Список літератури: 1. Грюниг Р. Методи ідентифікації стратегічних факторів успіху / Р. Грюниг // Теорія та практика управління. – 1996. – № 6. – С. 84 – 93. **2.** Кузельний М. В. Класифікація необоротних активів у обліку / М. Кузельний // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 78–81. **3.** Податковий кодекс України від 2.12..2010р. № 2755-IV.

Bibliography (transliterated): 1. Grjunig R. *Metodi identifikacii strategichnih faktoriv uspihu* / R. Grjunig // Teorija ta praktika upravlinnja. – 1996. – No 6. – P. 84 – 93. **2.** Kuzhel'nij M. V. *Klasifikacija neobrotnih aktiviv u obliku* / M. Kuzhel'nij // Ekonomika Ukraïni. – 2010. – No 3. – P. 78–81. **3.** *Podatkovij kodeks Ukraïni vid 2.12..2010. No 2755-IV.*

Надійшла (received) 27.02.2015

РЕФЕРАТИ

УДК 338.24.01

Про реальність структурних змін в національній економіці України / О. В. Назаренко, Н. Б. Решетняк, О. Ю. Єгорова // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 3-8. – Бібліогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

У статті наголошується на гострій необхідності для сьогоденної України реальних, а не половинчастих ринкових реформ. В суспільстві сформовано розуміння нагальності системних реформ у сферах оподаткування, адміністрування бізнесу, судочинства, інвестування пріоритетних галузей економіки задля зростання її ефективності. Значне зниження податкового навантаження дозволить модернізувати виробництво, поліпшити якість продукції вітчизняного бізнесу.

Ключові слова: структурні зміни галузей, системне реформування економіки, визначення пріоритетів розвитку

УДК 658.8.01: 005.21

Падіння об'ємів промислового виробництва в Україні та шляхи виходу з кризи / Н.Г. Сікстіна, Ю.О. Ключко, К.В. Камчатна-Степанова // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 9-16. – Бібліогр.: 2 назв. – ISSN 2079-0767

У статті розглянуто падіння промислового виробництва в Україні. Аналізуються данні про стан промисловості на сьогодення у порівнянні з 2013 роком. Наслідки війни на південному сході України та конфлікт двох крупних компаній російського Газпрому та українського Нафтогазу. А також запропоновані шляхи виходу з кризи. Зроблено висновки про необхідність залучення іноземних інвесторів для збільшення доходу від завантаження промислового виробництва

Ключові слова: промислове виробництво, кризисне середовище, збут продукції, система, загрузка виробництва

УДК 330.101.8.

Неофіційна економіка України: аналіз стану та напрями детінізації. / Леонова О.О. // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 17-24. – Бібліогр.: 23 назв. – ISSN 2079-0767

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як неофіційна економіка, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду виходу країни на траєкторію вступу до Європейського союзу. Значною проблемою є те, що явище, яке потрібно долати, за своїм визначенням, є не явним, а заходи протидії потребують постійного вдосконалення і адаптації до мінливих економічних умов.

Ключові слова: неофіційна економіка, тіньова економіка, детінізація, легалізація, корупція.

УДК 657:658.1

Сучасні проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств/М.В. Рета, Г.О. Пляка// Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 25-34. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

У статті розглянуто актуальні проблеми формування фінансових результатів в сучасних умовах господарювання. Проведено аналіз різних підходів щодо визначення поняття «фінансові результати», а також проаналізовано методики визначення фінансових результатів, які застосовуються в світовій практиці. Досліджено існуючі теоретичні та практичні підходи до класифікації фінансових результатів у зв'язку з введенням нової форми звіту в Україні. Охарактеризовано порядок та метод визначення фінансового результату та надано пропозиції щодо покращення та підвищення ефективності обліку фінансових результатів.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, доходи, витрати, бухгалтерський облік,

УДК 339.137

Особливості проведення маркетингових досліджень конкурентного середовища підприємства // Л. С. Ларка, О. В. Жабська // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 34-38. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статті пропонується систематизація вхідної інформації в залежності від мети дослідження конкурентного середовища. Обґрунтована доцільність складання карти стратегічних груп конкурентів для аналізу їх конкурентних стратегій. Розглянуті можливі стратегічні групи конкурентів та очікувані від них конкурентні стратегії. Сформульовані основні складові конкурентоспроможності підприємства з позиції раціонального управління його потенціалом.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, конкурентна позиція, карта стратегічних груп, диференціація, стратегічне управління, потенціал, інформаційні потоки.

УДК 330.341.1+331.101.3

Синергетичний підхід до дослідження фази кризи фінансової системи підприємства/ Блага В.В., Благой В.В., Марченко І.Ю., Романченко К.Г. / Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 39-42. – Бібліогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

У статті проведені порівняння традиційного і синергетичного підходів до теорії життєвого циклу системи. Поетапно наведена та розглянута методика аналізу фінансової кризи вітчизняних підприємств. Наведено концептуальні основи синергетичної парадигми та теорії самоорганізованої критичності, здійснено огляд сучасних міждисциплінарних підходів та напрямків їх застосування до моделювання фінансово-економічних систем.

Ключові слова: криза, фінанси, економіка, підприємства, синергетичний, традиційний (механістичний) підхід.

УДК 331.101

Система мотивації та стимулювання праці персоналу на підприємстві / Т.О.Погорськова, О.К.Пузач, Ю.С.Кутник// Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 43-46. – Бібліогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

У даній статті розкрито основна суть мотивації та стимулювання праці персоналу, розглянуто їх відмінності і ефективність для підприємства. У роботі наочно зображено дію стимулу і мотиву на людину, розглянуто процес підготовки мотиваційної системи персоналу у вигляді системи. Також проаналізовано внутрішні та зовнішні фактори мотиву і поширені методи мотивації персоналу.

Ключові слова: мотивація, стимулювання, мотиви, фактори мотиву, стимули, персонал, ефективність.

УДК 330.111

Відтворення основних форм власності – необхідна умова створення сучасної держави України //Л.В. Кузьменко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 47-50. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

У статті на основі системного підходу охарактеризовані основні форми власності як базові інститути економічної системи суспільства, проведено аналіз причинно-наслідкових зв'язків між перетвореннями у відносинах власності та соціально-економічним станом України за останні два з половиною десятиріччя, відмічено актуальні проблеми відтворення відносин власності в процесі побудови держави Україна.

Ключові слова: основні форми власності, відносини власності, економічний стан країни, колективна власність, олігархічний капіталізм, змішана власність, приватизація.

УДК 331.5

Соціальна відповідальність бізнесу як фактор збалансування ринку праці // Т.В.Рябова, Л.І.Шаша / Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 51-54. – Бібліогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

У статті розглядаються фактори стабілізації ринку праці в Україні. Досягнення балансу на ринку праці пов'язане з діяльністю інституційних суб'єктів у сфері соціального партнерства. Участь бізнесу в підготовці кваліфікованої робочої сили розглядається як важливий напрямок соціального партнерства. Наводяться приклади досвіду європейських країн у розвитку партнерства бізнесу і сфери освіти. Визначається сучасний рівень соціальної відповідальності українських підприємств. Досліджуються напрямки досягнення відповідності якості освіти потребам бізнесу. Пропонуються заходи щодо створення сприятливого середовища для соціального партнерства. Розглянуто економічні методи стимулювання співпраці сфери освіти і бізнесу в підготовці кваліфікованих фахівців.

Ключові слова: ринок праці, збалансованість, соціальне партнерство, соціальна відповідальність бізнесу, якість освіти

УДК 330.341.1+331.101.3

Соціалізація економіки як мета та напрямок трансформації економічної системи сучасного капіталізму / Попадинець О.В. / Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 55-59. – Бібліогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

Стаття присвячена причинам необхідності оновлення парадигми економічної теорії на сучасному етапі в умовах глобальної соціально-економічної кризи. Саме соціальний вектор у розвитку суспільства та його домінування у економічних відносинах має дозволити узгодити інтереси різних верств населення, подолати існуючу майнову нерівність, забезпечити зростання добробуту та соціального благополуччя.

Ключові слова: соціалізація, гуманізація, майнова диференціація, бідність, криза індустріалізму

УДК 332.1

Визначення показників для оптимального розміщення продуктивних сил / О.В.Степанова // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 59-64. – Бібліогр.: 10 назв. – ISSN 2079-0767

Запропоновано методичний підхід з використанням чіткої формалізованої моделі, яка орієнтована на одержання інтегрального показника, тобто, критерію оптимального розміщення продуктивних сил. Систему показників, які характеризують розміщення продуктивних сил, представлено у вигляді дерева цілей. Для дослідження ступеня впливу кожного показника на ефективність розміщення продуктивних сил використано математико-статистичні методи експертних оцінок. В якості критерію оптимального розміщення продуктивних сил пропонується аддитивна функція корисності.

Ключові слова: продуктивні сили, критерій оптимального розміщення продуктивних сил, дерево цілей, експертні методи, аддитивна функція корисності.

УДК 65.052.2+65.261.411

Практичний аспект взаємозв'язку управлінського та податкового обліку / О.Є. Гапоненко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 65-75. – Бібліогр.: 20 назв. – ISSN 2079-0767

Статтю присвячено встановленню взаємозв'язку та розбіжностей управлінського та податкового обліку в сучасних умовах господарювання, а саме: проведено порівняльний аналіз управлінського та податкового обліку за основними ознаками, представлено їх співставлення в частині виникнення доходів і витрат відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Податкового кодексу України, наведено перелік тимчасових та постійних податкових різниць, що існують при формуванні об'єкта оподаткування (фінансового результату); надано

науково-методичні та практичні рекомендації щодо формування основних умов ведення управлінського та податкового обліку з метою посилення їх єдності та взаємозв'язку.

Ключові слова: управлінський облік, податковий облік, доходи, витрати, об'єкт оподаткування, постійна податкова різниця, тимчасова податкова різниця, Податковий кодекс України, Положення (станданти) бухгалтерського обліку.

УДК 657.421

Удосконалення організації обліку основних засобів підприємства / О.О. Фальченко, Є.В. Назарчук // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 75-79. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статті розглянуто удосконалення технології організації обліку основних засобів для забезпечення якісної поведінки облікової інформації, яка порівняно з існуючими враховує: метод амортизації основних засобів; спосіб визначення їх ліквідаційної вартості. Розглядаються існуючі методи амортизації. Представлено алгоритм порядку вибору методу амортизації у бухгалтерському обліку основних засобів.

Ключові слова: амортизація, метод, основні засоби, облікова інформація, облік, звітність, управління.

УДК 642.5(075.8)

Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів / Т.О.Кобслева, Л.С.Марчук // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 79-84. – Бібліогр.: 12 назв. – ISSN 2079-0767

У статті запропоновані найпоширеніші методи оцінки ефективності реклами та їх роль на вплив споживачів. Значні грошові витрати на рекламу – головний її недолік. Тому доцільно використовувати дані методи, щоб даремно не витратити свої ресурси. А вже по результатах дослідження буде відомо, чи ефективно розробляти ту, чи іншу рекламу. Проблема визначення і аналізу ефективності зусиль фірми у сфері реклами достатньо актуальна.

Ключові слова: реклама, ринок, споживачі, ефективність, методи, маркетинг, дослідження

УДК 332.12

Методичні засади вивчення організаційного підходу до процесу формування структури інноваційного кластеру регіону / К.О. Тимофєєва, С. М. Погорєлов // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 85-93. – Бібліогр.: 6 назв. – ISSN 2079-0767

В роботі розглянути основи організаційного підходу до процесу формування інноваційних кластерів у регіонах, а також згруповані бар'єри що перешкоджають залученню інноваційно сприйнятливих представників промислового комплексу до регіонального кластеру у три групи з подальшим визначенням найбільш значущих з них. Теоретичні та практичні основи формування та розвитку кластерів як перспективної форми організації продуктивних сил регіону

Ключові слова: інноваційний кластер, промисловий комплекс регіону, кластерна ініціатива.

УДК 657.421

Нематеріальні активи: основи бухгалтерського обліку та оцінки / Н.В. Артеменко, Н.В. Ширяєва // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 94-99. – Бібліогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

Нематеріальні активи є важливим об'єктом бухгалтерського обліку за своїми характеристиками, своїм складом, за рівнем впливу на результати господарської діяльності та фінансовий стан підприємства. У даній статті розкрита сутність поняття «нематеріальні активи», розглянуто нормативно-правову базу з питань обліку нематеріальних активів, виявлено проблеми, пов'язані з оцінкою, а також запропоновано шляхи їх вирішення. Недосконалість законодавчої бази та класифікації об'єктів нематеріальних активів, розширення сфери використання нематеріальних активів, недостатня розробка методики оцінки зумовлюють потребу в удосконаленні їх обліку.

Ключові слова: нематеріальні активи, оцінка, ідентифікація, класифікація, ефективність використання, право власності, первісна вартість, амортизація.

УДК 658.31

Застосування оптимізаційних методів оцінки та розрахунку чисельності персоналу в організаціях / Д.Ю. Крамської, Ю.В. Сидоренко, Ю.І. Мороз // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 100-103. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

Запропоновано нові оптимізаційні методи оцінки та розрахунку чисельності персоналу в організаціях. Зазначено їх особливості, переваги та недоліки, ефективність застосування в організаціях з урахуванням специфіки діяльності. Зроблено висновки щодо застосування цих методів та їх вплив на покращення результативності роботи організації.

Ключові слова: кадри, оптимізаційні методи, чисельність персоналу, бізнес-процеси, управління персоналом.

УДК 331.21

Напрямки удосконалення систем оплати праці персоналу підприємства / Н. М. Побережна, М. С. Пантелєєв, А. Г. Чижик // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 104-110. – Бібліогр.: 13 назв. – ISSN 2079-0767

Виявлено тенденції та загальні підходи до оплати праці персоналу вітчизняних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки. Встановлено, що результати і продуктивність стають основними факторами для прийняття рішення щодо збільшення заробітної плати. Розглянуто причини, що зменшують ефективність впровадження нових підходів до оплати праці. Наведено основні складові управління системою оплати праці, їх характеристика та напрями вдосконалення оплати праці персоналу підприємства.

Ключові слова: оплата праці, результати й продуктивність праці, мотивація персоналу, складові системи оплати праці, напрямки по удосконаленню системи оплати праці.

УДК 339.9

Деякі аспекти інтеграції України до світової економічної системи / Я.А.Максименко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 111-116. – Бібліогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

Стаття присвячена проблемі інтеграції України до світової економічної системи. Проаналізовано участь України в різних формах міжнародних економічних відносин: міжнародній торгівлі, міжнародному переміщенні капіталу, міжнародній міграції робочої сили. Виявлено основні проблеми в області участі України в даних процесах. Запропоновано напрями ефективної інтеграції України до світової економічної системи.

Ключові слова: світова економічна система, міжнародні економічні відносини, міжнародна торгівля, міжнародне переміщення капіталу, міжнародна міграція робочої сили, інтеграція.

УДК 658

Дослідження існуючих методів розподілення непрямих витрат та їх вплив на встановлення собівартості продукції / А.А. Казарян // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 116-122. – Бібліогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

У статті розглядаються основні методи розподілення витрат та проблема оцінки витрат на випуск продукції. Показано, що проблема оцінки в значній мірі полягає в правильному розподілі непрямих витрат. Також розглядаються проблеми, що виникають при встановленні собівартості продукції на підприємстві.

Ключові слова: непрямі витрати, розподіл непрямих витрат, метод, витрати, собівартість продукції

УДК 519.2

Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення / О.В. Мель, Ю. Холодчак // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. – № 25 (1134). – С. 123-126. – Бібліогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

Стаття присвячена показникам рентабельності, які найбільш точно відображають прибутковість, фінансовий стан підприємства та ефективність виробництва. Розглянуті найбільш поширені тлумачення рентабельності авторитетних науковців та виявлено раціональні шляхи її збільшення.

Ключові слова: прибуток, рентабельність, прибутковість, ефективність, підвищення, собіварність, підприємство.

УДК 338.001.36

Аналіз рівня використання потенціалу енергозбереження в промисловості України / М.І. Ларка, О. М. Гололобова, // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. – № 25 (1134). – С. 3-6. – Бібліогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

Стаття присвячена проведенню аналізу потенціалу розвитку і впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії на промислових підприємствах України. При оцінюванні економічно доцільного рівня міжгалузевого потенціалу енергозбереження було виявлено найбільш ефективні заходи щодо використання вторинних енергетичних ресурсів для виробництва енергії, впровадження засобів обліку та регулювання споживання енергоресурсів та створення автоматизованих систем управління їх споживанням.

Ключові слова: енергетичний потенціал, нетрадиційні джерела енергії, відновлюванні джерела енергії, енергозбереження, енергетичні ресурси.

УДК 330.341.13

Сутність і структура інноваційного потенціалу організації / С. В. Сусліков, А. В. Сусліков, В. О. Колчіна // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. – № 25 (1134). – С. 134-139. – Бібліогр.: 8 назв. – ISSN 2079-0767

У роботі проаналізовані існуючі підходи до розуміння сутності та структури інноваційного потенціалу підприємств, висвітлена сутність і структура інноваційного потенціалу підприємств та обґрунтовані авторські пропозиції з даних питань. Запропоновано авторське трактування структури інноваційного потенціалу підприємства, яке являє собою систему, що складається з інноваційного потенціалу внутрішнього середовища підприємства та катализаторів зовнішнього середовища.

Ключові слова: інновації, потенціал, інноваційний процес, інвестиційний потенціал, катализатори зовнішнього середовища.

УДК 330.322: 621

Визначення комерційного потенціалу та розміру збитків від порушення прав об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах / В.М.Гриньова, С.М.Ілляшенко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. – № 25 (1134). – С. 140-148. – Бібліогр.: 20 назв. – ISSN 2079-0767

В статті розглянуто стан та умови здійснення інтелектуально-інноваційної діяльності на промислових підприємствах України. Визначено, що найбільш важливим чинником, який стримує розвиток процесів розробки та споживання об'єктів інтелектуальної власності є слабка фінансова та матеріально-технічна база. Обґрунтовано основні напрямки комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, серед яких особлива увага приділена ліцензуванню інтелектуальних технологій та власному використанню результатів інноваційної діяльності. Показано, що максимальний економічний ефект машинобудівні підприємства можуть отримати лише при раціональному поєднанні як власного споживання, так і ринкової дистрибуції інтелектуальних технологій при максимальній протидії контрафактній діяльності

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, інноваційна діяльність, комерціалізація, промислові підприємства, контрафакт, економічний ефект.

УДК: 656.2.078.8

Шляхи підвищення конкурентоспроможності залізниці/ В.І. Куделя // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 148-153. – Бібліогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

В статті виділені недоліки, що існують в розвитку транспортної галузі. Розглянуті основні напрямки конкуренції в яких діє залізниця на ринку транспортних послуг. Підкреслено, що в умовах ринкових відносин залізничний транспорт повинен швидко реагувати на зміну попиту на перевезення і підвищувати конкурентоспроможність шляхом покращення якості вантажних перевезень і підвищення ефективності обслуговування виробництва і населення. А також виділені шляхи підвищення конкурентоспроможності залізниці.

Ключові слова. Конкуренція, конкурентоспроможність, якість перевезень, транспортний ринок, ціна, залізниця.

УДК 657.432

Економічна сутність санації і реструктуризації промислових підприємств / П. Г. Перерва, В. Л. Товажнянський // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 153-161. – Бібліогр.: 11 назв. – ISSN 2079-0767

У статті проведено аналіз передумов прояви фінансової кризи на підприємствах машинобудівного комплексу України. Проведений аналіз обсягів виробництва продукції на підприємствах Харківської області. Проведено методологічне дослідження понять «криза», «санація», «реструктуризація». Розроблено методичні рекомендації щодо подолання симптомів кризи на промислових підприємствах.

Ключові слова: санація, реструктуризація, криза, машинобудівні підприємства, виробництво, продукція

УДК 338.12:637.658

Аналіз сучасного стану інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні / А.І.Яковлев, О.П.Косенко, М.М.Ткачов // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 162-174. – Бібліогр.: 26 назв. – ISSN 2079-0767

В статті проведено детальний аналіз сучасного стану інтелектуально-інноваційної діяльності в промисловості України. Особливу увагу приділено питанням дослідження фінансування інтелектуально-інноваційних технологій, кадрового забезпечення виробничих процесів в інноваційній сфері, результатам інтелектуально-інноваційної діяльності промислових і, зокрема, машинобудівних підприємств. Розроблено пропозиції по покращенню результатів інноваційної діяльності на промислових підприємствах, а також по підвищенню економічної ефективності цієї діяльності.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, вартісна оцінка, методичні підходи, переваги та недоліки

УДК 657.478.8:347.728.1

Методичні основи факторного аналізу виробництва в умовах ринкових відносин / І.М. Погорелов // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2015. - № 25 (1134). – С. 174-180. – Бібліогр.: 3 назв. – ISSN 2079-0767

У статті розглянуті методологічні питання, вивчення й вимір впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників, поступовий перехід від вихідної факторної системи до кінцевої факторної системи, розкриття повного набору прямих, кількісно вимірних факторів, що впливають на зміну результативного показника. Для деталізації узагальнюючого факторного показника на його складові, які становлять інтерес для аналітичних розрахунків, використовують прийом подовження факторної системи.

Ключові слова: аналіз, система, методологія, дослідження, властивості, модель

РЕФЕРАТЫ

УДК 519.2

О реальности структурных изменений в национальной экономике Украины /Е. В. Назаренко, Н. Б. Решетняк, О. Ю. Сгорова // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 3-8. - Библиогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

В статье отмечается на острой необходимости для сегодняшней Украины реальных, а не половинчатых рыночных реформ. В обществе сформировано понимание неотложности системных реформ в сферах налогообложения, администрирования бизнеса, судопроизводства, инвестирование приоритетных отраслей экономики в целях роста ее эффективности. Значительное снижение налоговой нагрузки позволит модернизировать производство, улучшить качество продукции отечественного бизнеса.

Ключевые слова: структурные изменения отраслей, системное реформирование экономики, определение приоритетов развития

УДК 658.8.01: 005.21

Падение объемов промышленного производства в Украине и пути выхода из кризиса / Н.Г. Сикетина, Ю.А. Ключко, К.В. Камчатная-Степанова // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 9-16. - Библиогр.: 2 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассмотрено падение промышленного производства в Украине. Анализируются данные о состоянии промышленности в настоящее время по сравнению с 2013 годом. Последствия войны на юго-востоке Украины и конфликт двух крупных компаний российского Газпрома и украинского Нафтогаза. А также предложены пути выхода из кризиса. Сделаны выводы о необходимости привлечения иностранных инвесторов для увеличения дохода от загрузки промышленного производства

Ключевые слова: промышленное производство, кризисная среда, сбыт продукции, система, загрузка производства

УДК 330.101.8.

Неофициальная экономика Украины: анализ и направления детинизации / Леонова А.О. // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 17-24. - Библиогр.: 23 назв. – ISSN 2079-0767

Распространение в Украине такого социально-экономического явления, как неофициальная экономика, а также объемы продукции и финансовых ресурсов, которые вращаются в этой сфере, представляют собой существенную преграду для выхода страны на траекторию вступления в Европейский союз. Значительной проблемой является то, что явление, которое нужно преодолеть, по своему определению, является не явным, а мероприятия противодействия требуют постоянного совершенствования и адаптации к меняющимся экономическим условиям.

Ключевые слова: неофициальная экономика, теневая экономика, детенизация, легализация, коррупция.

УДК 657:658.1

Современные проблемы учета финансовых результатов деятельности предприятий/Н.В. Рета, Г.А. Пляка// Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 25-34. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассмотрены актуальные проблемы формирования финансовых результатов в современных условиях хозяйствования. Проведен анализ различных подходов к определению понятия «финансовые результаты», а также проанализированы методики определения финансовых результатов, применяемых в мировой практике. Исследованы существующие

теоретические и практические подходы к классификации финансовых результатов в связи с введением новой формы отчета в Украине. Охарактеризованы порядок и метод определения финансового результата и даны предложения относительно улучшения и повышения эффективности учета финансовых результатов.

Ключевые слова: финансовые результаты, прибыль, доходы, расходы, бухгалтерский учет, Отчет о финансовых результатах (Отчет о совокупном доходе)

УДК 339.137

Особенности проведения маркетинговых исследований конкурентной среды предприятия / Л. С. Ларка, О. В. Жабская // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 34-38. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статье предлагается систематизация входящей информации в зависимости от цели исследования конкурентной среды. Обоснована целесообразность составления карты стратегических групп конкурентов для анализа их конкурентных стратегий. Рассмотрены возможные стратегические группы конкурентов и ожидаемые от них конкурентные стратегии. Сформулированы основные составляющие конкурентоспособности предприятия с позиции рационального управления его потенциалом.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, конкурентные преимущества, конъюнктура, карта стратегических групп, дифференциация, стратегическое управление, потенциал, информационные потоки.

УДК 330.341.1+331.101.3

Синергетический подход к исследованию фазы кризиса финансовой системы предприятия / Благая В.В., Благой В.В., Марченко И.Ю., Романченко К.Г. / Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 39-42. - Библиогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

В статье проведен сравнительный анализ традиционного и синергетического подходов теории жизненного цикла системы. Поэтапно представлена и рассмотрена методика анализа финансового кризиса отечественных предприятий. Представлены концептуальные основы синергетической парадигмы и теории самоорганизующейся критичности, сделан обзор современных междисциплинарных подходов и сферы их применения к моделированию финансово-экономических систем.

Ключевые слова: кризис, финансы, экономика, предприятия, синергетический, традиционный (механистический) подход.

УДК 331.101

Система мотивации и стимулирования труда персонала на предприятии / Т.А.Погорелова, Е.К.Пузач, Ю.С.Кутик // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 43-46. - Библиогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

В данной статье раскрыта основная суть мотивации и стимулирования труда персонала, рассмотрено их различие и эффективность для предприятия. В работе наглядно изображено действие стимула и мотива на человека, рассмотрен процесс подготовки мотивационной системы персонала в виде системы. Также проанализированы внутренние и внешние факторы мотива и распространенные методы мотивации персонала.

Ключевые слова: мотивация, стимулирование, мотивы, факторы мотива, стимулы, персонал, эффективность.

УДК 330.111

Воспроизводство основных форм собственности - необходимое условие создания современного государства Украина /Л.В. Кузьменко // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 47-50. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статье на основе системного подхода охарактеризованы основные формы собственности как базовые институты экономической системы общества, проведен анализ причинно-следственных связей между преобразованиями в отношениях собственности и социально-экономическим положением Украины за последние два с половиной десятилетия, отмечено актуальные проблемы воспроизводства отношений собственности в процессе построения государства Украина.

Ключевые слова: основные формы собственности, отношения собственности, экономическое положение страны, коллективная собственность, олигархический капитализм, смешанная собственность, приватизация.

УДК 331.5

Социальная ответственность бизнеса как фактор сбалансирования рынка труда/Т.В.Рябова, Л.И.Шаша / Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 51-54. - Библиогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассматриваются факторы стабилизации рынка труда в Украине. Достижение баланса на рынке труда связано с деятельностью институциональных субъектов в сфере социального партнерства. Участие бизнеса в подготовке квалифицированной рабочей силы рассматривается как важное направление социального партнерства. Приводятся примеры опыта европейских стран в развитии партнерства бизнеса и сферы образования. Определяется современный уровень социальной ответственности украинских предпринимателей. Исследуются направления роста соответствия качества образования потребностям бизнеса. Предлагаются меры по созданию благоприятной среды для социального партнерства. Рассмотрены экономические методы стимулирования сотрудничества сферы образования и бизнеса в подготовке квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: рынок труда, сбалансированность, социальное партнерство, социальная ответственность бизнеса, качество образования

УДК 332.122

Социализация экономики как цель и направление трансформации экономической системы современного капитализма / Попадинец Е.В./ Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 55-59. - Библиогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

Статья посвящена причинам необходимости обновления парадигмы экономической теории на современном этапе в условиях глобального социально-экономического кризиса. Именно социальный вектор в развитии общества и его доминирование в экономических отношениях должен позволить согласовать интересы различных слоев общества, преодолеть существующее имущественное неравенство, обеспечить рост социального благополучия.

Ключевые слова: социализация, гуманизация, имущественная дифференциация, бедность, кризис индустриализма.

УДК 332.1

Определение показателей для оптимального размещения производительных сил / О.В.Степанова // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 59-64. - Библиогр.: 10 назв. – ISSN 2079-0767

Предлагается методический подход с использованием четкой формализованной модели, которая ориентирована на получение интегрального показателя, то есть, критерия оптимального размещения производительных сил. Систему показателей, которые характеризуют размещение производительных сил, представлено в виде дерева целей. Для исследования степени влияния каждого показателя на эффективность размещения производительных сил использованы математико-статистические методы экспертных оценок. В качестве критерия оптимального размещения производительных сил предлагается использовать аддитивную функцию полезности.

Ключевые слова: производительные силы, критерий оптимального размещения производительных сил, дерево целей, экспертные методы, аддитивная функция полезности.

УДК 65.052.2+65.261.411

Практический аспект взаимосвязи управленческого и налогового учета / О.Е. Гапоненко // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 65-75. - Библиогр.: 20 назв. – ISSN 2079-0767

Статья посвящена установлению взаимосвязи и отличий управленческого и налогового учета в современных условиях хозяйствования, а именно: проведен сравнительный анализ управленческого и налогового учета по основным признакам, представлены их сопоставление в части возникновения доходов и расходов в соответствии с Положениями (стандартами) бухгалтерского учета и Налогового кодекса Украины, приведен перечень временных и постоянных налоговых разниц, которые возникают при определении объекта налогообложения (финансового результата); представлены научно-методические и практические рекомендации по формированию основных условий ведения управленческого и налогового учета с целью усиления их единства и взаимосвязи.

Ключевые слова: управленческий учет, налоговый учет, доходы, расходы, объект налогообложения, постоянная налоговая разница, временная налоговая разница, Налоговый кодекс Украины, Положения (стандарты) бухгалтерского учета.

УДК 657.421

Усовершенствование организации учета основных средств предприятия / Е.А. Фальченко, Е.В. Назарчук // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 75-79. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассмотрено усовершенствование технологии организации учета основных средств для обеспечения качественного поведения учетной информации, которое сравнительно с существующими учитывает, : метод амортизации основных средств; способ определения их ликвидационной стоимости. Рассматриваются существующие методы амортизации. Представлен алгоритм порядка выбора метода амортизации в бухгалтерском учете основных средств.

Ключевые слова: амортизация, метод, основные средства, учетная информация, учет, отчетность, управление.

УДК 642.5 (075.8)

Методы оценки эффективности рекламы и ее влияния на потребителей / Т.О.Кобелева, Л.С.Марчук // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 79-84. - Библиогр.: 12 назв. – ISSN 2079-0767

В статье предложены самые распространенные методы оценки эффективности рекламы и их роль на влияние потребителей. Значительные денежные расходы на рекламу - главный ее недостаток. Поэтому целесообразно использовать данные методы, чтобы зря не тратить свои ресурсы. А уже по результатам исследования будет известно, эффективно разрабатывать ту или иную рекламу. Проблема определения и анализа эффективности усилий фирмы в сфере рекламы достаточно актуальна.

Ключевые слова: Реклама, рынок, потребители, эффективность, методы, маркетинг, исследования

УДК 332.12

Методические положения изучения организационному подходу к процессу формирования структуры инновационного кластера региона /К.А. Тимофеева, С. М. Погорелов // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 85-93. - Библиогр.: 6 назв. – ISSN 2079-0767

В работе рассмотреть основы организационного подхода к процессу формирования инновационных кластеров в регионах, а также сгруппированы барьеры препятствующие

привлечению инновационно восприимчивых представителей промышленного комплекса до регионального кластера в три группы с последующим определением наиболее значимых из них. Теоретические и практические основы формирования и развития кластеров как перспективной формы организации производительных сил региона

Ключевые слова: инновационный кластер, промышленный комплекс региона, кластерная инициатива.

УДК 657.421

Нематериальные активы: основы бухгалтерского учета и оценки / Н.В. Артеменко, Н.В. Ширяева // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 94-99. - Библиогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

Нематериальные активы являются важным объектом бухгалтерского учета по своим характеристикам, своему составу, по уровню влияния на результаты хозяйственной деятельности и финансовое состояние предприятия. В данной статье раскрыта сущность понятия «нематериальные активы», рассмотрена нормативно-правовая база по вопросам учета нематериальных активов, выявлены проблемы, связанные с оценкой, а также предложены пути их решения. Несовершенство законодательной базы и классификации объектов нематериальных активов, расширения сферы использования нематериальных активов, недостаточная разработка методики оценки определяют потребность в усовершенствовании их учета.

Ключевые слова: нематериальные активы, оценка, идентификация, классификация, эффективность использования, право собственности, первоначальная стоимость, амортизация.

УДК 658.31

Применение оптимизационных методов оценки и расчета численности персонала в организациях / Д.Ю. Крамской, Ю.В. Сидоренко, Ю.И. Мороз // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 100-103. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

Предложены новые оптимизационные методы оценки и расчета численности персонала в организациях. Указано их особенности, преимущества и недостатки, эффективность применения в организациях с учетом специфики деятельности. Сделаны выводы по применению этих методов и их влиянию на улучшение результативности работы организации.

Ключевые слова: кадры, оптимизационные методы, численность персонала, бизнес-процессы, управление персоналом.

УДК 331.21

Направления усовершенствования систем оплаты труда персонала предприятия / Н. М. Побережная, М. С. Пантелеев, А. Г. Чижик // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 104-110. - Библиогр.: 13 назв. – ISSN 2079-0767

Выявлены тенденции и общие подходы к оплате труда персонала отечественных предприятий на современном этапе развития экономики. Установлено, что результаты и производительность становятся основными факторами для принятия решения об увеличении заработной платы. Рассмотрены причины, снижающие эффективность внедрения новых подходов к оплате труда. Приведены основные составляющие управления системой оплаты труда, их характеристика и направления усовершенствования оплаты труда персонала предприятия.

Ключевые слова: оплата труда, результаты и производительность труда, мотивация персонала, составляющие системы оплаты труда, направления по усовершенствованию системы оплаты труда.

УДК 339.9

Некоторые аспекты интеграции Украины в мировую экономическую систему / Я.А.Максименко // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность

производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 111-116. - Библиогр.: 4 назв. – ISSN 2079-0767

Статья посвящена проблеме интеграции Украины в мировую экономическую систему. Проанализировано участие Украины в различных формах международных экономических отношений: международной торговле, международном перемещении капитала, международной миграции рабочей силы. Выявлены основные проблемы в области участия Украины в данных процессах. Предложены направления эффективной интеграции Украины в мировую экономическую систему.

Ключевые слова: мировая экономическая система, международные экономические отношения, международная торговля, международное перемещение капитала, международная миграция рабочей силы, интеграция.

УДК 658

Исследование существующих методов распределения косвенных расходов и их влияние на установление себестоимости продукции / А.А. Казарян // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 116-122. - Библиогр.: 7 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассматриваются основные методы распределения затрат и проблема оценки затрат на выпуск продукции. Показано, что проблема оценки в значительной степени заключается в правильном распределении косвенных расходов. Также рассматриваются проблемы, возникающие при установлении себестоимости продукции на предприятии.

Ключевые слова: косвенные расходы, распределение косвенных расходов, метод, расходы, себестоимость продукции.

УДК 519.2

Актуальные вопросы прибыльности предприятия и пути её увеличения / О. В. Мельник, Ю. Холодач // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 123-126. - Библиогр.: 5 назв. – ISSN 2079-0767

Статья посвящена показателям рентабельности, которые наиболее точно отображают прибыльность, финансовое положение предприятия и эффективность производства. Рассмотрены наиболее распространенные определения рентабельности и определены рациональные пути её увеличения.

Ключевые слова: прибыль, рентабельность, прибыльность, эффективность, увеличение, себестоимость, предприятие.

УДК 338.001.36

Анализ уровня использования потенциала энергосбережения в промышленности Украины / Н. И. Ларка, О. Н. Гололобова. // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 127-134. - Библиогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

Статья посвящена проведению анализа потенциала развития и внедрения нетрадиционных и возобновляемых источников энергии на промышленных предприятиях Украины. При оценке экономически целесообразного уровня межотраслевого потенциала энергосбережения были выявлены наиболее эффективные мероприятия по использованию вторичных энергетических ресурсов для производства энергии, внедрению средств учета и регулирования потребления энергоресурсов и созданию автоматизированных систем управления их потреблением.

Ключевые слова: энергетический потенциал, нетрадиционные источники энергии, возобновляемые источники энергии, энергосбережение, энергетические ресурсы.

УДК 330.341.13

Сущность и структура инновационного потенциала организации / С. В. Сусликов, А. В. Сусликов, В. А. Колчина // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и

эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 134-139. - Библиогр.: 8 назв. – ISSN 2079-0767

В работе проанализированы существующие подходы к пониманию сущности и структуры инновационного потенциала предприятий, освещена сущность и структура инновационного потенциала предприятий и обоснованы авторские предложения по данным вопросам. Предложена авторская трактовка структуры инновационного потенциала предприятия, которая представляет собой систему, состоящую из инновационного потенциала внутренней среды предприятия и катализаторов внешней среды.

Ключевые слова: инновации, потенциал, инновационный процесс, инвестиционный потенциал, катализаторы внешней среды.

УДК 330.322: 621

Определение коммерческого потенциала и размера убытков от нарушения прав объектов интеллектуальной собственности на промышленных предприятиях / В.М.Гринова, С.М.Ильяшенко // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 140-148. - Библиогр.: 20 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассмотрены состояние и условия осуществления интеллектуально-инновационной деятельности на промышленных предприятиях Украины. Определено, что наиболее важным фактором, который сдерживает развитие процессов разработки и потребления объектов интеллектуальной собственности является слабая финансовая и материально-техническая база. Обоснованы основные направления коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, среди которых особое внимание уделено лицензированию интеллектуальных технологий и собственном использованию результатов инновационной деятельности. Показано, что максимальный экономический эффект машиностроительные предприятия могут получить только при рациональном сочетании как собственного потребления, так и рыночной дистрибуции интеллектуальных технологий при максимальной противодействия контрафактной деятельности

Ключевые слова: объекты интеллектуальной собственности, инновационная деятельность, коммерциализация, промышленные предприятия, контрафакт, экономический эффект.

УДК: 656.2.078.8

Пути повышения конкурентоспособности железнодорожного транспорта/ В.И. Куделя// Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 148-153. - Библиогр.: 9 назв. – ISSN 2079-0767

В статье выделены недостатки, которые существуют в развитии транспортной отрасли. Рассмотрены основные направления конкуренции, в которых действует железнодорожный транспорт на рынке транспортных услуг. Отмечено, что в условиях рыночных отношений железнодорожный транспорт должен быстро реагировать на изменение спроса на перевозки и повышать конкурентоспособность путем улучшения качества грузовых перевозок и повышение эффективности обслуживания производства и населения. А также выделены пути повышения конкурентоспособности железной дороги.

Ключевые слова. Конкуренция, конкурентоспособность, качество перевозок, транспортный рынок, цена, железная дорога.

УДК 657.432

Экономическая сущность санации и реструктуризации промышленных предприятий / П.Г.Перерва, В.Л.Товажнянский // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 153-161. - Библиогр.: 11 назв. – ISSN 2079-0767

В статье проведен анализ предпосылок проявления финансового кризиса на предприятиях машиностроительного комплекса Украины. Проведен анализ объемов производства продукции на предприятиях Харьковской области. Проведено методологическое исследование понятий

«кризис», «санация», «реструктуризация». Разработаны методические рекомендации по преодолению симптомов кризиса на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: санация, реструктуризация, кризис, машиностроительные предприятия, производство, продукция

УДК 338.12:637.658

Анализ современного состояния интеллектуально-инновационной деятельности в Украине / А.И.Яковлев, А.П.Косенко, Н.М.Ткачев // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 162-174. - Библиогр.: 26 назв. – ISSN 2079-0767

В статье проведен детальный анализ современного состояния интеллектуально-инновационной деятельности в промышленности Украины. Особое внимание уделено вопросам исследования финансирования интеллектуально-инновационных технологий, кадрового обеспечения производственных процессов в инновационной сфере, результатам интеллектуально-инновационной деятельности промышленных и, в частности, машиностроительных предприятия. Разработаны предложения по улучшению результатов инновационной деятельности на промышленных предприятиях, а также по повышению экономической эффективности этой деятельности.

Ключевые слова: объекты интеллектуальной собственности, стоимостная оценка, методические подходы, преимущества и недостатки

УДК 657.478.8:347.728.1

Методические основы факторного анализа производства в условиях рыночных отношений / И.Н. Погорелов // Вестник НТУ «ХПИ». Серия: Технический прогресс и эффективность производства. - Х.: НТУ «ХПИ». - 2015. - № 25 (1134). - С. 174-180. – Библиогр.: 3 назв. – ISSN 2079-0767

В статье рассмотрены методологические вопросы, изучение и измерение влияния факторов на величину исследуемых экономических показателей, постепенный переход от исходной факторной системы к конечной факторной системе, раскрытие полного набора прямых, количественно измеримых факторов, влияющих на изменение результативного показателя. Для детализации обобщающего факторного показателя на его составляющие, которые представляют интерес для аналитических расчетов, используют прием удлинения факторной системы.

Ключевые слова: анализ, система, методология, исследование, свойства, модель

ABSTRACTS

UDC 519.2

About the reality of structural changes in the national economy of Ukraine / O. V. Nazarenko, N. B. Reshetnyak, O. Y. Egorowa // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 3-8. - Bibliogr: 9 - ISSN 2079-0767

The article stresses the urgent need for today's Ukraine are real and not half of market reforms. The company has put in understanding the relevance of systemic reforms in the areas of taxation, business administration, judiciary, investing in priority sectors for the growth of its effectiveness. If you manage to defeat its own bureaucracy, to provide economic freedom to the chief resource of working people and to attract foreign investment, the country will be able to quickly develop as an independent state. The sectoral structure of the economy of Ukraine is very inefficient and needs fundamental reform. The company has established the conditions for the emergency system of market reforms. Appropriate following directions restructuring Ukraine: allocation and incentives from the state priority species production, where Ukraine has certain achievements. This is agriculture, information technology, mechanical engineering, including the production of military equipment. The above reforms are possible only if the political will to implement reforms and the abolition of corruption and oligarchic model of the economy.

Keywords: structural changes of industries, systemic economic reform, the definition of development priorities

UDC 658.8.01: 005.21

Falling volumes of industrial production in Ukraine and ways out of the crisis / N.G. Siketina, Y. A.Klochko, E. C. Kamchtna-Stepanova// Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 9-16. - Bibliogr: 2 - ISSN 2079-0767

The article considers decline in industrial production in Ukraine. The tendency of decline of industrial production volume is analysed, to what a price increase is related on the prepared home products and increase of unemployment in a country.

Analyzed state data industry now compared with 2013 year. Consequences of the war in the south-east of Ukraine and the conflict of two major companies in the Russian Gazprom and Ukrainian Naftogaz. And to propose ways out of the crisis. Such as to count a living wage on one man in a month at the new course of hryvnia in relation to a dollar or euro; to begin to lift agriculture; in parallel it is needed to start enterprises on processing of wastes; it is needed to lift heavy industry due to major concerns.

It is also necessary to attract specialists, investors for the increase of profits from loading of industrial production. It will help, on some time, to replace the loss of industrial production and decrease the indexes of unemployment.

Conclusions about the need to attract foreign investors to increase revenue from downloading of industrial production was made.

Keywords: industrial production, the crisis environment product sales, system download production

UDC 330.101.8.

Unofficial Ukraine's economy: analysis and deshadowing / Leonov, A. O. // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 17-24. - Bibliogr: 23 - ISSN 2079-0767

Distribution of such a socio-economic phenomenon of the unofficial economy and the volume of production and financial resources, which rotate in this area represent a significant obstacle out of the country on a trajectory entering into the European union. A significant problem is that a phenomenon

that must be overcome, by definition, is not clear, and counter measures require constant improvement and adaptation to changing economic conditions.

According to many researchers shadow economy Ukraine reaches half of GDP. The size of the shadow economy is a traditional indicator of economic policy. The measures proposed in this article will help ease the phenomenon of the shadow economy are to increase the efficiency of the formal economy.

The implementation of these and other mechanisms to overcome the legalization of the economy not only contribute to the development of adequate market environment, the economy, the legalization of capital, the process of democratization of the economy and society as a whole, but also ensure the effective development of domestic business.

Keywords: unofficial economy, shadow economy, deshadowing, legalize, corruption.

UDC 657:658.1

Modern problems of accounting of financial results of enterprises/M. V. Reta, G. A. Plyaka // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 25-34. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

In article actual problems of formation of financial results in the current economic conditions. The analysis of different approaches to the definition of "financial results", as well as analysis methods for determining the financial results used in the world. Studied the existing theoretical and practical approaches to the classification of financial results in connection with the introduction of a new form of report in Ukraine. Describes the order and method of determining financial results and provided suggestions on how to improve and increase the effectiveness of financial accounting.

Keywords: financial results, profit, income, expenses, accounting, statement of financial performance (statement of comprehensive income)

UDC 339.137

Features of the marketing research of the enterprise competitive environment / L. S. Larka, O. V. Gabskaja // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 34-38. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

Relevance of the study of the competitive environment due to the need to systematize the flow of incoming information for the analysis of competitive forces, identify strategic groups of competitors. The purpose of the article is to offer methodological tools to improve the quality of organization studies the competitive environment of the enterprise. The paper proposes the systematization of incoming information depending on the purpose of the study of the competitive environment. Expediency mapping strategic groups of competitors to analyze their competitive strategies is given. The possible strategic groups of competitors and their expected competitive strategies are shown. The basic components of the competitiveness of the enterprise from the perspective of rational management of its potential are given. To construct the maps of strategic groups of competitors are encouraged to apply the following characteristics: market share and refresh rates range of products. These figures reflect the effectiveness of the marketing strategies of enterprises and their innovative activity. Prospects for further studies of the competitive environment of the enterprise are to empower the purposes of research and improvement of the list of information for each study.

Keywords: enterprise competitiveness, competitive advantages, market conditions, the map of strategic groups, differentiation, strategic management, capacity, information flows.

UDC 330.341.1+331.101.3

Synergetic approach to a phase crisis of the financial system of the enterprise/ Blagaya V.V., Blagoy V.V., Marchenko Y.YU., Romanchenko K.G. // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 39-42. - Bibliogr: 4 - ISSN 2079-0767

The article discusses various contemporary issues and economic difficulties that are typical for many domestic enterprises. A comparative analysis of traditional and synergistic approaches the theory of the life cycle of the system. Stages presented and discussed methods of analysis of the financial crisis of domestic enterprises. Disclosed analysis of contemporary trends in the development of the economy

in terms of neoclassical and evolutionary approach, presented the conceptual basis of synergetic paradigm and the theory of self-organizing criticality, an overview of modern interdisciplinary approaches and the scope of their application to the modeling of financial and economic systems. The article analyzes the phase of the crisis of the financial system of the enterprise. Applied synergy and traditional approaches. Studies have led to improvements in methodology for analyzing the financial crisis of domestic enterprises using catastrophe theory.

Keywords: crisis, finance, economics, business, synergy, traditional (mechanistic) approach.

UDC 331.101

The system of motivation and stimulation of the personnel in the enterprise / T.Pogorelova, E.Puzach, Yu.Kutyk // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 43-46. - Bibliogr: 9 - ISSN 2079-0767

Motivation and stimulation of the personnel is an important component of successful operation of the enterprise. One of the main problems of enterprises of different ownership forms - is finding effective ways to manage labor to ensure the activation of the human factor. The decisive factor in the causal impact of human activity in the enterprise is their motivation. Staff motivation system - a system of methods and means, which includes everything that the employee can appreciate and desire and that the employer sustains. This article reveals the basic essence of motivation and incentives for staff, discussed their difference and efficiency for predpriyatiya. Rabota clearly shows the effect of the stimulus and motive to person through the process of learning motivation system personal system. Also analyzed the internal and external factors, the motive of awareness and ignorance of the man himself.

Keywords: motivation, stimulation, motivation, motive factors, incentives, staff efficiency.

UDC 330.111

The reproduction of the main forms of property - a necessary condition for the creation of the modern state of Ukraine /L.V. Kuzmenko // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 47-50. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

On the basis of a systematic approach characterized the main form of ownership as the basic institutions of the economic system of the society, the analysis of causality between changes in the ownership relations and socio-economic situation in Ukraine over the past two and a half decades, marked urgent problems of reproduction of property relations in the process of building the state of Ukraine. It was found that the mixed ownership in the most contemporary answers to bend as globalization, the comprehensive development of man as a decisive factor of production, the task of building a modern state of Ukraine.

Keywords: agriculture, manufacturing and processing sphere, the sphere of logistics, integrated farming.

UDC 331.5

Social responsibility of business as a factor balancing the labor market //T.V Rybova, L.I Shasha/ Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 51-54. - Bibliogr: 7 - ISSN 2079-0767

The paper discusses factors of stabilization of the Ukrainian labor market. The research is aimed at studying the opportunities for improvement in corporate social responsibility as well as the influence of actors in social partnership relations on stabilization of the labor market in Ukraine. The balance in the labor market is a function of activities of institutional actors in the field of social partnership. Participation of business in preparation of qualified work force is considered as an important area of social partnership. The paper presents examples of the European experience in developing partnership between business and education. It establishes the modern level of social responsibility of Ukrainian businessmen. It investigates the areas for improvement of conformance of the quality of education with business needs. It offers measures to form a favorable environment for social partnership. It considers economic methods to promote cooperation of education and business in training qualified specialists. This includes students work placement partially financed by the state, full or partial financing of

training of necessary specialists by companies, subsidies and benefits on the part of the state aimed at improvement of labor resources mobility.

Keywords: labor market, balance, social partnership, corporate social responsibility, quality of education.

UDC 332.122

Socialization of economy as aim and direction of transformation of the economic system of modern capitalism / Popadinets E.V. // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 55-59. - Bibliogr: 7 - ISSN 2079-0767

The article outlines the necessity of redefining the economic theory's paradigm under the circumstances of current global socio-economic crisis. Consumer Society Theory based on the approaches of neoclassic mainstream has proven its deficiency. That prompts the development of new paradigm in economic theory. The interests of different social layers in the society should be consolidated according to social vector. Socialization of economy could alleviate the problem of economic inequality, enhance social and economic welfare. It could help to manage socio-labor relationship in a more efficient way, lessen social risks and frequency of conflicts; reduce income gaps. It would also increase motivation of labor force and competitiveness of the economy in general. Socialization of economy would help to make well-being of people and their personal development as a main target of production activity.

Keywords: socialization, humanization, income inequality, poverty, crisis of industrialisms, property differentiation, poverty, the crisis of industrialism.

UDC 332.1

Identification of indicators for the optimal allocation of productive forces / O.V.Stepanova // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 59-64. - Bibliogr: 10 - ISSN 2079-0767

This paper presents the problem of determining the showings among a large number of them, which influence efficiency of productive force distribution. There is a task of development methodical approach using clear formalized model that focuses on obtaining the integral index, i.e., the criterion of optimal distribution of productive forces. The system of showings that characterize the distribution of productive forces is presented in the form of a tree of objectives. Considering the fact that presented showings influence the efficiency of the productive forces in different ways, it is necessary to indicate the priority of one showing to another, using ponderability coefficients. Mathematical and statistical methods of expert evaluation were used to determine the ponderability coefficients i.e., to study the degree of influence of every showing on the efficiency of the productive forces. It is proposed to use the additive utility function as a criterion for optimal distribution of productive forces. For practical use of selected showings, that have a different dimension by nature, it is necessary to conduct their normalization.

Keywords: productive forces, the criterion of optimal distribution of productive forces, tree of objectives, expert methods, additive utility function.

UDC 65.052.2+65.261.411

The practical aspect of the interaction of managerial and tax accounting /Gaponenko O. E. // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 65-75. - Bibliogr: 20 - ISSN 2079-0767

One of the most important conditions for increasing the efficiency of production is to maximize the completeness and accuracy of the information on the actual level of expenditures and tax payments, because the last determines competitive position of the company. The article is devoted to the linkages and differences between managerial and tax accounting in the modern business environment, namely: a comparative analysis of managerial and tax accounting on the main characteristics presented their comparison in terms of revenue and expenses according to the following criteria: the definition, the moment of recognition, the conditions of recognition and classification. Practical aspects of accounting the revenue and expenses of the enterprise are studied in the accounting system and for tax purposes. It

is systematized on the examples the main differences in the formation of profit (the object of taxation) by the way of determination of permanent tax differences and temporary tax differences in accordance with the provisions of the Tax code of Ukraine and Provisions (standards) of accounting. These provisions reveal the relationship and differences between managerial and tax accounting and allow undertaking the main directions of their unification. Directions of scientific-methodical and practical recommendations are determined for establishing the conditions for the relationship management and tax accounting.

Keywords: management accounting, tax accounting, revenues, expenses, the object of taxation, permanent tax differences, temporary tax differences, Tax code of Ukraine, Regulations (standards) of accounting.

UDC 657.421

Improvement of improvement of accounting fixed assets of the company / E.A. Falchenko, E.V. Nazarchyk // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 75-79. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

In of the article the improvement of technology of organization of account of the fixed assets is considered for providing of high - quality behavior of accounting information, which takes into account comparatively with existing.; method of depreciation of the fixed assets; method of determination of their liquidating value. The of existent methods of depreciation are examined. The of algorithm of order of choice of method of depreciation is presented in the record - keeping of the fixed assets. Realizations the of analysis of theoretical developments of that of normative base from the account of the fixed assets allows to define the fixed assets of yak asset, that foresees possibility of receipt of economic values, and that to of I of will lay down of the fixed assets of not it is needed to include those at, from the use of which in general not is expected receipt of economic values.

Keywords: depreciation method of fixed assets, accounting information, accounting, reporting, management.

UDC 642.5 (075.8)

Methods for evaluating the effectiveness of advertising and its impact on consumers / T.O.Kobyelyeva, L.S.Marchuk // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 79-84. - Bibliogr: 12 - ISSN 2079-0767

In the article the most common methods for evaluating the effectiveness of advertising and their role to influence consumers. Significant cash cost of advertising - its main disadvantage. It is therefore advisable to use these techniques to not spend wasted their resources. And on the results of the study will be known or effectively develop one or other advertising.

Studies have shown that today there is no single method for assessing the effectiveness of advertising. The paper considers and analyzes different methods of evaluating the effectiveness of advertising, offered distinguish the concept of economic and communicative advertising effectiveness.

To identify the impact of advertising on the growth of turnover authors analyzed the operational and accounting data. It is proved that in addition to the amount of advertising on implementation affect the quality, price of product, place of sale, the cultural level of customer service, availability of similar products and more. To analyze the cost-effectiveness of advertising suggested to use return on advertisement, ie the ratio of profits to advertising expenses.

Keywords: Advertising, market, consumers, effectiveness, methods, marketing, research

UDC 332.12

Methodological foundations of organizational learning approach to process of formation of the structure of the innovation cluster in the region /K. A. Timofeeva, S. M. Pogorelov // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 85-93. - Bibliogr: 6 - ISSN 2079-0767

The development of the regional economy requires the development and implementation of long-term, long-term programs of development of innovative activity and active attraction of investments into economy of the region, creating a positive image of him and the like.

In the work to consider the framework of the organizational approach to the process of formation of innovative clusters in the regions, and also grouped the barriers that hinder the introduction of innovative receptive representatives of industry to a regional cluster in three groups with subsequent determination of the most significant of them. Theoretical and practical bases of formation and development of clusters as a promising form of organization of the productive forces of the region

Keywords: innovation cluster, the region's industrial complex, a cluster initiative.

UDC 657.421

Intangible assets: bases of record-keeping and estimation / N.V. Artemenko, N. V. Shyriaieva // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 94-99. - Bibliogr: 4 - ISSN 2079-0767

Intangible assets are an important object of accounting for its characteristics, its composition, in terms of impact on the results and financial position. In this paper revealed essence of the concept of "intangible assets", considered legal framework for accounting intangible assets identified problems associated with the assessment and proposed solutions. Actual problems of modern accounting is the ability to reliably display information about intangible assets in the financial and other types of reporting. The key to this is the process of determining the actual scientific and reasonable value of intangible assets - evaluation. The peculiarity of the latter is the availability of targeted and no single universal method. Accurate and scientifically - grounded assessment is of particular importance in the inclusion of intellectual property to the charter capital, the merger of companies or organizations to determine the division of property units in the authorized capital in financial reporting, assessing collateral obtained loan losses determination in identifying abuse rights to intellectual property. Imperfect legal framework and classifications of intangible assets, expansion of the use of intangible assets is insufficient to develop methods of assessment determine the need to improve their records. The impact on the theory and practice of accounting in general and intangible assets, in particular, has its transformation to international standards. There is no doubt need to address these issues in existing international experience, but with reference to domestic realities, as well as close to the theoretical achievements of the current practice.

Keywords: intangible assets, estimation, authentication, classification, efficiency of the use, right of ownership, primitive cost, depreciation.

UDC 658.31

Application of optimization methods for assessing and calculating the number of personnel in the organizations / D.Y. Kramskoy, Y.V. Sydorenko, Y.I. Moroz // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 100-103. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

It is proposed to use new optimization methods for assessing and calculating the number of personnel in organizations. Their features, advantages and disadvantages, the effectiveness of organizations with specific activities are specified. The following optimization methods for assessing and calculating the number of staff, which are applied, will create a system of personnel that will ensure reproduction of labor potential of the company according to the requirements of the market and will help to generate qualitative and quantitative composition of staff units effectively, will increase the efficiency of their work, and as a result the competitiveness of the organization. The conclusions about the use of these techniques and their impact on improving the performance of the organization are made.

Keywords: human resources, optimization methods, staff, business processes, personnel management.

UDC 331.21

Directions for improving the system of staff remuneration of the enterprise / N. M. Poberezhna, M. S. Pantelieiev, A. G. Chyzhyk // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 104-110. - Bibliogr: 13 - ISSN 2079-0767

Analysis of current trends in salary in Ukraine was held. The common approaches and trends of salary are approximated to international. The results of labor and productivity are the main factors for the decision to increase the salary. The remuneration of personnel includes salary plus bonuses plus benefits. Staff assessment system occupies an important place in the system of bonuses. The process of increasing salaries gradually slowed down due to inflation. The individual performance of each employee in the results of organization activities is the basis for salary increases. The reasons for lowering the effectiveness of the introduction of new approaches to salary have been identified. The components of control salary system were considered and described. Recommendations to improve the salary system were given. Directions for improving the system of remuneration of staff of the enterprise have been substantiated. These directions include: improvement of budgets and projections for salary payments; improving the assessment of remuneration; revision of salary; control; raising awareness of employees.

Keywords: salary, productivity, staff motivation, results of labor, components of the remuneration system, directions for improving the system of staff remuneration.

UDC 339.9

Some aspects Ukraine's integration in world economic system / I.A.Maksymenko // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 111-116. - Bibliogr: 4 - ISSN 2079-0767

The article problem Ukraine's integration in world economic system has been devoted. The aim of article is analysis of participation of Ukraine in international economic relations and elaboration directions effective Ukraine's integration in world economic system. The participation of Ukraine in different forms of international economic relations: international trade, international capital flow, labor force migration has been analyzed. The main problems in the area of Ukraine's participation in international economic relations have been identified. The directions effective Ukraine's integration in world economic system have been given: improvement of structure export and import, diversification of international economic relations, creation of favourable conditions for increase foreign investments, technology and prevention of export of labor force.

Keywords: world economic system, international economic relations, international trade, international capital flow, labor force migration, integration.

UDC 658

The research of the existing methods of allocation indirect costs and their impact on the establishment of the cost of production / A.A. Kazarian // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 116-122. - Bibliogr: 7 - ISSN 2079-0767

The article deals with the basic methods of distribution costs and the problem of estimating the cost of the production. It is shown that the problem of evaluation is largely correct distribution of indirect costs. It is also shown that by using different methods and bases of allocation of additional production and service overall financial result of the enterprise does not change, but for the types of products it is different and often quite substantially, resulting in a change in the profitability of production. Particularly acute problem Malfunction allocated using separate procedures in the allocation of costs. It also discusses the problems arising when establishing cost produktsiispolzovaniya different and the enterprise.

Keywords: indirect costs, allocation of indirect costs, the methods, costs, production costs

UDC 519.2

Topical issues of profitability of the enterprise and some ways it's to increase / O. Melen , Y. Kholondach // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 123-126. - Bibliogr: 5 - ISSN 2079-0767

The article is devoted to profitability indicators, that best reflect the profitability of the enterprise, it's financial position and efficiency. There are considered the most widespread definition of profitability and rational ways of it's increase. Profit - the main purpose of the enterprise's creation. The more efficiently the company operates, the more competitive products it produces. That is why, the

study of production reserves and effective ways to reduce costs are the most pressing issues for the owners of the enterprise. Since the profitability most fully reflects the efficiency of production, it is necessary to consider it in the first place for management decisions. To increase the profitability of the enterprise is recommended to reduce transport and administrative costs, increase productivity and supply of other financial income. It can be concluded that to increase the profitability of the enterprise owners need to increase revenues and reduce the cost of the products.

Keywords: profit, margins, profitability, efficiency, increase, the cost, enterprise, improvement.

UDC 338.001.36

Level analysis of using energy-saving potential in industry of Ukraine / N. I. Larko, O. N. Golobova, // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 127-134. - Bibliogr: 9 - ISSN 2079-0767

The article is devoted to the analysis of the development potential and implementation alternative and renewable energy sources in industrial enterprises of Ukraine. During assessing the economic feasibility-level intersectoral energy saving potential were identified the most effective measures for using secondary energy resources for energy production, implementation accounting means and regulation of energy consumption and the creation of automated systems managing their consumption.

The further development of the Ukrainian economy and the ability of domestic industries to compete in the global market is not possible without further introduction of energy-saving measures aimed at reducing the energy component in the total cost of production. Today, according to experts, Ukrainian enterprises spend ten times more energy per unit of production than their competitors in developed countries. A successful solution to the problems of energy saving is closely linked with the possibility of introducing energy-saving innovation projects. The introduction of these projects is one of the basic conditions for overcoming the crisis most of the Ukrainian enterprises, regions and the country as a whole.

Keywords: energy potential, alternative energy sources, renewable energy sources, energy efficiency, energy resources.

UDC 330.341.13

The use of statistical analysis in the processing of survey data of the population / L. V. Ivanov, V. S. Petrov, V. T. Tishkov // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 134-139. - Bibliogr: 8 - ISSN 2079-0767

The article analyzes the existing approaches to understanding the essence and structure of the innovative capacity of enterprises, represented the essence and structure of the innovative potential of enterprises, the author proved proposals on these issues. Is proposed author's interpretation of structure of the innovation potential of the company. Which represents a system consisting of innovative potential of the internal environment of the company (includes internal blocks and resource potential) and catalysts of an environment that stimulates innovation activity designed to accelerate the transformation of innovative ideas into the final product. As a result, this provides the optimal usage of innovative resources.

Keywords: innovation potential, innovation process, the investment potential of the catalysts of the environment.

UDC 330.322: 621

Determining the size and commercial potential losses from infringement of intellectual property rights in industrial / V.M.Hrynova, S.M.Ilyashenko // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 140-148. - Bibliogr: 9 - ISSN 2079-0767

In the article the status and conditions of intellectual and innovation in industrial enterprises of Ukraine. Determined that the most important factor that hinders the development of design and use of intellectual property rights is weak financial, material and technical base. The basic directions of commercialization of intellectual property, including special attention given to the licensing of intellectual technologies and proper use of innovation. It is shown that the maximum economic benefit

engineering companies can get only the rational combination of both own consumption and market distribution of intelligent technologies at maximum against counterfeit activity. Determined that in Ukraine a significant amount of intellectual property rights violated. As a result, the market is a fairly Wieliczka share of counterfeit products. To solve the problems in the commercialization of intellectual property as a necessary consolidation of efforts of state institutions, legislators and representatives of business and production sector, universities and research organizations. An effective mechanism for the development, distribution and consumption of intellectual property (transfer and commercialization processes) is impossible without the development and implementation of effective measures against counterfeit violators of exclusive rights, nullify long and costly scientific research units of industrial enterprises, higher education institutions, academic institutions and organizations.

Keywords: intellectual property, innovation, commercialization, industry, counterfeiting, economic effect.

UDC: 656.2.078.8

Ways of increasing the competitiveness of Railways/ V. Kudelya // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 148-153. - Bibliogr: 9 - ISSN 2079-0767

The article highlights the shortcomings that exist in the development of the transport industry. The main areas of competition in which the railroad operates in the market of transport services. It is noted that in conditions of market relations the rail transport needs to respond quickly to changing traffic demand and increase competitiveness by improving the quality of freight transport and improving the efficiency of service production and population. Considered the main indicators of the quality of transport services that characterize freight and passenger transportation. It is noted that the development of a competitive transport market requires the creation of conditions for exceeding the level of supply of high-quality transport services over the demand, as well as publicity and information of market opening on prices and quality of services. This will give consumers a free choice of transport services, make price and quality competition. The mechanism of "price-quality" will stimulate studies of demand for various categories of services and to evaluate the level of competitors, to improve the quality of transport services, to find the optimal balance between price and quality. The article also highlighted ways to improve the competitiveness of the railway. It is concluded that in modern conditions, in order to achieve success, the railroad must develop a flexible system of quality management of transport services, to properly assess these activities and their impact on the final result of the activity depending on the competitive situation on the transport market.

Keywords: Competition, competitiveness, quality of transport, transport market, railway road.

UDC 657.432

The economic essence of rehabilitation and restructuring of industrial companies / P.G.Pererva, V.L.Tovazhnyansky // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 153-161. - Bibliogr: 11 - ISSN 2079-0767

The article analyzes the prerequisites of manifestation of the financial crisis on the enterprises of machine-building complex of Ukraine. Analysis of production volumes at the enterprises of the Kharkiv region. A methodological study of the concepts of "crisis", "rehabilitation", "restructuring". The methodical recommendations for overcoming the symptoms of the crisis in the industry. Based on studies of the existing methodological support of the diagnosis of the crisis and the threat of state bankruptcy refined classification of methodological approaches with the use of modern methods of diagnostics of bankruptcy and theoretically sound criteria: on the basis of performance indicators (depending on the status of the methods of forming estimates made by research methodology estimated figures from the time of diagnosis, the level of detail of indicators) and on the basis of economic - mathematical and statistical model and methods (depending on use of the balance model, the use of factor analysis, the use of statistical analysis, the use of mathematical tools, techniques of forming general conclusions). The recommendations can be used by industry for anti-crisis monitoring. They are especially important for the machine-building enterprises.

Keywords: rehabilitation, restructuring, crisis, machine-building enterprises, manufacturing, products

UDC 338.12:637.658

Analysis of the current state of intellectual and innovation activity in Ukraine / A.I.Yakovlyev, O.P.Kosenko, M.M.Tkachov // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 162-174. - Bibliogr: 26 - ISSN 2079-0767

The paper conducted a detailed analysis of the current state of intellectual and innovation in the industry of Ukraine. Particular attention is paid to research funding intellectually innovative technology staffing of production processes in the sphere of innovations, results of intellectual and industrial innovation, particularly engineering company. Suggestions for improving the results of innovation in the industry, and to improve the economic efficiency of these activities. The analysis of the current state of intellectual and innovation in our country leads to the following conclusions and generalizations. First, financing innovation in our country is poor, its level is much lower than in industrialized countries. Second, human resources innovation, despite its significant reduction in recent years, yet is powerful enough and capable of significant scientific achievement. Thirdly, the results of intellectual innovation in our country is ambiguous: it should be noted as individual success and considerable lag.

Keywords: intellectual property, valuation, methodological approaches, the advantages and disadvantages

UDC 657.478.8:347.728.1

Methodological foundations of factor analysis of production in the conditions of market relations / I. M. Pogorelov // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Technical progress and efficiency of production. - Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. - № 25 (1134). – P. 174-182. - Bibliogr: 3 - ISSN 2079-0767

The article considers methodological issues, the study and measurement of influence factors on the value of the studied economic indicators, the gradual transition from an initial factor of the system to finite factor system, the disclosure of complete set of direct, quantifiable factors affecting the change in effective index. For the detail of synthesis of factor indicator into its components that are of interest for analytical calculations, using a technique of lengthening factor of the system. Detailing of factor analysis is largely determined by a number of factors, which influence be quantified, therefore, of great importance in the analysis are multivariate multiplicative models. The integral method allows to achieve complete decomposition of the effective index on the factors and is universal, i.e. applicable to a multiplier, multiple and mixed models.

Keywords: analysis, system, methodology, research, properties, model